

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ)

Αντγου Δ. Κάκκαβου

(Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών)

Πρόταση του Εμμ. Καββαλάκη

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΚΑΚΚΑΒΟΥ
ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ)

Β΄ ΕΚΔΟΣΗ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2007

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ 1970-1973

<i>Πρόεδρος:</i>	Χαράλαμπος Φραγκίστας
<i>Αντιπρόεδρος:</i>	Χριστόφορος Νάλτσας
<i>Γεν. Γραμματέας:</i>	Ιωάννης Βασδραβέλλης
<i>Ταμίας:</i>	Αθανάσιος Κωνσταντινίδης
<i>Έφορος Βιβλιοθήκης:</i>	Νικόλαος Ανδριώτης
<i>Σύμβουλοι:</i>	Χαράλαμπος Λέκας (από 23.05.1972 Κωνστ. Χουλιβάτος) Κωνσταντίνος Βαβούσκος Απόστολος Βακαλόπουλος Ιωάννης Δεληγιαννάκης

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ 2006-2009

<i>Πρόεδρος:</i>	Νικόλαος Μέρτζος
<i>Αντιπρόεδρος:</i>	Χαράλαμπος Παπαστάθης
<i>Γεν. Γραμματέας:</i>	Τερέζα Πεντζοπούλου-Βαλαλά
<i>Ταμίας:</i>	Θεόδωρος Δαρδαβέσης
<i>Έφορος Βιβλιοθήκης:</i>	Ιωάννης Κολιόπουλος
<i>Σύμβουλοι:</i>	Κωνσταντίνος Βαβούσκος Βασίλειος Πάππας Αθανάσιος Καραθανάσης Χαράλαμπος Νάσλας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ Β΄ ΕΚΔΟΣΗ

Τα ανά χείρας Απομνημονεύματα του Δημητρίου Ν. Κάκκαβου εξεδόθησαν μεταθανατίως το 1972 από την Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών και όλα τα αντίτυπά τους έχουν εξαντληθεί. Η επιβεβλημένη επανέκδοση αυτών και έξι ακόμη άλλων σημαντικών εξηγημένων εκδόσεών μας κατέστη δυνατή χάρις στην ευγενική χορηγία του πρεσβύτου Κυρίου Ναούμ Μπαμπατάκα, 96 ετών, επιτίμου δικηγόρου Θεσσαλονίκης από το Μοναστήρι. Η Εταιρεία τον ευγνωμονεί.

Οργανωτής και εξ απορρήτων γνώστης του Μακεδονικού Αγώνος καθ' όλη την διάρκεια της ενόπλου φάσεώς του στο κομβικό Γενικό Προξενείο της Θεσσαλονίκης ο Δημήτριος Ν. Κάκκαβος συνεισφέρει πολύτιμες μαρτυρίες.

Γεννήθηκε το 1870 στα Φιλιατρά της Πελοποννήσου, απεφοίτησε το 1891 από την Στρατιωτική Σχολή των Ευελπίδων και πολέμησε σ' όλους τους αγώνες του Έθνους μέχρι το 1922. Απεβίωσε με τον βαθμό του Αντιστρατήγου στην αγαπημένη του Θεσσαλονίκη το 1960. Αυτοβιογραφείται στο ανά χείρας έργο του.

Στις επόμενες σελίδες ο μελετητής δεν θα συναντήσει μόνον πολύτιμες πρωτογενείς πληροφορίες αλλά και οξυδερκείς επισημάνσεις που σήμερα, 35 έτη μετά την πρώτη δημοσίευσή τους και μισόν αιώνα μετά τον θάνατο του ενδόξου στρατηγού, είναι επίκαιρες παρά ποτέ.

Χαρακτηριστικές είναι οι ακόλουθες μεταξύ πολλών άλλων φράσεις του:

Το προ των Βαλκανικών Πολέμων τόσοσν σχοινοτενές μακεδονικόν μαρτυρολόγιον αποδεικνύει την σταθερότητα των εθνικών πεποιθήσεων των μακεδονικών πληθυσμών.

Την δια της διπλωματικής οδοῦ επίτευξιν των συμμαχικών συνδυασμών των δύο ενδόξων Βαλκανικών Πολέμων θεωρούμεν αδύνατον. Οσονδήποτε μεγάλαι προσωπικότητες και αν επελαμβάνοντο τούτου, έπρεπεν απαραίτητως να προηγηθή η σκληρά δο κιμασία του ενόπλου ανταγωνισμού (των μετέπειτα βαλκανίων συμμάχων) εις την Μακεδονίαν. Ιδού η μεγάλη ηθική αζία του Μακεδονικού αγώνος.

Η Μακεδονία είναι αναμφισβητήτως ο άνω κορμός του ελληνικού σώματος άνευ του οποίου είναι αδύνατον να ζήσει τούτο.

Ανάλογη βαρύτητα, επίσης, έχει η επισήμανσή του (σελ. 39-40) ότι, από τους Πέρσες έως και τους Οθωμανούς, επί δύο χιλιάδες συνεχή έτη, η γεωστρατηγική σημασία της Μακεδονίας παρέμεινε εξαιρετική. Γι' αυτό στην Μακεδονία αναμετρήθηκαν όλες οι Μεγάλες Δυνάμεις της κάθε εποχής. Τούτο ασφαλώς ισχύει και σήμερα. Έτσι εξηγείται η προφανώς λανθασμένη αλλά επίμονη χρησιμοποίηση του Κράτους των Σκοπίων από την ηγεμονεύουσα Ουάσιγκτον.

Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2007

*Νικόλαος Ι. Μέρτζος
Πρόεδρος
Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών*

Δημήτριος Ν. Κάκκαβος (1870 - 1960)

Η Π Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ἡ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν εὐχαρίστως προβαίνει εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ ἀειμνήστου στρατηγοῦ Δημητρίου Ν. Κακκάβου, τὰ ὁποῖα εὐγενῶς παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν ὡς ἐκπρόσωπος τῶν κληρονόμων τοῦ στρατηγοῦ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ δικηγόρος κ. Χρῆστος Γ. Καραμανώλης.

Ὁ στρατηγὸς Δημήτριος Ν. Κάκκαβος (1870 - 1960) ὑπηρέτησεν εἰς τὸ Γενικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Δημήτριος Ζώης ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1904 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1909, ἤτοι ἐπὶ μίαν καὶ πλέον τετραετίαν. Ἀκριβῶς κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα διεξάγεται, ὡς γνωστόν, μετὰ τῆς μεγαλυτέρας σφοδρότητος ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν. Ὁ Κάκκαβος, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ, δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὸν ἔνοπλον ἀγῶνα. Ὑπηρετεῖ τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ ἄλλης ἐξ ἴσου σοβαρᾶς θέσεως, ἀπὸ τοῦ Προξενείου Θεσσαλονίκης, τοῦ ὁποῖου ἡ συμβολὴ εἰς τὸν συντονισμὸν τῆς εἰς τὰ μακεδονικὰ ὄρη, πόλεις καὶ χωριά διεξαγομένης ἐνόπλου δράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, ὑπήρξε πολῦτιμος. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ὁ Κάκκαβος προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας του, ἀλλὰ καὶ τοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσῃ καὶ ζήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὸν ἀγῶνα τοῦτον εἰς τὴν κρισιμωτέραν φάσιν του. Ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἀναλαμβάνει λίαν ἐμπιστευτικὰς ἀποστολάς, ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ ἀρχηγοὺς ἐλληνικῶν σωμάτων καὶ ἄλλους παράγοντας τῆς ἐποχῆς καὶ ἐν γένει παρακολουθεῖ καθημερινῶς τὸ ἐκτυλισσόμενον δράμα τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὰς ἐκατόμβας τῶν θυσιῶν του. Ἰδιαιτέρως συγκινεῖται ἐκ τῆς σταθερότητος καὶ τῆς ἐμμονῆς τῶν Μακεδόνων εἰς τὴν ἐλληνικὴν ιδέαν, εἰς τὸν βωμὸν τῆς ὁποίας βαρῦτατον πληρώνουν φόρον αἵματος. Ὁ ἀγὼν οὗτος θὰ χαραχθῇ διὰ βίον βαθέως εἰς τὴν μνήμην τοῦ στρατηγοῦ. Οὕτως εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, ἐνῶ ὁ ἀγὼν θὰ ἔχῃ λήξει καὶ ἡ Μακεδονία μετὰ τοὺς νικηφόρους Βαλκανικοὺς πολέμους θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ὁ Κάκκαβος γράφων τὴν αὐτοβιογραφίαν του θὰ ἀφιερῶσῃ ταύτην σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα, διὰ τὸν ὁποῖον θὰ εἴπῃ χαρακτηριστικῶς ὅτι («...μετὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, εἶναι ὁ μόνος ἐθνικὸς ἀγὼν, ὅστις καὶ ὑπὸ ἔποψιν τραχύτητος καὶ ὑπὸ ἔποψιν διαρκείας καὶ ὑπὸ ἔποψιν θυμάτων καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἀποδόσεως ἀποτελεσμάτων, δύναται νὰ καταλάβῃ ἐπίζηλον ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἱστορίᾳ θέσιν»).

Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Δ. Κακκάβου, ἀφοροῦν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῶν μέρος εἰς τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα καὶ δὴ εἰς τὰ διαδραματισθέντα γεγονότα ἐν τῷ βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης. Ὑπάρχουν ὁμῶς καὶ κεφάλαιά τινα ἀναφερόμενα εἰς τὴν γενικωτέραν νεοελληνικὴν ἱστορίαν ἢ εἰς προσωπικὰς ἀναμνήσεις ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ζωῆς τοῦ ἀνδρὸς εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας. Ταῦτα, ὡς μὴ ἐμπίπτοντα εἰς τὰ ἄμεσα ἐνδιαφέροντα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, θὰ ἠδύναντο νὰ παραλειφθοῦν ἐκ τῆς παρούσης ἐκδόσεως. Ἐν τούτοις, ἵνα μὴ διασπασθῇ ἡ ἐνότης τῶν ἀπομνημονευμάτων καὶ ἐπειδὴ τὰ ἐν λόγῳ κεφάλαια δὲν στεροῦνται γενικωτέρον ἱστορικῶν ἐνδιαφέροντος, ἐκρίθη σκόπιμον νὰ περιληφθοῦν εἰς τὴν ἀνὰ χεῖρας ἔκδοσιν.

Παραδίδουσα ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν εἰς τὴν δημοσιότητα τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ στρατηγοῦ Δημητρίου Ν. Κακκάβου, πιστεύει ὅτι προσθέτει μίαν εἰσέτι πολύτιμον μαρτυρίαν περὶ τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος τῶν Μακεδόνων κατὰ ἐπιβουλεομένων τὴν γῆν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των ἀρπάγων γειτόνων καὶ περὶ τῆς πείσμονος προσηλώσεως τῶν τέκνων τῆς γῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν ἐθνικὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν. Ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης αἰσθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς συγγενεῖς καὶ ἰδιαιτέρως τὸν ἀνεψιὸν τοῦ στρατηγοῦ δικηγόρον κ. Χρῆστον Καραμανώλην, διότι ἔθεσαν εἰς τὴν διάθεσίν της τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ ἀειμνήστου ἐθνικοῦ ἀνδρός.

Α'. ΤΑ ΠΡΟ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ

Ἐγεννήθην ἐν Φιλιατροῖς τὴν 3/16 Ἰουνίου 1870 παρ' ὄντως εὐσεβῶν γονέων, τῶν Νικολάου Γ. Κακκάβου καὶ τῆς Περσεφόνης τὸ γένος Δημητρίου Μούστρη. Ἀδελφοὺς εἶχον δύο, θανόντας εἰς μικρὰν ἡλικίαν, τοὺς Γεώργιον καὶ Ἰωάννην καὶ ἀδελφὰς τέσσαρας, ὧν ἡ μία ἀπέθανεν εἰς βρεφικὴν ἡλικίαν, αἱ δὲ ἄλλαι τρεῖς Πελαγία, Τούλα καὶ Δήμητρα ἀπέθανον ἔγγαμοι. Ἡ Πελαγία συζευχθεῖσα τὸν ἐκ Φιλιατρῶν Ἀνδρέαν Τσάφον ἀπέκτησε τρία τέκνα, τὴν Ἄνναν, τὸν Χρῆστον καὶ τὴν Περσεφόνην. Ἡ Τούλα συζευχθεῖσα τὸν ἐκ Τριπόλεως Γεώργιον Τσαγκούρην ἀπέκτησεν ἓν τέκνον, τὸν Νικόλαον, ἀποβίωσαντα τὸν Ἰούνιον τοῦ 1942 καὶ ἡ Δήμητρα συζευχθεῖσα τὸν ἐκ Φιλιατρῶν Βασίλειον Μαραγκῶν δὲν ἀπέκτησε τέκνα. Καὶ αἱ τρεῖς ἀδελφαί μου ἔχουν ἤδη ἀποβιώσει.

Τὰ τρία τέκνα τῆς ἀδελφῆς μου Πελαγίας ἔτυχον πατρικῆς ἐκ μέρους μου προστασίας καὶ διὰ τοῦτο μοῦ παρέχουν δαψιλέστατα τὴν ἐκ τῆς παρὰσχεθείσης προστασίας ὀφειλομένην ἐξ εὐγνωμοσύνης οἰκιακὴν περίθαλψιν. Ἡ πρώτη Ἄννα, συζευχθεῖσα μετὰ τοῦ ἐκ Καστορίας δικηγόρου Χρήστου Καραμανώλη, ἀπέκτησε δύο θήλεα τέκνα, τὴν Μαίρην καὶ τὴν Ἀλίην. Ὁ Χρῆστος, τῇ προστασίᾳ μου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκεῖθεν μετετέθη κατὰ τὴν πρώτην ὀργάνωσίν της εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Περσεφόνη συζευχθεῖσα τὸν ἐκ Κυπαρισσίας συνταγματάρχην τοῦ μηχανικοῦ Νικόλαον Μαρκόπουλον, συνέζησε μετ' αὐτοῦ μόνον ἐπὶ 21 μῆνας καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησεν ἐπίσης δύο θήλεα τέκνα, τὴν Χρυσουγὴν καὶ τὴν Νίκην. Ἡ τελευταία γεννηθεῖσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς της, ἐπισυμβάντα ὅλως αἰφνιδίως τὴν 28ην Ἰουλίου 1938, ὠνομάσθη Νίκη, εἰς μνήμην τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς της. Μετὰ τῶν δύο ἐγγάμων ἀνεψιῶν μου συγκατοικῶ ἐν Θεσσαλονικῇ, τοῦ ἀνεψιοῦ μου Χρήστου παραμένοντος ἤδη, ὅτε γράφω τὴν βιογραφίαν μου, ἐν Μυτιλήνῃ ὡς διευθυντοῦ τοῦ ἐκεῖ ὑποκαταστήματος τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθην ἐν Φιλιατροῖς, ἐν τῷ ἰδιωτικῷ σχολείῳ τοῦ

ιερέως Ἀγγελῆ Ἀθανασιάδου, διαδεχθέντος τὸν ἐκ πατρὸς πάππον μου Γεώργιον Κάκκαβον ἐν τῇ θέσει τοῦ ἔφημερίου τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ Φιλιατρῶν Ἀγίου Ἰωάννου. Ἐπίσης ἐν Φιλιατροῖς ἤκουσα τὰ μαθήματα τῶν τριῶν τάξεων τοῦ τότε ἐκεῖ λειτουργοῦντος Ἑλληνικοῦ Σχολείου ὑπὸ τοὺς διδασκάλους Καψάλην, Κορωναῖον καὶ Ἀγγελόπουλον, σχολάρχην. Ἀπελύθην τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τὸν Ἰούνιον 1881.

Προκειμένου νὰ συνεχίσω τὰς ἐν τῷ Γυμνασίῳ σπουδὰς μου καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ γενετείρᾳ μου δὲν ἐλειτούργει τότε Γυμνάσιον, ἡ δὲ μικρὰ μου ἡλικία δὲν ἐπέτρεπε νὰ ταξιδεύσω μόνος πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν μου, ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας τῆς εἰς Ἀθήνας μεταβάσεως πρὸς συμπλήρωσιν τῶν πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν, τοῦ πρώτου μου ἐξαδέλφου Δημητρίου Λ. Κακκάβου μετὰ τῶν δύο νεωτέρων ἀδελφῶν του Ἰωάννου καὶ Ἀναστασίου, συμμαθητῶν μου καὶ οὕτω οἱ τέσσαρες ὁμοῦ ἀπηρτίσαμεν οἰκογενεῖαν ὑπὸ τὴν ὄντως πατρικὴν ἡγεσίαν τοῦ Δημητρίου καὶ μετέβημεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐν τῷ Β' Βαρβακείῳ Γυμνασίῳ ἐτελείωσα τὴν α' γυμνασιακὴν τάξιν ὑπὸ γυμνασιάρχην τὸν Ν. Πετρῆν. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς μου Λεωνίδας καὶ πατὴρ τῶν ἀνωτέρω ἐξαδέλφων μου ἀσθενήσας, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Ζακύνθῳ, λόγῳ τοῦ ἠπιωτέρου κλίματός της, οἰκογενειακῶς καὶ παρὰ τῇ οἰκογενεῖᾳ του προσκολληθεὶς διήκουσα τὰ μαθήματα τῆς β' καὶ γ' γυμνασιακῆς τάξεως.

Μετὰ τὴν λήξιν τῆς διετίας ἐπανῆλθεν ὁ θεῖος μου Λεωνίδας καὶ πάλιν ἐν Φιλιατροῖς, ἀλλὰ κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν τότε ἡ ἀδελφὴ τοῦ πατρὸς μου Βενέτα Τριμοῖρη ἠναγκάσθη νὰ συνοδεύσῃ τὸν υἱὸν της Ἰωάννην ἐπίσης εἰς Ζακύνθον πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν του ἐν τῷ Γυμνασίῳ, παραλαβοῦσα μετ' αὐτῆς καὶ τὴν κόρην της Πελαγίαν. Ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας ταύτης ὁ πατήρ μου μὲ προσεκόλλησε παρὰ τῇ οἰκογενεῖᾳ τῆς ἀδελφῆς του καὶ οὕτω συνεπλήρωσα τὰς γυμνασιακὰς μου σπουδὰς ὑπὸ γυμνασιάρχην τὸν Γράβαρην τὸν Ἰούνιον τοῦ 1885 εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν.

Κατ' Αὐγούστον τοῦ 1885 εἰσήχθη εἰς τὸ Σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων ὁ δεύτερος ἐξαδέλφός μου Ἀμβρόσιος Φραντζῆς ἐκ Κυπαρισσίας, ἡ δὲ εἰσαγωγὴ του εἴλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ πατρὸς μου. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐκηρύχθη ἐπιστράτευσις καὶ τὸ Πανεπιστήμιον διέκοψε τὴν λειτουργίαν του. Ἐνεγράφην εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν χωρὶς νὰ μεταβῶ εἰς Ἀθήνας καὶ τῇ ὑποδείξει τοῦ πατρὸς μου παρεσκευάσθη καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ὁπότε καὶ τὸ Πανεπιστήμιον παρέμενε κλειστόν, διὰ νὰ ὑποστῶ τὴν εἰς τὸ Σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων δοκιμασίαν πρὸς εἰσαγωγὴν μου κατ' Αὐγούστον τοῦ 1886. Πράγματι ὑποστάς τὴν δοκιμασίαν ταύτην ἐπέτυχον καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1886 εἰσηλθὼν πρὸς στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὸ ἐν Πειραιεῖ τότε λειτουργοῦν Σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων.

Ἡ ἐν τῷ Σχολείῳ τῶν Εὐελπίδων ἐκπαίδευσις ἦτο πενταετῆς μὲ καθηγητάς τοὺς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀρίστους τῶν Σχολῶν Μαθηματικῶν καὶ Φυσικῶν. Ἡ ἐν τῷ Σχολείῳ τούτῳ μόρφωσις ἦτο ἀρίστη καὶ ἀπὸ ἐγκυκλοπαιδικῆς ἀπόψεως ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς διὰ τὴν περὶ τὰ στρατιωτικὰ μόρφωσιν, ὑπελείπετο ὅμως πρακτικῆς ἐπιδόσεως, λόγῳ τῆς οικονομικῆς ἀνεπαρκειᾶς τοῦ Κράτους, μὴ δυναμένου τότε νὰ συντηρῇ στρατὸν ἀρτίως συγκεκροτημένον καὶ ἡσκημένον.

Ἡ ἐν τῷ Σχολείῳ τῶν Εὐελπίδων συμμαθητεία μου ἐδημιούργησεν ἰδιαιτέρους φιλικούς δεσμούς μετὰ τῶν Διγενῆ Κίμωνος, Βαλέττα Γεωργίου καὶ Μελᾶ Παύλου, μεθ' ὧν διετήρησα ταύτην ἐφ' ὅρου ζωῆς. Ἡ πενταετῆς αὕτη ἐκπαίδευσις βρίθει ἐπεισοδίων εὐθύμων σχετικῶν πρὸς τὴν νεανικὴν μας ἡλικίαν· ὑπάρχει δυστυχῶς καὶ θλιβερὸν ἐπεισόδιον, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀνάμνησις διατηρεῖται πάντοτε ζωηρὰ ἐν τῇ μνήμῃ μου.

Τὴν 4ην Μαρτίου 1890, ἡμέραν Κυριακὴν, ἐξῆλθον διὰ πρώτην φορὰν εἰς ἐφιππον περίπατον ἐκτὸς τοῦ ἵπποδρομίου μετὰ τοῦ συμμαθητοῦ μου Κωνστ. Δροσίνη, ἀδελφοῦ τοῦ ποιητοῦ Γ. Δροσίνη καὶ Εὐστρατίου Δροσίνη. Ὁ ἀριστος οὗτος συμμαθητῆς μου εἶχε λάβει πλὴν τῶν ἐν τῷ στρατιωτικῷ ἵπποδρομίῳ διδομένων μαθημάτων ἵππασίας καὶ πολλὰ ἰδιαιτέρως μαθήματα εἰς ἰδιωτικὸν ἵπποδρόμιον, ἐξήρχετο δὲ ἀρκετὰ συχνὰ εἰς ἐφιππους περιπάτους. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην μ' ἐξώθησε ν' ἀποφασίσω νὰ ἐξέλθω ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ ὅτι αὐτὸς θὰ ἦτο παραστάτης μου εἰς οἰανδήποτε τυχὸν δυστροπίαν τοῦ ἵππου μου, ἀφοῦ διὰ πρώτην φορὰν ἐξηρχόμην ἀνὰ τὴν πόλιν.

Οὕτω ἐνοικιάσαντες δύο ἵππους μετέβημεν ἐφιππως πολὺ καλὰ μέχρι Νέου Φαλήρου διὰ Καλλιθέας. Ἐκεῖ ἀφιππεύσαντες παρεδώκαμεν τοὺς ἵππους μας εἰς δύο μικροὺς πρὸς φύλαξιν καὶ μετὰ μικρὰν ἀνάπαυσιν εἰς τὸ ζαχαροπλαστεῖον, τὸ ἐν τῷ κτιρίῳ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ἐγκατεστημένον, παρελάβομεν καὶ πάλιν τοὺς ἵππους μας καὶ ἵππεύσαντες ἐπανηρχόμεθα εἰς Ἀθήνας διὰ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς. Ὁ ἵππος τοῦ συμμαθητοῦ μου ἦτο θυμοειδέστερος τοῦ ἰδικοῦ μου. Τοῦτον ἐπιμόνως ἐζήτησεν ὁ ἴδιος ὡς εὐπροσωπότερον καὶ διότι ἦτο ἡσκημένος περὶ τὴν ἵππασίαν, ἐγὼ περιορίσθην εἰς ἵππον πειθηγιώτερον, ἀφοῦ τὸ πρῶτον ἐξηρχόμην ἔξω τοῦ ἵπποδρομίου εἰς περίπατον. Ἀκολουθοῦντες τὴν ὁδὸν Πειραιῶς εἴχομεν φθάσει εἰς τὸ ὕψος τῶν στρατώνων τοῦ μηχανικοῦ Ρούφ, ὅτε ἀκούομεν ὀπισθὲν μας ἐρχομένους ἐν καλπασμῶ καὶ εἰς μέγα τάχος 3-4 ὑπαξιωματικούς μαθητὰς τοῦ Σχολείου τῶν Ὑπαξιωματικῶν λίαν ἐμπείρους περὶ τὴν ἵππασίαν, ὡς προερχομένους ἐξ ἐφιππων σωμάτων καὶ οἱ ὁποῖοι ἐκ προθέσεως φαίνεται διῆλθον πλησίον ἡμῶν, ἵνα παρασύρωσι καὶ τοὺς ἰδικούς μας ἵππους μαζύ των. Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὑπῆρχε μία λαυθάνουσα ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν δύο Σχολῶν λόγῳ τῆς παρὰ τῆς κοινωνίας ἐκδηλουμένης ἰδιαιτέρας ἐκτιμήσεως πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Σχολείου τῶν

Ευελπίδων. Πράγματι κατά την πλησίον μας διέλευσιν τῶν ὑπαξιωματικῶν με τοιαύτην ταχύτητα, ἀφηνίασαν οἱ ἵπποι μας καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχωσι δαιμονιωδῶς ἀκολουθοῦντες τοὺς ἄλλους. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, μόλις συγκρατῶ τοῦτο εἰς τὴν μνήμην μου, ἀντελήφθην ὅτι ἔχασε τὴν ἰσορροπίαν ὁ Δροσίνης, κατόπιν αἰφνιδίως ἀποτόμου ἐξορμήσεως τοῦ ἵππου του. Δὲν ἤδυνήθην νὰ ἐννοήσω τίποτε περισσότερον, διότι ἀπερροφήθην με τὸ πῶς νὰ συγκρατηθῶ ἐπὶ τοῦ ἵππου μου εἰς τὴν θυελλώδη αὐτὴν στιγμὴν. Ὁ ἵππος τοῦ Δροσίνη ὡς ζωηρότερος ἔτρεχε πολὺ ταχύτερον τοῦ ἰδικοῦ μου, κατόπιν δὲ μυρίων ἐξαιρετικῶν δι' ἐμὲ προσπαθειῶν, κατώρθωσα τέλος νὰ συγκρατήσω τὸν ἰδικόν μου. Ὅταν ἔφθασα μετ' ὀλίγον τὸν ἀναχαιτισθέντα ἵππον τοῦ Δροσίνη παρὰ τυχόντων ἐκεῖ καθ' ὁδὸν πολιτῶν, εὔρον τὸν ἀτυχῆ συμμαθητὴν μου ἐν ἀφασίᾳ, ὡς δέ μοι ἐξήγησαν οἱ περισυλλέξαντες τοῦτον πολῖται, οὗτος ἀπολέσας τὴν ἰσορροπίαν κατέπεσεν, ἀλλὰ μὴ ἀποσπασθέντος τοῦ ποδός του ἐκ τοῦ ἀναβολέως, ἐσύρθη ἐπ' ἀρκετὸν ὑπὸ τοῦ ἵππου παθῶν διάσεισιν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἤτις ἐπέφερε τὴν πλήρη ἀφασίαν. Κατὰ σύμπτωσιν διήρχετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἅμαξα ἀγοραία, ἣν προθύμως παρεχώρησαν οἱ ἐπιβαίνοντες καὶ διὰ τῆς ἀμάξης αὐτῆς τὸν μετέφερα εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἡδὴ ὁδοῦ Πεσματζόγλου καὶ ἔναντι τοῦ Ἀρσακειοῦ οἰκίας του. Τὴν 11ην Μαρτίου ἐκηδεύθη χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ ἐκφέρῃ λέξιν, παρακολούθησαντος ὀλοκλήρου τοῦ Σχολείου τὴν ἐκφορὰν του.

Λεπτομερείας ἀρκετὰς τῆς ἐν τῷ Σχολείῳ πενταετοῦς διαμονῆς μας περι-συνέλεξε καὶ μετὰ πολλῆς χάριτος καὶ ἀκριβείας ἐδημοσίευσεν ἡ σύζυγος τοῦ Παύλου Μελᾶ Ναταλία, τὸ γένος Στεφάνου Δραγοῦμη, εἰς τὸ παρ' αὐτῆς συνταχθὲν καὶ ἐκδοθὲν βιβλίον «Παῦλος Μελᾶς». Ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν ἐδοκίμασα, ὅταν κατὰ τὰς ἀπολυτηρίους ἐκ τοῦ Σχολείου ἐξετάσεις μᾶς ἐπετράπη ἡ ἐλευθέρα εἰς περίπατον ἐξοδος ἐν πολιτικῇ περιβολῇ.

Ἦτο ἡ πρώτη χαλάρωσις τοῦ ἐκ τοῦ πενταετοῦς στρατιωτικοῦ κλοιοῦ ἐπιβεβλημένου περιορισμοῦ. Ἀπελύθημεν ἐκ τοῦ Σχολείου κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου 1891 με ἀπεριόριστον ἄδειαν, ἀφοῦ μετ' ὀλίγον ἀνεμένετο ἡ δημοσί-ευσις τοῦ Β.Δ/τος τῆς προαγωγῆς μας εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ. Μετέβην εἰς τὴν γενέτειραν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν γονέων μου, συναποκομιζῶν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ὀλόκληρον τὴν στρατιωτικὴν περιβολὴν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναμενο-μένης προαγωγῆς μου.

Τὸ Β. Διάταγμα τῆς προαγωγῆς μας φέρει ἡμερομηνίαν 8 Αὐγούστου 1891, ἀλλὰ δὲν περιεβλήθην ἀμέσως τὴν νέαν στολὴν παρὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐμφανισθεὶς τὸ πρῶτον ὡς ἀξιωματικὸς κατὰ τὸ τελεσθὲν ἐν Φιλιατροῖς μνη-μόσυνον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς βασιλόπαιδος Ἀλεξάνδρας, συζύγου τοῦ Μεγάλου Δουκὸς τῆς Ρωσίας Παύλου. Δεχόμενος τὰ συγχαρητήρια τῶν συμπατριωτῶν μου ἐπὶ τῇ προαγωγῇ μου, ἡσθάνομην ἰδιάζουσαν εὐχαρίστησιν καὶ ὑπερηφά-

νειαν διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ἐκτίμησιν, ἣν οὗτοι ἐξεδήλουν πρὸς ἐμὲ διὰ τὴν δημιουργηθεῖσαν τόσον τιμητικὴν ἐπαγγελματικὴν μου ἐπίδοσιν.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΤΗ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ

Ἄμα τῇ ἐκ τοῦ Σχολείου τῶν Εὐελπίδων ἐξόδῳ μου, κατετάγην ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Σύνταγμα Μηχανικοῦ (τὸ μοναδικὸν ἐν τῷ στρατῷ μας), ὅπου ὑπηρέτησα ἐπὶ διετίαν. Ἡ τοιαύτη διετής ὑπηρεσία ἦτο τότε ὑποχρεωτικὴ. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς διετοῦς ταύτης ὑπηρεσίας μου ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνδεθῶ μετὰ τῶν ἐν τῷ μηχανικῷ συναδέλφων μου καὶ δι' αὐτῶν νὰ γνωρίσω τὴν καλυτέραν κοινωνικὴν τάξιν τῆς πρωτευούσης, δεδομένου ὅτι πολλοὶ τῶν συναδέλφων μου τοῦ μηχανικοῦ προήρχοντο ἐκ τῶν καλυτέρων τῆς πρωτευούσης οἰκογενειῶν καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῶν συνδεδεμένων μετὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἡμῶν τοῦ 1821 ἀγῶνα. Συνέβαλε δὲ μεγάλως καὶ τὸ ὅτι, ὡς καὶ προηγουμένως ἀνέφερον, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, οἱ τῶν τεχνικῶν ὄπλων (πυροβολικοῦ καὶ μηχανικοῦ) ἀξιωματικοί, ὡς προερχόμενοι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐκ τοῦ Σχολείου τῶν Εὐελπίδων, ἀπήλαιον ἰδιαιτέρας παρὰ τῇ κοινωνίᾳ ἐκτιμήσεως, καίτοι ἐν τῷ πεζικῷ ὑπῆρχον ἀριστοὶ ἀξιωματικοί, ἀλλὰ δακτυλοδεικτούμενοι, ἐνῶ τὸ πλῆθος, ἢ μᾶζα, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ σώματος τούτου προήρχετο ἐκ τοῦ στρατεύματος μετὰ περιορισμένην τὴν τε γενικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν. Ἦδη ἅπαντες οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατεύματος προέρχονται ἐκ τοῦ Σχολείου τῶν Εὐελπίδων καὶ ἐξέλιπεν οὕτω ἢ ἐπιβλαβῆς διὰ τὴν ὁμοιογένειαν τοῦ στρατεύματος παρατηρηθεῖσα αὕτη διακρίσις.

Πρῶτος διοικητὴς μου ἐν τῷ Συντάγματι τοῦ Μηχανικοῦ ὑπῆρξεν ὁ συνταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ Ν. Μεταξᾶς, διατελέσας μεταγενεστέρως καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν. Τοῦτον μετατεθέντα μετ' ὀλίγον χρόνον εἰς ἄλλην ὑπηρεσίαν, διεδέχθη ὁ συνταγματάρχης Σέκερης, ὅστις ἔνεκεν τῆς ἐκ τοῦ νεαροῦ τῆς ἡλικίας μου ζωτικότητος καὶ τῆς κλίσεώς μου πρὸς τὴν ἵππασίαν, σπαθασκίαν, βολὴν διὰ πιστολίου, χορὸν καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις, μοῦ εἶχεν ἐμπιστευθῆ ἕξ ἐκτιμήσεως τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐν εἰδικῷ οὐλαμῷ ἐκπαιδευομένων ὑποψηφίων ὑπαξιωματικῶν τοῦ συντάγματος. Ἐκ τῆς ἐν τῷ Συντάγματι τοῦ Μηχανικοῦ διετοῦς ὑπηρεσίας μου εἶχον τὰς ἀρίστους τῶν ἀναμνήσεων καὶ ὡς νεανικὸν δ' ἐπεισόδιον τῆς περιόδου ἐκείνης παραθέτω τὴν γενομένην μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ ἱατροῦ Λυκάκη Δ. μονομαχίαν μου.

Κατὰ τῷ 1893 διετέλεσε πρωθυπουργὸς ὁ ἐν τῇ γενετείρᾳ μου πολιτευόμενος Σ. Σωτηρόπουλος, συνεργαζόμενος τότε μετὰ τοῦ πολιτευτοῦ Ἀττικῆς Δ. Ράλλη. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θ' ἀνετρέπετο ἡ Κυβέρνησις κοινοβουλευτικῶς, ἵνα μὴ τυχὸν δημιουργηθοῦν ἀντικυβερνητικαὶ ἐκδηλώσεις ἐν τῇ Βουλῇ, προ-

ληπτικῶς εἶχε καταρτισθῆ τὸ διὰ τὴν ἐν τῇ Βουλῇ τάξιν προοριζόμενον κανονικὸν ἀπόσπασμα, ἰσχυρότερον τοῦ συνήθους καὶ μὲ περισσοτέρους ὑπαξιωματικούς, διοικητὴν δὲ τοῦ ἀποσπάσματος ἐκείνου ὤρισαν ἐμέ, ἴσως διότι εἶχον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὡς συμπατριώτης τοῦ πρωθυπουργοῦ θὰ ἐδείκνυον ζωηρότερον ὑπὲρ τῆς Κυβερνήσεως ἐνδιαφέρον, καίτοι οὐδεμίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου νῦξίν μοι εἶχον κάμει. Τότε ὁ Λυκάκης εἶχεν ἀπολυθῆ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, ὅπου ὑπῆρέτησεν ὡς ἐφεδρος ἀνθυπίατρος καὶ συνεπῶς ἦτο ἰδιώτης, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ὅμως τοῦ ἐφεδρου ἀξιωματικοῦ εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ θεωρεῖον τῶν μονίμων ἀξιωματικῶν, ὁπόθεν τὸν ἀπεμάκρυναν διὰ τῆς βίας παρὰ τὰς διαμαρτυρίας του ὅτι δικαιούται νὰ παραμένῃ ἐκεῖ ὡς ἐφεδρος ἀξιωματικός. Ἐντεῦθεν ἐδημιουργήθη ἀφορμὴ μονομαχίας καθ' ἣν ἀντηλλάξαμεν μίαν βολὴν ἄνευ ἀποτελέσματος. Βραδύτερον μονιμοποιηθέντος ἐν τῷ στρατῷ καὶ ἀνεληθόντος μάλιστα μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνωτέρου γενικοῦ ἀρχιάτρου συνεδέθη στενότατα μετ' αὐτοῦ καὶ κατέστη εἷς ἐκ τῶν εἰλικρινεστέρων φίλων μου μέχρι τοῦ θανάτου του.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς διηγοῦς ἐν τῷ Συντάγματι τοῦ Μηχανικοῦ ὑπηρεσίας μου ἀπεσπάσθη παρὰ τῇ τότε ὀργανωθεῖσῃ καὶ λειτουργοῦσῃ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν αὐστριακῶν ἀξιωματικῶν Χαρτογραφικῆ Ὑπηρεσίᾳ, ἣτις ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ἐπιστημονικωτέρα ἐνασχόλησις κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εἶχον ἀποσπασθῆ ἀξιωματικοὶ ἐξ ὅλων τῶν ὅπλων, ἐκεῖ δὲ παρέμεινα μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ πολέμου τοῦ 1897. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἐχρησιμοποιήθη εἰς γεωδαιτικούς ὑπολογισμούς, κατὰ δὲ τὰς ἐν τῷ πεδίῳ θερινὰς ἐργασίας εἰς τὸν καταρτισμὸν κτηματολογίου ἐν τῷ Ἀργολικῷ πεδίῳ. Κατὰ τῷ 1896 ἀπεσπάσθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην καὶ ὁ Παῦλος Μελλᾶς, λόγῳ δὲ τῆς συμμαθητείας καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου φιλικοῦ δεσμοῦ μας ἐπετύχομεν, ὥστε κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον τοῦ 1896 νὰ καταρτισθῆ συνεργεῖον ἐξ ἡμῶν τῶν δύο μόνον, τὸ ὁποῖον εἰργάσθη εἰς τὴν παρὰ τοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου ὀρισθεῖσαν κτηματολογικὴν πινακίδα. Ἐλειτούργουν τότε πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀρκετὰ συνεργεῖα ἐξ ἀξιωματικῶν ἐν τῷ πεδίῳ ἐκείνῳ, ἅπαντες δὲ οἱ ἀξιωματικοὶ ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἐκάστου Σαββάτου μετεβαίνομεν εἰς Ναῦπλιον ὅπως διέλθωμεν εὐχαριστότερον ἐκεῖ τὴν Κυριακὴν μας, οἱ δὲ Ναυπλιεῖς μεθ' ὧν εἶχομεν συνδεθῆ μᾶς ἐδέχοντο εὐχαρίστως διαθέτοντες πρὸς τιμὴν μας μάλιστα καὶ τὴν φιλαρμονικὴν των μουσικὴν.

ΕΘΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Κατὰ τὸ ἔτος 1896 ἦτο ἐν πλήρει δράσει ἡ «Ἐθνικὴ Ἐταιρεία», ἡ συγκεντρώσασα ὅ,τι ἐκλεκτὸν εἰς διανόησιν καὶ εἰς ἐθνικὴν ἐν γένει δρᾶσιν ἡδύνατο νὰ παρουσιάσῃ ἡ ἑλληνικὴ ἡμῶν φυλὴ. Μεταξὺ τῶν δραστηριωτέρων μελῶν

τῆς Ἑταιρείας ταύτης, ὀφείλω νὰ τὸ ὁμολογήσω, εἴμεθα ἀμφοτέροι, ἰδρῦσαντες, ὡς ἐνθυμοῦμαι, τὰ παραρτήματα τῆς Ἑταιρείας ταύτης τόσον ἐν Ναυπλίῳ ὅσον καὶ ἐν Ἀργεῖ. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐν τῷ πεδίῳ θερινῆς ἐργασίας μας, ἐχορηγεῖτο πάντοτε πρὸς ἀνάπαυσίν μας μηνιαία ἄδεια, ἣν ἐχρησιμοποιοῦν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐν Φιλιατροῖς γονέων μου. Κατὰ τὴν τοιαύτην ἄδειαν τοῦ 1896 εὔρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἰδρῦσω παραρτήματα τῆς Ἑταιρείας τόσον ἐν Φιλιατροῖς ὅσον καὶ ἐν Κυπαρισσίᾳ καὶ Γαργαλιάνοις. Ἐν Φιλιατροῖς μάλιστα ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὁ πρῶτος παρ' ἐμοῦ μνηθεὶς καὶ ὀρκισθεὶς ἦτο ὁ πατήρ μου καὶ μετὰ τοῦτον ὁ πανοσιολογιώτατος ἀρχιμανδρίτης Κωνσταντινίδης, καθηγητῆς τῶν ἱερῶν καὶ σχολάρχης ἐν τῷ ἐκεῖ Ἑλληνικῷ Σχολείῳ, εἶτα δὲ ὅλοι οἱ λοιποὶ πρόκριτοι τῆς γενετέρας μου. Ἐρανοὶ ἐθνικοὶ ὀργανώθησαν καὶ εἰς τὰ τρία προαναφερθέντα κέντρα, τὸ προῖόν τῶν ὁποίων κατετέθη δι' ἐμοῦ εἰς τὸν πατέρα τοῦ Παύλου Μελά, ἄλλοτε δῆμαρχον Ἀθηναίων Μιχαὴλ Μελά, κεντρικὸν ταμίαν τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρείας.

Ὅφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ Ἑθνικὴ αὕτη Ἑταιρεία παρέστυρεν ὄντως τὴν τότε Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν ἀτυχῆ πολεμικὴν ἐνέργειαν τοῦ 1897. Καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴν παρασύρῃ, ἀφοῦ περιέκλειεν ἐν ἑαυτῇ ὅλα τὰ ὑγιέστερα καὶ πατριωτικώτερα στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς τόσον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ὅσον καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἅτινα ἀναπτύξαντα μέχρι παραληρήματος τὸν πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν ἐν πάσῃ τῇ χώρᾳ δὲν διέβλεπον παρὰ μόνον πολεμικὰς δάφνας καὶ διπλωματικὰς νίκας, μὴ τολμῶντα ποτὲ νὰ διανοηθῶσιν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ἡ ἀντίθετος ὀλεθρία ἐξέλιξις, ἥτις δυστυχῶς τόσον καιρῶς ἐπληξε τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἡμῶν πρόοδον. Ἡ ἀτυχῆς ἐκβασίς τοῦ πολέμου ἐκείνου φυσικὸν ἦτο νὰ παρασύρῃ εἰς ἀφάνειαν ἢ μᾶλλον νὰ προκαλέσῃ ὡς ὑπευθύνου πλέον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν συμφορᾶς τὴν ὀλοσχερῆ διάλυσιν τῆς ἐθνικῆς ταύτης ὀργανώσεως, ἥς τοὺς ἀπομείναντας οἰκονομικοὺς πόρους διέθεσεν αὕτη πρὸς ἴδρυσιν τοῦ ἐν Καλλιθέᾳ Σκοπευτηρίου, ὅπερ βραδύτερον μετεβλήθη εἰς Γυμνάσιον τοῦ προαστείου τούτου τῆς πρωτευούσης. Ἀφορμὴ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ὡς εἶναι γνωστὸν, ὑπῆρξαν αἱ ἐν Χανίοις τῆς Κρήτης γενόμεναι σφαγαὶ ὁμογενῶν, πρὸς προστασίαν τῶν ὁποίων ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλε μοῖραν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου καὶ τμημα στρατοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Βάσσον. Ἡ Τουρκία διεμαρτυρήθη, ἐπεστρατεύθησαν ἀμφοτέροι αἱ χῶραι καὶ τὴν 5ην Ἀπριλίου ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος.

Ἄμα κηρυχθεῖσα τῇ ἐπιστρατεύσει διετάχθη ἀμέσως καὶ ἡ διάλυσις τῆς Χαρτογραφικῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἡ ἐπάνοδος ὅλων τῶν ἐν αὐτῇ ὑπηρετούντων ἀξιωματικῶν εἰς τὰ σώματά των. Τότε διετάχθη νὰ μεταβῶ καὶ παρουσιασθῶ δι' ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἐν Λαρίσῃ Διεύθυνσιν Μηχανικοῦ, ὑπαγομένην εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ἐδρεύοντος ἐν Λαρίσῃ μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντῖνον. Ἡ Διεύθυνσις

Μηχανικοῦ Λαρίσης διηυθύνετο παρὰ τοῦ λοχαγοῦ τοῦ μηχανικοῦ Κοντογιάννη Πατρόκλου, ἀμέσως ἀρχαιοτέρου τοῦ ἐν τῷ Γενικῷ Ἐπιτελείῳ ὑπηρετοῦντος συμμαθητοῦ του ἐν τῷ Σχολείῳ τῶν Εὐελπίδων λοχαγοῦ τοῦ μηχανικοῦ Δούσημανη Βίκτωρος. Ἡ μεταξύ τῶν δύο τούτων λοχαγῶν ἀντιζηλία ἦτο ἀπίστευτος εἰς βάρος δυστυχῶς τῆς εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἐπιβεβλημένης ἀρμονικῆς πάντων συνεργασίας. Ἀναφέρω τὴν λεπτομέρειαν ταύτην, διότι ἀμφότεροι κατεῖχον σοβαρὰς ὑπευθύνους θέσεις ἐν τῷ ἐν Λαρίσῃ Ἐπιτελείῳ.

Τὸ πρῶτον μετέβαινον εἰς παραμεθόριον διαμέρισμα, ἐγκατασταθεὶς ἐν Λαρίσῃ προσωρινῶς, ἐλλείπει χώρου ἐν ξενοδοχείῳ, εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ἀπουσιάζοντος συγγενοῦς μου ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ Φραντζῆ Ἀμβροσίου. Οὗτος κατὰ τὴν κρατοῦσαν τότε περιορισμένην στρατιωτικὴν ἀντίληψιν, περὶ μεμονωμένων τοπικῶν ἐπικρατήσεων, εἶχε διαταχθῆ νὰ μεταβῆ, μεθ' ἐνὸς οὐλαμοῦ τῆς πυροβολαρχίας του, εἰς τὸν παρὰ τὴν Μελούναν μεθοριακὸν σταθμὸν Ταφῆλ Βρύση, ὅπου μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς μου εἰς Λάρισαν τὸν ἐπεσκέφθη, καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποπίπτῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐναντι τοῦ σταθμοῦ μας τουρκοῦ φυλακίου, εἶχον περιβληθῆ τόσοσιν αὐτὸς ὅσων καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ οὐλαμοῦ του εὐζωνικὴν στολὴν, ἵνα ἐκλαμβάνωνται ὡς ἄνδρες τοῦ ἐξ εὐζώνων συγκεροτημένου ἑλληνικοῦ φυλακίου Ταφῆλ Βρύση. Ἄλλ' αἰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀρξάμενοι πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ συνενωθῶσι μετὰ τῆς πυροβολαρχίας των, ἥτις ὁμολογουμένως ὑπῆρξε μία τῶν ὀλίγων μονάδων, αἵτινες ἐξεπλήρωσαν τόσοσιν εὐόρκως τὸ καθῆκον των.

Ὁ ἀτυχὴς ἐκεῖνος πόλεμος, δημιουργημα ἀκρίτου πατριωτισμοῦ, διεξαχθεὶς μὲ πρωτοφανῆ ἔλλειψιν πολεμικῆς παρασκευῆς, ἄνευ προδιαγεγραμμένου σχεδίου, μὲ ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀντιπάλου εἰς τὸ διπλάσιον σχεδόν, ἀντιπάλου ἐμπειροπολέμου καὶ ἐξωπλισμένου τελειότερου ἡμῶν, ἐπόμενον ἦτο νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν συντριπτικὴν ἤτταν εἰς ἣν κατέληξεν. Εὐθύς ἀπὸ τῆς πρώτης συγκρούσεως κατεδείχθη ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀντιπάλου, ἐκτοπίσαντος ἀμέσως ἡμᾶς ἐξ ὅλων τῶν παραμεθωρίων σταθμῶν πλὴν τῶν ἐν Νεζερῶ τοιούτων, οἵτινες ὑπεχώρησαν ὀλίγον βραδύτερον, ἀπειληθείσης διὰ κυκλώσεως τῆς ὑποχωρήσεώς των. Μετὰ τὰς συνοριακὰς συμπλοκὰς αἱ ἐπιχειρήσεις διεξήχθησαν ἐπὶ τῆς πρὸ τοῦ Τυρνάβου καὶ τῶν Δελερίων πεδιάδος, ὅπου μετὰ ὀλιγοήμερον ἀντίστασιν ἤττηθεις ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς διετάχθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Φάρσαλα, ἵνα ἔχῃ τὸν καιρὸν καὶ δυνηθῆ καὶ ἀνασυνταχθῆ ἐκεῖ, κατόπιν τῆς πλήρους διαλύσεως, εἰς ἣν περιῆλθεν ὡς ἐκ τῆς ἐν Δελερίοις ἤττης του, ἐγκαταλείψας οὕτω καὶ τὰ πρόσκαιρα ὀχυρωματικὰ ἔργα τοῦ προγεφυρώματος τῆς Λαρίσης, ὡς καὶ τὰς ἐξελισσομένας διαδοχικῶς ἀμυντικὰς γραμμὰς ἀπὸ Λαρίσης μέχρι Φαρσάλων. Τὸ ἐσπέρας τῆς προηγουμένης τῆς ὑποχωρήσεως

ἐκ Δελερίων εἶχον διαταχθῆ νὰ παρασκευάσω τὴν ἀνατίναξιν δύο ὑποστηριγμάτων τῆς γεφύρας Λαρίσης. Εὐτυχῶς ὅτι ἡ γέφυρα δὲν ἀνετινάχθη, διότι θὰ κατεστρέφετο ἀδικαιολογήτως ἐν τεχνικὸν ἔργον, ἀφοῦ ὡς ἐκ τοῦ ἀβαθοῦς τοῦ ποταμοῦ ἡ τοιαύτη ἀνατίναξις οὐδεμίαν ἀπολύτως δυσχέρειαν θὰ ἔφερεν εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἐχθροῦ.

Ἡ εἶδησις τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς πόλεως μετεδόθη ἀσπραπιαίως ἀνὰ τὴν πόλιν κατὰ τὴν ὥραν τῆς περιφορᾶς τῶν Ἐπιταφίων, ἔντρομος δὲ ὁ πληθυσμός, μὲ τὸ ἐρριζωμένον βαθέως θρησκευτικὸν του αἴσθημα, προσεπάθει διὰ τῆς εὐλαβεστέρας ἐκδηλώσεως τῆς πρὸς τὴν θρησκείαν ἀφοσιώσεώς του, νὰ ἐμπιστευθῆ τὴν περαιτέρω σωτηρίαν του εἰς τὴν θείαν ὑπερτάτην προστασίαν. Τὴν ἐπομένην λίαν πρῶτ' ἔβλεπέ τις πλῆθος ἐν ἄλλοφροσύνῃ διατελοῦν, νὰ ἐγκαταλείπη τὰς οἰκίας του καὶ νὰ φεύγῃ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν ἐνδεχομένην ὠμότητα τοῦ προαιωνίου ἐχθροῦ εἰσερχομένου νικητοῦ εἰς τὴν πόλιν. Ἡ πρὸς Φάρσαλα ὁδὸς ἦτο πλήρης στρατευμάτων ἐν διαλύσει ὑποχωρούντων ἀναμιξῆ μετὰ γυναικοπαίδων συναποκομιζόντων ὅ,τι ἦτο δυνατὸν ἐν τοιαύταις στιγμαῖς νὰ συναποκομίσωσι πρὸς συντήρησίν των. Ἡ ἀπαισία αὐτῆ εἰκὼν παραμένει ἔκτοτε ζωηρὰ καὶ ἀνεξίτηλος εἰς τὴν μνήμην μου. Ὁ ὑποχωρήσας Ἑλληνικὸς Στρατὸς κατέλαβε τὴν πρὸ τῶν Φαρσάλων ἀμυντικὴν γραμμὴν, πλὴν τῆς ταξιαρχίας Σμολένσκη, ἣτις ὡς συντεταγμένη ἐκ Ρεβενίου διετάχθη νὰ μεταβῆ ἐσπευσμένως εἰς Βελεστῖνον, ἵνα προστατεύσῃ τὸν ἐκεῖ κόμβον συγκοινωνιῶν. Ἡ ταξιαρχία ὄντως συμμορφουμένη πρὸς τὴν διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου διηυθύνθη ἐσπευσμένως πρὸς Βελεστῖνον καὶ τὴν ἐσπέραν τῆς 17ης εὐρίσκοντο ἐκεῖ τὸ βον Εὐζωνικὸν Τάγμα, ὅπερ ἀμέσως ἔθεσε προφυλακὰς πρὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, μία μοῖρα πυροβολικοῦ, μία ἴλη ἵππικοῦ, εἰς λόχος μηχανικοῦ καὶ δύο λόχοι τοῦ 7ου Συντάγματος Πεζικοῦ. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε τὴν πληροφορίαν ὅτι τὸ Βελεστῖνον δὲν κατέχεται παρ' ἡμῶν, ἀπέστειλε δὲ τμημα ἵππικοῦ πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ ἂν ὄντως δὲν κατέχεται μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ τὸ καταλάβῃ. Τὸ ἐχθρικὸν ἵππικὸν εὔρε κατελιγμένον τὸ Βελεστῖνον παρ' ἡμετέρων στρατευμάτων καὶ μετὰ ἀνταλλαγὴν πυροβολισμῶν τινων μεταξὺ τῶν προφυλακῶν μας ἀπεσύρθη. Τὰ τμήματα τῶν προφυλακῶν, ἅτινα ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, παρέμειναν ἀκλόνητα εἰς τὰς θέσεις των, ὅλαι δὲ αἱ λοιπαὶ μονάδες, αἱ εὐρεθεῖσαι ἐν Βελεστίνῳ, χωρὶς κἂν ν' ἀντικρύσωσιν ἐχθρόν, ὑπέστησαν πανικὸν εἰς βαθμὸν ὥστε τὸ μὲν πυροβολικὸν νὰ μεταβῆ εἰς Βόλον, ἡ ἴλη ἵππικοῦ εἰς Ἀλμυρὸν καὶ ὁ λόχος μηχανικοῦ εἰς Πιλάφ Τεπέ. Ταῦτα γνωρίζω αὐθεντικῶς ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Σμολένσκη, εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ ὁποίου ὑπηρέτησα βραδύτερον. Ἡ περίπτωσις αὕτη, ἣν ἐπίτηδες ἀφηγήθην ἐν σχετικῇ λεπτομερείᾳ, εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ἀγνωρισμένης ἀρχῆς, ὅτι ὁ πανικὸς δὲν εἶναι πάντοτε ἀπόρροια ὑφισταμένουπραγματικοῦ κινδύνου, ἀλλ' ἐπίδρασις ψυχολογικῶν συνθηκῶν εἰς ἐπτοημένον

στράτευμα και μάλιστα ὅσον πολυπληθέστερον εἶναι τοῦτο τόσον καταστρεπτικώτερα τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πανικοῦ.

Τὰ αὐτὰ στρατεύματα ἐπανελθόντα εἰς τὰς θέσεις των καὶ συνενωθέντα μεθ' ὀλοκλήρου τῆς ταξιαρχίας ἀπέκρουσαν σθεναρώτατα σφοδροτάτην ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ τὴν 21ην καὶ 22αν ἐν Βελεστίνῳ ἤτοι μετὰ τέσσαρας ἡμέρας, ἐπισύραντα τὴν ἰδιάζουσαν ἐκτίμησιν ὄχι πλέον τοῦ ἀρχιστρατήγου μόνον ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἑθνους ὀλοκλήρου διὰ τὴν θριαμβευτικὴν ἐκείνην δρᾶσιν των. Τὴν 23ην ἠναγκάσθησαν κατόπιν διαταγῆς νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς Ἀλμυρόν, ἵνα προστατεύσωσι τὸ δεξιὸν τῆς ἐν Δομοκῷ παρατάξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἐχθρὸς ἐπετέθη κατὰ τοῦ πρὸ τῶν Φαρσάλων παρατεταγμένου στρατοῦ μας, ὃν ἐξετόπισε καὶ ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Δομοκόν. Εὐτυχῶς ὅτι ἡ τὸ δεξιὸν τῆς ἐχθρικής παρατάξεως κατέχουσα ὑπὸ τὸν Χαϊρῆ πασᾶν τουρκικὴ μεραρχία, εὐρισκομένη εἰς τὴν Καρδίτσαν, καίτοι εἶχε διαταχθῆ νὰ καταλάβῃ τὸ Τσαμάσι καὶ τὴν Ἀγόριανην, ὅποτε ἡ πρὸς Δομοκόν ὑποχώρησις θὰ ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος, δὲν προέβη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης καὶ οὕτω ἠδυνήθη εὐχερῶς νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Δομοκόν ὁ στρατός μας.

Κατὰ τὴν ἐν Φαρσάλοις συγκέντρωσιν τοῦ στρατοῦ μας ἰδρύθη μία νέα ταξιαρχία κληθεῖσα «Εἰδικὴ Ταξιαρχία», ἥτις ἐτέθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ συνταγματάρχου Κακλαμάνου καὶ εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τῆς ὁποίας ἐτοποθετήθη, μετατεθεὶς ἐκ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου.

Ἐν Φαρσάλοις ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ὁ Διάδοχος, βλέπων τὴν πλήρη ἀνεπάρκειαν τῆς σχεδὸν ἀνυπάρκτου τότε ἐπιμελητείας καὶ ἐκείνης τυρβαζούσης περὶ τοὺς τύπους, π.χ. κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ διαγραφὴ μιᾶς ὀκτῆς κριθῆς ἢ ἐνὸς ἄρτου εὐρωπιῶντος, ἀφ' ἑτέρου καὶ τὸν στρατὸν γογγύζοντα διὰ τὴν στέρησιν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου του, ἐκάλεσε πάραυτα τὸν ἐν Λαμῖα διαμένοντα ἱκανώτατον καὶ λίαν πεπειραμένον, καίτοι στερούμενον εἰδικῆς μορφώσεως, χορηγητὴν Κ. Ἀγαθοκλῆν, ἵνα παρουσιασθῇ ἐνώπιόν του. Ὁ εὐφυῆς αὐτὸς ἐπιχειρηματίας, μόλις ἔλαβε γνῶσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης τοῦ Διαδόχου, ἀντιληφθεὶς βεβαίως ὅτι ἡ πρόσκλησις του αὕτη ἀσφαλῶς θ' ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ τοῦ ἀνατεθῇ ἡ ἀρτοδοσία τοῦ στρατοῦ, διέταξεν αὐτοστιγμὴ διὰ λογαριασμόν του ὅλους τοὺς κλιβάνους Λαμίας νὰ παρασκευάζωσι συνεχῶς ἄρτους, ὅσους ἠδύναντο περισσοτέρους, ἔχων ὑπ' ὄψει του ὅτι ἂν μὲν τοῦ ἀνετίθετο, ὡς διέβλεπεν, ἡ χορήγησις τοῦ ἄρτου, θὰ ἐνεφανίζετο ἀπέναντι τοῦ Διαδόχου ἐπαρκέστατος εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ἀνακουφίζων οὕτω τὸν μαχόμενον στρατὸν, ἂν πάλιν δὲν τῷ ἀνετίθετο, θὰ ἐπωλεῖτο ὁ ἄρτος μὲ κάποιαν ζημίαν, ἥτις δι' αὐτὸν δὲν θὰ ἦτο σοβαρὰ πολὺ. Πράγματι μετέβη εἰς Φάρσαλα τὸ ταχύτερον καὶ ἀμέσως ἐζήτησε νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ Διαδόχου μετὰ τοῦ ὁποίου διεξήχθη ὁ ἐξῆς ἀξιωμανημόνευτος διάλογος : «Κύριε Ἀγαθοκλῆ, ἡ πατρις ἀξιοὶ ἀπὸ σᾶς νὰ τῆς προσφέρετε τὰς ὑπηρεσίας σας κατὰ τὴν πολεμικὴν ταύτην περι-

οδον, ὡς χορηγητῆς τοῦ ἄρτου. Σᾶς παρακαλῶ νὰ μοῦ εἰπῆτε μετὰ πόσας ἡμέρας, παρασκευαζόμενος θὰ εἴσθε εἰς θέσιν νὰ τροφοδοτήσετε τὸ στράτευμα». Εἰς ταῦτα ἀπήντησεν ἀμέσως ὁ εὐφυσέστατος Ἀγαθοκλῆς: «Ὑψηλότετε, ὅσος χρόνος ἀπαιτεῖται διὰ νὰ μεταφέρουν τὰ μεταφορικά σας μέσα τὸν ἄρτον ἐκ Λαμίας μέχρι τοῦ στρατοπέδου σας».

Ὁ Διάδοχος ἐκπληκτος ἤκουσε τὴν τοιαύτην ἀπάντησιν τοῦ ὄξυνουστάτου Ἀγαθοκλέους καὶ ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὐδέποτε ἐστερήθη τῶν ἀναγκαιῶν ἐφοδίων του ὁ στρατὸς τόσον κατὰ τὴν ὑπόλοιπον πολεμικὴν περίοδον, ὅσον καὶ κατὰ τὴν περὶ τὴν Λαμίαν μακρὰν ἐπισταθμίαν του, ὡς ἐπίσης καὶ καθ' ὅλην τὴν μετέπειτα πρὸς ἀνακατάληψιν τῆς Θεσσαλίας κίνησίν του. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐθεώρησα καλὸν νὰ μνημονεύσω διὰ νὰ ἐπισφραγίσω ἐναργέστερον τὴν πρωτογενῆ κατάστασιν εἰς ἣν ἀπὸ ὀργανωτικῆς καὶ δὴ ἀπὸ ἐπιμελητικῆς ἀπόψεως διετέλει ὁ στρατὸς μας.

Ἄμα τῇ ἐκ Φαρσάλων ὑποχωρήσει τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ἡ Εἰδικὴ Ταξιαρχία διετάχθη νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀγόριανην, τοῦτέστι νὰ ἀπαρτίσῃ τὸ ἀριστερὸν τῆς ἐν Δομοκῶ παρατάξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Ὁ ἡμέτερος στρατὸς ἐκτοπισθεὶς τὴν 23ην Ἀπριλίου ἐκ Φαρσάλων κατέλαβε τὴν προνομιακῶς φύσει ὀχυρὰν γραμμὴν Δομοκοῦ μὲ ἀναπεπταμένον καὶ πλήρως ἀπεψιλωμένον τὸ πρὸ αὐτῆς ἔδαφος, μόνον δ' οἱ στάχεις τῶν καλλιεργημένων ἀγρῶν, ἀνεπτυγμένων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, παρουσίαζον ποιὰν τινα ἀπὸ θέας προκάλυψιν εἰς τὸν ἐπιτιθέμενον ἐχθρόν. Τὴν 5ην Μαΐου ἀναπτυχθεὶς ὁ ἐχθρὸς καθ' ὅλον τὸ μέτωπον ἐπετέθη καθ' ἡμῶν μετὰ σφοδρότητος, λόγῳ δὲ τῆς μεγάλης ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς του, οὐ μόνον ὀλόκληρον τὸ μέτωπον κατῶρθωσε νὰ ἀπασχολήσῃ διὰ τῆς ἐπιθετικῆς του ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ δυνάμεις διαθεσίμους ἐπαρκεῖς εἶχεν εἰσέτι, ὥστε νὰ ὑπερκεράσῃ τὴν παράταξίν μας ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ. Τὸ θέαμα τῆς μάχης ταύτης ὑπῆρξεν ὑπέροχον. Ἐβλεπέ τις ὀλόκληρον τὴν παράταξίν μας σθεναρῶς ἀμυνομένην. Εἰς δὲ τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τὸ ὑπὸ τὸν Τερτίπην τμημα ὁμοῦ μετὰ τῶν ὑπὸ τὸν λοχαγὸν τοῦ πυροβολικοῦ Βαρατάσῃν Γαριβαλδινῶν ἀντεπετέθη καὶ κατεδίωξε μάλιστα τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ τῆς πεδιάδος.

Κατὰ τὴν ἀντεπίθεσιν ἐκείνην ἐφονεύθη καὶ ὁ ἀείμνηστος Βαρατάσῃς Π., εἷς ἐκ τῶν φιλοτιμοτέρων καὶ μᾶλλον εὐπαιδευτῶν ἀξιωματικῶν μας, προερχόμενος ἐξ εὐρωπαϊκῆς σχολῆς. Ἡ μετὰ σθένους ἀπόκρουσις τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην, εἶχεν ἀναπτέρῳσει μὲγάλως τὸ ἦθικόν τοῦ στρατοῦ μας, ἀνεμένομεν δὲ ἐναγωνίως τὴν ἐπομένην, ἵνα δι' ἀντεπιθέσεως καταδιώξωμεν τὸν ἐχθρόν. Τὴν νύκτα παραδόξως λαμβάνομεν διαταγὴν ὑποχωρήσεως διὰ Καίτσας εἰς Γιαννιτσοῦν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ὑπάτην. Ὁ ἐχθρὸς ὑπερκεράσας τὴν παράταξίν μας διὰ τοῦ δεξιοῦ ἠπείλει τὴν ὑποχώρησιν ὀλοκλήρου τοῦ στρατοῦ διὰ καταλήψεως τῆς πρὸς Λαμίαν μόνης ὑπαρχούσης ἀμαξιτῆς συγκοινωνίας. Τούτου ἔνεκεν τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον, παρ' ὅλην τὴν σθεναρὰν ἀπόκρουσιν τοῦ

ἐχθροῦ, ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ γενικὴν ὑποχώρησιν τοῦ κέντρου πρὸς Δερβὲν Φούρκαν καὶ πρὸς τὴν Ὑπάτην τοῦ ἀριστεροῦ μας.

Τὴν πρωΐαν τῆς 6ης Μαΐου καταρτίσαντες μίαν φάλαγγα μὲ ἰσχυρὰν ὀπισθοφυλακὴν, διηυθύνθημεν πρὸς τὰ διὰ τῆς διαταγῆς ὑποδεικνυόμενα μέρη. Δὲν λησμονῶ τὴν ὄντως πατρικὴν στοργὴν μεθ' ἧς μὲ περιέβαλλεν ὁ ἀείμνηστος διοικητὴς μου Κακλαμᾶνος καὶ τοῦτο διότι ἔκαμνε σύγκρισιν τῆς ἐκ Νεζε-ροῦ ὑποχωρήσεώς του μὲ τὴν τοιαύτην τῆς Ἀγόριανης. Ἐν Νεζερωῖ εὐρέθη ἄνευ ἐπιτελοῦς μὲ ἓνα ὑπασπιστὴν μόνον καὶ τοῦτον φιλάσθενον καὶ ἀνίκανον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ὁπότε ἠναγκάζετο μόνος αὐτὸς ν' ἀντιμετωπίζῃ τὰς δημιουργουμένας πολλαπλᾶς ἀνάγκας, ἐνῶ ἐν Ἀγόριανη καὶ διαταγὴ ἐπιχειρήσεων εἶχεν ἐγκαίρως ἐκδοθῆ καὶ διαταγὴ τῆς ὑποχωρήσεως εἶχε συνταγῆ κανονικῶς, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρξῃ κενὸν δυνάμενον νὰ προκαλέσῃ οἰανδήποτε ἐπίκρισιν κατ' αὐτοῦ. Ἐν Ὑπάτῃ συγκεντρωθείσης ὀλοκλήρου τῆς 2ας Μεραρχίας, ἧς ὁ διοικητὴς στρατηγὸς Μαυρομιχάλης εἶχε τραυματισθῆ εἰς τὴν μάχην Δομοκοῦ καὶ εἰς τὴν δύναμιν τῆς ὁποίας ἀνῆκε καὶ ἡ Εἰδικὴ Ταξιαρχία, ὁ Κακλαμᾶνος ὡς ἀρχαιότερος ὅλων ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ταύτης, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ συνταγματάρχου Ψαρροδήμου, ἰσχυριζομένου ὅτι ὁ Διάδοχος εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεῦθη τὴν διοίκησιν τῆς μεραρχίας καὶ μάλιστα ἐν ὥρᾳ μάχης, μετὰ τὸν τραυματισμὸν τοῦ μεράρχου. Τὴν διαφωνίαν ταύτην ἔλυσε τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον, ἀναγνωρίσαν εἰς τὸν Κακλαμᾶνον τὰ ἐκ τῆς ἀρχαιότητός του δικαιώματα. Ὄντως εἰς τὸν Ψαρροδήμον εἶχεν ἀνατεθῆ, ἀλλὰ προσωρινῶς μόνον, μετὰ τὸν τραυματισμὸν τοῦ μεράρχου, ἡ διοίκησις τῆς μεραρχίας, διότι οὗτος εὐρίσκετο πλησιέστερον πρὸς τὸ κέντρον, ἐνῶ ὁ Κακλαμᾶνος εὐρίσκετο εἰς τὸ ἀριστερόν, ἡ δὲ μάχη ἐσυνεχίζετο καὶ εἶχεν ἐπομένως ἀνάγκην ἀμέσου διοικήσεως ἢ μεραρχία. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἐπεισοδίου. Ὁ ἐχθρὸς μετὰ τὴν μάχην Δομοκοῦ μᾶς κατεδίωξε πρὸς Δερβὲν Φούρκαν, ὅπου διεξήχθη ἐπίσης μάχη ὑποχωρήσεως συνεχισθεῖσα καὶ τὴν 7ην Μαΐου. Τὴν 8ην Μαΐου ἐνῶ ἐμάχετο ὑποχωρῶν πρὸς Λαμίαν ὁ στρατός μας, ὁ τότε νομάρχης Κ. Ἐσλιν ἐπιβάς ἀμάξης φεροῦσης λευκὴν σημαίαν, μὲ προφανῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς του, διηυθύνθη πρὸς τὸν ἐχθρὸν, πρὸς ὃν ἀνεκοίνωσεν ὅτι ὑπεγράφη ἀνακωχὴ καὶ ὅτι δέον νὰ παύσουν αἱ ἐπιχειρήσεις καὶ οὕτω ἐσώθη ἡ Λαμία ἀπὸ τῆς καταλήψεως ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ.

Οὕτως ἔληξεν ἀδόξως ὁ πόλεμος ἐκεῖνος, ὅστις ἐπέπρωτο νὰ κηλιδώσῃ τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν μας. Εὐτυχῶς ὅτι ἡ εὐμένεια τῆς Εὐρύπτης δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ καρπωθῆ ἑδαφικὰ ὀφέλη, συμφώνως πρὸς προγενεστέραν διακοίνωσιν τῶν Δυνάμεων, ἀλλὰ νὰ περιορισθῆ εἰς ἐλαφρὰν στρατηγικὴν διαρρῦθμισιν τῶν συνόρων, ἧτις καὶ ἐγένετο καὶ εἰς καταβολὴν μιᾶς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως ἐξ 100 ἑκατομμυρίων φράγκων. Ἡμεῖς ἀφ' ἐτέρου ἐκερδίσαμεν

τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κρήτης, κηρυχθείσης αὐτονόμου ἡγεμονίας μὲ πρῶτον ἡγεμόνα τὸν υἱὸν τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος πρίγκηπα Γεώργιον. Συνέπεια τοῦ ἀτυχοῦς ἐκεῖνου πολέμου ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὅστις καίτοι ἐμφανίζει μείωσιν τῶν κυριαρχικῶν μας δικαιωμάτων ὡς ἀνεξαρτήτου Κράτους, ἐν τούτοις, ὀφείλομεν νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ἀπέβη οὐσιαστικῶς ἐπωφελῆς εἰς τὴν περαιτέρω οἰκονομικὴν ἡμῶν ἀποκατάστασιν.

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς, ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς παρέμεινε κατηυλισμένος εἰς τὴν κοιλάδα Σπερχειοῦ, ἀναμένων τὴν ὑπογραφὴν τῆς ὀριστικῆς εἰρήνης, ἣτις ἐγένετο τὴν 21ην Νοεμβρίου 1897. Τὸ ἐν Κρήτῃ τμήμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ἀνακληθὲν κατὰ Μάιον, ἀπεστάλη εἰς κοιλάδα Σπερχειοῦ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐκεῖ κατηυλισμένου στρατοῦ μας. Ἡ 2α Μεραρχία εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν Μώλῳ, διοικητῆς δ' αὐτῆς ὤρισθη ὁ στρατηγὸς Σμολένσκις, ὅστις τότε προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν στρατιωτικὴν του δρᾶσιν κατὰ τὸν πόλεμον καὶ ἰδίᾳ διὰ τὰς ἐν Βελεστίνῳ δάφνας, ἐπειδὴ δ' οὗτος ἀπουσίαζεν εἰς Ἀθήνας, τὴν διοίκησιν τῆς μεραρχίας εἶχεν ἀναλάβει ὡς ἀρχαιότερος ὁ συνταγματάρχης Κακλαμᾶνος, ὅστις μὲ παρέλαβε καὶ εἰς τὴν νέαν του θέσιν.

Κατὰ τὴν ἐν Μώλῳ παραμονὴν μας διετάχθη ἡ μᾶλλον προὔκαλεσα τὴν ἔκδοσιν τῆς διαταγῆς, ὅπως μεταβῶ πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν ἀνὰ τὸν Παρνασσὸν ὄρειων διαβάσεων. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης μετέβην συνοδευόμενος παρ' ἐνὸς ἐπίπτου ἀγγελιαφόρου. Ἐκ Μώλου καὶ διὰ τῆς ἱστορικῆς θέσεως Βρύση-Φουντάνα, ὅπου κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα διεζήχθησαν συγκρούσεις ὁμογενῶν μετὰ Τούρκων, ἔφθασα εἰς Ἑλάτειαν (Δραχμάνι) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀμφίκλειαν (Δαδί), ὅπου διενυκτέρευσα. Τὴν ἐπομένην, ἀφοῦ ἔλαβον ἀσφαλεῖς ὁδηγίας παρὰ τῶν κατοίκων, ἀνῆλθον πρὸς μίαν τῶν κορυφῶν τοῦ Παρνασσοῦ διὰ τῆς Μονῆς Παναγίας, ἐφ' ὅσον δ' ἀνηρχόμεν καὶ ὁ ὀρίζων καθίστατο εὐρύτερος ἐπὶ τοσοῦτον καθίστατο τὸ θέαμα μεγαλοπρεπέστερον. Ἐκεῖνο ὅπερ προὔκαλεσε τὴν ἰδιάζουσαν προσοχὴν μου ἦτο ὅτι κατὰ μέγα μέρος τῆς ἐξελιξέως τῆς πρὸς τὴν κορυφὴν διαδρομῆς μας ἐχωρίζοντο διὰ τῆς στενῆς ὄρεινῆς ἀτραποῦ τὴν ὁποίαν ἠκολουθοῦμεν εἰς δύο ἀντιμέτωπα στρατόπεδα αἱ ἐλάται καὶ αἱ πεῦκαι· οὔτε μία ἐλάτη ἐντὸς πευκῶνος παρετηρεῖτο, ἀλλ' οὔτε καὶ μία πεύκη ἐντὸς τῶν ἑναντι ἐλατῶν. Τὴν παρατήρησίν μου ταύτην ἔθεσα ὑπ' ὄψει γνωστοῦ μου ξένου δασολόγου ἐπιστήμονος, ὅστις μοῦ ἐδικαιολόγησε ταύτην ὡς ἀπόρροιαν ὑπογείου περὶ ἐπικρατήσεως ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν βλαστήσεων καὶ ὅτι ἐντὸς πευκῶνος τυχὸν ἀναφαινομένη ἐλάτη ἀποπνίγεται εὐθὺς ἐν τῇ γενέσει τῆς ὑπὸ τῶν ἀνταγωνιζομένων πέριξ αὐτὴν πεύκων καὶ τάνάπαλιν.

Μετὰ ὑπερτρίωρον συνεχῆ ἀνάβασιν ἔφθασα εἰς μίαν τῶν κορυφῶν τοῦ

Παρνασσού κατά τι χαμηλοτέραν τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς «Λιάκουρα» με τὴν διαφορὰν ὅτι, ἡ μὲν Λιάκουρα εἶναι ἀπεψιλωμένη ἐντελῶς, ἐστερημένη οἰασ-
 δήποτε βλαστήσεως, ἐνῶ τὸ Γιαννίτσαρι εἶναι κατάφυτον με ὀργιάζουσας ἐν
 αὐτῷ τὴν βλάστησιν, χρησιμοποιοῦμενον κατὰ τὸ θέρος πρὸς διατροφὴν ποι-
 μνίων. Ἐκ τοῦ ὕψους ἐκείνου ἐθαύμασα τὸ μεγαλοπρεπέστατον θέαμα τοῦ
 ἀπλουμένου ἐκτεταμένου ὀρίζοντος τόσον πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ
 τὴν πέραν τούτου Πελοπόννησον, ὅσον καὶ πρὸς τὴν προσκειμένην σχεδὸν ὄρο-
 σειρὰν τῆς ὄντως ληστοτρόφου Γκιώνας. Αἱ δασικαὶ καλλοναὶ τοῦ ὄρειοῦ τού-
 του ὄγκου, τοῦ εὐλόγως ὑπὸ τῆς μυθολογίας χαρακτηρισθέντος ὡς ἐνδαιτήμα-
 τος τῶν Μουσῶν, εἶναι πάμπολλαι, διὰ τοῦτο ὁ Παρνασσὸς δέον νὰ θεωρῆται
 ὄχι μόνον ὡς ἱερὸς τῆς μυθολογίας χώρος, ἀλλὰ καὶ ὡς φυσικὸν προάσπισμα
 ὄλων τῶν περὶ αὐτὸν διαβάσεων. Ἐκ τῆς κορυφῆς Γιαννίτσαρι κατῆλθον εἰς τὸν
 τόπον τοῦ ἀρχαίου Μαντείου τῶν Δελφῶν, ἐλούσθην εἰς τὰ νάματα τῆς Καστα-
 λίας, ἐθαύμασα τὰ ἐκεῖ μεγαλουργήματα τῶν ἀρχαίων προγόνων μας καὶ διε-
 νυκτέρευσα ἀναπαυτικώτατα εἰς φιλικὸν οἴκημα. Τὴν ἐπομένην ἐκ Δελφῶν
 ἐκκινήσας διέσχισα τὸν ὄνομαστὸν ἐλαιῶνα τῆς Ἀμφίσσης, κατέληξα εἰς Ἀμ-
 φισσαν, ὅπου ἠναγκάσθην ἐπίσης νὰ διανυκτερεύσω, προκειμένου νὰ τακτοποι-
 ῆσω τὰς ἐκ τῆς ἐπιτοπίου ἀναγνωρίσεως καὶ τῶν συλλεγεῖσῶν πληροφοριῶν
 ἐντυπώσεις μου.

Τὴν ἐπομένην ἀναχωρήσας ἐξ Ἀμφίσσης διῆλθον διὰ Τοπόλιας καὶ διὰ
 τῆς συνεχῶς ἐξελισσομένης διὰ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ ἀμαξι-
 τῆς ὁδοῦ, ὁπόθεν ἐθαύμασα τὴν μεταξὺ Γκιώνας καὶ Παρνασσοῦ κλεισώρειαν
 καὶ διὰ τῆς ἱστορικῆς θέσεως τῆς Ἀμπλιανης, ὅπου κατὰ τὸ 1824 διεξήχθησαν
 αἱ μετὰ τῶν Τούρκων ἐπιτυχεῖς συγκρούσεις τῶν ἡμετέρων, κατέληξα εἰς τὴν
 ἐπίσης ἱστορικὴν Γραβιὰν τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου καὶ ἐκεῖθεν διηυθύν-
 θην εἰς τοὺς περὶ τὴν Δαμάσταν τῆς Λαμίας καταυλισμοὺς τοῦ στρατοῦ μας.
 Ἐναγκάσθην νὰ ἐκταθῶ ὀλίγον ἐπὶ τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης, διότι εἶναι μία
 ἀπὸ τὰς ὠραιότερας ἐκδρομὰς τοῦ βίου μου.

Βραδύτερον, ἐπανελθόντος τοῦ στρατηγοῦ Σμολένσκη, ἐξηκολούθησα
 παραμένων εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τῆς μεραρχίας κατ' ἐντολὴν τοῦ στρατηγοῦ.
 Ὁ Σμολένσκη ἐσυνήθιζε νὰ συντρώγῃ μεθ' ὀλοκλήρου τοῦ ἐπιτελείου του,
 ἐκεῖ δὲ τὸν ἠκούσαμεν ἀφηγούμενον διάφορα ἐπεισόδια πολέμου ἢ τῆς κρατούσης
 πολιτικῆς καταστάσεως. Ἡ αἴγλη τῶν πολεμικῶν του ἐπιτυχιῶν τὸν εἶχε
 καταστήσει ἐπὶ τοσοῦτον δημοτικὸν ἐν Ἀθήναις, ὥστε ὅπουδῆποτε ἐνεφανί-
 ζετο ἀμέσως ἐσχηματίζετο λαϊκὴ συγκέντρωσις πρὸς ἐπευφημισμὸν του, κατὰ
 τὰς ζητωκραυγὰς δὲ τοῦ πλήθους συχνότατα ἠκούοντο ζητωκραυγαὶ ὑπὲρ αὐτοῦ
 ὡς ἐνδεδειγμένου δικτάτορος, διὰ τοῦτο ἀφηγούμενος τὰς τοιαύτας ἐκδηλώσεις
 τοῦ λαοῦ, ἐτόνιζε μετ' ἰδιαζούσης διακρίσεως, ὅτι προσέφερε κατὰ τὴν περίοδον
 ἐκείνην μεγάλας πρὸς τὸ Στέμμα ὑπηρεσίας διὰ τῆς ἐφεκτικῆς στάσεώς του.

Εἶτα διαταχθείσης μερικῆς ἀποστρατεύσεως, τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον διελύθη, ἐπανελθόντος τοῦ Διαδόχου εἰς Ἀθήνας, ὡς καὶ τοῦ στρατηγοῦ Σμολένσκη. Τότε τὴν διοίκησιν τοῦ ὅλου ἐν Λαμῖα στρατοῦ ἀνέλαβεν ὁ συνταγματάρχης Κακλαμᾶνος, ἐγκατασταθεὶς ἐν Λαμῖα, ὅπου παρέμεινε μέχρι τῆς μετ' ὀλίγους μῆνας ἀποστρατεύσεώς του, ὡς καταληφθέντος ὑπὸ τοῦ ὀρίου τῆς ἡλικίας.

Μετὰ τὴν ἀποστρατείαν τοῦ Κακλαμᾶνου, τὴν διοίκησιν τοῦ ἐν Λαμῖα στρατοῦ ἀνέλαβεν ὁ στρατηγὸς Βάσσος, ὅστις τότε εἶχε προαχθῆ ἔπίσης εἰς στρατηγὸν διὰ τὰς ἐξόχους πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του, προκειμένου νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Θεσσαλίας, συμφώνως τῇ ὑπογραφείσῃ εἰρήνῃ, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν στρατιωτικῶν ἀκολούθων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ στρατηγοῦ Βάσσου ὑπῆρέθησα καθ' ὅλην τὴν ἐν Λαμῖα παραμονὴν του, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἀνακατάληψιν τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐν Λαρίσῃ μέχρι τῆς εἰς Ἀθήνας ἀνακλήσεώς του.

Ὁ στρατηγὸς Βάσσος, ὡς ἐκπροσωπήσας τὸ διαμέρισμα τῆς Λαμίας, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὁποίας εἶχε καὶ ἰδιόκτητον ἀγροτικὸν κτῆμα, κατὰ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1863, λόγῳ τῆς μορφώσεώς του, τῆς κοινωνικῆς του θέσεως ὡς ὑπασπιστοῦ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α' καὶ τῆς οἰκογενειακῆς του προελεύσεως, ὡς γόνου τοῦ ἐκ τῶν ἡρώων τοῦ 1821 Βάσσου Μαυροβουινιώτου, εἶχε κύρος ἄφθαστον καὶ ἐκτίμησιν ἰδιάζουσαν ἰδίᾳ ἐν τῇ πόλει τῆς Λαμίας, ἧς δήμαρχος ἦτο τότε ὁ Σκληθβανιώτης, τοῦ ὁποίου ἡ πενθερὰ κυρία Ροῦλοῦ εἶχε στενοὺς δεσμοὺς μετὰ τῆς γενετείας μου καὶ ἐκεῖθεν ἐκαλλιεργήθησαν στενοὶ φιλικοὶ δεσμοὶ μετὰ τῆς οἰκογενείας Σκληθβανιώτου, συνδεομένης ἐπίσης στενωῶς μετὰ τοῦ στρατηγοῦ, ἔνεκεν δὲ καὶ τῆς παρὰ τῷ στρατηγῷ θέσεώς μου εἶχον συνδεθῆ μεθ' ὀλοκλήρου τῆς διακρινομένης κοινωνίας τῆς Λαμίας.

Κατὰ τὴν ἐν Λαμῖα παραμονὴν μας εἶχεν ἀποφασισθῆ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ διαταχθῆ παλινόστησις ὅλων τῶν ἐκ Θεσσαλίας προσφύγων, οἵτινες ἠκολούθησαν τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν κατὰ τὴν ὑποχώρησίν του. Διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς παλινόστησεως ὠρίσθησαν ἀνὰ εἷς ἀντιπρόσωπος ἐξ ἐκάστου τῶν ἐμπολέμων κρατῶν καὶ εἷς ἀντιπρόσωπος τῶν Δυνάμεων, ὡς διατιθητῆς ἐπὶ τῶν τυχόν ἐκάστοτε ἀναφυομένων διαφωνιῶν. Ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ὀρίσθῃ ὁ νομάρχης Λαμίας Κ. Ἐσλιν, ἐκ μέρους δὲ τῆς Τουρκίας ὁ συνταγματάρχης Ἰσμαὴλ Μαχῆρ βέης, Ἀλβανός, ὁμιλῶν ἀπταιστώς τὴν Ἑλληνικὴν, διευκολύνας μεγάλως τὴν παλινόστησιν, ἐκ μέρους δὲ τῶν Δυνάμεων εἰς ὑπολογαγὸς τοῦ Ἀγγλικοῦ Στρατοῦ. Τὸ Ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον μὲ εἶχεν ὀρίσει ὡς ξεναγὸν τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Τουρκίας, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐξηρχόμην καθημερινῶς εἰς περίπατον ἀνὰ τὴν Λαμίαν καὶ διὰ τοῦ ὁποίου εἶχον γνωρισθῆ μετὰ τῶν τουρκικῶν προφυλακῶν εἰς βαθμόν, ὥστε μόνος νὰ ἐπισκέπτωμαι ταύτας ἔφιππος. Διοικητῆς τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος τῶν προφυλακῶν ἦτο τότε

ὁ ἀντισυνταγματάρχης Τεφὴκ βέης, ὅστις, μετὰ τινὰ ἔτη ἐγκαταλείψας τὰς τάξεις τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ, προσεχώρησεν εἰς ἡμᾶς καὶ διωρίσθη μάλιστα καθηγητῆς τῆς Τουρκικῆς εἰς τὸ Σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων.

Ὁ Ἰσμαὴλ Μαχὴρ βέης μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐν Λαμίᾳ ὑπηρεσιακῆς του ἀποστολῆς, ἣν ὄντως διεξήγαγε μετὰ πολλοῦ φιλελληνισμοῦ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν τῷ στρατῷ θέσιν του. Μετὰ τοῦ Τούρκου τούτου ἀξιωματικοῦ διετήρησα ἐπ' ἀρκετὸν φιλόφρονα ἀλληλογραφίαν, καθ' ἣν μοι ἐξεδήλου πάντοτε τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην του.

Μετὰ 2-3 ἔτη διαβληθεὶς παρὰ τῶν περὶ τὴν αὐτὴν τοῦ σουλτάνου Ἀλβανῶν, ὡς μὴ ἀφωσιωμένος εἰς τὸ καθεστῶς, μετετέθη εἰς Ἰμεμένην, ὅπου διέβλεπε πολὺ ζοφερὸν τὸ μέλλον του. Διὰ τοῦτο ἀντὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ὀρισθεῖσαν νέαν του θέσιν, παραλαβὼν τὴν οἰκογένειάν του ὀλόκληρον κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἀμέσως ἐζήτησε τὸν πρῶην νομάρχην Λαμίας Κ. Ἐσλιν καὶ ἐμένα μετὰ τῶν ὁποίων εἶχε συνδεθῆ στενότερον, ἐπίσης ἐζήτησε καὶ τὸν ἀλβανόφωνον τότε ὑπολοχαγὸν Κοντούλην Ἀλέξ., ὃν εἶχε γνωρίσει κατὰ τὴν ἐν Λαμίᾳ παραμονὴν του. Δι' ἡμῶν ἐπεδίωξε νὰ ἐπιτύχη τὴν παρέμβασιν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' παρὰ τῷ σουλτάνῳ πρὸς διάλυσιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἐξυφανθείσης συκοφαντίας, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος εὐλόγως ἀπέφυγε πᾶσαν τοιαύτην ἀνάμιξιν. Μὴ πτοηθεὶς ἐκ τῆς ἀποτυχίας του ταύτης ὁ Ἰσμαὴλ Μαχὴρ βέης ἀνεχώρησεν εἰς Λονδῖνον, ἵνα πραγματοποιήσῃ τὰς βλέψεις του διὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Ἄμα ἀφίχθεις εἰς Παρισίους, ἐπληροφορήθη παρ' ἐμπίστων του Ἀλβανῶν, ὅτι ὁ σουλτᾶνος ἀνεγνώρισεν ὡς συκοφαντικὴν τὴν κατ' αὐτοῦ ὑπηρεσιακὴν ἀπόφασιν καὶ ἀνεκάλεσε τὴν εἰς Ἰμεμένην μετὰθεσίν του, ὁπότε οὗτος, ἐπανελθὼν ἀμέσως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀνέκτησε τὴν εὐνοίαν τοῦ αὐθέντου του, προαχθεὶς μετ' ὀλίγον εἰς συνταγματάρχην καὶ εἶτα εἰς στρατηγὸν καὶ ἔκτοτε θεωρεῖτο ὡς εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων πρὸς τὸν σουλτᾶνον προσώπων. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ μοῖρα προώριζε τὸ τέλος του νὰ εἶναι τραγικόν. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐκρήξεως τοῦ Νεοτουρκικοῦ κινήματος (8 Ἰουλίου 1908) εὐρισκόμενος ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀνεγίνωσκον εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὅτι ἀφίκοντο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως δύο ἀντιστράτηγοι ἐμπιστοὶ τοῦ σουλτάνου, μεταξύ τῶν ὁποίων εἷς ἦτο ὁ Ἰσμαὴλ Μαχὴρ πασᾶς, ἵνα καταπνίξωσι τὸ παρασκευαζόμενον ἐν Θεσσαλονίκῃ κίνημα, ἀλλὰ τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτᾶτον εἶχεν ἀνδρωθῆ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τοὺς διατάξῃ νὰ ἐπιστρέψωσιν ἀμέσως τὴν ἐπιούσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἄλλως θὰ φονευθῶσι καὶ τὴν ἐπομένην πράγματι ἀνεχώρησαν ἄπρακτοι ἐπανελθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1908 προκειμένου νὰ ἐπιστρέψω εἰς Ἑλλάδα ἐκ τῆς παρὰ τῷ Προξενεῖῳ Θεσσαλονίκῃ ἐμπιστευτικῆς ὑπηρεσιακῆς μου ἀποστολῆς, ὅπου παρέμεινα ἐπὶ 4 ἔτη καὶ 3 1/2 μῆνας, μετέβην εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ μίαν ἐβδομάδα. Τὴν ἐπομένην τῆς ἐκεῖ

ἀφίξεώς μου ἐπρόκειτο νὰ γευματίσω μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἰωνος Δραγούμη. Μετὰ τὸ γεῦμα θὰ μετεβαίνομεν ὁμοῦ εἰς Φανάριον, ἵνα μὲ παρουσιάσῃ παρὰ τῷ πατριάρχῃ Ἰωακείμ. Κατὰ τὴν εἰς τὸ ἐστιατόριον συνάντησίν μας μεῦ δίδει τὴν πληροφορίαν, ὅτι σήμερον ἀπηγγονίσθησαν δύο ἀντιστράτηγοι παρὰ τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου, ὡς ἀφωσιωμένοι παρὰ τῷ σουλτάνῳ. Ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ Ἰσμαήλ Μαχῆρ πασᾶς. Τοιοῦτον ἦτο τὸ μοιραῖον τέλος τοῦ ἀτυχοῦς τούτου φιλέλληνος Τούρκου ἀξιωματικοῦ.

Ἐν Λαμῖα διήλθομεν ὁλόκληρον τὸν χειμῶνα, παρεμείναμεν δὲ μέχρι τοῦ Μαΐου 1898, ὅτε, διαταχθείσης ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων τῆς ἀνακαταλήψεως τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, προέβημεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης. Ἐνθυμούμαι ὅτι τὴν 6ην Μαΐου, ὅτε διηρχόμεθα ἐκ Δερβέν Φούρκας διευθυνόμενοι πρὸς Δομοκόν, ἦτο ἀκριβῶς ἡ ἐπέτειος τῆς εἰς τὸ αὐτὸ μέρος τελευταίας ὑποχωρητικῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ στρατοῦ μας, πρὸς ἀνακατάληψιν τῶν πρὸ ἔτους ἐγκαταλειφθέντων ἐδαφῶν μας. Πρώτη καταληφθεῖσα πόλις ἦτο ὁ Δομοκός, συμφώνως δὲ πρὸς καθορισθὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν ἀκολούθων πρόγραμμα, εἶδει τὰ τε ἀποχωροῦντα καὶ εἰσερχόμενα εἰς ἐκάστην πόλιν στρατεύματα, ἐκπροσωπούμενα διὰ μικρῶν τμημάτων, ν' ἀνταλλάσσωσι στρατιωτικὸν χαιρετισμὸν, παρουσιαζόντων ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων ὅπλα.

Ἐκ Δομοκοῦ ἡ κυρία φάλαγξ κατηυθύνθη πρὸς Φάρσαλα, ἀποσταλέντων εἰδικῶν ἀποσπασμάτων πρὸς κατάληψιν Καρδίτσης - Τρικάλων - Καλαμπάκας. Τὴν ἐπομένην τῆς εἰς Φάρσαλα ἀφίξεώς μας ἐζήτησε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν στρατηγὸν ὁ διάσημος βαλκανιολόγος καὶ ἀνταποκριτὴς τῶν Τάιμς τοῦ Λονδίνου Μπάουτσερ. Ὁ ἀξιοπρεπὴς καὶ πεπειραμένος στρατηγὸς Βάσσος, ὁ διανύσας κατὰ τὸ πλεῖστον τὸν βίον του ἀναστρεφόμενος μετὰ ἐστεμμένων καὶ μεγάλων προσωπιοτήτων τῆς Εὐρώπης, μόλις ἔλαβε γνῶσιν τούτου, ἐτοιμότατα μᾶς λέγει: «Ἦθελαν νὰ τὸν φωνάξω νὰ φᾶμε μαζύ, ἀλλ' αὐτοὶ καὶ ἐν ἐκστρατεία ἀκόμη τὸ γεῦμα τοῦ στρατηγοῦ τὸ φαντάζονται μὲ τὴν ποιικιλίαν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν Ἀγγλῶν στρατηγῶν, ἐνῶ θὰ εὔρη ἐδῶ τὴν γνωστὴν ἐλληνικὴν λιτότητα, διὰ τοῦτο πὲς του πὼς τὸν περιμένω εὐχαρίστως τὸ ἀπόγευμα νὰ πάρωμε τὸ τσάι μαζύ, καὶ θὰ τὸν κερᾶσω μὲ μερικὰ μπισκοτάκια ποῦ ἔχω μαζύ μου». Καὶ οὕτω ἀξιοπρεπέστατα τὸν ἐδέχθη τὸ ἀπόγευμα μὲ ὄλον τὸ κῦρος τοῦ ἀξιωματὸς του καὶ ὄλον τὸ ἐπιβάλλον τῆς προσωπικότητός του καὶ συνδιελέχθησαν κατ' ἴδιαν ἐπὶ μακρόν.

Ἐκ Φαρσάλων διηυθύνθημεν εἰς Λάρισαν, ὅταν δὲ ἡ φάλαγξ ἔφθασε πρὸ τῆς πόλεως, ὑπεχρεώθημεν ν' ἀναμείνωμεν ἐκεῖ πλέον τῶν δύο ὥρῶν, ἀναμένοντες τὴν ὀλοσχερῆ ἀποχώρησιν τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ. Μετὰ τοῦτο οἱ στρατιωτικοὶ ἀκόλουθοι μᾶς ἐπέτρεψαν τὴν εἴσοδον καὶ ἐνθυμούμαι ὅτι ἡ φάλαγξ εἶχε φθάσει ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλεως, ἀκόμη δὲ ὑπῆρχον ὑπολείμματα τοῦ

Τουρκικοῦ Στρατοῦ, εὐάριθμοι ἔφιπποι Τοῦρκοι χωροφύλακες ἐστρατωνισμένοι ἐντὸς τοῦ μετέπειτα κατεδαφισθέντος κτιρίου τῶν Δικαστηρίων καὶ οἴτινες ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς ἡμετέρας φάλαγγος, ἐσπευσμένως ἱππεύσαντες ἀπῆλθον πρὸς τὴν γέφυραν Πηνειοῦ, ἐκεῖ δὲ ἔλαβε χώραν ὁ ἐπιβεβλημένος χαιρετισμὸς καὶ ἐκεῖθεν διηυθύνθησαν πρὸς Τύρναβον. Τὴν ἐπομένην σιδηροδρομικῶς μετέβημεν μεθ' ἐνὸς συντάγματος, οὗτινος διοικητὴς ἦτο ὁ ἀντισυνταγματάρχης Κουμουνοῦρος Κωνσταντῖνος, υἱὸς τοῦ ἄλλοτε πρωθυπουργοῦ Ἀλεξάνδρου Κουμουνοῦρου. Οἱ σιδηροδρομικοὶ συρμοί, οἱ μεταφέροντες τὸν στρατὸν μας, ἐσταμάτησαν πολὺ πρὸ τοῦ σταθμοῦ Βόλου, παρὰ τινι ἐργοστασίῳ, ὅπου κατελθόντες ἀνεμένομεν τὴν ἄδειαν τῆς εἰσόδου εἰς τὴν πόλιν. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθημεν, ὅτι οἱ κάτοικοι μετὰ μουσικῆς ἐπρόκειτο νὰ ὑποδεχθῶσι τὸν εἰσερχόμενον Ἑλληνικὸν Στρατὸν, ἀλλ' ὁ διπλωματικώτατος καὶ ὀξυδερκέστατος στρατηγός, συναισθανόμενος ὅτι ἡγεῖτο ἡττηθέντος στρατοῦ, ἐπροτίμησε ν' ἀποφύγη τὰς ἐκδηλώσεις ταύτας καὶ ἐπιβάς εὐρεθείσης ἐκεῖ ἀγοραίας ἀμάξης, διηυθύνθη πρὸς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς «Γαλλίας», ὅπου μᾶς ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ μεταβῶμεν πρὸς συνάντησίν του, ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὸν παρακειμένως ἰστάμενον διοικητὴν τοῦ συντάγματος Κουμουνοῦρον, μεθ' οὗ συνεδέετο καὶ διὰ προσωπικῆς φιλίας, τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς ἀξιωματικῶς λόγια : «Κώστα, ὁ πατέρας σου ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλίας, εἰς αὐτὸν δ' ἀποκλειστικῶς ὀφείλεται ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἐπιτυχία. Ἐπομένως εἰς τὸν υἱὸν του ἀρμόζουσι τοιοῦτου εἶδους τιμητικαὶ στρατιωτικαὶ ἐκδηλώσεις ἐκ μέρους τοῦ θεσσαλικοῦ λαοῦ καὶ ὄχι εἰς ἐμέ τὸν ἡγούμενον τοῦ στρατοῦ· ἐγὼ θὰ πάω εἰς τὸ ξενοδοχεῖον καὶ ὅταν τελειώσῃς ἔλα νὰ μ' εὕρῃς». Εἰς ταῦτα ἀπήντησεν μετὰ σεμνότητος ἅμα καὶ συγκινήσεως ὁ Κουμουνοῦρος : «Συναισθάνομαι πλήρως, στρατηγέ μου, τὰ συγκρουόμενα συναισθήματά σας, θὰ ἐπροτίμων καὶ ἐγὼ ν' ἀπέφευγα τὰς τοιαύτας ἐκδηλώσεις, ἀλλ' ἀφοῦ τὸ διατάσσετε εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ συμμορφωθῶ πρὸς τὴν διαταγὴν σας». Οὕτω θεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συντάγματος του καὶ ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ πλήθους διέσχισε τὴν πόλιν κατευθυνθεὶς ἐν τέλει εἰς τὸν τόπον τοῦ στρατωνισμοῦ του. Ὁ στρατηγός Ἐτὲμ πασᾶς μετὰ τοῦ ἐν Βόλῳ τουρκικοῦ τμήματος στρατοῦ, ἐπιβιβασθέντες πλοίου ἀνεχώρησαν διὰ Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Βόλου εἶχε συντελεσθῆ πλήρως ἡ ἀνακατάληψις ὀλοκλήρου τῆς Θεσσαλίας.

Μετὰ παραμονὴν ἐν Βόλῳ δύο ἡμερῶν ἐπανήλθομεν εἰς τὴν ἐν Λαρίσῃ ἔδραν τῆς μεραρχίας. Ἐκ τοῦ ἐπιτελείου τῆς μεραρχίας Λαρίσης ἐτοποθετήθη εἰς τὴν ἐν Λαρίσῃ Διευθύνσιν Μηχανικοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς καθωρισμένης κατὰ σειρὰν ὑποχρεωτικῆς ἐν ἐπαρχίαις ὑπηρεσίας ὄλων τῶν ἐν τῷ σώματι τοῦ μηχανικοῦ ἀνηκόντων ἀξιωματικῶν.

Ἡ παρὰ τῇ Διευθύνσει Μηχανικοῦ Λαρίσης ἐπὶ ἐν ἔτος ὑπηρεσία μου ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ διασχίσω καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς διευθύνσεις τὴν Θεσ-

σαλίαν όλόκληρον, νά διατρέξω δέ δις τήν νέαν ὀροθετικήν ἡμῶν γραμμὴν ἀπὸ Πλαταμῶνος μέχρι Λάκιμωνος καὶ Μετσόβου καὶ οὕτω ἡ περιπέτεια ἀφ' ἑνὸς τοῦ πολέμου τοῦ 1897 καὶ ἡ ἐν Λαρίσῃ ἀφ' ἑτέρου ὑπηρεσία μου ἐγένοντο ἀφορμὴ νά γνωρίσω τελείως σχεδὸν τὸν νομὸν Φθιώτιδος, ὅσον καὶ τὴν Θεσσαλίαν όλόκληρον, ἐφόδιον πολύτιμον δι' ἕνα μάχιμον ἢ τοῦ ἐπιτελείου ἀξιωματικόν μας.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐν Λαρίσῃ ὑπηρεσίας μου ἐπανῆλθον εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Σύνταγμα τοῦ Μηχανικοῦ, ἀσχοληθεὶς πλέον μὲ τὴν εἰδικὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ σώματος τούτου.

Κατ' ἔτος ἦτο κεκανονισμένον ν' ἀποστέλληται ἀπόσπασμα ἐκ πεντήκοντα περίπου ἀνδρῶν τοῦ Συντάγματος τοῦ Μηχανικοῦ εἰς τὴν ἐν Δεκελείᾳ βασιλικὴν ἔπαυλιν, διὰ τὴν πρόληψιν καὶ ἔγκαιρον κατάσβεσιν ἐνδεχομένης πυρκαϊᾶς τόσον ἐν τοῖς κτιρίοις, ὅσον καὶ ἐν τῷ ἐκεῖ ἐκ πεύκων πυκνοτάτῳ δάσει.

Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀποσπάσματος τούτου ἐτίθετο πάντοτε εἰς ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ τῆς προσωπικῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐκ τῶν ἐμπίστων τοῦ Βασιλέως Γεωργίου ὑπάσπιστοῦ Παπαδιαμαντοπούλου Ἰωάννου, συνταγματάρχου τῶν ἐπιτελῶν. Ὁ ἀείμνηστος Παπαδιαμαντόπουλος ἔχων ὑπ' ὄψει του, ὅτι ὡς ἐκ τῆς ὑπηρεσιακῆς του ἀποστολῆς ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος θὰ εὐρίσκετο εἰς συχὴν ἐπαφὴν μετὰ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ἐφρόντιζε νά εἶναι ἐκ τῶν εὐπρεπεστέρων, ἰδίᾳ ἀπὸ ἀπόψεως καλῆς συμπεριφορᾶς ἀξιωματικῶν. Ὑπηρεσιακῶς ἔδει οὗτος ν' ἀνήκη εἰς τὸν Λόχον τῶν Πυροσβεστῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἐλάμβανε μίαν ἀντλίαν χειροκίνητον μετὰ προσύρτου καὶ ἕνα ἵππον ἐλάσεως διὰ τὴν εὐχερῆ κίνησίν της, ὡς καὶ τινὰς πυροσβεστας διὰ τὸν χειρισμὸν της. Εἰς τὸν ἀξιωματικὸν αὐτὸν παρεχωρεῖτο ἐπίσης εἰς κέλης ἵππος, διὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν περὶ τὸ κτήμα φυλακίων, ὑπεχρεοῦτο δὲ νά κατασκηνώσῃ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κτήματος μετὰ τῶν ἀνδρῶν του καὶ μόνον κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ἡδύνατο νά ἐγκατασταθῇ ἐντὸς βοθητικῶν κτιρίων τῆς ἐπαύλεως. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο, 1900, ἔλαχεν ὁ κλῆρος εἰς ἐμὲ καὶ οὕτω ἔχων δύο ἵππους εἰς τὴν διάθεσίν μου, ἕνα προσύρτην ἀντλίας, ἐφοδιασθεὶς δὲ καὶ μὲ τὸ ποδήλατον τῆς ὑπηρεσίας, οὕτινος ἤμην ἐξαιρετικὸς θιασώτης, ἐγκατεστάθην εἰς τὴν ἐν Δεκελείᾳ κατασκήνωσίν μου.

Ὁ τίτλος καὶ μόνος τοῦ ἐν Δεκελείᾳ κτήματος ὡς βασιλικῆς ἐπαύλεως εἶναι ἀρκετὸς διὰ νά χαρακτηρίσῃ τὰ φυσικὰ καὶ τεχνικῶς δημιουργηθέντα θέλητρα τοῦ μέρους τούτου κατὰ τὴν θερινὴν ἰδίᾳ περίοδον, δὲν θὰ ἐπιχειρήσω δὲ νά ἐκταθῶ εἰς περιγραφὴν τούτων, διότι ἀσφαλῶς θὰ ἐξέλθω τοῦ σκοποῦ εἰς ἃν ἀποβλέπει ἡ παροῦσα συνοπτικὴ ἀφήγησις τοῦ παρελθόντος μου. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι διέσχίζον σχεδὸν καθημερινῶς ἔφιππος τὸ πυκνὸν ἐκεῖνο δάσος καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, συναντῶν εἰς πάντα περίπατόν μου ἀγριοχοίρους καὶ ζαρκάδια, τὰ ὅποια εἶχον πολλαπλασιασθῆ ἐκεῖ, ὡς ἀπαγορευομένης τῆς θήρας.

Καθ' ἃς ὥρας δὲν ἀπησχολούμην μὲ ὑπηρεσιακὰς ἀσχολίας, ἐπεδιδόμην εἰς εὐχάριστον μελέτην ὑπὸ δροσερὰν καλύβην ἐν τῷ τόπῳ τοῦ καταυλισμοῦ μας, ὡς μόνην δὲ ψυχαγωγίαν εἶχον τὴν μετὰ τῶν εὐαρίθμων παραθεριζουσῶν οἰκογενειῶν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ τοῦ κτήματος ἀναστροφὴν μου. Ὁ Βασιλεὺς διὰ ν' ἀποφύγη μεγάλας ἐν τῷ κτήματί του συγκεντρώσεις παραθεριζόντων, ἀλλὰ καὶ μὴ θέλων ἀφ' ἑτέρου νὰ στερήσῃ οἰονδήποτε τῆς εὐχαριστήσεως τῆς ἐπισκέψεως τοῦ κτήματός του, εἶχεν ἀνεγείρει μικρὸν ξενοδοχεῖον, ὅπου ἡδύναντο οἱ ἐπισκέπται νὰ εὕρωσιν εὐχερῶς τροφήν καὶ νὰ παραθερίσωσι 3-4 μόνον οἰκογένειαι. Τὰς Κυριακὰς παρετηρεῖτο ἐξαιρετικὴ συγκέντρωσις ἐκδρομέων.

Κατὰ Κυριακὴν τὸ ὑπ' ἐμὲ ἀπόσπασμα ἐκκλησιάζετο μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς χωροφυλακῆς καὶ τοῦ ἐξ εὐζῶνων ἀποσπάσματος τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς ἐν τῷ ναυδρίῳ τοῦ κτήματος, παρισταμένων κατὰ τὴν λειτουργίαν ὄλων τῶν παραθεριζόντων μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, μετὰ δὲ τὴν λειτουργίαν ἐγίνετο παρέλασις τῶν ἀποσπασμάτων πρὸ τοῦ Διαδόχου, τοῦ Βασιλέως ἀπουσιάζοντος συνήθως εἰς Εὐρώπην. Τὰς Κυριακὰς καὶ ἐπισήμους ἑορτὰς ἐκαλούμην πάντοτε εἰς τὸ πρόγευμα τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Δις ἢ τρίς τῆς ἑβδομάδος κατηρχόμην τὸ ἀπόγευμα μὲ τὸν προνομιούχον προσύρτην (ὠραιότατον ἀμαξάκι) εἰς Κηφισίαν, μεταβαίνων συνήθως παρὰ τῆ οἰκογενείᾳ τοῦ στρατηγοῦ Βάσσου, ὡς καὶ παρ' ἄλλαις γνωσταῖς μοι οἰκογενείαις. Ἡ ἔλλειψις μέσου συγκοινωνίας μετὰ τῆς Κηφισιάς καθίστα πολὺτιμον τὴν εὐκαιρίαν τοῦ προσύρτου καὶ διὰ τοῦτο κατηρχόμην πάντοτε συνοδευόμενος ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἐπίλεκτα μέλη τῶν παραθεριζουσῶν οἰκογενειῶν, προκαλῶν οὕτω τὴν ἰδιάζουσαν προσοχὴν τῶν ἐκ Κηφισίας πρὸς Δεκελείαν ἐξερχομένων τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας ἐφ' ἀμάξης εἰς περίπατον εὐπόρων ἀριστοκρατῶν μας.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς Κηφισιάς καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχον τὴν εὐχέριαν νὰ μεταβαίνω ἄπαξ τῆς ἑβδομάδος καὶ καθ' ἃς ἡμέρας παρέμενον ἐν Δεκελείᾳ ὁ διοικητὴς μου στρατηγὸς Παπαδιαμαντόπουλος. Ὁ εἰς ἄκρον εὐγενὴς καὶ μορφωμένος οὗτος ἀξιωματικός, ὃν εἶχον καθηγητὴν ἐν τῷ Σχολείῳ τῶν Εὐελπίδων, ὁ εὐλόγως ἐπισύρας τὴν ἐξαιρετικὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, λόγῳ τῆς εἰλικρινοῦς πρὸς τὴν Δυναστείαν ἀφοσιώσεώς του, ὁ ἐπηρεάζων τὴν πολιτικὴν κίνησιν τῆς χώρας, ἀλλ' οὐδέποτε ἐκμεταλλευθεὶς τὴν ἐπιρροὴν του ταύτην, ὁ ἀπολύτως τίμιος ἀξιωματικός, μοῦ εἶχε δώσει τὴν ἐντολὴν νὰ μὴ ἀπομακρύνωμαι ποτὲ τοῦ κτήματος ὅταν ἀπουσιάζῃ ἐκεῖθεν. Τοῦναντίον πάλιν εἶμαι ἐλεύθερος ν' ἀπουσιάζω κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ἰδίως ὥρας καὶ νὰ διανυκτερεύω ἄπαξ τῆς ἑβδομάδος ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ εἰς ἡμέραν καθ' ἣν θὰ παρέμενον αὐτὸς ἐν Δεκελείᾳ. Τὰ ἄφθονα μέσα τῆς κινήσεως (δύο Ἴπποι, προσύρτης, ποδήλατον) εἰς ἡλικίαν νεαράν, μοῦ καθίστων τὴν ἐκεῖ διαμονὴν ἐξαιρετικῶς εὐχάριστον, δεδομένου ὅτι πλὴν τῶν Κυριακῶν καὶ κατὰ

τάς άλλας ημέρας τῆς ἐβδομάδος, μοῦ ἐδίδετο εὐκαιρία ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ὡς καί μετ' ἄλλων προσωποποιήτων εἴτε καλουμένων ἐκεῖ ὑπὸ τῆς Αὐλῆς εἴτε ἐπισκεπτομένων τὴν Δεκελείαν πρὸς ἀναψυχήν. Ἐκεῖ παρέμεινα μέχρι τῶν ἀρχῶν Νοεμβρίου, ὅποτε πλέον ἐκλείπει ὁ κίνδυνος τῶν πυρκαϊῶν εἰς τὰ δάση. Εἶτα ἐπανῆλθον εἰς τὴν παρὰ τῷ Λόχῳ τῶν Πυροσβεστῶν θέσιν μου, ὅπου ὑπηρετήσα καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, τὸ δὲ ἐπόμενον θέρος διετάχθην καί πάλιν νὰ ἐκτελέσω τὴν ἐν Δεκελείᾳ ὑπηρεσίαν τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀποσπάσματος μηχανικοῦ, παραθερίσας οὕτω διὰ δευτέραν φοράν ἐν Δεκελείᾳ. Ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, ἐπαναλαμβάνω, ἔχω τὰς ἀρίστας τῶν ἀναμνήσεων, πολλάκις δὲ ἀναπολῶν τὰ διάφορα ἐπεισόδια τῆς περιόδου ἐκείνης, μετ' εὐχαριστήσεως τὰ ἀφηγοῦμαι εἰς τοὺς περὶ ἐμέ.

ANAMNHΣEΙΣ TATO·I·OY

Ἡμέραν τινὰ εἶχον ἐξέλθει εἰς περίπατον ἀπογευματινὸν μετὰ τοῦ πρίγκηπος Ἀνδρέου καὶ τοῦ ἤδη Βασιλέως Γεωργίου Β', τότε νεαροῦ πρίγκηπος, ἡλικίας 11 μόλις ἐτῶν, ὀλίγον ἔξωθι τοῦ κήπου τῆς ἐπαύλεως καὶ παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν Δεκελείας-Ἀθηνῶν. Ἐκεῖ συνέπεσε νὰ ὑπάρχωσιν ἀρκετὲς πικραγουριές, εὐρομεν δὲ διασκεδαστικὸν τὸ νὰ ρίπτωμεν ὁ εἷς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἄλλου τὸ ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς πικραγουριᾶς ἐκτινασσόμενον εὐχερῶς δι' ἐλαφρᾶς πιέσεως ὕγρον. Ἐννοεῖται, ὅτι τὰ περισσότερα πλήγματα, ἰδίᾳ παρὰ τοῦ νεαρωτέρου πρίγκηπος Γεωργίου, ἐδέχθη ὁ ὑποφαινόμενος. Ἐνῶ ἡσυχολούμεθα μὲ τὴν εὐχάριστον αὐτὴν ἐνασχόλησιν ἀντελήφθημεν μακρόθεν ἐρχομένην τὴν ἀμαξάν τὴν φέρουσαν ἐξ Ἀθηνῶν τὸν Διάδοχον μετὰ τῆς πριγκηπίσσης Σοφίας. Πάραυτα διελύθημεν καὶ ἐσπεύσαμεν ὅλοι νὰ εἰσέλθωμεν ἐντὸς τοῦ κήπου, ἰδίᾳ οἱ δύο πρίγκηπες ἐπὶ τῶν ὁποίων ἤσκει μεγάλην ἐπιβολὴν ὁ Διάδοχος ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ὡς πατήρ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἄλλου ὡς μεγαλύτερος ἀδελφός. Τὸ ἐσπέρας ἦσαν κατεκλίθη ἡσθάνομην ἐλαφρὸν πόνον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ὅστις ἦμωσ περὶ τὸ μεσονύκτιον κατέστη ὀδυνηρότατος, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μὲ ἀναγκάσῃ νὰ ἐξυπνήσω τὸν ἱατρὸν τοῦ Βασιλέως Σάββαν. Οὗτος ἐξετάσας με προχείρως, μοῦ ἔδωσε ἀπολυμαντικόν τι μὲ τὸ ὁποῖον νὰ πλύνω τοὺς ὀφθαλμούς μου, μοῦ ἐξήγησεν ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δηλητηριώδους ἐπιδράσεως τοῦ ὕγρου τῆς πικραγουριᾶς καὶ μὲ διέταξε λίαν πρῶτ' νὰ μεταβῶ εἰς Ἀθήνας καὶ νὰ παρουσιασθῶ πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ Ὀφθαλμιατρείου, τότε στρατιωτικὸν ἱατρὸν Ἀντωνόπουλον Σταμ. Λίαν ἐγκαίρως τὸ πρῶτ' εὐρέθη ἐἰς τὸ Ὀφθαλμιατρεῖον, ὅπου μόλις ἦλθεν ὁ διευθυντὴς μ' ἐξήτασε ἀμέσως, μὲ καθησύχασεν ὅτι πρόκειται περὶ παροδικῆς φλογώσεως, μοῦ ἔρριψε μερικὰς σταγόνας ἀτροπίνης καὶ μοῦ παρήγγειλε νὰ ἡσυχάσω ἐπὶ 3-4 ἡμέρας εἰς τὸ

σπίτι μου. Ἡ πριγκήπισσα Σοφία λαβοῦσα γνώσιν τοῦ παθήματός μου διέταξε δις τῆς ἡμέρας νὰ τῆς δίδουν πληροφορίας τηλεφωνικῶς περὶ τῆς πορείας τῆς ἀσθενείας μου, ἕξ ἐνδιαφέροντος ἀφ' ἑνὸς ὡς ἀξιωματικοῦ ἀνήκοντος εἰς τὴν φρουρὰν τῆς Δεκελείας καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι πρόξενος τοῦ παθήματός μου ἦτο ὁ υἱός της. Μετὰ πάροδον μιᾶς τεσσαρακονταετίας ὀλοκλήρου ἐπεσεκέφθη τὴν Θεσσαλονίκην ὁ μικρὸς ἐκεῖνος πρίγκηψ ὡς Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων Γεώργιος Β', πρὸς τὸν ὁποῖον παρουσιάσθη μετὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν μελῶν τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς κοινότητος Θεσσαλονίκης, ἵνα ὑποβάλωμεν τὰ σέβη μας. Ὁ Βασιλεὺς ἀναπολήσας τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ μοῦ ἐτόνισεν εὐθὺς ὡς μ' ἀντίκρουσε διὰ ζωνηᾶς ἐκφράσεως ἐνώπιον ὄλων: «Θυμᾶσαι τοῦ πῆγα νὰ σοῦ βγάλω τὰ μάτια», μειδιῶν πάντοτε, ἐξήγησα δὲ μετ' ὀλίγον εἰς τοὺς παρεστῶτας τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἐκφράσεως τοῦ Βασιλέως.

Ὁ τότε νεαρὸς πρίγκηψ Γεώργιος εἶχεν ἐκδηλώσει πρὸς τὸν πατέρα του τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Πάρνηθος. Ὁ πατὴρ του θέλων νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην τοῦ υἱοῦ του μὲ διέταξε νὰ τὸν συνοδεύσω εἰς τὴν ἐκδρομὴν αὐτὴν εἰς ἣν θὰ μετεῖχε καὶ ὁ παιδαγωγὸς του Honnig. Τοῦτο ἀνέφερον πρὸς τὸν διοικητὴν μου στρατηγὸν Παπαδιαμαντόπουλον, ὅστις ὡς πεπειραμένον περὶ τὰς τοιαύτας ἐκδρομὰς καὶ διότι εἶχε τὴν πληροφορίαν ὅτι ἀνὰ τὰ δάση τοῦ Πάρνηθος περιφέρεται κάποιος ληστής, μὲ διέταξε νὰ λάβω ὅλα τὰ μέτρα τῆς ἀσφαλείας, χωρὶς ταῦτα νὰ ὑποπέσωσιν εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ μικροῦ πρίγκηπος. Πράγματι κατὰ μῆκος τῆς διαδρομῆς εἶχον ἀποστείλει περιπόλους, αἵτινες μετὰ πολλῆς δεξιότητος ἐξεπλήρωσαν τὴν ἀποστολὴν των. Ὁ νεαρὸς πρίγκηψ ἐπιβάς ἐγνωσμένης πειθηνιότητος ἡμιόνου περιβληθέντος ἴσως διὰ πρῶτην φορὰν σέλλαν μὲ ἡκολούθει.

Προηγούμεν ὡς γνώστης τῆς ὄρεινῆς ἀτραποῦ, τὴν ὁποίαν κατ' ἐπανάληψιν εἶχον διατρέξει προηγουμένως, ἐνθυμοῦμαι δ' ὅτι εἰς πᾶσαν μεταβολὴν ὕψους κατὰ 200-300 μέτρα, ὁπότε ὁ ὀρίζων καθίστατο εὐρύτερος, διαρκῶς ἀνεφώνει μετ' εὐχαριστήσεως ἐξαιρετικῆς «ἐδῶ εἶναι ὡσάν στὴ Γερμανία», «ἐδῶ εἶναι ὡσάν τὴν Ἑλβετία» καὶ ὑπὸ τὰς συνεχιζομένας αὐτὰς ἐκδηλώσεις ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφὴν, ὁπόθεν ὄντως τὸ θέαμα εἶναι ἀπολαυστικώτατον. Ἐκεῖ μᾶς προσεφέρθησαν πρόχειρα ἐδέσματα, ἅτινα μετέφερον ὁ παρακολουθήσας ἡμᾶς εἰς τὴν ἐκδρομὴν ἀνακτορικὸς θεράπων καὶ τὰ ὁποῖα μετὰ πολλῆς βουλιμίας κατεβροχθίσασαμεν. Μετὰ ἀνάπαυσιν ὥρας κατήλθομεν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ προλαβόντες τὸ πρόγευμα τῆς βασιλικῆς οικογενείας, εἰς ὃ μετέσχον καὶ καθ' ὃ ὁ Διάδοχος πατὴρ του διαρκῶς μὲ ἡρώτα εἰρωνικῶς ἂν συνητήσαμεν τίποτε ληστὰς εἰς τὴν ἐκδρομὴν μας, παρισταμένου καὶ τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου. Τὸν ἐβεβαίωσα ὅτι ἔχι μόνον δὲν συνητήσαμεν, ἀλλ' οὔτε σικὰ ληστοῦ δύναται ν' ἀναφανῆ ἐκεῖ, ἐφ' ὅσον ἐπιτηρεῖται διαρκῶς ὑπὸ ἀποσπασμάτων. Ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, ὁ εἰλικρινὴς καὶ ἀφωσιωμένος φίλος τῆς Δυναστείας,

ιδιαιτέρως μοι ἔλεγεν «ἄς σέ πειράζουν, σὺ τὰ μέτρα τῆς ἀσφαλείας νὰ μὴ τὰ χαλαρώνῃς ποτέ».

Ἐν Δεκελείᾳ ὁ Βασιλεὺς εἶχεν ὀργανώσει εὐρωπαϊκώτατα τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ κτήματός του, ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ὁποίου κατέληγε πάντοτε εἰς ἐλλείμματα εἰς βᾶρος τῆς βασιλικῆς χορηγίας. Εἶχεν εἰδικὸν ἐκ Λυῶν τῆς Γαλλίας ἀμπελουργὸν παρασκευάζοντα τὰ ἐν φιάλαις πωλούμενα πεφημισμένα κρασιά Δεκελείας, ὡς ἐπίσης καὶ εἰδικὴν γαλακτοκόμον, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀμπελουργοῦ, μίαν ὑγιεστάτην καὶ ἀπαστράπτουσαν ἐκ καθαριότητος νεαρὰν Γαλλίδα πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀγελάδων καὶ τοῦ ὀρνιθῶνος. Ἐνθυμούμαι ὅτι μ' ἐκάλεσεν ἡ κυρία τοῦ ἀμπελουργοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς της καὶ μοῦ προσέφερον ἐν γλύκισμα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ποῦ ἔχω φάγει, μὲ ἐλκυστικώτατες κρέμες καὶ διάφορα ἄλλα συμπληρώματα, μὲ κατέπληξε δὲ ὅταν μοῦ εἶπαν ἐν τέλει ὅτι ἦτο γλύκισμα ἀπὸ κολοκύθι.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1901 ὁ πρίγκηψ Ἄνδρέας προκειμένου νὰ καταταγῆ μετ' ὀλίγον εἰς τὸ ἵππικὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπιδάρχου, ὑπεβάλλετο εἰς μίαν προπὸνησιν εἰς τὴν ἵππασίαν, ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς ἐμὲ ἤρρεσκεν ἰδιαζόντως ἡ ἵππασία, ἐξηρχόμεθα οἱ δύο μας τρεῖς τῆς ἐβδομάδος πρὸ μεσημβρίας εἰς μακρυνοὺς ἐφίππους περιπάτους πρὸς Μενίδι, πρὸς Κηφισίαν, πρὸς Ὠρωπὸν, πρὸς Διόνυσον, ἐπανερχόμενοι πάντοτε πρὸς τῆς 12ης.

Κατὰ μίαν τῶν ἐκδρομῶν μας πρὸς Διόνυσον ἐβραδύναμεν ὀλίγον περυσότερον εἰς τὸ ἐκεῖ μικρὸν πανδοχεῖον, κατὰ κακὴν δὲ σύμπτωσιν τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν εἶχεν εἶπει εἰς κανένα τίποτε ὁ πρίγκηψ περὶ τῆς πρὸς Διόνυσον ἐκδρομῆς μας. Τὴν μεσημβρίαν ἀναζητηθεὶς δὲν ἀνευρέθη, ἐπληροφορήθησαν μόνον ὅτι ἐξῆλθεν εἰς ἔφιππον μετ' ἐμοῦ περίπατον καὶ διὰ τῶν τηλεφώνων ἀνεκάλυψαν ὅτι εἴχομεν διευθυνθῆ πρὸς Διόνυσον. Πάραυτα ἀπέστειλαν ἕνα ἔφιππον χωροφύλακα πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτήν. Μόλις τὸν συνητήσαμεν, ὁ πρίγκηψ, ὑποπτευθεὶς ὅτι θὰ ἤρχετο εἰς συνάντησίν μας, μ' εἶπε νὰ τὸν ἐρωτήσω ποῦ πηγαίνει καὶ μᾶς ἐβεβαίωσεν ὅτι ὄντως ἤρχετο πρὸς ἀνευρεσίν μας. Ἀμέσως ἐπεσπεύσαμεν τὴν ἐπιστροφὴν μας. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχε κληθῆ ὁ πρῶν πρωθυπουργὸς Θεοτόκης εἰς Δεκελείαν καὶ ἐκρατήθη εἰς τὸ πρόγευμα. Ἡ παράλειψις αὕτη τοῦ πρίγκηπος ἐδημιούργησε μίαν ἀνωμαλίαν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο νὰ δεχθῶ μίαν παρατήρησιν παρὰ τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου, διότι ἔπρεπεν ὡπωσδήποτε νὰ τὸν τηρήσω ἐνήμερον περὶ τῆς ἐκδρομῆς μας, ἀλλὰ ζωηροτέραν ἐδέχθη ὁ πρίγκηψ παρὰ τοῦ Διαδόχου, διότι ἐθεάθη μετ' ὀλίγον κατακόκκινος καὶ συνωφριωμένος. Ἐπειδὴ δ' ἐπληροφορήθη ὅτι ἐγένετο καὶ εἰς ἐμὲ παρατήρησις ἐκ μέρους τοῦ ὑπασπιστοῦ θέλων, οὕτως εἶπεῖν, νὰ μὲ ἱκανοποιήσῃ μοῦ ἔλεγεν ἐν τῇ νεανικῇ του παραφορᾷ ὅτι θὰ τοῦ κάμη αὐτὸς παρατήρησιν διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ τοιαύτην στάσιν του καὶ ὅτι αὐτὸς φέρει τὴν εὐθύνην κ.λ.π. Προσεπάθησα νὰ τὸν καθησυχάσω ὅτι δὲν εἶναι σπουδαῖον νὰ

δεχθῶ μίαν εὐγενεστάτην παρατήρησιν ἐκ μέρους ἐνὸς στρατηγοῦ, ἐνδομύχως ὅμως γελοῦσα, διότι ἐγνώριζον ὅποιον σεβασμὸν εἶχεν ἐπιβάλει ὁ πατήρ του Βασιλεὺς Γεώργιος πρὸς ὅλους νὰ τρέφουν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ εἰλικρινοῦς τούτου ὑπασιπιστοῦ. Πράγματι ὅταν συνηντήθη ὁ πρίγκηψ μετὰ τοῦ ὑπασιπιστοῦ εἶμαι βέβαιος ὅτι οὔτε κὰν ἐτόλμησε νὰ τοῦ ἀναφέρῃ τίποτε. Ἐφρόντισα ὅμως εἰς τὸ μέλλον ὅπωςδῆποτε νὰ τὸν τηρῶ ἐνήμερον περὶ τῶν ἐκδρομῶν μας, ὁσάκις μοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ γνωρίζω ἐκ τῶν προτέρων. Τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ ἀνέφερον διὰ νὰ δείξω ὅποιαν ἐπιβολὴν ἤσκει ὁ Διάδοχος ἐπὶ τῶν νεωτέρων ἀδελφῶν του.

Ἡμέραν τινὰ ἐξέδραμον δύο Εὐρωπαῖοι εἰς Δεκέλειαν, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν νὰ προγευματίσωσιν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ κτήματος. Ὁ ξενοδόχος τοὺς παρεσκευάσεν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν προχειρῶς, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος φαίνεται ὅτι ἐζήτησεν κατ' αὐτῶν ὅλην τὴν αἰσχροκερδῆ βουλιμίαν του. Εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ὑπάρχει βιβλίον, ὅπου δύνανται οἱ ἐπισκέπται νὰ διατυπώσωσι τὰς ἐντυπώσεις των περὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς συμπεριφορᾶς τοῦ ξενοδόχου. Τὸ βιβλίον τοῦτο παρακολουθεῖ ὁ διευθυντὴς τοῦ κτήματος ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ὁποίου διατελεῖ καὶ τὸ ξενοδοχεῖον. Ὁ ξενοδόχος τὸ βιβλίον αὐτὸ τὸ παρουσιάζει συνήθως ὅταν πρόκειται ν' ἀγρεύσῃ ἐπαίνους, ἀλλὰ κατὰ κακὴν σύμπτωσιν περιέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν δύο αὐτῶν ξένων, ὁ εἷς τῶν ὁποίων ἀπερχόμενος ἔγραψε λακωνικώτατα :

..... *

Ὅταν μετ' ὀλίγον διήλθον τοῦ ξενοδοχείου μοῦ τὸ παρουσίασεν ὁ ξενοδόχος καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ τοῦ εἶπω τί λέγει, τὸν ἐβεβαίωσα ὅτι γράφει κολακευτικώτατα δι' αὐτὸν καὶ ἔμεινεν εὐχαριστημένος. Τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ ἀφηγούμενος εἰς τὸ πρόγευμα, διὰ πρώτην φοράν εἶδον τὴν ὑπερήφανον ἀπόγονον τῶν Χοεντζόλερν, τὴν πριγκίπισσαν Σοφίαν, τὴν ὑποδειγματικὴν αὐτὴν μητέρα καὶ νοικοκυρά, νὰ γελάσῃ τόσο ἀπολαυστικῶς ὅταν ἤκουσε τὴν γαλλικὴν ἔκφρασιν.

Ἐν Τατοῖῳ παρεθέριζε Δανίς τις καλλιτέχνης, προερχομένη ἐξ εὐπόρου, ὡς ἐλέγετο, οἰκογενείας, ἀλλ' ἡ ὁποία ἐθεώρει καθῆκον της νὰ κερδίξῃ τὴν ζωὴν της ἐκ τῆς ἐργασίας της καὶ μόνον. Ἡσχολεῖτο μὲ τὴν πλαστικὴν καὶ κατεσκευάζε μεταλλικὰ ὁμοιώματα διαφόρων ἀρχαιοτήτων ἢ ἄλλων καλλιτεχνημάτων, ἅτινα ἐπώλει εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. Ἐκεῖ ἐν Τατοῖῳ εὔρεν ἓνα μεγαλοπρεπέστατον κριὸν δωρηθέντα εἰς τὸν Βασιλέα κατὰ μίαν γεωργικὴν ἐν Λαρίσῃ ἔκθεσιν καὶ τοῦ κριοῦ τούτου τὸ ὁμοίωμα ἐπέξεργάζετο μετ' ἐπιμελείας. Ἐκ τῆς καθημερινῆς μετ' αὐτῆς ἐπικοινωνίας ἐδημιουργήθη κάποια οἰκειότης, ἡ ὁποία ἔφθασεν εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἐξερχώμεθα οἱ δύο μας εἰς ἔφιππον ἀνά τὸ δάσος τοῦ κτήματος περίπατον. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Διάδοχον εἰς τινα μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν χαριεντιζόμενον νὰ μοῦ τὴν ἀποκαλέσῃ

* Ἡ φράσις ἐλλείπει ἀπὸ τὸ χειρόγραφον.

«ή φιλενάδα σου», διὰ τὸ ὅποῖον εὐλαβῶς διεμαρτυρήθη. Ἡ περίεργος αὐτὴ περιηγήτρια εἶχε τὴν καλλιτεχνικὴν ἰδιοτροπίαν νὰ μὲ προκαλῆ εἰς περίπατον ἐφιππον ἢ πεζῇ ἀνὰ τὸ δάσος, εὐθὺς ὡς ἤρχιζε νὰ βρέχη, ὁμολογῶ δὲ ὅτι εἰς ἐκείνην τὴν ἡλικίαν εὕρισκον ἄρκετὰ ρομαντικὴν τὴν τοιαύτην μὲ τὰ ἀδιάβροχα ἀνὰ τὸ δάσος περιπέτειαν. Ἐνθυμοῦμαι μάλιστα ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου, ὁπότε ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια εἶχε κατέλθει εἰς Ἀθήνας καὶ αἱ βροχαὶ ἦσαν συχνότεραι, ἐκαθήμεθα συνήθως εἰς τὰ σιδηρᾶ καθίσματα τοῦ ἀσκεποῦς ἐξώστου τῆς ἐπαύλεως καὶ ἐβρεχόμεθα μακαρίως ἀπολαμβάνοντες τὴν πρωτότυπον αὐτὴν νεανικὴν ἀπόλαυσιν. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἀνέγραψα κυρίως διὰ τὴν πρωτοτυπίαν του.

Ἀπειρία τοιούτων εὐχαρίστων ἐπεισοδίων ποικίλλουν τὸν κατὰ τὰς δύο ἐκείνας θερινὰς περιόδους παραθερισμὸν μου, περιορίσθην ὅμως εἰς τὰ ἐλάχιστα ἀνωτέρω περιγραφέντα διὰ νὰ δώσω ἀπλῶς καὶ μόνον μίαν ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς τότε κατὰ τὸ πλεῖστον ἄλλωστε μονήρους ζωῆς μου, ὁπότε, ὡς καὶ προηγουμένως ἀνέγραψα, μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία ν' ἀναγνώσω ἀμπολλα πάσης φύσεως ἀναγνώσματα στρατιωτικὰ καὶ ἱστορικά.

Τὸν χειμῶνα τοῦ 1900-1901 διήλθον ἐν τῷ Λόχῳ τῶν Πυροσβεστῶν, ἀσχολούμενος μὲ τὴν εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν πυροσβεστῶν. Ἡ ὑπηρεσία αὐτὴ ἀνῆκε τότε εἰς τὸ Σῶμα τοῦ Μηχανικοῦ. Τότε τὸ πρῶτον εἶχεν εἰσαχθῆ ἀτμοκίνητος ἀντλία, ἥτις ἐθερμαίνετο καθ' ὃν χρόνον μετεφέρετο εἰς τὸν τόπον τῆς πυρκαϊᾶς καὶ τὸν χειρισμὸν τῆς ὁποίας εἶχον ἐκμάθει παρὰ τῶν εἰδικῶν τεχνιτῶν.

Πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν πυροσβεστῶν μετέβαινον εἰς τὸ Στάδιον καὶ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τῆς προσόψεως ἐξηρτῶμεν τὸν σάκκον διασώσεως πρὸς ἄσκησιν διασώσεως τῶν τυχόν ἐκ πυρκαϊᾶς ἀποκλειομένων εἰς τοὺς ὑψηλοὺς ὀρόφους κτιρίων. Πρῶτος εἰσηρχόμεν ἐν αὐτῷ πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν νεοκατατασσομένων πυροσβεστῶν. Μετέβαινον εἰς τὰ διάφορα ἀστυνομικὰ τμήματα τῆς πόλεως, τὰ μόνον ἅτινα εἶχον τότε τηλεφωνικὴν ἐγκατάστασιν καὶ ἀνήγγελλον πυρκαϊὰν εἰς ὠρισμένον μέρος τῆς πόλεως, ἐκεῖ δὲ ἀνέμενον τὴν ἀφιξίν τῶν ἀντλιῶν καὶ παρετήρουν ἐντὸς πόσων λεπτῶν τῆς ὥρας θὰ ἐφθάνον αἱ ἀντλίας, ἐφρόντιζον ὅμως νὰ μὴ εἶναι καὶ εἰς πολὺ μεμακρυσμένα σημεῖα τῆς πόλεως, ἵνα μὴ τυχὸν συμβῇ πραγματικὴ πυρκαϊὰ καὶ αἱ ἀντλίας εὐρεθοῦν ἀπησχολημένοι μὲ τὴν ἄσκησιν.

Δύο ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ 2-3 ἡμέρας συνεζήτουν ἂν μία τοιαύτη κίνησις ἀπέβλεπεν εἰς ἄσκησιν ἢ εἰς κατάσβεσιν πραγματικῆς πυρκαϊᾶς, προκειμένου νὰ διεκδικήσουν ἀμφότεραι ἐνημερότητα αὐθεντικῶν πληροφοριῶν, χωρὶς νὰ καταφύγουν εἰς ἐμὲ πρὸς διαφώτισίν των. Μετὰ τὴν παρὰ τῷ πυροσβεστικῷ λόχῳ ὑπηρεσίαν μου ἐτοποθετήθη καὶ πάλιν εἰς τὴν Διεύθυνσιν Μηχανικοῦ Λαρίσης, ὅπου παρέμεινα ἐπὶ ἓν ἔτος, ἐκπληρῶν οὕτω τὴν ὑπο-

χρέωσιν τῆς κατὰ σειρὰν ἐκ νέου ἀποσπάσεώς μου ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν Λαρίσῃ εἶχον ἀρκετάς γνωριμίας ἐκ τῆς μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν τοῦ 1898 τῆς Θεσσαλίας προγενεστέρας ὑπηρεσίας μου, συνέπεσε δὲ τότε νὰ ἐκτελῶσι τὴν ἀπεσπασμένην ὑπηρεσίαν των καὶ ἄλλοι συνάδελφοι μεθ' ὧν μὲ συνέδεε στενότερος τοῦ συνήθους φιλικὸς δεσμὸς καὶ οὕτω ἢ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν παραμονή μου δὲν ἐδημιούργησε στενοχωρίαν ἢ ἀνίαν· τοῦναντίον ἤμην κατενθουσιασμένος ἐκ τῆς ἐκεῖ στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς κοινωνικῆς μου ζωῆς.

Ἐκεῖ ἀνεγιγνώσκομεν τὰς πρωτακούστους ὁμότητας τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων ἐναντίον τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοεθνῶν, εἶχομεν δὲ ζωηροτέραν τὴν ἐντύπωσιν τῶν φρικαλεοτήτων τούτων, ὡς μᾶλλον προσεγγίζοντες πρὸς τὸ δεινοπαθοῦν τοῦτο διαμέρισμα καὶ ὡς ἐπικοινωνοῦντες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μετὰ Μακεδόνων κατερχομένων εἰς Λάρισαν ἢ Τρίκαλα δι' ἐμπορικὰς τῶν ὑποθέσεις καὶ παρὰ τῶν ὁποίων ἐμανθάνομεν λεπτομερείας τῶν διαπραττομένων ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ των πατρίδι ἀπαισιῶν κακουργημάτων. Ἐκεῖ κυρίως τὸ πρῶτον ἀνέλαμψεν ὁ πατριωτικὸς σπινθὴρ τοῦ μακεδονικοῦ μου ἐνθουσιασμοῦ πρὸς ἀντεκδίκησιν, εἰθισμένος δὲ ἀπὸ τὴν προγενεστέραν παρὰ τῇ Ἑθνικῇ Ἐταιρείᾳ πατριωτικὴν μου δρᾶσιν, ἀνεξαρτήτως τῆς θλιβερᾶς ἐκβάσεως τοῦ παρεντιθεμένου Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897, δὲν ἤτο δυνατόν νὰ παρέλθω ἀσυγκίνητος τὴν ἐθνικὴν ἐκείνην παριπέτειαν. Μεταβαίνων δι' ὑπηρεσίαν ἀνά τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν, προσεπάθουν πάντοτε νὰ περισυλλέγω πληροφορίας ἀπὸ τοὺς παραμεθορίους πληθυσμούς, σχετικὰς μὲ τὰ δεινοπαθήματα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοεθνῶν, πολλὰ τῶν ὁποίων ἐδημοσίεουν εἰς τὴν ἐν Λαρίσῃ τότε ἐκδιδομένην ἐφημερίδα «Σάλπιγξ».

Προκειμένου παρακατιόντες νὰ διεξέλθωμεν λεπτομερέστερον τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα, ἄς παρεμβάλωμέν τινας τῶν ἐκ τῆς ἐν Λαρίσῃ κοινωνικῆς ζωῆς ἀναμνήσεων, ἵνα καταστήσω ἐπαγωγικωτέραν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρούσης αὐτοβιογραφίας μου.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς εἰς Λάρισαν ἀποσπάσεώς μου συνέπεσε νὰ ἐκτελῶσιν ἐπίσης τὴν σειρὰν τῆς ἀπεσπασμένης ὑπηρεσίας των ἀξιωματικοὶ διαφόρων ὄπλων καὶ ἰδίᾳ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ μηχανικοῦ, ἔγγαμοι μετὰ κυριῶν ἐκ τῶν εὐειδεστέρων καὶ εὐπροσωποτέρων τῆς πρωτευούσης. Τὸ αἶσθημα τῆς ἀντιζηλίας μεταξύ ὠραίων κυριῶν ὁσονδήποτε καὶ ἂν θελήσῃ νὰ τὸ συγκαλύψῃ ἢ μόρφωσις καὶ ἡ ἀνατροφή εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐκδηλωθῇ εἰς τὴν πρώτην κατάλληλον εὐκαιρίαν.

Ἡ καθημερινὴ μεταξύ μας ἀναπόφευκτος ἐπικοινωνία, ὡς βιούντων ἐν ἐπαρχιακῷ κέντρῳ, εἶχε δημιουργήσῃ κάποιον στενότερον σύνδεσμον, ἐπιτρέποντα τὴν ὀργάνωσιν ἐκδρομῶν ἢ καὶ φιλικῶν συγκεντρώσεων. Ἡμεῖς οἱ τοῦ μηχανικοῦ κατὰ τινα Κυριακὴν τῆς ἀνοίξεως εἶχομεν ὀργανώσει μίαν πρὸς τὰ Τέμπη ἐκδρομὴν καὶ τὴν ὁποίαν ὠφείλομεν νὰ τὴν παρασκευάσωμεν ἐκ

τῶν προτέρων ἐν ὄλαις τῆς ταῖς λεπτομερείαις, δεδομένου ὅτι δὲν ὑπῆρχε σιδηροδρομικὴ μετὰ τῶν Τεμπῶν συγκοινωνία καὶ ἔπρεπε ἐφ' ἀμάξης νὰ διατρέξωμεν τὰ τριάκοντα περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ Λαρίσης μέχρι τῆς ἐξόδου τῶν Τεμπῶν, ὅπου ὑπῆρχε μικρὸν πανδοχεῖον εἰς πρωτογενῆ κατάστασιν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἠδυνάμεθα νὰ προμηθευθῶμεν τίποτε, δυσπιστοῦντες κυρίως ὄχι τόσον πρὸς τὴν ποιότητα τῶν ἐλαχίστων πωλουμένων τροφίμων, ὅσον πρὸς τὴν καθαριότητα τούτων. Τὰ πάντα μετεφέρθησαν ἐκ Λαρίσης, μόνον δὲ καθίσματα καὶ ἓνα τραπέζι ἐζητήθησαν παρὰ τοῦ πανδοχέως, ἀλλὰ καὶ ταῦτα παρεχωρήθησαν μετὰ φειδοῦς, περιορισθέντα εἰς δύο μόνον καθίσματα μὴ ὑπαρχόντων ἐτέρων καὶ εἰς ἓνα μικρὸν τραπεζάκι. Τὰ καθίσματα διετέθησαν τὸ μὲν ἐν διὰ τὴν κυρίαν, τὸ δὲ ἕτερον διὰ τὸν ἀρχαιότερον ἐξ ἡμῶν, οἱ λοιποὶ ἐπωφελήθημεν ἐνὸς πάγκου ὅστις μᾶς ἤτο πολῦτιμος τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ὁμολογουμένως διήλθομεν μίαν ἐξαιρετικῶς εὐχάριστον ἡμέραν, ἐπισκεφθέντες μάλιστα καὶ τὴν οὐ μακρὰν τοῦ πανδοχείου ἀναβλύζουσαν πηγὴν, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα πηγὴ τῆς Ἀφροδίτης. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκδρομῆς μας συνέπεσε νὰ ἐκδράμη καὶ εἰς δημόσιος ὑπάλληλος σύρων μεθ' ἑαυτοῦ μίαν δυσμορφωτάτην κυρίαν καὶ μίαν, ὡς ἠκούσαμεν, γυναικαδέλφην, μεθ' ὧν οὐδόπως ἐπεκοινωνήσαμεν. Τὸ ἐσπέρας ἐπανήλθομεν εἰς Λάρισαν καὶ τὴν ἐπομένην τὸ κύριον κοινωνικὸν ζήτημα ἐν τῇ πλατείᾳ ἦτο ἡ ἐκδρομὴ μας, ἣτις ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ὀργανωθῇ καὶ παρ' ἄλλων συναδέλφων ὁμοία διὰ τὴν ἐπομένην Κυριακὴν. Θέλων νὰ προκαλέσω τὰ σχόλια τῶν ἐπὶ ὠραιότητι ἀνταγωνιζομένων κυριῶν τοῦ κύκλου μας, ἐδημοσίευσά τὸ ἐξῆς ἀρθρίδιον εἰς τὴν τότε ἐκδιδόμενην ἐγχώριον ἐφημερίδα «Σάλπιγξ»:

«Εἰς τὰ Τέμπη, παρὰ τὴν πηγὴν τῆς Ἀφροδίτης.

Παρὰ τὰς περὶ μονοθεΐας δοξασίας τῶν νεωτέρων, εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσωμεν ἀσφαλῶς ὅτι, εἰς τοὺς ἱεροὺς τῶν Τεμπῶν τόπους καὶ παρὰ τὴν φερώνυμον αὐτὴν πηγὴν, ἐνεφανίσθη ἡ ἀρχαία τοῦ κάλλους θεὰ. Ναί, τὴν ἐθαυμάσαμεν ἐκεῖ δρέπουσαν λίαν ἐπιχαρίτως τὰ παρὰ τὴν πηγὴν ἐκείνην αὐτοφυῆ ἀνθύλλα, ὧν τὸ μεθυστικὸν ἄρωμα, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἐκ τῆς ἐμφανισθείσης ἐκπάγλου καλλονῆς ἀρχαίας θεᾶς προκαλοῦμενον εὐλογον θαυμασμόν, ἐνεσάρκωνον εἰκόνα ἀσυλλήπτου ἀπολαύσεως. Μόνον οἱ ἐπισκεφθέντες τοὺς ἱεροὺς τῶν Τεμπῶν τόπους κατὰ τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν δύνανται νὰ βεβαιώσωσι τὴν ἐκτύλιξιν τῶν ἀλλεπαλλήλων τούτων εἰκόνων.

Αὐτόπτης».

Τὸ ἀπόγευμα ἐν τῇ πλατείᾳ μοῦ ἐπετέθησαν λαύρως αἱ ἀντίζηλοι διὰ τὸ δημοσίευσά μου, πεπεισμένοι ὅτι προήρχετο ἐξ ἐμοῦ, ἡ μία τῶν ὁποίων, ὡς προανέφερον, ἐπρόκειτο νὰ ἐκδράμη τὴν ἐπομένην Κυριακὴν καὶ μὲ ἰδιάζουσαν εἰρωνικὴν σαρκαστικότητα μοῦ ἐφώναξεν, «εἶναι ἀληθές, κ. Κάκκαβε, ὅτι ἐνεφανίσθη ἡ ἀρχαία τοῦ κάλλους θεὰ εἰς τὰ Τέμπη;». «Μάλιστα, κυρία μου, καὶ

καθ' ἃς ἔχω ἀσφαλεῖς πληροφορίες, πρόκειται νὰ ἐμφανισθῆ καὶ πάλιν τὴν προσεχῆ Κυριακῆν, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην μορφήν». Ἐμεινε κατενθουσιασμένη ἀπὸ τὸ κομπλιμέντο καὶ ἐγέλασεν. Ἐπίσης μοῦ διεμαρτυρήθη ἐντονώτατα ἡ ἐξυμνηθεῖσα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀφελέστατα ἀπήντησα ὅτι πολὺ κακῶς ἐξέλαβεν ὅτι ἀφεώρα αὐτὴν τὸ δημοσίευσμά μου, ἐνῶ πράγματι ἀφεώρα τὴν κυρίαν τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου τὴν ἐκδραμοῦσαν τὴν αὐτὴν μεθ' ἡμῶν ἡμέραν εἰς τὰ Τέμπη. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ μὲ κρατήσῃ εἰς τὸ οἰκογενειακόν της πρόγευμα τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Τὸ ἐπεισόδιον ἀνέγραψα διὰ νὰ δώσω μίαν εἰκόνα τῆς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις συναδελφικῆς ζωῆς, ὅταν συμπέσῃ ὁ κύκλος τῶν συναδέλφων νὰ εἶναι περίπου ἰσότημος ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως.

Οὕτω διέρρευεν ἡ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1902 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1903 εἰς Λάρισαν ὑποχρεωτικὴ ἀπεσπασμένη ὑπηρεσία μου, μετὰ τὴν λήξιν τῆς ὁποίας ἐπανῆλθον καὶ πάλιν δι' ὑπηρεσίαν παρὰ τῶ ἐν Ἀθήναις Συντάματι τοῦ Μηχανικοῦ. Ἐκεῖ ὑπηρετῶν ἔλαβον διαταγὴν νὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιον τοῦ Λάμπρου Κορομηλά, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχον βολιδοσκοπηθῆ ἀνθὰ ἐδεχόμεν νὰ χρησιμοποιηθῶ εἰς Μακεδονίαν δι' ἐμπιστευτικὴν ἐθνικὴν ἀποστολὴν καὶ εἶχον δώσει τὴν πλήρη πρὸς τοῦτο συγκατάθεσίν μου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1904 ἐξεδόθη ἡ σχετικὴ διαταγὴ καὶ εἰς ἐκτέλεσιν ταύτης παρουσιάσθην ἐνώπιον τοῦ Κορομηλά καὶ ἀνέλαβον ὑπηρεσίαν μετ' ἄλλων τινῶν συναδέλφων μου. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπιληφθῶ τῶν ἐκ Μακεδονίας ἀναμνήσεών μου, θεωρῶ ἐπ' ἀνάγκης νὰ δώσω ἀμυδρὰν εἰκόνα τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς διετέλει ἡ Μακεδονία κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἐθνικοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἵνα εὐχερέστερον παρακολουθήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν διαφόρων γεγονότων.

Β'. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

Μὴ συντελεσθείσης πλήρως τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, τὰ παραμείναντα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας ἐθνικὰ ἡμῶν διαμερίσματα, φυσικὸν ἦτο ν' ἀτενίζωσι πάντοτε εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ ὀνείρου, παραδοκοῦντα εἰς τὸ νὰ εὕρωσι τὴν κατάλληλον στιγμήν πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ. Τοιαῦται πρόσφοροι εὐκαιρίαι ἐθεωρήθησαν, ὡς εἰκός, ἐκεῖναι καθ' ἃς ὁ δεσπότης κατακτητῆς εὕρισκετο εἰς πολεμικὰς περιπλοκάς μετ' ἄλλων χωρῶν ἢ εἶχεν ἐμπλακῆ εἰς ἄλλας ἐξωτερικὰς δυσχερείας. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ἡμετέρας ἐθνικὰς ἐξεγέρσεις πλὴν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, εἰς ὃν μετέσχεν ἀρκετὰ σθεναρῶς καὶ ἡ Μακεδονία, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, κατὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὅποτε καὶ τὸ ἐλεύθερον Κράτος ἐπεστρατεύθη καὶ ἐδημιούργησε τὰ ἀτυχῆ μεθοριακὰ ἐπισόδια τοῦ 1886, εἶτα τὰς ἐν Κρήτῃ σφαγὰς τοῦ 1897, ἔνεκεν τῶν ὁποίων προὔκληθη ὁ ἀτυχῆς ἐκεῖνος πόλεμος, ὅλαι ὅμως αἱ ἐθνικαὶ αὐταὶ προσπάθειαι, ἀπεκάλυψαν βεβαίως τὴν ζωτικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, χωρὶς δυστυχῶς ν' ἀποδώσωσιν ἄμεσα ἀνάλογα ὠφελήματα, ἐνῶ ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος τούτων, οἱ δὲ συντελεσταὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου μεθ' ὑπερφηανείας ἰσχυρίζονται, ὅτι μετὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, εἶναι ὁ μόνος ἐθνικὸς ἀγὼν, ὅστις καὶ ὑπὸ ἔποψιν τραχύτητος καὶ ὑπὸ ἔποψιν διαρκείας καὶ ὑπὸ ἔποψιν θυμάτων καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἀποδόσεως ἀποτελεσμάτων, δύναται νὰ καταλάβῃ ἐπίζηλον ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἱστορίᾳ θέσιν.

Τὴν μεγάλην ἀξίαν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου μόνον ὁ ἀδέκαστος ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος θέλει πρεπόντως ἐξάρει, ἀναγνωρίζομένου ὅτι, ἂν δὲν προηγεῖτο ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπακολουθήσωσιν οἱ δύο εὐθύς μετέπειτα ἔνδοξοι Βαλκανικοὶ πόλεμοι.

Περὶ τῆς ἠθικῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τούτου θὰ μοῦ ἐπιτρέψητε νὰ ἐπαναλάβω ὅσα καὶ ἐν ἄλλῃ δημοσίᾳ ὁμιλίᾳ μου ἔλεγον. Πᾶς ἀμύητος εἰς τὰ τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης περιόδου, εὐλόγως διερωτᾶται, πῶς ἦτο δυνατόν μία δρᾶξ ἀνταρτῶν, ὅσονδῆποτε ἡρώων, νὰ κλονίσῃ μίαν αὐτοκρατορίαν ἐδραζομένην καὶ προστατευομένην ὑπὸ ἑκατομμυρίων ὀλοκλήρων φανατικῶν ὑπερασπιστῶν. Καὶ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαντῶμεν. Τὸ πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων τόσον

σχοινοτενές μακεδονικὸν μαρτυρολόγιον ἀποδεικνύει τὴν σταθερότητα τῶν ἔθνικῶν πεποιθήσεων τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν, ἡ δρᾶξ αὕτη τῶν ὄντως πραγματικῶν ἡρώων παλαίουςα ὑπεράνθρωπον ἀγῶνα, ὡς διωκομένη πανταχόθεν, δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ κλονίσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ κραταιώσῃ καὶ ἐμπεδώσῃ τὸ ὄσημέραι κλονιζόμενον ὑπὸ τῆς τρομοκρατίας ἔθνικὸν φρόνημα παρὰ τοῖς ἡμετέροις πληθυσμοῖς καὶ ἰδίᾳ ν' ἀντιμετωπίσῃ καὶ ἐξαλείψῃ τὴν αὐθαίρετον ἔνοπλον ἐπιβολὴν αὐθαδῶν σφετεριστῶν τῶν ἔθνικῶν ἡμῶν δικαίων, ἀπὸ ἐτῶν ἀσχολουμένων καὶ ὀργανουμένων πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἀντεθνικῆς καθ' ἡμῶν ταύτης προσπαθείας των.

Ἄλλ' ἡ ἔνοπλος αὕτη πρὸς ἐπικράτησιν ἐνέργεια ἐπόμενον ἦτο νὰ προκαλέσῃ ἐκατόμβας ἀνθρωπίνων θυσιῶν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον, ὅστις προὔκλειε τὸν ἀποτροπιασμὸν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Οἱ φρικωδέστεροι μαρτυρικοὶ θάνατοι ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν περίοδον ἐκεῖνην, ἀφοῦ δι' ἐκάστου φόνου δὲν ἐπεδιώκετο μόνον ἡ ἐξάλειψις τῆς προσωπικῆς δράσεως τοῦ θυσιαζομένου ἐπιλέκτου μέλους τῆς ὀργανώσεως, ἀλλ' ἐπίσης καὶ διὰ τοῦ μαρτυρικωτέρου θανάτου τοῦ ἡ πτόησις τῶν ἐμμενόντων εἰς τὴν ἀντίδρασιν ἀνταγωνιστῶν των. Ἐπινοήσεις ἐξαιρετικαὶ ἀπητοῦντο διὰ νὰ ἐμφανίσωσι τὴν μαρτυρικὴν θυσίαν τῶν θυμάτων ὅσον τὸ δυνατὸν τραγικωτέραν.

Ὁ ἀλληλεξοντωτικὸς οὔτος ἀγὼν, περιοριζόμενος μόνον μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς, καίτοι καταστάς ὀξύτατος, συνετέλει μόνον εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ κατακτητοῦ, ἀπεμάκρυνε δὲ τὸν πραγματικὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν πληθυσμῶν τούτων ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας. Ἡ ἔνοπλος αὕτη προσπάθεια, φυσικὸν ἦτο νὰ δημιουργήσῃ μακεδονικοὺς κύκλους παρ' ἅπασιν τοῖς ἀνταγωνιζομένοις λαοῖς, κύκλους ἀπαρτιζομένους ἐξ ἀνωτάτων διπλωματικῶν ὑπαλλήλων, ἐκ διακεκριμένων στρατιωτικῶν, ἐξ ἐπιστημόνων, ἐκ δημοσιογράφων περιωπῆς καὶ ἄλλων διανοουμένων, δυναμένων νὰ ἐπηρεάσωσι τὴν κοινὴν γνώμην τῆς ἐπικρατείας εἰς ἣν ἀνῆκον. Οἱ κύκλοι οὗτοι παρακολουθοῦντες μετ' ἐνδιαφέροντος ὅλας τὰς φάσεις τοῦ διεξαγομένου ἀγῶνος, ἀνεγνώρισαν τὴν πεπλανημένην ὁδόν, ἣν ἠκολούθουν καὶ ἐστράφησαν πρὸς τὴν οὐσιαστικῶς ὠφέλιμον τοιαύτην, τὴν διὰ τοῦ συνασπισμοῦ ἐκδίωξιν τοῦ κατακτητοῦ καὶ οὕτω ἐπραγματοποιήθη ἡ συμμαχικὴ συνεργασία τῶν δύο ἐνδόξων Βαλκανικῶν πολέμων. Τὴν διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ ἐπίτευξιν τῶν συμμαχικῶν τούτων συνδυασμῶν, λόγῳ τῶν συγκρουομένων συμφερόντων, θεωροῦμεν ἀδύνατον ὅσονδῆποτε μεγάλαι προσωπικότητες καὶ ἂν ἐπελαμβάνοντο τούτου, ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ προηγηθῇ ἡ σκληρὰ δοκιμασία τοῦ ἐνόπλου ἀναταγωνισμοῦ.

Ἴδου ἡ μεγάλη ἠθικὴ ἀξία τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ὡς προλειάναντος καὶ παρασκευάσαντος τὸ ἔδαφος τῶν δύο μετέπειτα ἐνδόξων Βαλκανικῶν πολέμων.

Οὐδείς βεβαίως καλῆς πίστεως συζητητῆς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῆς πρώτης ἱστορικῆς τῆς ἐμφανίσεως, ἀφοῦ εἶναι ἱστορικῶς πιστοποιημένον ὅτι ἀπὸ τῆς Η' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀναφαίνονται ἑλληνικαὶ κοινότητες ἐν Χαλκιδικῇ, οὔτε ἡ μετέπειτα ἰδρυθεῖσα Μακεδονικὴ Δυναστεία ὑπὸ τοὺς Περδίκας, Ἀμύντας καὶ Ἀλεξάνδρους ἀπομακρύνει ταύτην ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς τῆς προελεύσεως. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ ἰδιαζόντως σφυρηλατεῖ ἀδιασπᾶστος τοὺς μετὰ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἔθνικούς δεσμούς τῆς εἶναι ἡ ἔνδοξος περίοδος τῶν δύο μεγάλων στρατηλατῶν πατρὸς καὶ υἱοῦ, Φιλίππου καὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τῶν ἐπιβληθέντων διὰ τοῦ κύρους τῆς προσωπικότητός των καὶ τῆς στρατηγικῆς των ἰδιοφυΐας πρὸς ὅλους τοὺς Ἕλληνας εἰς βαθμόν, ὥστε ν' ἀναγνωρισθῶσι παρ' ὅλων τούτων ὡς ἀρχηγοὶ καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητά των ταύτην νὰ πραγματοποιήσωσι τοὺς στρατηγικούς των θριάμβους, ὁ δὲ δευτέρος τούτων, παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, νὰ καταπλήξῃ τὸν κόσμον σύμπαντα ὄχι μόνον διὰ τὴν στρατηγικὴν του ἰδιοφυΐαν, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὴν ἐφ' ὅλων τῶν κατακτηθέντων παρ' αὐτοῦ πληθυσμῶν ἐκπολιτιστικὴν του ζωηρὰν ἐπίδρασιν, ὀφειλομένην ἰδίᾳ εἰς τὸ ἐξ Ἑλλήνων σοφῶν καθρητισμένον καὶ παρακολουθοῦν αὐτὸν πολιτικόν του ἐπιτελεῖον, μεταδῶσας οὕτω τὸν ἀθάνατον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Γάγγου.

Ἡ Μακεδονία ἀναμφισβητήτως εἶναι ὁ ἄνω κορμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος, ἄνευ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσῃ, ἂν δὲ κατὰ τινὰς ἐθνικὰς περιόδους κατῴρθωσεν καὶ ἄνευ τῆς Μακεδονίας νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἦτο ἐξηπλωμένος ἀνὰ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Προποντίδος, ὁποῦθεν ἤντλει δυνάμεις διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωτικότητός του. Ἀλλ' ἤδη ὅποτε οὗτος περιεκλείσθη ὀλόκληρος ἐντὸς τῶν περιωρισμένων ὁρίων τοῦ ἐλευθέρου κράτους, κυριολεκτικῶς ἀσφυκτιᾷ καὶ ἀσφαλῶς θὰ τραπῇ πρὸς μεταναστευτικὴν τινὰ κατεύθυνσιν, πρὸς ἀπομύζησιν ζωτικῶν δυνάμεων, ἵνα δυνηθῇ καὶ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἀνυπέρβλητον φυσικὸν νόμον τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ἐκτὸς ἂν περαιτέρω ἱστορικὴ ἐξέλιξις ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νὰ ἐκταθῇ μέχρι τοῦ ἀπαραιτήτου πρὸς συντήρησίν του ζωτικοῦ χώρου.

Ἡ Μακεδονία εἶναι ἡ μεγάλη λεωφόρος ἡ ἄγουσα ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὴν κοιτίδα τοῦ καταπλήξαντος καὶ καταπλήσσοντος ἔτι τὸν κόσμον σύμπαντα κλασικοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, τὴν νωχελῶς ἐξηπλωμένην καὶ περιπαθῶς ἐναγκαλιζομένην τὰς ἀκραίας ἀκτὰς τῶν δύο ἡπείρων μὲ τὸν γραφικώτατον καὶ προνομιούχον εἰς φυσικὰ θέλητρα Βόσπορον. Τὸ ἐπίζηλον βλέμμα τῶν μεγάλων στρατηλατῶν ἐστράφη πάντοτε πρὸς τὰ δύο αὐτὰ ἐξέχοντα κέντρα καὶ συνεπῶς ἡ Μακεδονία μοιραῖον ἦτο νὰ ὑφίσταται τὰς πολεμικὰς συνεπειὰς τῶν κατακτητικῶν βλέψεων τῶν διαφόρων ἐπιδρομῶν. Οἱ Πέρσαι διὰ τῆς Μακεδονίας ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβωσι τὰς

Ἀθήνας, οἱ Ρωμαῖοι διὰ τῆς Μακεδονίας ἐπεδίωξαν τὴν κατάληψιν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Γότθοι, οἱ Βισιγότθοι, οἱ Οὐννοι, οἱ Ἀραβες, οἱ Σλάβοι, οἱ Νορμανδοί, οἱ Σταυροφόροι, Καταλανοί, Σαρακηνοί, Σέρβοι καὶ τέλος μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου, διαλυθέντος τοῦ Σερβικοῦ Κράτους καὶ ὑποταχθείσης τῆς Βουλγαρίας, ὁ Τοῦρκος κατακτητὴς διαρκῶς ἐνισχυόμενος φθάνει μέχρι τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, ἥτις ἐξασθενήσασα λόγῳ τῶν συνεχῶν περιπλοκῶν καὶ μὴ ἀναμένουσα οὐδεμίαν ἐνίσχυσιν παρ' εὐρωπαϊκοῦ τινος κράτους περιέρχεται καὶ αὕτη εἰς χεῖρας τοῦ κατακτητοῦ, πίπτοντος τοῦ τελευταίου Ἑλληνοῦ αὐτοκράτορος τὴν γνωστὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 29ης Μαΐου τοῦ 1453.

Τινὲς τῶν ἐπιδρομῶν τούτων δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν ληστρικὴν των δρᾶσιν πέραν τῶν ὁρίων τῆς Μακεδονίας, διὰ τοῦτο καὶ ἡ Νότιος Ἑλλάς ὡς εὐρισκομένη μακρύτερον τῆς μεγάλης αὐτῆς λεωφόρου δὲν ὑπέστη τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς ἀπασῶν τῶν ληστρικῶν τούτων ἐπιδρομῶν καὶ συνεπῶς, ὡς ὀλιγώτερον δοκιμασθεῖσα, ἐμφανίζει συμπαγεστέραν καὶ ὁμοιογενεστέραν τὴν ἔθνικὴν τῆς ὑπόστασιν, ἐνῶ ἡ Μακεδονία ὡς πολλακίς λεηλατηθεῖσα, σκληρότατα δὲ καὶ πολυειδῶς δοκιμασθεῖσα, ἡ δεχθεῖσα ἐπὶ πλέον πρὸς ἐποικισμὸν διάφορα φῦλα πάσης προελεύσεως, φυσικὸν εἶναι νὰ μὴ ἐμφανίζῃ τὴν ὁμοιογένειαν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου ὁ ὀξύδερκῆς κατακτητὴς διαγνώσας εὐθὺς ἀμέσως τὴν προοδευτικὴν καὶ ζωτικὴν τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου, ἵνα τηρήσῃ ἀγαθὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις, παρεχώρησε τὰ γνωστὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα, ὀφείλομεν δὲ ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι χάρις εἰς τὰ προνόμια ταῦτα διετηρήθη καθ' ὅλην τὴν μακραίωνα δουλείαν ἢ ἔθνικὴ ἡμῶν ὑπόστασις, ἀλλ' ὀφείλομεν ἐπίσης νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι, ἂν ἡ πατριαρχικὴ αὐτὴ ἐξουσία ἐνησκειτο πάντοτε διὰ τῶν κατὰ τόπους ἐκπροσώπων τῆς ἐθνωφελέστερον, δὲν θὰ κατελήγομεν εἰς τὸν τόσον ὀξὺν φυλετικὸν ἀνταγωνισμὸν, ἐξ οὗ προῆλθε καὶ ὁ βραδύτερον ἔνοπλος Μακεδονικὸς ἀγών.

Μετὰ πραγματικῆς συντριβῆς καρδίας ἀναγκάζομαι νὰ παραθέσω περικοπὴν ἀναφορᾶς τοῦ ἄλλοτε παρὰ τῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμετέρας Πρεσβείας ἀ' διερμηνέως Τσορμπατσόγλου, ἐν ἧ ἐκθέτει τὰ ἐξῆς:

«Φαίνεται, ὅτι οὐδὲ εἷς μακεδονόφωνος Ἕλληνας ἀπεκαλεῖτο σήμερον Βούλγαρος, ἐὰν ἐποικιαινέτο ἢ χώρα ὑπὸ ποιμεναρχῶν ὁμοίων ἐκείνοις, οὐδ' ἀπὸ τινος ἀποστέλλει εἰς αὐτὴν ἢ μεγάλωφρων ὁμολογουμένως ἀπροσωποληψία καὶ φιλογένεια τῆς Α. Παναγιόττητος τοῦ Ἰωακείμ Γ' τῆ πολυτίμω μερρίμνη τῆς Β. Πρεσβείας.

Ἐπισκεφθεὶς πρὸ τεσσάρων ἐτῶν (ἢ ἐκθεσις συνετάγη τὸ 1904) τὸ πάμπρωτον σιφλίκιον Τοσίτοβον (διαμερίσματος Γουμένισσης) ἐμάνθανον, ὅτι τοσοῦτον καταθλιπτικὰ καὶ σκαιὰ μέσα μετεχειρίσθη πρὸς εἰσπραξίν θεμιτῶν

καὶ μὴ μητροπολιτικῶν δικαιωμάτων ὁ τότε ἀρχ. ἐπίτροπος, ὥστε οἱ χωρικοί, ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν ὁποίων ὁ μητροπολίτης θεωρεῖται τι ὑπεράνθρωπον καὶ ἅγιον ὄν, κατελήφθησαν ὑπὸ φρενίτιδος.

Προσελθοῦσα πρὸς αὐτὸν ἐπιτροπὴ ἐκ προκρίτων μετὰ τῶν ζητηθέντων χρημάτων, τῷ εἶπε: 'Λάβε, ἄδικε Δεσπότη, ὅσα ἐζήτησες, ἀλλὰ σὲ παρακαλοῦμεν, ποτὲ πλέον νὰ μὴ πατήσης τὸ πόδι σου εἰς τὸ χωριό, διότι θὰ σοῦ τὸ σπάσωμεν'. 'Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸ χωριὸν ἐγένετο σχισματικόν, εἰδοποίησε δὲ καταλλήλως καὶ τρία ἕτερα ὀρθόδοξα τσιφλίκια, διὰ τῶν ὁποίων θὰ διήρχετο καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ὅτε ἐπλησίασε, τὸν ὑπεδέχθησαν μακρὰν τῆς εἰσόδου μόνον οἱ κύνες, λυθέντες ἐπίτηδες». Πρόκειται περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἰλαρίωνος, ἀναπληρωτοῦ τοῦ μητροπολίτου Βοδενῶν Νικοδήμου. 'Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ χωριὸν Μπούφι τοῦ διαμερίσματος Μοναστηρίου προσεχώρησεν εἰς τὸ σχίσμα, διότι ὁ ἐπίσκοπος ἀναπληρωτῆς τοῦ μητροπολίτου Πελαγονίας, τότε συνοδικοῦ, προκειμένου νὰ εἰσπράξῃ τὴν ἀρχιερατικὴν ἐπιχορήγησιν μετῆλθε τοιαῦτα ἀπάνθρωπα μέσα διὰ τὴν εἰσπραξίν της, ὥστε τὸ χωριὸν ἠναγκάσθη νὰ δηλώσῃ ὅτι παύει νὰ εἶναι πατριαρχικόν καὶ προσχωρεῖ εἰς τὸ σχίσμα διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν σκληρότητα τῶν πρὸς εἰσπραξίν ληφθέντων μέτρων.

Δὲν θεωρῶ περιττὸν νὰ προσθέσω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ μητροπολιτικὴ ἐπιχορήγησις δυνάμει τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας εἰσπραττέτο καθ' ὃν τρόπον καὶ τὰ δημόσια ἔσοδα τοῦ Κράτους, τοῦτέστι διὰ τῆς χωροφυλακῆς, φυλακιζομένων τῶν δυστροπούντων. Παρέθεσα τὰς δύο ταύτας συγκεκριμένους περιπτώσεις, ἵνα μὴ ἀοριστολογῶ, ἀλλὰ νὰ στηρίζω τὰς κρίσεις μου ἐπὶ ἀσφαλῶν δεδομένων.

'Ἡ γεωγραφικὴ της θέσις δὲν παύει νὰ τὴν καθιστᾷ ὡς τὸ μᾶλλον ἐπίζηλον σημεῖον πρὸς ἱκανοποίησιν ἐμπορικῶν καὶ πολιτικῶν συμφερόντων, διὰ τοῦτο ἦτο ἐστραμμένη πρὸς αὐτὴν πάντοτε ἡ προσοχὴ τῶν ἐκάστοτε ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα ἐξ ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσία ἐθεωρήθησαν ὡς μᾶλλον ἐνδιαφερόμεναι ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπέτυχον μάλιστα, ὥστε ν' ἀνατεθῇ εἰς αὐτὰς ἡ ἐπίβλεψις τῶν ἐπιβληθεισῶν εἰς τὴν Τουρκίαν πολιτικῶν μεταρρυθμίσεων. Ἡ Αὐστρία ὡς μεσογειακὴ δυνάμις εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐπεζῆτει ἕξοδον πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἡ Θεσσαλονικὴ ἐθεωρήθη ὡς προσφορώτερος πρὸς τοῦτο δι' αὐτὴν λιμὴν, ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἰδιαίτερον ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας ἐνδιαφέρον της, ἀφ' ἑτέρου ἡ Ρωσία ἀτενίζουσα πάντοτε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, χάριν τῆς ὁποίας εἰς πολλοὺς κατὰ τῆς Τουρκίας ἀπεδύθη πολέμους διὰ τῆς προσκόπου της Βουλγαρίας, ὕψωσε ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν τὴν πανσλαβιστικὴν σημαίαν, καλλιεργοῦσα οὕτω διὰ τῆς ἐνεργείας της ταύτης τὴν ὑστερόβουλον πολιτικὴν της βλέψιν. Ἐπίσης ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρουμανία ὡς Βαλκανικαὶ χῶραι ἐνδιαφερόμεναι ὑπὲρ τῆς

ἀπολυτρώσεως τῶν ὑποδούλων ὁμοεθνῶν των, δὲν ἔπαυσαν δρῶσαι τρομοκρατικῶς πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς ἐπιρροῆς των καὶ οὕτω αἱ πολιτικαὶ προπαγάνδαι ὀργιάζουσαι ὑπὸ διαφόρους μορφάς ἐν τῷ πολυπαθεῖ τούτῳ διαμερίσματι, φυσικὸν ἦτο νὰ ἐπηρεάσωσι καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἐθνικὴν συνοχὴν τῶν κατόικων του.

Ἡ Τουρκία διὰ σκληρῶν μέτρων ἐπιβολῆς ἐπεδίωξε κατὰ τὴν μακραίωνα δουλείαν τὸν ἐξισλαμισμὸν τῶν κατακτηθεισῶν χριστιανικῶν χωρῶν, ἀλλ' ἀντελήφθη ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης πολιτικῆς τῆς ἐνεργείας προκαλεῖ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ συνεπῶς τὰ ἐκ τοῦ προσηλυτισμοῦ εἰς τὸν Μωαμεθανισμὸν χριστιανικῆς τινος μερίδος ὀφέλη δὲν ἦσαν ἀνάλογα τῆς πολιτικῆς ζημίας, ἣν προκαλεῖ ἢ παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ τῆς Εὐρώπης βάρβαρος αὕτη προσπάθεια. Χαρακτηριστικὴ ἔνδειξις τῶν ἀπανθρώπων τούτων ἄλλοτε προσπαθειῶν τῆς εἶναι οἱ παρὰ τὰ Γρεβενὰ ἐξισλαμισθέντες Βαλαάδες, ὡς καὶ οἱ ἐν Κρήτῃ Ὀθωμανοί, οἵτινες ὑποκύψαντες εἰς τὴν βίαν μετέβαλον θρησκείαν, δὲν ἀπέβαλον ὅμως οὔτε τὴν γλῶσσαν, οὔτε τὰς παραδόσεις τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς των. Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἐπονειδιστος αὕτη βαρβαρότης ἔπαυσε ἀπὸ πολλοῦ καὶ ὡς τελευταίαν ἐκδήλωσιν τῆς ἔχομεν τὸ πρὸ διακοσίων περίπου ἐτῶν ἐξισλαμισθὲν βλαχόφωνον χωρίον Νότια τῆς Καρατζόβας, οὗτινος ὅμως ὁ εἰς χότζαν προχειρισθεὶς ἱερεὺς τοῦ χωρίου Παπαγιώργης, μετατεθεὶς μετὰ πάροδον ὀλίγων ἐτῶν εἰς τὸ παρὰ τὴν γέφυραν Πηνειοῦ τῆς Λαρίσης τζαμίον, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐκάλεσε χριστιανὸν ἱερέα ἵνα μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἐξωμολογήθη τὴν πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν τελείαν ἀφοσίωσίν του.

Ἡ Τουρκία, διαισθανομένη τὴν ὀσημέραι ἐπιτεινομένην προσπάθειαν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων εἰς τὸ νὰ τὴν καταστήσωσιν ἀσιατικὴν δύναμιν, ἀπομακρύνοντες ταύτην ἐκ τῆς Εὐρώπης, προσεπάθει νὰ παρατείνῃ τὴν ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τμήματος τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους κυριαρχίαν τῆς ἀδιαφοροῦσα διὰ τὴν συνεχιζομένην ἀλληλοεξόντωσιν τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς καὶ συνεπῶς οὐδεμίαν προσπάθειαν κατέβαλλε διὰ τὴν παγίωσιν μιᾶς εὐρύθμου λειτουργίας ὡς Κράτους· τοῦναντίον διέβλεπε πολιτικὸν συμφέρον ἐν τῇ παρατεινομένῃ ταύτῃ πάλῃ διὰ τῆς ἐξασθενίσεως τῶν ὑποδούλων τῆς.

Ἡ Βουλγαρία κηδεμονευομένη παρὰ τῆς Ρωσίας, εἰς ἣν ὀφείλει καὶ τὴν ἐθνικὴν τῆς ἀνεξαρτησίαν, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀπελευθερώσεώς της, ὑπὸ τὴν ὀργανωτικὴν ἐπήρειαν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ τὴν ἄφθονον παροχὴν πολεμικῶν ἐφοδίων παρασκευάζεται στρατιωτικῶς, οὕτως ὥστε, καίτοι νεοπαγῆς κράτος, μετὰ πάροδον μόλις ἐπτὰ ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της, προβαίνει εἰς τὴν διὰ πραξικοπήματος προσάρτησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ διεξάγει πρὸς τοῦτο νικηφόρον κατὰ τῆς Σερβίας πόλεμον. Ἡ Ἑλλάς παρ'

ὄλον τὸν κατὰ πενήντα καὶ πλέον ἔτη προγενέστερον ἐλεύθερον βίον τῆς εἰς τὴν ἀνώμαλον ἐκείνην περίοδον τοῦ 1885, ἐκτεθεῖσα εἰς μακρὰν ἐν ἐπιστρατεύσει περιπέτειαν μὲ ἀτυχεῖς ἐν τοῖς συνόροις συμπλοκάς μετὰ τῶν Τούρκων δὲν ἀποκομίζει οὐδὲν πολιτικὸν κέρδος, ἐπαναπαυθεῖσα μόνον εἰς τὴν πρὸ τριετίας γενομένην προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας. Τὸ γόητρον τῆς Βουλγαρίας διαρκῶς αὐξάνει, ἐκδηλούμενον διὰ συνεχῶν ἀξιώσεων παρὰ τῇ Πύλῃ περὶ παραχωρήσεως βερατίων (μητροπολιτικῶν ἐδρῶν) ἐν Μακεδονίᾳ, τούναντίον δὲ ἡ Ἑλλάς τυρβάζουσα περὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν πολιτικῶν κομμάτων, λόγῳ τοῦ παρεντιθεμένου ἀτυχοῦς πολέμου 1897, ἐμφανίζεται μὲ μειωμένον τὸ γόητρόν της. Οἱ Βούλγαροι ἐπωφελοῦμενοι τῆς τοιαύτης μειονεκτικῆς ἡμῶν θέσεως, κατέστησαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀλαζόνες ὥστε ἐνησμενίζοντο νὰ αὐτοτιτλοφορῶνται ὡς «οἱ Πρῶσοι τῆς Ἀνατολῆς», βαυκαλιζόμενοι δὲ διαρκῶς μὲ τὰ ὄνειρα τῆς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου διαγραφείσης μεγάλης Βουλγαρίας, προέβαινον εἰς ἐντόνους ἐν Μακεδονίᾳ προπαγανδιστικὰς ἐνεργείας, καταλήξαντες τέλος εἰς τὴν διὰ τρομοκρατίας ἐπιβολήν, ἀφοῦ ἔβλεπον ὅτι αἱ προπαγανδιστικαὶ τῶν προσπάθειαι δὲν ἀπέδιδον τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, ἀλλὰ συνετρίβοντο πρὸ τῆς ἀκάμπτου καὶ στερρῶς παγιωμένης ἐθνικῆς ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐκκλησιαστικῆς ὑπὲρ τοῦ Πατριαρχείου συνειδήσεως τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ.

Τὰς ἱμπεριαλιστικὰς τάσεις περὶ δημιουργίαν μεγάλης Βουλγαρίας ἐκαλλιέργει καὶ ὑπέθαλπε μεγάλως ἡ πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου δημιουργηθεῖσα Πανσλαβιστικὴ ὀργάνωσις, ἥς ἡ πρώτη ἐπίσημος ἐμφανὴς ἐκδήλωσις ὑπῆρξε τὸ ἐν Πράγα συνελθὸν πρῶτον πανσλαβιστικὸν συνέδριον τῷ 1846. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἐνεφάνιζεν ὡς ἐπίσημον πρόγραμμα τὴν συνένωσιν ὅλων τῶν ἐν Πολωνίᾳ, Τσεχοσλοβακίᾳ, Κροατίᾳ, Οὐγγαρίᾳ, Σερβίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ Σλάβων ὑπὸ ἐνιαίαν ἐθνικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ὑπόστασιν, οὕτω δὲ καὶ τὴν Ρωσίαν πολιτικῶς ἐξυπηρέτει καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὴν ἔκτασιν ὑπενόμειεν. Εἷς ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων θιασωτῶν καὶ σπουδαιοτέρων παραγόντων τῆς ὀργανώσεως ταύτης ὑπῆρξεν ὁ κόμης Ἰγνάτιεφ, γόνος ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας, ὅστις λόγῳ τῆς οἰκογενειακῆς του προελεύσεως καὶ τῆς ἰδιαιτέρας τσαρικῆς προστασίας, εἰς ἡλικίαν τριάντα μόλις ἐτῶν ἀπέκτησε τὰς ἐπωμίδας τοῦ στρατηγοῦ, κατόπιν ἀσημάντου στρατιωτικῆς ἀξίας ἐπιτυχίας ἐν Ἀσίᾳ, παραιτήσας ἡμῶς τὰς στρατιωτικὰς δάφνας ἐπεδόθη εἰς τὴν διπλωματίαν, πρὸς ἣν φαίνεται ἔτρεφεν ἰδιαιτέραν κλίσιν, καταστὰς ὁ σπουδαιότερος ρυθμιστὴς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσίας, καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ μέχρι λήξεως τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου διάστημα. Ὡς πληρεξούσιος τῆς Ρωσίας ὑπέγραφε συνθήκας καὶ ἐπηρεάζε τὴν ὅλην διπλωματικὴν κίνησιν τῆς μεγάλης αὐτῆς αὐτοκρατορίας, ἥς πρεσβευτὴς παρὰ τῷ σουλτάνῳ κατέληξε νὰ διορισθῇ, ὡς ἐνεχούσης τῆς θέσεως ταύτης τὴν μεγαλυτέραν πολιτικὴν

ἀποστολὴν ὅλων τῶν λοιπῶν Πρεσβειῶν. Καθ' ὅλην τὴν μακρὰν διπλωματικὴν του δρᾶσιν καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν παρὰ τῇ Πύλῃ ἀποστολὴν του δὲν ἔπαυε νὰ εἶναι ὁ ἐνθερμότερος ὑπερασπιστὴς τῶν βουλγαρικῶν συμφερόντων, ὑποστηρίζας ἐκθύμως πάντοτε τὴν παραχώρησιν ἐκ μέρους τῆς Πύλης προνομιακῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων πρὸς τοὺς Βουλγάρους.

Διὰ τῆς διπλωματικῆς του ἐπιρροῆς μεγάλως συνέβαλεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας τῷ 1870, παρὰ τὰς ζωνηρὰς διαμαρτυρίας τοῦ Πατριαρχείου, ἀναρρηθέντος τότε πρώτου ἐξάρχου τοῦ Ἀνθίμου, ὃν ἡ παρὰ τῷ Πατριαρχεῖῳ Σύνοδος ἀφώρισεν ὡς ἀποστάτην κληρικὸν καὶ ἔκτοτε δημιουργεῖται τὸ γνωστὸν σχίσμα, οἱ δὲ εἰς αὐτὸ προσχωρήσαντες ἀποκαλοῦνται πλέον σχισματικοί. Κατόπιν τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀνεξαρτησίας, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀνεγνωρίσθη εἰς τὴν ἐξαρχίαν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς χειροτονίας ἀρχιερέων, παρεχωρήθησαν δὲ συγχρόνως εἰς αὐτὴν ὠρισμένα βεράτια, ἧτοι ἀρχιερατικαὶ περιοχαὶ ἐπὶ πληθυσμῶν ἀδιαφιλονικήτου βουλγαρικῆς ἐπιρροῆς καὶ οὕτω σιωπηρῶς ἀνεγνωρίσθησαν παρὰ τῆς Πύλης τὰ πρῶτα ὄρια τῆς βουλγαρικῆς ἐθνότητος.

Τὸ κορύφωμα ὅμως τῆς πανσλαβιστικῆς του ἀφοσιώσεως καὶ τῆς πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἰδιαιτέρας ἀδυναμίας τοῦ μεγάλου τούτου πανσλαβιστοῦ ἐμφανίζεται κατὰ τὴν σύναψιν τῆς ἐν Ἀγίῳ Στεφάνῳ συνθήκης, κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἣν ὑπέγραψεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωσίας καὶ δι' ἧς ἐδημιουργεῖτο μία μεγάλη Βουλγαρία, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐν τῇ Βαλκανικῇ, ἵνα οὕτω προλειάνῃ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ τσαρικοῦ σκήπτρου ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ θρυλικοῦ Βυζαντίου, πρὸς ἀναστήλωσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἐπεδικάζετο ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ Μακεδονία εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀφοῦ ἡ βουλγαρικὴ μετὰ τῆς Τουρκίας μεθόριος ἔφθανε μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀξιοῦ καὶ Βόλβης καὶ ἔφθανεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὀρφانوῦ, ἐκεῖθεν δὲ ἠκολούθει τὴν παραλιακὴν κατεύθυνσιν, ἐπιδικαζομένων οὕτω εἰς αὐτὴν τῶν ἑλληνικωτάτων κέντρων Μοναστηρίου, Σερρών, Δράμας, Καβάλας κ.ἄ. Εἰς ποίαν δυσχερῆ θέσιν θὰ περιήρχετο ἡ χώρα μας μετὰ τὴν δημιουργίαν τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας πᾶς τις ἀντιλαμβάνεται, ἡ δὲ προσφυλὴς μας Θεσσαλονίκη, στερουμένη ἐντελῶς ἐνδοχώρας, ἦτο προωρισμένη ν' ἀτροφῆσθαι μέχρι πλήρους ἐξαντλήσεως καὶ νὰ καταστῇ ἀντικείμενον προχείρου τολμήματος πρὸς κατάκτησίν της. Εὐτυχῶς χάρις εἰς τὰ ἀγγλικὰ καὶ αὐστριακὰ συμφέροντα καὶ εἰς τὴν παρέμβασιν τοῦ Γερμανοῦ ἀρχικαγκελλαρίου Βίσμαρκ, ἡ συνθήκη αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη, ἀλλὰ μετεβλήθη διὰ τῆς Βερολινείου συνθήκης, ἀναγνωρισθέντος ἐπισήμως ὅτι ὅλως ἀδίκως παρεδίδοντο συμπαγεῖς ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἀπλησίαν. Ἡ ἀγγλικὴ συνηγορία ὑπὲρ τῆς ματαιώσεως

τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἐξυπηρέτησεν, ὡς εἰκός, μεγάλως τὰ τουρκικὰ συμφέροντα καὶ τούτου ἔνεκεν ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἑλληνικωτάτην νῆσον Κύπρον.

Ἡ βουλγαρική ἀλαζονεία καὶ θρασύτης δὲν ἀναχαιτίζεται δι' οὐδενὸς μέσου καὶ διαρκῶς ἀξιοῖ παρά τῆς Πύλης παραχωρήσεις βερατίων καὶ παντὸς εἴδους ἐθνικὰς διευκολύνσεις, ἐπωφελουμένη δὲ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν χαλαρώσεως, ἐντείνει τὰς προπαγανδιστικὰς τῆς ἐνεργείας καὶ ἀφοῦ ἐξήντησε τὰς δι' ἐπαγγελιῶν καὶ ἄλλων δελεαστικῶν μέσων προσπαθείας τῆς καὶ βλέπει ταύτας συντριβομένας πρὸ τῆς ἀκάμπτου καὶ σταθερᾶς ἐθνικῆς συνειδήσεως τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ, καταφεύγει τέλος καὶ εἰς τὸ ἔσχατον μέσον τῆς τρομοκρατίας. Ἀπὸ τοῦ 1900 ἄρχονται αἱ πολιτικαὶ δολοφονίαι καὶ ἡ τρομοκρατικὴ ἐπιβολὴ ἐν Μακεδονίᾳ· κατὰ τὰ ἔτη 1901 καὶ 1902 ὀργανοῦται ἔνοπλος ἐπέμβασις διὰ συμμοριῶν πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῶν πληθυσμῶν εἰς προσχώρησιν πρὸς τὴν Ἐξαρχίαν καὶ τῷ 1903 εἶναι κύριοι πλέον τῆς ὑπαίθρου χώρας, τὰ δὲ χωρία τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο ὑπέκοντα εἰς τὴν βίαν ἐπιδίδουσιν ἀναφοράς πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ξένων Δυνάμεων περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν πεποιθήσεών των. Ἡ βουλγαρική ἐπιρροὴ ἐξαπλοῦται ἐφ' ὀλοκλήρου σχεδὸν τῆς ξενοφώνου ζώνης, ἀφοῦ καὶ αὐτὰ τὰ προάστεια τῆς Θεσσαλονίκης Γραδοβόρι, Νεοχωροῦδα, Νταοῦτ-μπαλί, Ὁραιόκαστρον καὶ αὐτὸ τὸ Χαρμάνκιοι πιέζονται ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει πλὴν τῶν ἐγκατεσπαρμένων σποραδικῶς ἐν αὐτῇ σχισματικῶν, δημιουργοῦνται δύο σοβαραὶ συνοικίαι τῆς πόλεως, γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κιλκίς μαχαλέ καὶ Τρανσβαάλ ἀπὸ ἐγκατασταθέντας χωρικοὺς ἐκ τῶν χωρίων Κιλκίς καὶ Κουφάλια, ἐν αἷς εὐρίσκουσιν ἄσυλον ὅλα τὰ ἄτακτα στίφη τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως.

Ὁ τότε γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν τριῶν βιλαετίων Μακεδονίας καὶ μετέπειτα μέγας βεζύρης, ὀξυνοῦστατος Χιλμῆ πασᾶς, διὰ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀκόρεστον τρομοκρατικὴν ἐπιβολὴν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν εἶχε θεσπίσει τὴν ἀρχὴν ὅτι ἀναγνωρίζει τὸ καθεστῶς τὸ πρὸ τοῦ 1903 καὶ συνεπῶς πᾶσα αἴτησις χωρίου μεταγενεστέρως, ἀποβλέπουσα εἰς μεταβολὴν πνευματικῆς ἐξαρτήσεως, θὰ θεωρῆται ὡς προῖον βίας καὶ ὄχι πραγματικῆς πεποιθήσεως τῶν χωρικῶν καὶ ἔνεκεν τούτου δὲν ἀναγνωρίζεται. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶχεν ὡς συνέπειαν τὸ κλείσιμον ὄλων τῶν σχολείων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν χωρίων, τὰ ὁποῖα ἐζήτησαν τὴν τοιαύτην μεταβολὴν ὑπέκοντα εἰς τὴν βουλγαρικὴν τρομοκρατίαν. Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐὰν ἔστω καὶ εἰς χωρικὸς ἐκ τῶν χωρίων τούτων παρέμενεν εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἀρμοδιότητα, εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ ἐκκλησίαν νὰ χρησιμοποιοῖ καὶ τὸ σχολεῖον ἠδύνατο νὰ λειτουργήσῃ χάριν τῶν τέκνων του. Οἱ συνεχιζόμενοι φόνοι ἐν τῷ ἔσωτερικῷ τῆς Μακεδονίας καὶ ἡ βασιλεύουσα ἀναρχία εἶχον προκαλέσει τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης, ἥτις διὰ διακοινώσεων ἡξίου παρά τῆς Πύλης τὴν εἰσαγωγὴν εὐρέων μεταρρυθμίσεων

ἐν τῇ διοικήσει καὶ τῇ ἀστυνομίᾳ πρὸς παγίωσιν τῆς διασαλευθείσης τάξεως, ἀλλὰ τὸ γνωστὸν τότε ἀναβλητικὸν τουρκικὸν σύστημα παρέτεινε τὴν ἐκκρεμοῦσαν κατάστασιν. Τότε εὐρίσκουσι πρόσφορον τὴν στιγμὴν οἱ Βούλγαροι νὰ προβῶσιν εἰς ἀναρχικὰς ἐν τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης ἐνεργείας, ὥστε νὰ προκαλέσωσι τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα ψευδεπανάστασις τοῦ 1903. Στίφη ἐγκληματιῶν Βουλγάρων κεκρυμμένα ἐντὸς τῶν προμνησθειῶν συνοικιῶν (ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῶν ἐπισήμων αὐτῶν δημοσίων γραφείων, ὡς λ.χ. Μητροπόλεως, τοῦ Γυμνασίου, τοῦ Πρακτορείου κ.ἄ.) προβαίνουσι κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1903 εἰς ἀντίναξιν τοῦ ἐν τῷ λιμένι Θεσσαλονίκης εὐρισκομένου γαλλικοῦ ἀτμοπλοίου «Γουαδαλουϊβερὸς», ρίπτουσι βόμβας εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη τῆς πόλεως, εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Γράπεζαν, εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ἐλευθερίας, διακόπτουσι τὸ φωτιστικὸν ρεῦμα καὶ βυθίζουσι τὴν πόλιν εἰς τὸ σκότος καὶ ἐν γένει δημιουργοῦσι πραγματικὸν πανικὸν ἐν τῇ πόλει. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἰδίᾳ ὁ μαινόμενος τουρκικὸς ὄχλος ἐξοπλισθεὶς προβαίνει πάραυτα εἰς αἱματηροτάτην ἀντεκδίκησιν. Ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας ἑκατόμβαι ὀλόκληροι Βουλγάρων ἐθυσιάσθησαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀντεκδικήσεως, δυστυχῶς καὶ τινες ἡμέτεροι, μὴ ἀναγνωρισθέντες, ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν τύχην. Πλὴν τῆς ἀναρχικῆς ταύτης πράξεως ὀλίγον βραδύτερον, ἵνα προκαλέσωσι τὴν μῆνιν τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων κατὰ τῶν ἑλληνικῶν κέντρων, καταλαμβάνουσι διὰ σωματῶν τὸ βλαχόφωνον ἑλληνικὸν χωρίον Κρούσοβον, ὃ ἐπελθὼν εἰς καταδίωξίν των τουρκικὸς στρατὸς πυρπολεῖ τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο κέντρον κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1903 καὶ οὕτω τὸ ἀκμάζον εἰς ἐθνισμόν ἡρωϊκὸν Κρούσοβον γίνεται παρανάλωμα τοῦ πυρός, ἐν γένει δὲ ἡ ἀναρχία συνεχίζεται καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ.

Τὸ πολιτικὸν ἀποτέλεσμα ἐπετεύχθη. Ἡ ἀγριότης τῶν ἐκτυλιχθειῶν σκηνῶν, ὃ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων καὶ μάλιστα εἰς κέντρον ὅπου παρίσταντο οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, φυσικὸν ἦτο νὰ συγκινήσωσι τὴν ἐν Εὐρώπῃ κοινὴν γνώμην καὶ νὰ προκαλέσωσιν ἀρκετὸν θόρυβον παρὰ τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ. Συνέπεια τῆς δημιουργηθείσης ἐκείνης ἐξεγέρσεως ἦτο ἡ ἀποφασισθεῖσα κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1903 συνάντησις τῶν δύο αὐτοκρατόρων τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἐν Μύρστεγ. Ἡ συνάντησις τῶν δύο μεγιστάνων ἐγένετο καὶ κατ' αὐτὴν ὑπεγράφη σύμβασις δι' ἧς ὑπεχρεῶτο ἡ Τουρκία νὰ εἰσαγάγῃ ὠρισμένας μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται θὰ ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἀντιπροσώπων τῶν δύο ἀνωτέρω ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων, φερόντων τὸν βαθμὸν διπλωματικοῦ πράκτορος, συγχρόνως δὲ θὰ διετίθετο ἀριθμὸς τις ἀξιωματικῶν παρ' ἐκάστης τῶν ἐξ μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, οἵτινες ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὰ διάφορα μεγάλα κέντρα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μακεδονίας, θὰ παρηκολούθουν ἐκ τοῦ συνεγγυς πλέον τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων

τούτων. Τὰς τοιαύτας μεταρρυθμίσεις κατ' ἐπανάληψιν εἶχον ζητήσῃ διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ αἱ Δυνάμεις, ἀλλ' ἡ Τουρκία μὲ τὴν γνωστὴν παρελκυστικὴν τῆς πολιτικῆς κατῳρθωνε ν' ἀναβάλλῃ τὴν ἐφαρμογὴν τούτων. Κατόπιν ὁμοῦς τῆς ἀποφασισθείσης συναντήσεως τῶν δύο αὐτοκρατόρων, διαισθανομένη τὴν λῆψιν αὐστηρῶν κατ' αὐτῆς μέτρων, ἔσπευσε, πρὸ τῆς κοινοποιήσεως πρὸς αὐτὴν τοῦ τελεσιγράφου, νὰ διορίσῃ τὸν ὀξυνοῦστατον καὶ διπλωματικώτατον Χουσεῖν Χιλμῆ πασᾶν, βραδύτερον προαχθέντα εἰς μέγαν βεζύρην, γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τῶν τριῶν βιλαετιῶν τῆς Μακεδονίας, διὰ τὴν εἰσαγωγὴν ὀρισμένων μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ. Παρ' ὅλα ταῦτα τὸ τελεσίγραφον ἐπεδόθη καὶ ἡ Τουρκία ὑποκύψασα ἐδέχθη τὴν ἐφαρμογὴν ὅλων τῶν ὅρων τῆς ὑπογραφείσης ἐν Μύρστεγ συμπάσεως, εἷς ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ διορισμὸς γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν τριῶν βιλαετιῶν Μακεδονίας καὶ ὡς τοιοῦτον εἶχε προλάβει νὰ διορίσῃ τὸν Χιλμῆ πασᾶν ἢ Τουρκία.

Μετ' ὀλίγον κατέφθανον εἰς Μακεδονίαν καὶ αἱ ξένοι ἐξ Εὐρωπαϊῶν ἀξιωματικῶν ἀποστολαὶ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἰταλοῦ στρατηγοῦ Δὲ Τζώρτζη. Ἡ κατανομὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατιωτικῶν ἀποστολῶν ἐγένετο ὡς ἐξῆς: Αὐστριακοὶ ἀνέλαβον τὴν ἐπίβλεψιν τῶν μεταρρυθμίσεων καθ' ἅπαν τὸ βιλαέτιον Σκοπίων, Ἰταλοὶ εἰς τὸ βιλαέτιον Μοναστηρίου πλὴν ὀρισμένων καζάδων, Ρῶσοι τὸ σαντζάκιον Θεσσαλονίκης, Γάλλοι τὸ σαντζάκιον Σερρῶν καὶ Ἄγγλοι τὸ σαντζάκιον Δράμας. Οἱ Γερμανοὶ δὲν ἀνέλαβον ἐπίβλεψιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν τῆς ἐν Θεσσαλονικίᾳ σχολῆς χωροφυλακῆς καὶ ὡς τοιοῦτος ὀρίσθη ὁ συνταγματάρχης von Alten. Ἐξ αὐτῆς τῆς κατανομῆς καταφαίνεται ἀμέσως, ὅτι ἐκάστη εὐρωπαϊκὴ ἀποστολὴ ἐπηρεαζομένη ἐκ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων τῆς ἐπικρατείας, εἰς ἣν ἀνῆκε, δὲν ἤτο δυνατόν νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθῆκον τῆς ἀμερολήπτως καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀπέδωκαν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Πᾶσαι δυστυχῶς συνέπεσε νὰ πολιτευθῶσιν ἀνθελληνικώτατα καὶ τοῦτο κατέστησε δυσχερεστέραν τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἑλληνικῆς ἀμύνης. Ἴνα μὴ δὲ ἀοριστολογῶ, θὰ παραθέσω σειρὰν ὀλόκληρον μεροληπτικῶν ἐνεργειῶν τῶν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων. Δὲν θὰ ἐνδιατρίψω περὶ τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ Ἰταλοὺς, διότι οἱ μὲν πρῶτοι ἐπέβλεπον διαμέρισμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οὐδεμία ἑλληνικὴ δρᾶσις ἐμφανίζεται, καίτοι ὑπάρχουσι ἐν τῷ βιλαετίῳ τούτῳ ἀκμάζουσαι ἑλληνικαὶ κοινότητες, ὡς αἱ τῶν Σκοπίων, Βελεσῶν, Πρισεδρένης καὶ ἄλλαι, οἱ δὲ δεῦτεροι ἐπέβλεπον διαμέρισμα, διατελοῦν ἐκτὸς τῆς τότε ὑπηρεσιακῆς μου ἀρμοδιότητος, θὰ περιορισθῶ ἐπομένως μόνον ἐπὶ τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης. Τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης ἀπληρτίζετο ἐκ τοῦ σαντζακίου Θεσσαλονίκης ἐπιβλεπομένου ἀπὸ τοὺς Ρῶσους, ἐκ τοῦ σαντζακίου Σερρῶν ἐπιβλεπομένου ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ἐκ τοῦ σαντζακίου Δράμας ἐπιβλεπομένου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Οἱ Ρῶσοι λόγῳ τῆς φυλετικῆς τῶν συγγενείας μετὰ τῶν Βουλγάρων, ἰδίᾳ ὁμοῦς ὠθούμενοι ἐκ τῆς ὑστεροβούλου

βλέψεως τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς ἐν τῇ Βαλκανικῇ διὰ τῆς Βουλγαρίας ὡς προσκόπου, οὕτως εἰπεῖν, τῆς τοιαύτης ἐθνικῆς των τάσεως, ὑπὸ τὴν αἰγίδα πάντοτε τοῦ Πανσλαβιστικοῦ Συνδέσμου, εἶχον μεταβληθῆ εἰς πραγματικούς Βουλγάρους πράκτορας. Τοιοῦτος δὲ ἦτο ὁ μεταξὺ των σύνδεσμος, ὥστε εἰς διαμερίσματα ὅπου ἡ τρομοκρατικὴ ἐπιβολὴ τῶν Βουλγάρων δὲν ἐπέτρεπεν εἰς οἰονδήποτε Ὀθωμανὸν ὑπάλληλον ἢ μὴ, πολλῶ δὲ μᾶλλον εἰς Ἕλληνα νὰ διασχίσῃ ταῦτα ἄνευ ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς συνοδείας, ὁ Ρῶσος ἀξιοματικὸς μετέβαινε μόνος ἄνευ συνοδοῦ, ὡς λ.χ. ἀπὸ Γουμέντζης εἰς Κρίβαν ἢ Γιαννισά, ὅπου ἀπειρία ἐγκληματικῶν πράξεων εἶχον λάβει χώραν καὶ τοῦτο διότι ἐγνώριζεν ὅτι αἱ συγκοινωνίαι αὐταὶ ἐτέλουν ὑπὸ βουλγαρικὴν ἐπιρροήν, ἦτο δὲ βέβαιος ὅτι ἂν συνηντᾶτο μετὰ κομιτατζήδων, οὗτοι θὰ τὸν ἐδέχοντο ὡς συνεργάτην καὶ σύμμαχον. Κατ' ἐπανάληψιν συνηντήθησαν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ μετὰ κομιτατζήδων, καθημερινῶς δὲ σχεδὸν ἐπεκοινωνοῦν μετὰ τῶν ἐν τοῖς Κέντροις τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐκπροσώπων των. Ὁ ἐν Δοϊράνῃ Ρῶσος ἀξιοματικὸς εἶχεν ὡς διερμηνέα του τὸν Βούλγαρον Νάκον Ἰλωφ, ἐπιστολὴ τοῦ ὁποῖου κατεσχέθη ἐπὶ Βουλγάρου ταχυδρόμου. Κατόπιν ἐξονυχιστικῶν ἀνακρίσεων ὁ Βούλγαρος ὠμολόγησεν ὅτι ὁ Νάκος Ἰλωφ εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Κομιτάτου ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Δοϊράνης καὶ ὅτι πρὸ διετίας εἶχε καταδικασθῆ δι' ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας καὶ εἶχεν ἀμνηστευθῆ. Πρὸς τοὺς μεταβαίνοντας πρὸς αὐτοὺς σλαβοφόνους Μακεδόνας, ἵνα διαμαρτυρηθῶσι διὰ τοὺς φόνους τῶν οἰκείων ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, κυνικώτατα ἀπήντων ὅτι ἂν ἐγίνοντο Βούλγαροι δὲν θὰ ἐφονεύοντο. Πρόκριτος ἐκ τῆς ἐλληνοφάνου Γαλατίστης τῆς Χαλκιδικῆς ὀνόματι Πολυζώης παρουσιασθεὶς ἐνώπιον Ρώσου ἀξιοματικοῦ δι' ἀδίκημά τι ἀπεπέμφθη, διότι δὲν ἐγνώριζε τὴν βουλγαρικὴν. Τὴν τοιαύτην κατάφωρον μεροληπτικὴν στάσιν των τόσον αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαί, ὅσον καὶ οἱ Ἕλληνικοὶ πληθυσμοὶ τακτικώτατα κατήγγελλον εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν ξένων ἀποστολῶν στρατηγὸν Δὲ Τζώρτζην, ὡς καὶ πρὸς τοὺς πολιτικούς πράκτορας Αὐστρίας καὶ Ρωσίας, ἀλλ' οὐδὲν κατ' αὐτῶν μέτρον ἐλαμβάνετο. Αἱ Ἕλληνικαὶ καὶ ὀθωμανικαὶ ἐφημερίδες, ἰδίᾳ ὅμως τὸ γαλλιστὶ συντασσόμενον καὶ κυκλοφοροῦν παρὰ ταῖς ξέναις πρεσβείαις καὶ τοῖς ξένοις προξενείοις «Bulletin d'Orient» διαρκῶς ἐδημοσίευε τοιαύτας σκανδαλωδῶς μεροληπτικὰς ἐνεργείας τῶν Ρώσων ἀξιοματικῶν, ἀλλ' ὅλα αὐτὰ συνετρίβοντο πρὸ τῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς ἐθνικῆς των προσπαθείας ὑπὲρ τῆς πανσλαβιστικῆς ιδέας.

Τὸ σαντζάκιον Σερρῶν ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν Γάλλων ἀξιοματικῶν, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἦτο μεροληπτικὴ ἢ στάσις τούτων ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, ὥστε ὁ τότε Γάλλος ταγματάρχης Lamouche δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκδώσῃ προπαγανδιστικὸν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων βιβλίον γαλλιστὶ ἐνουπογράφως, ἀψευδὲς γνῶρισμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ μυστικοῦ κονδυλίου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Βουλγαρίας, ἐπὶ τῶν διαθέσεων τοῦ εἰρημένου ταγματάρχου. Εἶναι ἐπίσης

γνωστόν, ὅτι ὁ ἐν Σέρραις Βούλγαρος πράκτωρ ἐδώρησε πρὸς τὸν ἴδιον ταγματάρχην, διὰ τὰς παρεχομένας ὑπηρεσίας του, ἐξαιρέτου ἐκ Βουλγαρίας ἀξίας ἵππων, διὰ τὰ συγκαλύπτῃ δὲ ὁ εἰρημένος ταγματάρχης τὴν σκανδαλωδῶς μεροληπτικὴν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων στάσιν του, ἔλεγεν ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπόρροια τῶν συμμαχικῶν τῆς Γαλλίας μετὰ τῆς Ρωσίας δεσμῶν, δεδομένου ὅτι ἡ Ρωσία ἐνδιαφέρεται μεγάλως ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας, ἐνῶ οὐσιαστικῶς ἦτο ἀπόρροια τῆς διαφθορείσης διὰ τοῦ χρήματος συνειδήσεώς του.

Τὸ σαντζάκιον Δράμας, τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, δὲν κατώρθωσε νὰ μείνῃ καὶ αὐτὸ ἀλώβητον ἀπὸ τοιαύτης μεροληπτικῆς ἐνεργείας, ἀφοῦ ὁ συνταγματάρχης Ἑλιοτ συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, καθ' ἣν στιγμὴν συνεννοεῖτο μετὰ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων ἐν ὑπαίθρῳ καὶ διὰ τὰ συγκαλύψῃ τὴν ἀνάρμοστον ταύτην συμπεριφορὰν, ἰσχυρίσθη ὅτι ἀπήχθη παρὰ τῶν κομιτατζήδων καὶ μάλιστα, ἂν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη, αὐτοετραυματίσθη ἐλαφρῶς διὰ τὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐντύπωσιν τῆς βίᾳ ἀπαγωγῆς του, ἐνῶ ἐγένετο παγκοίνως γνωστόν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ παρεσκευασμένης ἐκ τῶν προτέρων συνεννοήσεως αὐτοῦ μετὰ τῶν κομιτατζήδων.

Ἐπὶ τοιαύτας συνθήκας διεξήγετο ἡ ἐπίβλεψις τῶν μεταρρυθμίσεων ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν, ἐντεῦθεν δὲ συνάγεται τὸ μέγεθος τῶν δυσχερειῶν τὰς ὁποίας εἶχε νὰ συναντήσῃ ἡ ἀμυντικὴ ἐκείνη ἑλληνικὴ προσπάθεια.

Ἐνῶ ταῦτα διεδραματίζοντο ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὁ ἐκσλαβισμὸς ὀσημέραι τῶν ἑλληνικῶν χωρίων ἐπετείνετο, ἡ ἑλληνικὴ δημοσία γνώμη φυσικὸν ἦτο νὰ συγκινηθῇ καὶ ἐξεγερθῇ κατὰ τῶν ὑπευθύνων ἀρμοδιῶν, ὡς παρακολουθούτων τὴν ἀντεθνικὴν ταύτην προσπάθειαν ὅχι μὲ τὸ ἀνάλογον πρὸς τὴν σοβαρότητα τοῦ ζητήματος ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ τυρβαζόντων περὶ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς μικροπολιτικῆς, ἰδίᾳ ἡ τάξις τῶν ἀξιωματικῶν, ἥτις καίτοι εἶναι ἡ ὀλιγώτερον εὐθυνομένη διὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ πολέμου τοῦ 1897, ἐν τούτοις βαρέως φέρουσα τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἐκείνην ταπεινώσιν, ἐπέζητει τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν ὅπως ἐξαγνισθῇ, οὕτως εἶπεῖν, ἀπέναντι τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ὡς κατάλληλον τοιαύτην εὔρε τὴν εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα ἐνεργὸν ἀνάμιξίν της. Ἡ Κυβέρνησις πρὸ τῆς ὀγκουμένης ὀσημέραι ἀγανακτήσεως τῆς δημοσίας γνώμης, ἠναγκάσθη νὰ σκεφθῇ ὀρίμως περὶ ὀργανώσεως μιᾶς ἐνόπλου ἀμύνης δι' ἐλαφρῶν σωμάτων, θέλουσα δὲ νὰ συγκαλύψῃ τὴν διπλωματικὴν της εὐθύνην ἀπεφάσισε τὴν ἴδρυσιν Μακεδονικοῦ Κομιτάτου, εἰς ὃ ν' ἀναθέσῃ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἐνεργείας. Ὀνόματα ἀξιωματικῶν ἐκ τῶν γνωστοτέρων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ἐπιτροπῆς, Τζαβέλλας, Δαγκλῆς, Σισίνης, Μαλάμος καὶ ἄλλοι μετέχουσι τῆς ἐπιτροπῆς, ἀλλ' ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ὄλη δρᾶσις τοῦ Κομιτάτου συγκεντροῦται εἰς χεῖρας τοῦ ἀειμνήστου Δ. Καλαποθάκη, τότε διευθυντοῦ τῆς

ἐφημερίδος «Ἐμπρός», ἐθεωρήθη ὅμως ἐπωφελὲς παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς, ὅπως πρὸ πάσης ἐνόπλου ἀποστολῆς, μεταβῶσιν ἐπὶ τόπου κατάλληλοι ἀξιωματικοί, ἵνα μελετήσωσι τὴν κατάστασιν, ἐπανερχόμενοι δὲ νὰ ὑποβάλλωσιν ὑπευθύνως σχετικὰς ἐκθέσεις πρὸς διαφώτισιν. Ὡς τοιοῦτοι ἐξελέγησαν οἱ τότε λοχαγοὶ Παπούλας καὶ Κοντούλης, ὁ ὑπολοχαγὸς Κολοκοτρώνης καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς, συμμαθητῆς καὶ φίλτατός μου, ἀείμνηστος Παῦλος Μελάς. Οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι μετέβησαν εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς των ἐπὶ τόπου, ἐμελέτησαν τὴν κατάστασιν καὶ ἐπανελθόντες εὐρέθησαν διαφωνοῦντες ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας. Ἡ διαφωνία των ὠξύνθη καὶ κατέληξε μέχρι προσωπικῶν προστριβῶν, ὧν ἕνεκεν καὶ μονομαχία διεξήχθη εὐτυχῶς ἀναιμακτως μεταξὺ τῶν Μελά καὶ Κολοκοτρώνη, τοῦ πρώτου ὑποστηρίζοντος τὴν ἄμεσον ἔνοπλον ἐπέμβασιν δι' ἐλαφρῶν σωματίων, τοῦ ἐτέρου διαφωνοῦντος ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐνεργείας. Ἐν τέλει ἡ διεξαγωγή ἐνόπλου ἀμύνης ἀποφασίζεται καὶ σώματα ἐλαφρά ὑπὸ ἀξιωματικούς ἤρξαντο ἀποστελλόμενα. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀφεώρων τὸ βιλαέτιον Μοναστηρίου, ὅπου κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν ὑπηρετεῖ ὡς πρόξενος Μοναστηρίου ὁ γυναικάδελφος τοῦ Μελά, μέγας πατριώτης, πραγματικὸς ἐμψυχωτῆς τοῦ ἀγῶνος, ἔνθερμος θιασώτης τῆς ἀμέσου ἐνεργουῦ ἡμῶν ἐπεμβάσεως, ἀείμνηστος Ἰων Δραγούμης, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ ἐπίσης ἐνθουσιώδης πατριώτης, διακεκριμένος διπλωμάτης καὶ εὐγενὴς εὐπατρίδης, ὁ συμπολίτης Φίλιππος Κοντογούρης, ὅστις ἠτύχησεν ἐπὶ μακρὸν νὰ διευθύνῃ κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τὸ Γενικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης, μετὰ τὴν ἐπιβληθεῖσαν ἀναχώρησιν ἐκ Θεσσαλονίκης τοῦ Κορομηλά.

Τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης περὶ τοῦ ὁποίου θέλω εἰδικώτερον ἀσχοληθῆ, παρέμενε τελείως ἐγκαταλελειμμένον, ἡ δὲ ὑπαιθρος χώρα τοῦ βιλαετίου τούτου διετέλει ὑπὸ τὴν τρομοκρατικὴν ἐπιβολὴν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Τότε ὁ αἰδίου μνήμης Λάμπρος Κορομηλάς, πρόσωπον ἀνωτέρας μορφώσεως, ἐξαιρετικῆς αὐταπαρνήσεως, με ἀφθαστον πατριωτισμὸν καὶ διπλωματικὴν δεινότητα, συλλαμβάνει τὴν ἰδέαν τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐνόπλου ἀμύνης καὶ ἐν τῷ βιλαετίῳ τούτῳ καὶ ἵνα μὴ τυχὸν πολιτικαὶ μεταβολαὶ ἐπηρεάσωσι τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου του, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ ἐπισκεφθῆ ὅλους τοὺς τότε ἀρχηγούς τῶν πολιτικῶν Κομμάτων καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῶν ὄχι μόνον τὴν ἔγκρισίν των, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἀμερίστου συνδρομῆς των. Ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν συγκατάθεσιν ὅλων, ἐν τέλει παρουσιάσθη καὶ πρὸς τὸν θρυλικὸν Βασιλέα μας ἀείμνηστον Κωνσταντῖνον, τότε Διάδοχον τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου καὶ Γενικὸν Διοικητὴν τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ ἐξέθηκε τὸν σκοπὸν τῆς παρουσιάσεώς του, τὸν παρεκάλεσε δὲ τὸ ἔργον νὰ τεθῆ ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν του καὶ νὰ τοῦ παράσχῃ τὴν ὑπηρεσιακὴν του συνδρομὴν ὡς Γενικὸς Διοικητής. Ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς, ἐκτιμήσας τὴν σοβαρότητα τοῦ ἔργου,

ἀπεδέχθη προθύμως τὴν γενομένην πρότασιν καὶ ὑπεσχέθη πρὸς αὐτὸν ἀμέριστον τὴν συνδρομὴν του. Ἐἶτα ὁ Κορομηλᾶς τοῦ ἐξήγησεν, ὅτι καλὸν θὰ ἦτο τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἔργον νὰ μὴ στηριχθῆ εἰς τὸν ἐφήμερον ἐνθουσιασμὸν τῶν συνήθως προσερχομένων ἐθελοντῶν, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀναγάγῃ εἰς περιωπὴν ἐκπληρώσεως ὑπηρεσιακοῦ καθήκοντος, ὅποτε θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ στηρίξῃ τὴν ὀργάνωσιν ταύτην ἐπὶ στελεχῶν ἐκ τοῦ στρατοῦ εἰλημμένων. Ὁ τότε Διάδοχος, τοῦ ὁποίου ἡ πατριωτικὴ χορδὴ ἔπαλλεν ἐξ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ ζητήματος ἀφορῶντος εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐθνικῆς ιδέας, λίαν ἀσμένως ἀπεδέχθη τοῦτο καὶ μετ' ὀλίγον ἐξεδίδετο ἐμπιστευτικὴ διαταγή, δι' ἧς οἱ κάτωθι ἀξιωματικοί, Μωραΐτης Μιχ., Κουρέβελης Σπυρ., Μαζαράκης Κωνστ., Ἐξαδάκτυλος Ἄθαν., Κάκκαβος Δημήτριος, Ἀβράσογλου Ἰωάννης καὶ Σπυρομήλιος Σπυρ. ἐτίθεντο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἐκεῖθεν διετάχθησαν νὰ παρουσιασθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Κορομηλᾶ, προκειμένου ν' ἀναλάβωσιν εἰδικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐπίσης ἀπεσπάσθη διὰ τὴν εἰδικὴν ταύτην ὑπηρεσίαν καὶ ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ Κακουλίδης Γεώργιος. Τὰ ὀνόματα εἶχε δώσει ὁ ἴδιος Κορομηλᾶς, καταρτίσας τὸν κατάλογον ἐκ πληροφοριῶν, καθόσον οἱ πλεῖστοι τοῦ ἦσαν ἄγνωστοι προσωπικῶς.

Ὁ Κορομηλᾶς, πρὸς τὸν ὁποῖον παρουσιάσθημεν, θέλων νὰ ἐμπνεύσῃ ζωηροτέραν ἐπιβολὴν εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ ἀναλαμβανόμενον ἔργον, ἐζήτησε νὰ τοῦ ἐπιτραπῆ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἐνώπιον τοῦ τότε Διαδόχου. Πράγματι μετὰ τινὰς ἡμέρας παρουσιάσθημεν καὶ ἠκούσαμεν τὰ ὀλίγα ἀλλὰ βαρυσήμαντα λόγια τοῦ ἐκλιπόντος μεγάλου Ἑλληνοῦ : «Κύριοι, σᾶς ἐμπιστεύομαι τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἀποστολὴν, τὴν ὁποῖαν θὰ παρακολουθήσω προσωπικῶς, ἔχων τὴν πεποιθήσιν ὅτι δὲν θὰ θελήσῃτε νὰ διαψεύσητε τὰς προσδοκίας, τὰς ὁποίας ἐστήριξα σὲ σᾶς· χαίρετε».

Ἡ τοιαύτη ἔντονος λακωνικὴ προσφώνησις του καθίστα ἐπιτακτικὴν τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς τοιαύτης ὑπηρεσιακῆς πλέον ἀποστολῆς μας. Ὁ Κορομηλᾶς, προκειμένου νὰ μᾶς διαθέσῃ εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς Μακεδονίας, μᾶς ὑπεχρέωσε προηγουμένως νὰ μελετήσωμεν ἕκαστος τὸ διαμέρισμα δι' ὃ προωρίσθη, ὑπὸ ἔποψιν στατιστικῆς πληθυσμῶν κατὰ φυλάς, ὑπὸ ἔποψιν ἑδαφικῆν, ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικῆν, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν, ὑπὸ πλουτοπαραγωγικῆν καὶ ἐν γένει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἥτις θὰ μᾶς καθίστα ἐνημερωτέρους καὶ ἐπαρκεστέρους εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς μας. Μᾶς προώριζε δὲ εἴτε ὑπὸ τὴν ιδιότητα μοναχοῦ ἢ ὑπαλλήλου μετοχίου μοναστηριακοῦ εἴτε ὑπὸ τὴν ιδιότητα ὑπαλλήλου ἀγροτικοῦ κτήματος ὁμογενοῦς, νὰ μᾶς ἐγκαταστήσῃ εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν πάντοτε, οὕτως ὥστε νὰ δυνάμεθα εὐχερέστερον νὰ ἐπικοινωνώμεν μετὰ τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δρώντων ἀνταρτικῶν σωμάτων.

Μετὰ τὴν μελέτην καὶ διευθέτησιν τῆς ἰδικῆς μας ἐγκαταστάσεως, σκέψις ἐγένετο κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἠδύνατο καὶ ὁ ἴδιος νὰ ἐγκατασταθῆ, ὥστε ὑπὸ

τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψίν του, νὰ διεξαχθῆ ἡ ἔθνικὴ αὕτη δρᾶσις. Κατ' ἀρχὰς ἐθεωρήθη πρόσφορος ἡ θέσις τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν Προξενείων Μακεδονίας, ἀλλὰ κατόπιν ὠριμωτέρας σκέψεως ἐγκατελείφθη ἡ ἰδέα αὕτη, ὡς δυναμένη νὰ δημιουργήσῃ διπλωματικὰς προστριβὰς μετὰ τῆς Τουρκίας, ἐθεωρήθη δὲ προτιμότερον νὰ διορισθῆ γενικὸς πρόξενος Φιλιππουπόλεως πρὸς σύντομον μελέτην καὶ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ καταστάσεως καὶ ἐκεῖθεν ὀλίγον βραδύτερον νὰ μετατεθῆ εἰς τὴν ὁμοιόβαθμον θέσιν τοῦ γενικοῦ προξένου Θεσσαλονίκης. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Κατὰ τὴν εἰς Φιλιππούπολιν καὶ ἐκεῖθεν βραδύτερον εἰς Θεσσαλονικὴν μετάβασίν του, τὸν ἠκολούθησεν ὁ τότε ὑποπλοίαρχος Κακουλίδης, ὅστις ὡς ὑπηρετήσας προηγουμένως εἰς τὸ Ρωσικὸν Ναυτικὸν δι' ἐκπαίδευσιν ἐγνώριζε τὴν ρωσικὴν, ἣτις συγγενεὺι ἐπαρκῶς καὶ πρὸς τὴν βουλγαρικὴν καὶ πρὸς τὸ ὁμιλούμενον ἐν Μακεδονίᾳ σλαβομακεδονικὸν ἰδίωμα, ὑπὸ ιδιότητα ὅμως ξένην πρὸς τὴν προξενικὴν ὑπηρεσίαν. Ἄμα ἐγκατασταθεὶς ἐν Θεσσαλονικῇ ὁ Κορομηλᾶς ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμέσου παρ' αὐτῷ προσκλήσεως ἐνὸς ἐξ ἡμῶν, διὰ τὴν περαιτέρω ὀργάνωσιν τῆς ἐνόπλου δράσεως, παρετήρησε δὲ εὐχαρίστως ὅτι ἠδύνατο νὰ τὸν καλύψῃ ὑπὸ τὴν ιδιότητα κατωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ Προξενείου, ὅποτε ἡ συνεργασία των καθίστατο εὐχερεστερά. Οὕτω ἐκλήθη ὁ πρῶτος, μετ' αὐτὸν ὁ δεύτερος, εἶτα ὁ τρίτος καὶ κατὰ σειρὰν ἐκλήθημεν ὅλοι, τοῦ Κουρεβέλη μόνον διατεθέντος εἰς τὸ Προξενεῖον Σερρών. Βραδύτερον ἀναγνωρισθείσης τῆς ἀνάγκης ἐγκαταστάσεως ἀξιωματικοῦ καὶ ἐν τῷ Προξενεῖῳ Καβάλας, ἐπροτιμήθη ἡ ἀποστολὴ ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ καὶ ὡς τοιοῦτος ἀπεστάλη ὁ τότε ἀνθυποπλοίαρχος Μαυρομιχάλης Στυλιανός.

Ἐν τῷ Γενικῷ Προξενεῖῳ Θεσσαλονίκης, πλὴν ἡμῶν τῶν πρώτων κληθέντων, ὑπηρετήσαν βραδύτερον εἰς ἀντικατάστασιν ἀπερχομένων καὶ οἱ Μαζαράκης Ἀλέξανδρος, Κουρούκλης Ἀνδρέας, Ὁθωναῖος Ἀλέξανδρος, Μαστραπᾶς Γεώργιος, Μοσχονήσιος Ἀλκιβιάδης, Ταβουλάρης Κυριάκος, ἐν τῷ Προξενεῖῳ Σερρών πλὴν τοῦ Κουρεβέλη Σ. καὶ οἱ Καψαμπέλης Βασίλειος καὶ Φλωριᾶς Δημοσθένης καὶ ἐν τῷ Προξενεῖῳ Καβάλας πλὴν τοῦ Μαυρομιχάλη Στυλιανοῦ καὶ ὁ τότε ὑποπλοίαρχος Τυπάλδος Κωνσταντῖνος. Ὁμιλῶ, ἐπαναλαμβάνω, πάντοτε διὰ τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης· εἰς τὸ Προξενεῖον Μοναστηρίου εἶχον ἀποσταλῆ ἐπίσης ἀρκετοὶ συνάδελφοί μου. Ὅλοι, πλὴν τοῦ Μοσχονησίου, ἤλθομεν μὲ ψευδώνυμα, ἐνῶ οἱ ἐν τῷ Βουλγαρικῷ Πρακτορεῖῳ Βούλγαροι ἀξιωματικοὶ ἤρχοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὰ πραγματικὰ των ὀνόματα.

Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1904 ἔλαβον διαταγὴν παρὰ τοῦ Κορομηλᾶ ν' ἀναχωρήσω ἀμέσως διὰ Βόλον καὶ ἐκεῖ, ἀφοῦ συμπληρώσω τὰς ἀπαιτουμένας διὰ τὸ ταξιδιόν μου διατυπώσεις, ν' ἀναμένω δευτέραν διαταγὴν του, ἵνα ἐπιβιβασθῶ τοῦ διὰ Θεσσαλονικὴν ἀτμοπλοίου. Πράγματι μετέβην εἰς Βόλον καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Μινέρβα» ἀνέμεινον τὴν νεωτέραν δια-

ταγήν του. Τότε υπηρέτει ὡς γραμματεὺς παρὰ τῇ Δημαρχίᾳ Βόλου ὁ Δάμψας, μεμυημένος εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς δράσεως, ὅστις προθυμότατα ἀνέλαβε τὴν διεκπεραιώσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ διαβατηρίου μου, χρησιμοποιήσας πρὸς τοῦτο τὸ ὄνομα ἐνὸς συνομηλίκου μου ἐγγεγραμμένου εἰς τοὺς δημοτικούς καταλόγους Βόλου, σιδηρουργοῦ Ζωΐα, τὸ ὁποῖον διὰ τὸ εὐχότερον μετετρέψαμεν εἰς Ζώην καὶ οὕτω μὲ τὸ ψευδώνυμον αὐτὸ διήνυσα ὀλόκληρον τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ὑπερτετραετῇ ὑπηρεσίαν μου. Ἐν Βόλῳ παρέμεινα περὶ τὸν μῆνα, ἀντὶ δὲ νὰ λάβω διαταγήν ἀναχωρήσεως διὰ Θεσσαλονίκην, ἐκπληκτος λαμβάνα διαταγήν νὰ ἐπιστρέψω εἰς Ἀθήνας, ἐκεῖ δὲ μοι ἀνεκοινώθη ὅτι πρέπει νὰ μεταβῶ εἰς Θεσσαλονίκην διὰ Σμύρνης, καθόσον τοὺς ἐκ Βόλου ἡλεγχον αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ Θεσσαλονίκης μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος, ἐνῶ τοὺς ἐκ Σμύρνης ἐρχομένους παρήρχοντο σχεδὸν ἀπαρατηρήτως, ὡς ἐρχομένους ἐκ λιμένος τοῦ ἐσωτερικοῦ. Κατόπιν τῆς διαταγῆς ταύτης ἐπεβιάσθην τοῦ πρώτου διὰ Σμύρνην ἀτμοπλοίου, ὅπου ἀπεβιάσθην τὴν ἐπομένην, τὴν πρωτῶν, ἄνευ δυσχερειῶν, παρέμεινον δ' ἐκεῖ μόνον ἡμίσειαν ἡμέραν, διότι τὸ διὰ Θεσσαλονίκην ἀτμόπλοιον ἀνεχώρει τὴν ἰδίαν ἐσπέραν. Ἐν Σμύρνη παρουσιάσθην εἰς τὸν γενικὸν πρόξενον Εὐγενιάδην, ὅστις εἶχε μετατεθῆ ἐκεῖ ἐκ Θεσσαλονίκης, προκειμένου νὰ καταλάβῃ τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ θέσιν τοῦ ὁ Κορομηλάς, χάριν τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐθνικῆς δράσεως. Ὁ Εὐγενιάδης, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐκεῖθεν διελευσεώς μου, ἠθέλησε νὰ μοῦ ἐξιτορήσῃ τὰ τῆς δράσεώς του ἐκτενῶς καὶ οὕτω ἔχασα τὴν εὐκαιρίαν νὰ περιέλθω τὴν Σμύρνην, ἣν διὰ πρώτην φοράν ἐπεσκεπτόμην καὶ μόνον τὸ ἀπόγευμα ὁ παρὰ τῷ ἐκεῖ Γενικῷ Προξενίῳ ὑπάλληλος Νικ. Ξηροτύρης, γνωστὸς καὶ φίλτατός μου, ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1897, ὅτε ὑπηρέτησεν ὡς ἔφεδρος ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, κατῴρθωσε νὰ μὲ περιφέρῃ ἐφ' ἀμάξις ἀνὰ τὰ κεντρικώτερα μέρη τῆς πόλεως. Τὸ ἐσπέρας πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, κατ' ἐπιβεβλημένην ὑποχρέωσιν, ἐπεβιάσθην τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ ἀνεχώρησα διὰ Θεσσαλονίκην, ὅπου ἀπεβιάσθην τὴν πρωτῶν τῆς 11ης Ὀκτωβρίου 1904.

Κατὰ τὸν πλοῦν, συνομιλῶν τυχαίως μετὰ τοῦ πλοιάρχου, ἐπληροφορήθην παρ' αὐτοῦ ὅτι μία πτωχὴ κόρη ἐκ Θεσσαλονίκης ἐταξίδευε δωρεὰν ἐξ εὐσπλαγχνίας καὶ ὅτι ἐσκέπετο ἢ δυστυχῆς πῶς ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς δαπάνας τῆς ἀποβιάσεως καὶ τῆς εἰς τὴν οἰκίαν μεταβάσεώς της. Ἀμέσως ἐπωφελήθην τῆς εὐκαιρίας ν' ἀναλάβω τὴν διευκόλυνσίν της ἐκ φιλανθρωπίας, συγχρόνως ὅμως ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσω τὴν ἐμπορικὴν ιδιότητα ὑφ' ἣν ἐταξίδευον, διαλύων πᾶσαν τυχὸν ὑπόνοιαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν περὶ τῆς ἐμπιστευτικῆς ἐθνικῆς μου ἀποστολῆς. Χάρις εἰς τὴν προστατευομένην μου, ἣν παρουσίασα ὡς συγγενῆ εἰς τὰς ἀρχάς, ἀπεβιάσθην ἄνευ δυσχερειῶν καὶ ἀφοῦ τὴν ἐπεβίβασα μιᾶς ἀμάξις ἵνα τὴν μεταφέρῃ εἰς τὴν οἰκίαν της, ἐπέβην καὶ ἐγὼ ἐτέρας καὶ διηυθύνθην πρὸς τὸ ἐκ τῶν προτέρων καθορισθῆν μοι ξενοδοχεῖον «ὁ Παρθενών».

Ἐζήτησα ἀμέσως τὸν διευθυντὴν, ὅστις ὑποπτευθεὶς, ὡς μοι ἔλεγε βραδύτερον, τὴν ἐθνικὴν μου ἀποστολὴν μὲ ἐτοποθέτησεν εἰς κατάλληλον δωμάτιον. Μετ' ὀλίγον ἐξηρχόμην τοῦ ξενοδοχείου, ἵνα μεταβῶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐζήτησα πληροφορίας περὶ τῆς διευθύνσεώς του. Ἐπληροφόρηθην εὐχαρίστως ὅτι εὕρισκετο ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν περίπου 400 μέτρων ἀπὸ τοῦ ξενοδοχείου καὶ οὕτω ἄνευ τῆς παρεμβάσεως τρίτου, ἔφθασα εἰς τὸ Προξενεῖον καὶ διὰ τοῦ κλητῆρος (καβάση) ἐζήτησα ἀμέσως νὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιον τοῦ προξένου, δηλώσας ὡς ὄνομά μου τὸ Ζώης καὶ ὡς ιδιότητά μου τὴν τοῦ ἐκ Σμύρνης ἐμπόρου. Ὁ Κορομηλαῆς ἀντιληφθεὶς ἀμέσως περὶ τοῦ ποίου ἐπρόκειτο διέταξε νὰ μὲ ὀδηγήσουν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ διερμηνέως Ἀσκητοῦ καὶ νὰ περιμένω ἐκεῖ. Μόλις εἰσῆλθον εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ διερμηνέως, ἐκπληκτος ἀντικρύζω τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει στρατιωτικὸν ἀκόλουθον τῆς ἡμετέρας Πρεσβείας, τότε λοχαγὸν Κοντογιάννην Πάτροκλον, συνάδελφόν μου τοῦ μηχανικοῦ, μεθ' οὗ πλὴν τῆς συναδελφικῆς γνωριμίας, εἶχον καὶ στενότερον οἰκογενειακὸν σύνδεσμον, διετελῶν ὅμως ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς αὐστηραῆς μυστικότητος, ἣν ὀφείλον νὰ τηρήσω, ἤρκεσθην εἰς τὸ νὰ τὸν χαιρετίσω ἀπλῶς, χωρὶς ν' ἀναταλλάξω οὔτε λέξιν μετ' αὐτοῦ καίτοι παρεμείναμεν ἀμφοτέρω ἐπ' ἄρκετον ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ μὲ μόνον παριστάμενον τὸν διερμηνέα.

Περὶ τὴν 2αν μ.μ. ὥραν, ὅτε ἔπαυεν ἡ ἐν τῷ Προξενεῖῳ κίνησις, μ' ἐκάλεσεν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ὁ Κορομηλαῆς καὶ συνωμιλήσαμεν ἐκτενῶς περὶ τῆς περαιτέρω ἐργασίας, ὁπότε μοῦ καθώρισεν ὅτι θὰ παραμείνω ἐν τῷ Προξενεῖῳ ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ κατωτέρου ὑπαλλήλου, ἀφοῦ ἐσχημάτισε τὴν πεποιθήσιν ὅτι θὰ ἦτο ἀνεκτὴ ἡ ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν παραμονή μου καὶ ἐπωφελεστέρα ἢ πλησίον τοῦ χρησιμοποίησίς μου. Μετὰ τὴν ἀρκετὰ ἐκτενῆ συνομιλίαν μας, ἐν τέλει ὁ Κορομηλαῆς μοι λέγει : «εἶναι ἀνάγκη ν' ἀλλάξῃς τὰ ροῦχα σου, τὰ εὕρισκω πλέον τοῦ δέοντος ἐπιμελημένα». Ὁμολογῶ ὅτι ἡ παρατήρησις τοῦ αὐτοῦ μ' ἐξέπληξε, διότι ἡ περιβολή μου ἦτο κοινοτάτου ἀστοῦ μὲ πενιχρὰν ἐμφάνισιν. Ἐν τούτοις συμμορφωθεὶς πρὸς τὴν δοθεῖσάν μοι ἐντολὴν μετέβην εἰς τὰ πρὸς τοῦτο εἰδικὰ μικροκαταστήματα καὶ, ὡς ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ἀντὶ μιᾶς ὀθωμανικῆς λίρας καὶ ἐνὸς τετάρτου περιεβλήθην ἀμέσως μίαν ἐξ ὀλοκλήρου καινουργῆ ἐνδυμασίαν, ἐκπληροῦσαν τελείως τὴν ἀποστολὴν τῆς. Τοιαύτη ἦτο ἡ εὐθύνεια τῆς ζωῆς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἀμέσως ἐπελήφθην τῆς ὑπηρεσίας μου, ἣτις συνίστατο, ὡς καὶ πάντων τῶν συναδέλφων μου, εἰς συνεχεῖς ἀκροάσεις ἀπὸ πρωῆας μέχρι βαθείας νυκτός· ἐλάχιστος χρόνος διετίθετο εἰς ἀλληλογραφίαν ἢ σύνταξιν καμμιᾶς ἐκθέσεως. Οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁμοεθνεῖς, εὐθύς ὡς ἀντελήφθησαν, ὅτι ἤρξατο σοβαρῶς κινουμένη ἡ ὀργάνωσις μιᾶς ἐθνικῆς δράσεως, ἤρχισαν συρρέοντες εἰς τὸ Προξενεῖον, ἰδίᾳ δὲ οἱ τῆς ὑπαίθρου χώρας, τοὺς ὁποίους κατ' ἐξοχὴν ἔπρεπε νὰ περιποιηθῶμεν

καὶ θεραπεύσωμεν τὸ ταχύτερον τὰς διατυπωμένας ἀξιώσεις των ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ. Ἡ ἐκ μέρους τῆς μητρὸς πατρίδος, δι' ἡμῶν ὡς ἐκπροσώπων της, ἐκδηλουμένη πρὸς αὐτοὺς στοργικότης ἦτο τὸ καλύτερον μέσον, ὅπως προκαλέσῃ τὴν ἀπόλυτον τούτων ἐμπιστοσύνην πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ὅλης τῆς ζωτικότητός των, διὰ τοῦτο καὶ ἡ προθυμία μας εἰς θεραπείαν τῶν πάσης φύσεως αἰτημάτων των ἦτο ἐντελῶς ἐξαιρετική. Ἄλλ' ἡ εἴσοδος εἰς τὸ Προξενεῖον τῶν Ὀθωμανῶν ὑπηκόων, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου καὶ τὰ 4/5 τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁμοεθνῶν, ἦτο ἀπηγορευμένη, τὸ δὲ Προξενεῖον ἐπετηρεῖτο πρὸς τοῦτο διὰ δύο ἀστυνομικῶν φυλακίων, τοῦ ἐνὸς εὐρισκομένου ἐπὶ τῆς ἡδῆ ὁδοῦ Ἀγίας Σοφίας καὶ ἀκριβῶς ἔναντι τοῦ Προξενείου καὶ τοῦ ἐτέρου ἐπὶ τῆς ἡδῆ ὁδοῦ Προξένου Κορομηλά, ἐπίσης ἔναντι τῆς εἰσόδου τοῦ κτιρίου, μόνον δ' οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι καὶ ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν ὑπηκόων οἱ πρόκριτοι τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἑλληνικῆς Κοινότητος κατ' ἀνοχὴν ἠδύνατο νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ Προξενεῖον· οἱ λοιποὶ συνελαμβάνοντο καὶ ἐξητάζοντο λεπτομερῶς περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς εἰς τὸ Προξενεῖον μεταβάσεώς των καὶ ἄλλοι μὲν ἀφίεντο ἐλεύθεροι, ἄλλοι δ' ἀπεστέλλοντο ἀρμοδίως πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀνακρίσεων, περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκεῖ μεταβάσεώς των. Τὴν μεγίστην ταύτην δυσχέρειαν ἔδει ἀπαραιτήτως νὰ ὑπερνικήσωμεν καὶ πρὸς τοῦτο ἐδημιουργήσαμεν ἰδιαίτεράν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς γειτνιαζούσης Μητροπόλεως διὰ μικρᾶς θύρας ἀγούσης πρὸς τὸν περίβολον τοῦ τότε ἀνεγειρομένου ναοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ διὰ τοῦ περιβόλου τούτου πρὸς τὴν Μητρόπολιν. Ἡ εἰς Μητρόπολιν εἴσοδος ἦτο ἐλευθέρως εἰς πάντας, ἰδίᾳ δὲ εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ὑπηκόους, ὡς μόνως ἀρμοδίας διὰ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων των ἀπέναντι τῶν κρατικῶν ἀρχῶν, οὕτω δὲ διὰ τῆς Μητροπόλεως ἠδύνατο σχετικῶς εὐχερῶς νὰ ἐπισκέπτονται τὸ Προξενεῖον πάντες οἱ ἐκ τῆς ὑπαίθρου ἰδίᾳ ὁμοεθνεῖς. Ἡ ἀπὸ τῶν ὁδῶν θεὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου περιβόλου τοῦ ναοῦ ἐπροστατεύετο δι' ἀρκετὰ ὑψηλοῦ σανιδώματος, στηριζομένου ἐπὶ τοῦ περιβολοτοίχου τοῦ περικλείοντος τὸν χώρον τοῦ ἀνεγειρομένου ναοῦ. Χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς της ἔπρεπεν ἡ μικρὰ αὕτη θύρα νὰ παρέμενεν ὡς ἀνάμνησις. Δυστυχῶς ἐκλείσθη ἴσως δι' ἐπουσιώδη τινὰ ἀφορμὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ κτίριον τοῦ τότε Προξενείου ἐν ᾧ ἐκαλλιεργήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ὅλοι οἱ ἀγλαοὶ καρποὶ τῆς ὀλίγον μετέπειτα ἀποδοθείσης εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐλευθερίας, ἀντὶ νὰ παραμείνῃ ὡς ἱερὸν κειμήλιον συμβολίζον ὀλόκληρον τὴν τότε συντελεσθεῖσαν ἐθνικὴν δρᾶσιν πρὸς φρονηματισμὸν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, μετεμορφοῦτο ἐκάστοτε εἰς κτίριον προχείρου ἐγκαταστάσεως πάσης φύσεως δημοσίου κτιρίου, ἐξαλειφθείσης οὕτω ὀλοσχερῶς τῆς ἱερᾶς ἀναμνήσεώς του ὡς ἐθνικοῦ κέντρου καὶ οὐδ' ἀπλῆ ἀναμνηστικὴ πλάξ ἐνετειχίσθη πρὸς στοιχειώδη ἐκδηλώσιν σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἐνδοξον παρελθόν του.

Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης τότε ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις παρέμεινε

τοιοῦτος καθ' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἱεράρχης ἀξιοπρεπῆς καὶ πρόθυμος εἰς συνεργασίαν ἐθνικὴν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ἀγῶνος, εἶτα ὅμως ἐπηρεασθεὶς καὶ οὗτος ἀπὸ τὴν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν, εἰς ἣν δυστυχῶς εἶχον παρασυρθῆ καὶ τινες ἱκανοὶ ἱεράρχαι, ὅτι δῆθεν τὰ Προξενεῖα διὰ τῆς εἰς τὴν ἐθνικὴν δράσιν ἀναμίξεως τῶν μειώνουσι τὴν ἐκ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας ἀπορρέουσαν ἀρμοδιότητα καὶ τὸ ἐν γένει κῦρος τῶν μητροπόλεων, ἤρξατο παρεμβάλλων προσκόμματα, ὧν ἕνεκεν τῇ ἐπεμβάσει τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμετέρας Πρεσβείας περὶ τὸ τέλος τοῦ 1909 προήχθη εἰς μητροπολίτην Κυζίκου, ἀπομακρυνθεὶς οὕτω τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ δῆθεν ἀνάμιξις τῶν Προξενείων εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, εἰς τὰ ἐπικαιρότερα σημεῖα, ἰδίᾳ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιμάχου ξενοφώνου ζώνης, διωρίζοντο πάντοτε διὰ τῶν μητροπολιτῶν πρόσωπα ὑποδεικνύμενα παρὰ τῶν Προξενείων, θεωρούμενα ὡς κατάλληλα διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς δράσεως, ἅτινα οὐδὲν ἄλλως ἐβάρυνον τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν Κοινοτήτων, ἀλλ' ἅτινα λόγῳ τῆς ἐκπροσωπήσεως τοῦ Κέντρου, συνεκέντρουν σιωπηρῶς περὶ ἑαυτὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν κίνησιν, οὐσιαστικῶς δ' ἀνελάμβανον ἀπάσας τὰς εὐθύναις τῆς ἐκνόμου ἐκείνης ἐνεργείας ἀπέναντι τῶν ἀρχῶν, ἀποτρέποντες οὕτω ταύτας ἀπὸ τῶν ἀρμοδίων μητροπολιτῶν. Ἠγέται τῆς ἀτυχοῦς ταύτης αἰρέσεως, οὕτως εἰπεῖν, ὑπῆρξαν διακεκριμένοι ἱεράρχαι καὶ μάλιστα συνοδικοί, ὡς οἱ μητροπολίται Πελαγονίας Ἰωακείμ (Φορόπουλος) καὶ Δράμας Ἀγαθαγγελοῦ. Εὐτυχῶς οἱ πλεῖστοι τῶν μητροπολιτῶν ἐκτιμήσαντες τὴν σοβαρότητα τῶν περιστάσεων παρέμειναν πιστοὶ ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τῆς ἐθνικῆς δράσεως καὶ οὕτω τὸ ἐθνικὸν ἔργον ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἀποδῶσαν εὐθύς μετ' ὀλίγον τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, διὰ τῆς κατὰ τὸ πλεῖστον ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας ἠρίθμει τότε περὶ τὰς 150.000 κατοίκων, ὧν 35.000 περίπου Ὄθωμανοί, 25.000 Ἕλληνες, 5.000 Βούλγαροι, ἰδίᾳ Γκαλιτσάνοι ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἐμπορίαν τῶν εἰδῶν γαλακτοκομίας (γιαουρτσῆδες), 75.000 Ἰσραηλιῖται καὶ 10.000 Ἀρμένιοι, Εὐρωπαῖοι καὶ πάσης προελεύσεως ξένοι. Ἡ Θεσσαλονίκη λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως εἶχε συγκεντρώσει ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ ἐμπόριον τῆς Μακεδονίας πλὴν τοῦ καπνεμπορίου, οὗτινος μέρος μόνον συνεκράτησε, τοῦ πλείστου διεξαγομένου διὰ τοῦ λιμένος τῆς Καβάλας, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ συγκέντρωσις τῶν Ἰσραηλιτῶν μὴ ἀσχολουμένων παρὰ μόνον μετὰ τὸ ἐμπόριον ἢ καὶ μετὰ ἐπαγγελματικὰς ἀστικὰς ἀσχολίας, μὴ ἀπαιτούσας ἐκ φόβου, τὴν ἐκ τῶν μεγάλων κέντρων ἀπομάκρυνσίν των, ὡς λ.χ. τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐνασχόλησιν τοῦ λεμβούχου, τοῦ καραγωγέως, τοῦ ἀχθοφόρου, κυρίως ὅμως τοῦ μεταπράτου. Ὁλόκληρος ἡ παραγωγὴ λαχανικῶν ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς εἰς Ἕλληνας καὶ ὅμως σπανιώτατα ἐβλέπατε λαχανοπώλην Ἕλληνα. Ὁλόκληρον τὴν ἐσοδείαν εἶτε διὰ παρεχομένων δανείων

κατὰ τὴν καλλιέργειαν πρὸς τοὺς παραγωγοὺς εἶτε δι' ἀγορᾶς τῶν προϊόντων ἐγκαίρου ἐν τοῖς λαχανοκήποις κατῶρθωνον οἱ Ἰσραηλῖται μὲ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῖς ἐξαιρετικὴν ἀλληλεγγύην καὶ σατανικότητα νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὴν παραγωγὴν ὀλόκληρον, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον αὐτοί. Ἡ ἰχθυαγορὰ καὶ ὄπωραγορὰ ἦσαν ἀποκλειστικὸν προνόμιον τούτων, μολοντί οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶχεν ὄπωροφόρον κῆπον ἢ ἐπεδίδeto συστηματικῶς εἰς τὴν ἀλιείαν. Λόγω τῶν ἀστικῶν τούτων ἐπαγγελμάτων των προσεκολλῶντο δουλικώτατα παρὰ τῷ ἐκάστοτε κυριάρχῳ διὰ νὰ ἔχωσι τὴν σχετικὴν τούτου προστασίαν. Τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ποσάκις κατὰ τὸ παρελθὸν δὲν εἶχεν ὑποστῆ τὰς ταπεινωτικωτέρας ἐκδηλώσεις ἐκ μέρους τούτων τῇ ὑποκινήσει τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας ἠμιλλῶντο τίς νὰ παρουσιάσῃ τὰς μεγαλυτέρας περγαμηνὰς τῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν ἀφοσιώσεώς των. Τοῦτο θεωρῶ ὡς μοιραίαν συνέπειαν τῆς ἐλλείψεως ἰδίας ἐθνικῆς συνειδήσεως. Εἶναι ἀληθές ὅτι τότε περίπου ἤρξατο καλλιεργουμένη ἐν Θεσσαλονίκῃ κεκαλυμμένως ἡ σιωνιστικὴ συνειδήσις, καθόσον τοιαῦται ἐκδηλώσεις τοῖς ἀπηγορεύοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μόνον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως ἠδυνήθησαν ἀκωλύτως νὰ ἀναπτύξωσι τὴν τοιαύτην προσπάθειάν των.

Ἡ Θεσσαλονικὴ ὡς μαγαλύτερον κέντρον κατεῖχε τὰ σκῆπτρα τῆς ἐν Μακεδονίᾳ πνευματικῆς κινήσεως, δεδομένου δ' ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν ἔθετον εἰς δευτέραν μοῖραν, οἱ δὲ Ἰσραηλῖται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἀπεσπῶντο ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν κερδῶν Ἑρμῆν ἀφοσιώσιν των, φυσικὸν ἦτο τὴν πνευματικὴν ἡγεσίαν νὰ τὴν ἔχῃ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ἐπιστήμονες πάσης φύσεως, ἰδία ὅμως ἰατροί, δικηγόροι καὶ καθηγηταὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἦσαν ἐν ἐξαιρετικῷ πλεονασμῷ οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ πᾶσα προοδευτικὴ ἐκδήλωσις μόνον διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐνεφανίζετο. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶχεν ἐπιβληθῆ διὰ τοῦ ἠθικοῦ κύρους τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἐὰν Ἕλληνας τις ἐπεσκέπτετο τότε τὴν Θεσσαλονικὴν ἐνόμιζεν ὅτι εἰσέρχεται εἰς πόλιν τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους, οὐδεὶς δὲ ἐπαγγελματίας ἠδύνατο ἐπικερδῶς νὰ ἀσκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα του, ἐὰν δὲν ἐγνώριζε τὴν ἑλληνικὴν ἰδίαν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τὴν τουρκικὴν καὶ τὴν ἑβραϊκὴν.

Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα διετηροῦντο παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος εἰς ἀρίστην κατάστασιν. Γυμνάσιον ἀρρένων καὶ θηλέων, Διδασκαλεῖον, Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ θηλέων, ἐθνικὰ οἰκοτροφεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, φιλοanthρωπικὰ ἰδρύματα τιμῶντα τὴν ἑλληνικὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν, ὡς τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ καλλιμάρμαρον Οἰκοτροφεῖον Παπάφη, ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ξενοφῶντος Παιωνίδου (περὶ τοῦ κτιρίου τούτου λέγεται, ὅτι αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ ἐκλαβοῦσαι τοῦτο, λόγῳ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐμφανίσεώς του, ὡς προο-

ριζόμενον δι' ανάκτορον τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ἠμπόδισαν τὰς περαιτέρω ἐργασίας μέχρις οὗτου διελευκάνθη τελείως ὁ ἀσφαλὴς προορισμὸς του), τὸ Θεαγένειον Νοσοκομεῖον, τὸ Χαρίσειον Γηροκομεῖον καὶ ἄλλα. Ἡ Μητρόπολις καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον ἦσαν κοινοτικὰ κτίρια, ἀνεγερθέντα δαπάναις τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρέου Συγγροῦ μετὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1889.

Ἡ ἐκμάθησις ξένων γλωσσῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἦτο εὐχερεστάτη, ἔνεκεν τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ λειτουργουσῶν ξένων προπαγανδιστικῶν σχολῶν, ἰδίᾳ τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς, ὡς συγγενεουσῶν πρὸς τὴν παρεφθαρμένην ἰσπανικὴν, τὴν ὀμιλουμένην ἀπὸ τὸ ἐπικρατέστερον στοιχεῖον τοῦ πληθυσμοῦ, τὸ ἑβραϊκόν. Οὕτω ἐλειτούργουν αἱ σχολαὶ Alliance Française Mission Laïque, Σχολὴ τῶν Καλογραϊῶν τοῦ τάγματος St Vincent de Paul, Ἱταλικὸν Κλασσικὸν Γυμνάσιον, ὡς καὶ πλήρης Ἱταλικὴ Ἐμπορικὴ Σχολή. Πλὴν τούτων καὶ ἄλλων ξένων Κρατῶν σχολαὶ ἐλειτούργουν, ὡς τὸ Ἀμερικανικὸν Κολλέγιον, ἡ Ἀμερικανικὴ Γεωργικὴ Σχολή, ἡ Ἀγγλικὴ Σχολή. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ σχολεῖα δέον νὰ προσθέσωμεν πλὴν τῶν τουρκικῶν καὶ ἑλληνικῶν, ἅτινα ἐθεωροῦντο ὡς ἐκπροσωποῦντα τὴν ἐπίσημον σχολικὴν ἐμφάνισιν τοῦ Κράτους, τὸ σερβικόν, βουλγαρικόν καὶ ρουμανικόν καὶ μάλιστα μετ' οἰκοτροφείων, τῶν τροφίμων στρατολογουμένων ἐκ τῆς ὑπαίθρου καὶ συνήθως ἐκ τῶν μᾶλλον ἐγκαταλειμμένων ὄρφανῶν καὶ ἐν γένει τῶν μᾶλλον ἀπροστατεῦτων.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ οὐδένα ἐγνώριζον πλὴν τοῦ δικηγόρου Κων. Τάττη, μεθ' οὗ εἶχον τὸ πρῶτον συναντηθῆ ἐν Βόλῳ κατὰ τῷ 1898 τυχαίως ἐν τῷ ξενοδοχείῳ «Μινέρβα». Παρὰ τοῦ διακεκριμένου τούτου ὁμογενοῦς καὶ κατόπιν πολυτίμου φίλου, ὅστις ἦτο ταμεῖον ὀλόκληρον ἱστορικῶν γνώσεων, τὸ πρῶτον εἶχον λάβει γνῶσιν τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν γένει τῆς ἐν Μακεδονίᾳ κρατούσης καταστάσεως, ἥτις ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιωρίζετο εἰς ἀπλᾶς κατηχητικὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν μετέπειτα ληφθεῖσαν ὀξεῖαν ἔνοπλον τροπήν.

Ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ κοινοτικὴ ἐκπροσώπησις, ὡς εἰς πᾶν ἑλληνικὸν κέντρον, διεξεδικεῖτο ὑπὸ δύο ἀντιμαχομένων μερίδων, ὧν ἡγέται ἦσαν οἱ Ἀλφρέδος Ἀββὸτ καὶ Περικλῆς Χατζηλάζαρος, ἀμφότεροι ξένοι ὑπήκοοι, εὐγενεῖς εὐπατρίδαι, φιλοτίμως καὶ ἀπολύτως ἀφιλοκερδῶς παλαιόντες πρὸς ἐπικράτησιν τῆς μερίδος των, διὰ τὴν τελεσφορωτέραν διαχείρισιν τῆς κοινοτικῆς περιουσίας. Ὁ πρῶτος ἦτο Ἀγγλος ὑπήκοος, ἀλλ' ὀρθόδοξος τὸ θρησκευμα καὶ τοῦτο διότι οἱ πρόγονοί του δι' ἐπιγαμιῶν μετ' ὀρθοδόξων Ἑλληνίδων ἠσπάσθησαν τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, κατάρθωσαν ὅμως νὰ διατηρήσωσι καὶ τὴν ἀγγλικὴν ὑπηκοότητα. Ὁ δεύτερος ἦτο Ρῶσος ὑπήκοος, συγχρόνως ὅμως καὶ ἄμισθος ὑποπρόξενος τῆς Ἀμερικῆς (ἡ πρώτη του σύζυγος ἦτο Ἀμερικανίς), τίτλον τὸν ὁποῖον παρέδωκε καὶ πρὸς τὸν υἱὸν του Κλέωνα. Αἱ ξένοι ὑπηκοότητες κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκικῆς δεσποτείας ἦσαν πολῦτιμοι, ἀφοῦ

διὰ τῆς ξένης προστασίας ἠδύναντο εὐχερέστερον νὰ συγκαλύπτωσι τὰς παρὰ τῶν ἐντοπιῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν παρακολουθουμένας ἐθνικὰς ἐνεργείας τῶν ὁμογενῶν ξένων ὑπηκόων. Ἡ οἰκογένεια Μπήτσου, ἀρίστη ἐξ Ἡπείρου οἰκογένεια, διακρινομένη διὰ τὸν ἐθνικὸν τῆς φανατισμὸν εἶχεν ἀγγλικὴν προστασίαν, διότι ὁ Ν. Μπήτσος ἦτο διερμηνεὺς τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου. Τοιοῦτος διετέλεσε βραδύτερον καὶ ὁ γνωστὸς πολιτευτὴς Θεσσαλονίκης καὶ ἀριστος ὁμογενῆς Μᾶρκος Θεοδωρίδης, ὁ δὲ ἐνθουσιώδης πατριώτης καὶ ἤδη σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας Φιλώτας Παπαγεωργίου εἶχεν αὐστριακὴν ὑπηκοότητα. Βεβαίως ἡ ἐλληνικὴ ὑπηκοότης παρεῖχε προστασίαν εἰς τὰς 5.000 ψυχὰς τῶν ἐν Θεσσαλονικῇ Ἑλλήνων ὑπηκόων, ἀλλὰ ἡ παρεχομένη προστασία δὲν ἔφερε τὰ αὐτὰ ἐχέγγυα, οἷα τῶν ξένων εὐρωπαϊκῶν ὑπηκοοτήτων. Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι ἠσθάνοντο ἰδίαν ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν ιδιότητά των ταύτην, ὡς ἐπισφραγίζουσιν τὴν γνησιότητα τῶν ἐθνικῶν τῶν αἰσθημάτων μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα τῶν ἐκ τῶν προπαγανδῶν δημιουργηθεισῶν ρευστῶν συνειδήσεων. Ἰδιάζουσιν μνεῖαν θεωρῶ καθῆκον μου νὰ κάμω τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἑλληνοῦ ὑπηκόου ἱατροῦ Δημ. Ζάννα, ἐνθουσιώδους ὁμογενοῦς, ἀγαπητοῦ παρ' ὄλων τῶν στοιχείων τῆς Θεσσαλονίκης, προθύμου εἰς οἰανδήποτε ἐθνικὴν ἀνάγκην, παρασχόντος πολυτίμους ἐθνικὰς ὑπηρεσίας διὰ τῶν γνωριμιῶν του καὶ τῆς προσωπικῆς του βαρύτητος. Ἐπίσης τοῦ Ἑλληνοῦ ὑπηκόου Χρήστου Χατζηλαζάρου, πρώην προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Βορείῳ Ἰταλίᾳ, ἰδίᾳ ὁμῶς τῆς συζύγου αὐτοῦ, Ἐττης Χατζηλαζάρου, Γερμανίδος τὴν καταγωγὴν, ἥτις διὰ τῆς μορφώσεώς της καὶ τοῦ προσωπικοῦ της θάρρους, ἐνισχυομένου καὶ ὑπὸ τῆς γερμανικῆς της προελεύσεως καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐξαιρετικῆς πρὸς τὴν ἐλληνικὴν ἰδέαν ἀφοσιώσεώς της, ὑπῆρξε πολυτίμος ἐθνικὸς παράγων κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην. Ἡ μεθ' ὀλοκλήρου τοῦ ἐν Θεσσαλονικῇ προξενικοῦ σώματος στενοτάτη ἐπικοινωνία της παρεῖχε τὴν εὐκαιρίαν τῆς διατυπώσεως τῶν ἐλληνικῶν ἀπόψεων παρὰ τοῖς ξένοις ἀντιπροσώποις δι' ἐκάστην εἰδικὴν περίπτωσιν τρομοκρατικῆς τινοῦ ἐνεργείας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μακεδονίας, τοὔτέστιν εἰς φόνος ἐν τῇ ὑπαίθρῳ Βουλγάρου τινὸς προὐκάλει τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Βουλγάρου πράκτορος παρὰ τοῖς ξένοις συναδέλφοις του, ἵνα τονίσῃ τοὺς διωγμοὺς οὓς ὑφίστανται οἱ Βούλγαροι παρὰ τῶν ἐλληνικῶν σωμάτων, ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νὰ γνωσθῇ εἰς αὐτοὺς ὅτι ὁ φόνος οὗτος εἶναι πενιχρὰ ἀντεκδίκησις διὰ πολλαπλασίους τοιοῦτους γενομένους προηγουμένως ὑπὸ Βουλγάρων ἐναντίον ὁμογενῶν τοῦ χωρίου τοῦ θύματος (πολύτιμος ὑπηρεσία). Δι' αὐτῆς καὶ ἄλλων Ἑλληνίδων κυριῶν παρεῖχτο ἡ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς δι' ἐθνικοὺς λόγους φυλακισμένους ἐπιβεβλημένη παρὰ τοῦ Κέντρου ἀνακούφισις ὑπὸ τύπον φιλανθρωπίας, ἀλλ' ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἦτο ἀξία προσοχῆς, διότι ἐνεφάνιζε τὴν ἐπαφὴν τῶν κυριῶν τούτων μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀνταρτῶν ἀπέναντι τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Δι' αὐτῆς ἐπίσης συντρεχομένης καὶ παρ' ἄλλων πολλῶν Ἑλληνίδων κυριῶν

ὠργανώθη ἡ λειτουργία οἰκονομικοῦ συσσιτίου ἐνέχοντος τὴν ἐθνικὴν ἀξίαν, ὅτι ἀντὶ εὐτελεστάτου τιμήματος οἱ ἐκ τῆς ὑπαίθρου ἐρχόμενοι ξενόφωνοι χωρικοὶ ἐλάμβανον τὴν τροφήν των ἀπὸ ἐλληνικὴν ὀργάνωσιν, ἐν γένει δὲ ἐπρωτοστάτει εἰς πάσης φύσεως ἐθνικὴν ἐνέργειαν. Αἱ οἰκογένειαι Ἐμίρη, Ἀγγελάκη, Σερέφα, Μιχαήλ, Μπέη, Μαυρουδῆ, Χατζηκώστα καὶ ἄλλαι ἡμιλλῶντο πῶς ζωηρότερον νὰ ἐκδηλώσωσι τὴν πρὸς τὴν ἐλληνικὴν ἰδέαν ἀφοσίωσιν των. Ἡ παράθεσις τῶν ἐλαχίστων αὐτῶν ὀνομάτων οὐδόλως μειοῖ τὴν ἐξαιρετικὴν προθυμίαν καὶ τὸν ἄδολον πατριωτισμὸν ὀλοκλήρου τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου, ἀμιλλωμένου εἰς τὸ νὰ προσφέρῃ προθυμότερον τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐκείνην δρᾶσιν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι εὐρισκόμενος ἐνίοτε καθ' ὁδὸν ἀνά τὴν πόλιν καὶ εἰδοποιούμενος τυχὸν περὶ διερχομένου ἐκεῖθεν ὑπόπτου, δὲν ἐδίσταζον νὰ καλέσω τὸν πρῶτον τυχόντα ὁμογενῆ καὶ νὰ τοῦ ἐμπιστευθῶ μετὰ πεποιθήσεως τὴν παρακολούθησιν καὶ ἐξακρίβωσιν τῆς ταυτότητος καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ὑπόπτου τούτου καὶ τοῦτο διότι ἤμην βέβαιος ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ὁ ἐπιφορτιζόμενος ὁμογενῆς μὲ τὴν τοιαύτην ἀποστολὴν θὰ ἐθεώρει τοῦτο ὡς ἐκδήλωσιν ἰδιαιτέρας πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνης καὶ μετ' εὐχαριστήσεως ἐπεδίδeto εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἐντολῆς.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῆς εἰς Θεσσαλονίκην ἀφίξεώς μου, ἦτοι τὴν 13ην Ὀκτωβρίου 1904, ἐπιπτεν ἐν Στατίτση τῶν Κορεστίων, τοῦ διαμερίσματος Φλωρίνης, ὁ ἱεροφάντης καὶ πρωτεργάτης πάσης ἐθνικῆς ἐνεργείας, ὁ ἐθναπόστολος καὶ πρωτομάρτυς τῆς μακεδονικῆς ἰδέας ἀξιωματικός, ὁ ὑπέροχος εἰς πατριωτικὰ καὶ φιλικὰ αἰσθήματα συμμαθητῆς μου, ὁ εὐγενῆς εὐπατρίδης ἀείμνηστος Παῦλος Μελάς. Διὰ τῆς θυσίας τοῦ πολυτίμου αἵματός του κατώρθωσε νὰ ἀναρριπίσῃ τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα καὶ νὰ ἐξάψῃ τὸν ἐθνικὸν ἐνθουσιασμὸν καθ' ἅπαν τὸ Πανελλήνιον εἰς βαθμὸν, ὥστε ἀθρόως νὰ σπεύδωσιν εἴτα πανταχόθεν οἱ ὁμογενεῖς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐθνικοῦ ἐκείνου ἔργου. Ὁ θάνατός του μᾶς κατασυνέτριψε κυριολεκτικῶς ἔνεκεν τῶν στενῶν μετ' αὐτοῦ φιλικῶν δεσμῶν μας, κυρίως ἡμῶς διὰ τὴν ἀπώλειαν ἐνὸς τόσον πολυτίμου ἐθνικοῦ ἐργάτου. Εὐλόγως ἐτιμήθη ἡ μνήμη του ἐξαιρετικῶς, ὅχι μόνον διὰ τὴν εὐγένειαν τῆς καταγωγῆς του, ἀλλὰ κυρίως διότι ὁ βραχὺς του δυστυχῶς βίος δὲν ἦτο παρὰ μία διηνεκὴς ἀλληλουχία πατριωτικῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐθνικῆς δράσεως. Εὐθύς ἀμέσως ἤρχισαν καταφθάνουσαι αἱ λεπτομέρειαι τοῦ φόνου, τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ καὶ τῆς ταφῆς του ἐν τῇ ἀποκέντρῳ ἐκείνῃ μακεδονικῇ γωνίᾳ. Ἡ πολύτιμος θυσία του κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐν τῷ Προξενεῖῳ συναδέλφους του ἐξῆψεν ζωηρότερον τὸ αἶσθημα τῆς ἀντεκδικήσεως καὶ οὕτω ἐνετείναμεν τὰς προσπαθείας μας ἔτι περισσότερον πρὸς ταχύτεραν ὀργάνωσιν τῆς ἐνόπλου ἀμύνης διὰ τὴν ἀντιμέτωπισιν τῆς ἀπὸ ἐτῶν ὠργανωμένης βουλγαρικῆς τρομοκρατίας. Ἡ ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίου ἐλληνικὴ ἄμυνα εἶχε προηγηθῆ κατὰ τινὰς μῆνας τῆς ἐν τῷ βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης.

Καὶ ἤδη θεωρῶ χρήσιμον νὰ σκιαγραφήσω ὅπωςδήποτε τὸ πολιτικὸν μέρος τοῦ διεξαχθέντος σφοδροῦ ἐκείνου φυλετικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Ἀνταγωνισταὶ πρὸς καλλιέργειαν ἔθνικοῦ φρονήματος ἐπὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας παρουσιάζονται τέσσαρες, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ρουμᾶνοι καὶ Ἕλληγες. Μετὰ τῶν Σέρβων οὐδεμία προστριβὴ τῶν ἡμετέρων παρουσιάσθη καὶ τοῦτο διότι ἡ δρᾶσις τῶν Σέρβων εἶχε περιορισθῆ βορειῶς τοῦ ἡρωϊκοῦ Κρουσόβου, ὅπου ἡ δρᾶσις τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων οὐδέποτε εἶχεν ἐκταθῆ ἕως ἐκεῖ. Συνεπῶς ὁ ἐν τῇ ἐπιμάχῳ ζώνῃ ἀνταγωνισμὸς διεξήγετο μεταξὺ Ἕλληγων, Βουλγάρων καὶ Ρουμάνων. Περὶ τῶν τελευταίων θέλω ἀσχοληθῆ ἰδιαιτέρως ὀλίγον κατωτέρω. Ἀλβανοὶ ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν ἔνοπλον δρᾶσιν παρὰ τῶν ἀντιθέτων, ἀλλ' οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἐμφανίζουσιν συστηματοποιημένην ὀργάνωσιν πρὸς διεκδίκησιν ἔθνικῶν δικαίων, καίτοι ὑπάρχουσιν ἡμέτερα θύματα τῆς ἀλβανικῆς δράσεως, ὡς ὁ μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος.

Οἱ Βούλγαροι ὡς βᾶσιν τῆς πολιτικῆς τῶν ἐνεργείας ἔθετον τὴν ἀρχήν, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἔθνικότητος ἐνὸς λαοῦ καὶ συνεπῶς ὅτι ὅλοι οἱ ὁμιλοῦντες τὸ σλαβομακεδονικὸν ἰδίωμα ἐν Μακεδονίᾳ πληθυσμοὶ εἶναι Βούλγαροι καὶ μόνον θρησκευτικῶς εἶναι διηρημένοι εἰς πατριαρχικοὺς καὶ σχισματικοὺς ἢ ἐξαρχικούς. Ἐνῶ ἡμεῖς πρεσβεύομεν καὶ δικαίως ὅτι ἡ βᾶσις αὕτη εἶναι σαθρὰ καὶ ὅτι πᾶς πατριαρχικὸς ξενόφωνος εἶναι Ἕλληγ καὶ ἔχει καθαρὰν ἑλληνικὴν συνείδησιν, διότι ἐὰν ἦτο Βούλγαρος τίποτε δὲν τὸν ἠμπόδιζε νὰ γίνῃ ἐξαρχικός, δεδομένου ὅτι δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀλλάξῃ θρησκείαν, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ οἱ σχισματικοὶ εἶναι ὀρθόδοξοι. Ἐπὶ τῆς διαφόρου ταύτης ἀντιλήψεως διεξήχθη ὀλόκληρος ὁ ἔνοπλος ἀγών. Ἄν π.χ. τὰ ἑλληνόφρονα χωρία Μπάλτσα ἢ Δρυμὸς ἢ καὶ μεγαλύτερα κέντρα, ὡς ἡ Νάουσα, ἐζήτουν δι' ἀναφορᾶς τῶν νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὸ σχίσμα δὲν τοὺς ἐδέχοντο οἱ Βούλγαροι, καθόσον ἀντέκειτο εἰς τὴν θεσπισθεῖσαν ἀρχήν τῶν.

Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τῆς γλώσσης θεωρῶ καθήκον νὰ φέρω τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις: Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ ὑπῆρχον ἀλβανόφωνοι Ἕλληγες, ἀλβανόφωνοι Μωαμεθανοί, σλαβόφωνοι Ἕλληγες, σλαβόφωνοι Μωαμεθανοί, σλαβόφωνοι Βούλγαροι, τουρκόφωνοι Ἕλληγες, βλαχόφωνοι Ἕλληγες καὶ βλαχόφωνοι Μωαμεθανοί. Μέσα εἰς τὴν μακεδονικὴν αὐτὴν βαβυλωνίαν ἔρχονται οἱ Βούλγαροι νὰ θεσπίσωσιν ὡς δόγμα χαρακτηρισμοῦ τοῦ ἔθνισμοῦ τὴν γλῶσσαν.

Ὁ Γάλλος Bérard ἔγραφεν εἰς τὸ ἔργον του, *La Turquie et l' Hellenisme*, ὅτι εἰς τὰς ἀγορὰς Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης, Θεσσαλονίκης Ἀρμένιοι, Ἑβραῖοι, Τοῦρκοι, Γάλλοι ὁμιλοῦσιν ὅλοι τὴν ἑλληνικὴν. Εἰς τὴν Εὐρώπην οὐδέποτε τίθεται ζήτημα γλώσσης, ἐν Γαλλίᾳ οἱ Bretons ὁμιλοῦσι κελτικά, οἱ Basques ὁμιλοῦσι γλῶσσαν ἰβηρικὴν, οἱ Flamands γλῶσσαν γερμανικὴν, οἱ Nisais καὶ οἱ Corses τὴν ἰταλικὴν. Ἡ Ἑλβετία εἶναι διηρημένη εἰς τρία

διαμερίσματα, όπου όμιλοῦνται τρεῖς διάφοροι γλώσσαι, ἡ γαλλικὴ, ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ ἰταλικὴ. Τὸ Βέλγιον ἔχει δύο γλώσσας. Ἡ Ἰσπανία ἔχει τρεῖς, τὴν ἰσπανικὴν, τὴν γαλατικὴν καὶ τὴν καταλανικὴν.

Τὰ μεγάλα κράτη οὐδέποτε ἐπεδίωξαν νὰ μεταβάλωσι τὴν μητρικὴν γλώσσαν τῶν ἐν ἀποικίαις ὑπηκόων των, ἀλλ' ἐπεδίωξαν τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐθνικῆς των συνειδήσεως. Οἱ Ἀναμίται, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισεν ἡ Θεσσαλονικὴ κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ἀσφαλῶς δὲν ἔχουν ὡς μητρικὴν γλώσσαν τὴν γαλλικὴν, ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως τοὺς ἠμπόδισε νὰ θυσιάζωνται ὑπὲρ τῆς γαλλικῆς ιδέας, ἀφ' ἐτέρου δύο μεγάλα ἔθνη ἡ Ἀγγλία καὶ αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καίτοι όμιλοῦντα τὴν αὐτὴν γλώσσαν ἔχουσιν ἐντελῶς χωριστὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ἰδίαν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν. Χωρὶς ὅμως νὰ θελήσω ν' ἀνατρέξω εἰς ξένα κράτη, ὅπου ἀπειρία διαλέκτων ὑφίσταται χωρὶς ποσῶς τοῦτο νὰ χαλαρώσῃ τὴν ἐθνικὴν συνοχὴν (ὡς εἶναι ἡ Γαλλία, τὸ Βέλγιον καὶ ἄλλοι λαοί), θὰ περιορισθῶ εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἑλληνικῆς μας φυλῆς.

Αἱ νῆσοι ὑπῆρξαν πάντοτε ἡ προσφορωτέρα λεία τῶν ἐκάστοτε ναυτικῶς ἐπικρατούντων ἔθνῶν καὶ αἱ ἡμέτεραι νῆσοι ἀκολουθοῦσαι τὴν μοιραίαν αὐτὴν ἐξέλιξιν κατ' ἐπανάληψιν κατελήφθησαν ὑπὸ ξένων ἐπιδρομέων. Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι π.χ. καταληφθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ὑπέστησαν ζωηροτάτην τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς γλώσσης, χωρὶς ποσῶς ἡ ἐθνικὴ των συνείδησις νὰ χαλαρωθῇ. Διετέλεσα μαθητῆς εἰς τὸ Γυμνάσιον Ζακύνθου κατὰ τὰ ἔτη 1883-1884 καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι οἱ μᾶλλον ἠλικιωμένοι ὠμίλουν σχεδὸν ὅλοι ἀπταιστως τὴν παρεφθαρμένην ἰταλικὴν, τὰ βενετσιάνικα, οἱ δὲ λόγιοι Ἐπτανήσιοι καὶ αὐτοὶς ὁ ἐθνικός μας ποιητῆς Σολωμός, συνήθως ἔγραφον ἰταλιστὶ φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ μειώσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ὕμνου, οὔτε νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς μείωσις τῆς ἑλληνικῆς των συνειδήσεως. Ἡ Δωδεκάνησος καταληφθεῖσα πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ὑφίσταται μυρίας πιέσεις διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἐθνολογικοῦ της χαρακτῆρος, εἰσαχθείσης τῆς ἰταλικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὰ σχολεῖα, εἶναι δὲ ἐνδεχόμενον κατόπιν ὅλων αὐτῶν νὰ ἐπηρεασθῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ γλώσσα των, ἀλλ' εὐτυχῶς, μέχρι τοῦδε ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ πλήρη τὴν ἑλληνικὴν της ἐμφάνισιν. Ἡ Κύπρος εὐτυχестέρα τῶν ἄλλων εὐρέθη ὑπὸ ἀγγλικὴν κατοχὴν, ὁ δὲ ὑπερήφανος ἀγγλικὸς λαός, ὁ προορισθεὶς νὰ διοικῇ ἄλλους, οὐδέποτε ἐπενέβη οὔτε εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῆς θρησκευτικῆς των λατρείας οὔτε εἰς τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῶν σχολείων των, διὰ τοῦτο διατηρεῖ ἀκεραίαν τὴν ἐθνολογικὴν της μορφήν. Ἐν Κρήτῃ ἡ ὀμιλουμένη γλώσσα καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον καὶ παρὰ τῶν Ὄθωμανῶν ἦτο ἡ ἑλληνικὴ, ἀλλὰ ἐθνικὴ μεταξὺ των ἐχθρότης θανάσιμος, τέλος οἱ ἀλβανόφωνοι τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐπὶ αἰῶνας ἤδη διατηροῦσι τὴν γλώσσαν των χωρὶς τοῦτο νὰ μειώσῃ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον τὴν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν ὀλοσχερῆ ἀφοσίωσίν των. Ἡ πραγματικότης

εἶναι ὅτι οὔτε ὅταν ὀμιλοῦν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν εἶναι γνῶρισμα ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν ἐθνότητα οὔτε ὅταν ἔχουν τὴν αὐτὴν ἐθνικὴν ὁμοιογένειαν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὀμιλῶσι καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν. Συνεπῶς τὸ παρά τῶν Βουλγάρων θεσπισθὲν δόγμα εἶναι ἀπολύτως σαθρὸν καὶ τελείως ἀνακριβές. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι ὁ μεγαλύτερος δεσμὸς ὁ συνδέων δύο πληθυσμούς, ἰσχυρότερος καὶ τοῦ δεσμοῦ τῆς θρησκείας, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁ μόνος χαρακτηρισμὸς πρὸς πιστοποίησιν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος τῶν πληθυσμῶν τούτων. Καὶ ἤδη θέλομεν ἐν ὀλίγοις ἐξετάσει τὴν ἐθνικὴν συνειδήσιν τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐπιμάχου ζώνης. Ἡ ἀσκουμένη παρά τῶν ὁμόρων τῆ Μακεδονία χριστιανικῶν κρατῶν πολιτικὴ προπαγάνδα πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν πληθυσμῶν τούτων μετῆρχετο πᾶν θεμιτὸν ἢ ἀθέμιτον μέσον δελεαστικὸν ἢ τρομοκρατικὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ της, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ παρατηρηθεῖσα σχετικὴ ἐλαστικότης εἰς τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν συνειδήσεις. Οἱ σταθερῶς ἐμμένοντες εἰς τὰς πεποιθήσεις των καὶ μετὰ σθένους ἐπιδεικνύοντες ταῦτας ἰδίᾳ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ καθίσταντο ὁ στόχος τῶν ἀνταγωνιζομένων προπαγανδῶν καὶ συνήθως ὑφίσταντο τὰς μαρτυρικωτέρας δοκιμασίας· ἀλλὰ τοιαύτην ἐθνομαρτυρικὴν ἀνταπάρησιν δὲν δύναται τις ν' ἀξιώσῃ ὁμαδικῶς παρά πληθυσμῶν πιεζομένων. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐκάμπτοντο καὶ ἐνέδιδον εἰς τὰς δελεαστικὰς ἢ τρομοκρατικὰς προσπαθείας τῶν ἀνταγωνιστῶν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ παρατηρηθεῖσα ρευστότης εἰς τὰς ἐθνικὰς πεποιθήσεις των καὶ ἡ ὁποία ἔφθανε μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ἐν τῇ αὐτῇ οἰκογενεῖᾳ νὰ παρατηρῆται ἐθνικὴ διαίρεσις· ὁ εἷς ἀδελφὸς νὰ εἶναι Ἕλληνας, ὁ ἄλλος Βούλγαρος ἢ Σέρβος ἢ Ρουμᾶνος ἀναλόγως τῶν δημιουργηθεισῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν ἐν ἐκάστῳ. Διὰ νὰ δώσω μίαν εἰκόνα τῶν τότε διεξαγομένων προπαγανδῶν, δὲν θὰ διστάσω νὰ τὰς παρομοιάσω πρὸς πολιτικὰ σαλόνια προεκλογικῆς περιόδου εἰς κοινοβουλευτικὰ κράτη.

Εἰς τὰ μεγάλα κέντρα τῆς Μακεδονίας, ὅπου συνήθως ὑπῆρχον καὶ Προξενεῖα ὅλων τῶν ἀνταγωνιζομένων κρατῶν, ἐλειτούργουν τὰ πολιτικὰ ταῦτα σαλόνια, πρὸς τὰ ὅποια προσήρχοντο οἱ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μακεδονίας, μερὶς τῶν ὁποίων ἐρρῦθμιζε τὰς πεποιθήσεις της ἀναλόγως τῶν δελεαστικῶν μέσων, κυρίως ὅμως ἐκ τῆς ἐμπιστοσύνης τὴν ὁποίαν θὰ ἐγέννα εἰς αὐτοὺς ἡ διατήρησις καὶ ἐξασφάλισις τῆς ἀκεραιότητος τῆς οἰκογενείας καὶ ἰδιωτικῆς αὐτῶν περιουσίας. Προστασίαν παρά τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν δὲν ἀνέμενον, τὸ μὲν ἐξ ἀδιαφορίας τούτων, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ ἀλληλοεξοντώσεως γκαιοῦρηδων, τὸ δὲ ἐκ πλημμελοῦς λειτουργίας τῶν τε στρατιωτικῶν καὶ ἀστυνομικῶν ὑπηρεσιῶν. Αἱ τρομοκρατικαὶ ἐπιβολαὶ τῶν συμμοριῶν εἶχον ἀγάγει τούτους εἰς ἀδιέξοδον καὶ παρ' ὅλην τὴν ἀποκτηθεῖσαν ρευστότητα τῆς συνειδήσεως, δὲν ἐτόλμων νὰ ἐκδηλώσωσι ταύτην, πτοοῦμενοι ἀπὸ τὰς ἐκατέρωθεν ἀπειλάς. Οἱ τολμηρότεροι ἐξ αὐτῶν ἐμφανιζόμενοι ἐπὶ δικαστηρίου καὶ ἐρω-

τώμενοι παρά τῶν δικαστῶν περὶ τῆς πνευματικῆς των ἐξαρτήσεως, ἂν εἶναι πατριαρχικοὶ ἢ σχισματικοί, δηλ. Ἕλληνες ἢ Βούλγαροι, δὲν ἐδίσταζον νὰ δηλώσωσιν ὅτι εἶναι γύφτοι καὶ τὸ ἐτόνιζον μετὰ σθένους, ἰσχυρίζομενοι ὅτι ἂν δηλώσουν ὅτι ἀνήκουν εἰς ὠρισμένην ἐθνικότητα θὰ ἔλθουν οἱ ἀνταγωνισταὶ νὰ τοὺς τιμωρήσωσιν ἀπηνῶς.

Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην χαρακτηριστικὸν τῆς ἐθνικότητος εἰς ἣν ἀνῆκε πᾶς Μακεδῶν ἐθεωρεῖτο τὸ σχολεῖον εἰς ὃ ἀπέστελλε τὰ τέκνα του πρὸς ἐκπαίδευσιν, ἦσαν δὲ ὑποχρεωμένοι πάντες νὰ τ' ἀποστέλλωσι διὰ νὰ ἐκδηλώσωσι τὰ ἐθνικά των φρονήματα. Τὰ τυχὸν μὴ ἀποστέλλόμενα ὄρφανὰ ἢ ἐγκαταλειμμένα τὰ παρελάμβανον αἱ διάφοροι προπαγάνδαι καὶ τὰ ἐνέκλειον εἰς τὰ ἐθνικὰ οἰκοτροφεῖα, οὕτως ὥστε δὲν ὑπῆρχε παιδί, τὸ ὅποῖον νὰ μὴ συχνάζῃ εἰς σχολεῖον.

Ἐνός συγγραφέως, ἐμβριθῆς μελετητῆς τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καταστάσεως, ἔλεγεν ὅτι ὁ συντελεστῆς ἀναπτύξεως ἐν Μακεδονίᾳ ἴσως νὰ ὑπερέβαινε καὶ αὐτὰς τὰς μᾶλλον προηγμένας σκανδιναυϊκὰς χώρας, ὅπου, ὡς γνωστὸν, δὲν ὑπάρχει ἀναλφάβητος, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει παιδί, τὸ ὅποῖον νὰ μὴ συχνάζῃ εἰς σχολεῖον ἢ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ λειτουργία τῶν σχολείων δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἀνάπτυξιν τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ ἐκδηλώσωσιν οἱ γονεῖς τὰ ἐθνικὰ των φρονήματα. Ὁ ἴδιος Γάλλος . . . . . * γράφει ὅτι ἐν Τουρκίᾳ εἰς πατῆρ οἰκογενείας στέλλων τὰ παιδιά του εἰς τὸ τάδε σχολεῖον, δηλοῖ ὅχι μόνον ποῖα εἶναι ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ νὰ μάθουν, ἀλλὰ καὶ ποῖα εἶναι ἡ ἐθνικότης τὴν ὁποίαν πρέπει ν' ἀκολουθήσουν καὶ τῆς ὁποίας τὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰς παραδόσεις συμμερίζεται, ἐν μιᾷ λέξει δηλοῖ ποῖα εἶναι ἡ πατρίς των.

Δὲν λησμονῶ ὅτι παρὰ τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης ἐλειτούργησε σερβικὸν οἰκοτροφεῖον εἰς πολυώροφον οἴκημα μὲ μέγαν ἀριθμὸν οἰκοτρόφων, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι διὰ νὰ συναντήσῃ τις Σέρβον τὴν συνείδησιν Μακεδόνα ἔπρεπε νὰ ὑπερβῇ τὸ Κρούσοβον καὶ τὸν Περλεπέ. Ἐννοεῖται ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐλειτούργουν ἐπίσης ἀρτιώτατα ἑλληνικόν, βουλγαρικόν καὶ ρουμανικὸν οἰκοτροφεῖα, ὅπου συνήθως ἐνεκλείοντο τὰ ὄρφανὰ τῶν θυμάτων τοῦ ἀγῶνος.

Οἱ Βούλγαροι ἀντιλαμβάνομενοι ὅτι μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἑλληνικῆς ὀργανώσεως ἐν τῷ διαμερίσματι Μοναστηρίου θὰ ἐπεξετείνετο ἀναμιφιβόλως αὕτη καὶ ἐπὶ τοῦ διαμερίσματος Θεσσαλονίκης, εἶχον ἐντείλει τὰς τρομοκρατικὰς των ἐκδηλώσεις εἰς βαθμὸν, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἔτους 1903 μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1905 ἡ ἐγκληματικὴ αὐτῶν δρᾶσις ἐν τῇ ὑπαίθρῳ εἶχε λάβει τὴν δξυτέραν αὐτῆς μορφήν.

* Ὑπάρχει κενὸν εἰς τὸ χειρόγραφον.

Ἡ παρὰ τῷ Πατριαρχεῖῳ Ἱερὰ Σύνοδος πρὸ τῆς ἀνηκούστου ταύτης ἐξ-
οντωτικῆς ἐνεργείας τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως ἐναντίον παντὸς πατριαρ-
χικοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ δι' ὑπομνήματός της πρὸς τὸν σουλτάνον τὴν
μεταφορὰν τῆς Ἐξαρχίας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Σόφειαν. Ἡ Ἐξαρχία τότε,
εἰς ἀπάντησιν ἐπὶ τοῦ ὑπομνήματος τῶν Πατριαρχείων, εὔρε τὴν εὐκαιρίαν
νὰ τονίσῃ ὅτι καὶ κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα τὸ Πατριαρχεῖον ἐπέτυχε τὴν κατάρ-
γησιν τοῦ ἐν Τυρνόβῳ Βουλγαρικοῦ Πατριαρχείου καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα
τὴν κατάργησιν τῆς ἐν Ἀχρίδι ἀνεξαρτήτου Βουλγαρικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ
συγχρόνως ὅτι δημιουργεῖ μητροπόλεις ἐκεῖ ὅπου καὶ εἷς μόνον ἀρχιμανδρίτης
θα ἦτο ἐπαρκῆς κ.λ.π.

Συνεπῶς ἡ ἑλληνικὴ ἄμυνα ἀρξάμενη κατὰ τὸ 1904, εὔρε τὴν βουλγαρι-
κὴν τρομοκρατίαν ἐν τῇ ὀξυτέρᾳ αὐτῆς μορφῇ. Ἡ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις ἀπο-
βλέπουσα εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν ἐν Μακεδονίᾳ ζωηρο-
τέραν περὶ τὸ τέλος τοῦ 1903, διὰ τοῦ στρατηγοῦ Τσόντσεφ καὶ τοῦ Βόριδος
Σαράφωφ, μεταβάντων ἐπίτηδες εἰς Βελιγράδιον, ἐζήτησαν τὴν συνεργασίαν
τῶν Σέρβων, ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τῶν αὐτῶν ἐναυάγησαν, κατόπιν τῶν διατυ-
πωθειῶν ἴσως ὑπερφιάλων ἀξιώσεων. Δὲν περιωρίσθησαν εἰς τοῦτο καὶ μόνον,
ἀλλ' ἔφθασαν καὶ μέχρι Ρώμης καὶ διὰ τοῦ Σαράφωφ, μεταβάντος πρὸς τοῦτο
ἐκεῖ, ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Γαριβάλδη, ἵνα ἀποστείλῃ σῶμα Γαριβαλ-
δινῶν ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἐπετεύχθη καὶ οὕτω ἐξηκολούθησαν μόνον τῶν τὸ
ἐπαναστατικῶν τῶν ἔργων, μετερχόμενοι πρὸς τοῦτο πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον
μέσον. Ἐφθασαν μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ὅπισθεν τῶν ἀγίων εἰκόνων ἐν ταῖς
ἐκκλησίαις νὰ θέτωσι φωνογράφους, δι' ὧν ἐκάλουν τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν,
ὡς γράφει ὁ Γάλλος Gandolphe. Ὁ ἀείμνηστος Καζάζης ἐτόνισε τότε δι'
ἐκθέσεων καὶ διὰ διαλέξεων, ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑπάρχει ἐπαναστατικὴ κί-
νησις, ἀλλ' εἰσβολὴ βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἰδίᾳ μακεδο-
νικὴ συνείδησις, ὅπως δὲν ὑπάρχει καὶ ἰδίᾳ μακεδονικὴ ἐθνότης.

Διὰ νὰ πιστοποιηθῇ ἐναργέστερον ἡ πλήρης συμμετοχὴ τῆς Βουλγαρικῆς
Κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ καλλιεργουμένην ἐπαναστατικὴν κίνησιν,
κηρύσσεται καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἀμείλικτος διωγμὸς
κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ. Καταργεῖται ἡ διὰ βουλευτῶν ἐκπροσώπησις τῶν ἐν
Φιλιππουπόλει, Στενημάχῳ, Καβακλῇ καὶ Ἀγχιάλῳ ἑλληνικῶν μειονοτήτων,
κοινοτικαὶ περιουσίαι κατάσχονται, δημόσιοι ὑπάλληλοι γεννηθέντες ἐν Βουλ-
γαρίᾳ παύονται, ἐκκλησιαστικαὶ περιουσίαι διαρπάζονται, τὰ ἑλληνικὰ σχο-
λεῖα ὑποβάλλονται εἰς τοιαύτας ὑποχρεώσεις, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ λειτουρ-
γήσωσι καὶ οὕτω καθίσταται προβληματικὴ ἡ περαιτέρω διαβίωσις ὁμογενοῦς
εἰς Βουλγαρίαν, ἂν δὲν ἀπεδέχετο τὴν βουλγαρικὴν ὑπηκοότητα. Ἡ βουλγαρι-
κὴ δρᾶσις χειραγωγουμένη καὶ ρυθμιζομένη παρὰ πολιτευτῶν τῆς περιωπῆς Ρα-
δοσλάβωφ, Ντάνεφ, ἀδελφῶν Γεννάδιεφ, Ράδεφ καὶ ἄλλων, ἦτοι προσώπων

διατελεσάντων πρωθυπουργῶν και ὑπουργῶν τῆς Βουλγαρίας, δὲν ἄφηνε πολιτικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἐκμεταλλευθῆ καταλλήλως. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν τότε βουλγαρικὸν τύπον, παρ' ὄλην τὴν ὀξύτητα τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ φυλετικοῦ ἀγῶνος, νὰ συνηγορῆ ἐκθύμως ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν Κρητῶν, ἀξιούντων τότε τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν, ἀλλὰ συνεδύζον συγχρόνως τὴν κρητικὴν ταύτην ἀξίωσιν μὲ τὴν εὐλογον κατ' αὐτοὺς ἀξίωσιν τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ, ὡς ἐπιθυμοῦντος δῆθεν τὴν ταχυτέραν αὐτοδιάθεσίν του, ἥτοι τὴν ταχυτέραν ἀποκατάστασιν μιᾶς αὐτονομίας ἐν Μακεδονίᾳ.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ - ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑΙ ΩΜΟΤΗΤΕΣ

Ἐν Βουλγαρίᾳ ἐδημιουργήθησαν δύο σοβαραὶ μακεδονικαὶ ὀργανώσεις. Ἡ μία, ἰδρυθεῖσα πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Νικολαΐεφ, ὑπασπιστοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδου, μὲ πρόεδρον τὸν Μ. Ράδεφ, βραδύτερον ὑπουργὸν τῆς Κυβερνήσεως Ντάνεφ, ἔφερε τὸν τίτλον Ἑσωτερικὴ Ὀργάνωσις ἢ Βερχοβίστ, ἡ ἑτέρα τὸν τίτλον τοῦ Κεντρικοῦ Μακεδονικοῦ Κομιτάτου ἢ Σαντραλίστ. Εἰς τὴν πρώτην, τὴν καὶ παλαιότεραν καὶ σοβαρωτέραν, μετεῖχον ὁ στρατηγὸς Τσόντσεφ, ὁ ἔφεδρος ἀξιωματικὸς Βόρις Σαράφωφ, Γκροῦεφ, Τσακαλάρωφ καὶ ἄλλοι, εἰς τὴν ἑτέραν μετεῖχον οἱ Σαντάνσκη, Τσερνοπέεφ καὶ ἄλλοι. Ἡ πρώτη ἔφερε τὸν τίτλον Βερχοβίστ ὡς κορυφαία (suprême), δηλ. Ἀνωτάτη Θρακο-Μακεδονικὴ Ὀργάνωσις, ἡ ἄλλη τὸν τίτλον Σαντραλίστ, ὡς προερχομένη ὄχι ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ κέντρου.

Ἡ πρώτη εἰργάζετο ἀνεπιφυλάκτως διὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ διὰ τοῦτο οἱ ὄπαδοί της ἀπεκαλοῦντο ἐνωτικοί, οἱ τῆς δευτέρας ἐνεφάνιζον ὡς πρόγραμμα «ἡ Μακεδονία διὰ τοὺς Μακεδόνους», ἀποβλέποντες εἰς τὴν αὐτονόμησιν τῆς Μακεδονίας μὲ τὴν ὑστερόβουλον πάντοτε σκέψιν τῆς μετέπειτα προσαρτήσεως εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἴτε διὰ πραξικοπήματος εἴτε διὰ πολιτικῆς καταλλήλου ἐνεργείας καὶ διὰ τοῦτο οἱ ὄπαδοί της ἀπεκαλοῦντο αὐτονομισταί. Ἡ πρώτη διὰ ν' ἀποκτήσῃ κύρος ἐπιβολῆς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς της ἐστράφη μετ' ἐξαιρετικῆς αὐστηρότητος κατὰ τῶν προδοτῶν καὶ ἐπαμφοτεριζόντων Βουλγάρων καὶ εἶτα κατὰ τῶν ἀνταγωνιστῶν της. Εἶναι πολυάριθμα τὰ πρὸς τοῦτο θύματά της. Ἡ ἑτέρα, προκειμένου νὰ δημιουργήσῃ προσηλύτους, ἠξίου παρ' αὐτῶν προηγουμένως τὴν ἐκτέλεσιν ἐγκληματικῆς τινος πράξεως καὶ συγκεκριμένως καθ' Ἑλληνας ἀντιδρῶντος καὶ τότε ἐγένετο μετ' ἰδιαζούσης προθυμίας ἀποδεκτὸς ἐν τοῖς σώμασιν. Ἀμφότεραι συνετηροῦντο δι' εἰσφορῶν ἐπιτακτικῶν ἐν τε τῇ Βουλγαρίᾳ καὶ τῇ Μακεδονίᾳ. Ἡ πρώτη ἐπέβαλε βαρείας εἰσφορὰς ἐν ἀπάσῃ τῇ Βουλγαρίᾳ, ἀφοῦ ἐπέβαλε τοιαύτην καὶ εἰς τὴν ἑλληνικωτάτην κοινότητα Στενημάχου, ἡ δευ-

τέρα εἶχε καθιερώσει κυρίως τὰς γνωστὰς ἀποδείξεις εἰσπράξεως (ράσπισκες), τὰς ὁποίας ἀπέστελλεν εἴτε εἰς πρόσωπα εἴτε εἰς κοινότητα, συνοδευόμενας πάντοτε μὲ σωρείαν ἀπειλῶν ἐξοντώσεως αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του ἢ τῆς κοινότητος ὁλοκλήρου, ἐὰν δὲν ἐξετελεῖτο ἡ ἐντολή της. Ἀμφότεραι ἐπέβαλλον καὶ κατ' ἄτομον εἰσφοράς ἐν ἐκάστῳ χωρίῳ τῆς δράσεώς των. Ἡ κατ' ἄτομον εἰσφορά, πλὴν τῆς παρεχομένης χρηματικῆς ἐνισχύσεως, ἐνεῖχε καὶ τὸ μέγα πολιτικὸν κέρδος τῆς καλλιέργειας παρ' ἐκάστῳ χωρικῷ τῆς ιδέας τῆς προσωπικῆς συμμετοχῆς του εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἐθνικὸν ἔργον. Ἡ εἰσφορά ἐποίκιλλε ἀπὸ ἡμίσεος μέχρις ἐνὸς γροσίου κατ' ἄτομον καὶ καθ' ἑβδομάδα. Ἀλλ' ἡ εἰσφορά αὕτη δὲν προὔκλειε γογγυσμοὺς τόσους, ὅσους ἡ εἰς εἶδος ἐπιβαλλομένη, λ.χ. τὸ σῶμα τοῦ τάδε ὄπλαρχηγοῦ ἡξίου ἀπὸ ὠρισμένον χωρίον νὰ ἐτοιμάσῃ καὶ παραδώσῃ εἰς ὠρισμένην ἡμέραν ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἢ ἄλλου καταναγκαστικοῦ ἔργου τόσας περισκελίδας (τζίβρες), τόσα σαρούχια (πίντσι), τόσες κάλτσες (σκουφούνια) κ.λ.π. Ὁ κατὰ τῆς εἰσφορᾶς ταύτης γογγυσμὸς ὑπῆρξε ζωηρότατος καὶ τοῦ γογγυσοῦ τούτου κατ' ἐπανάληψιν ἐπωφελήθη ἡ ἑλληνικὴ ὀργάνωσις. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1904 ἦτοι καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ πρῶτον ἐπεδιδόμην εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην προσπάθειαν, ἐνθυμούμαι ὅτι ὁ Τσερνοπέεφ ἐκ μόνης τῆς πόλεως Στρωμνίτης κατῶρθωσεν ἐντὸς μηνὸς νὰ εἰσπράξῃ πλέον τῶν 5.000 λιρῶν Τουρκίας παρ' ὁμογενῶν καὶ Βουλγάρων, κατὰ τὴν ἐκτίμησιν σοβαρῶν ὁμογενῶν ἐκ Στρωμνίτης.

Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι ἰδιαζόντως ἄξιον προσοχῆς, εἶναι ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐστρατολογεῖτο καὶ ἐφανατίζετο ὁ προσήλυτος. Ἐν πρώτοις, ὡς προανεφέρουν, ἡξιοῦτο ἡ διάπραξις ἐγκληματικῆς τινος πράξεως, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἴδια. Μετὰ τοῦτο τὸν παρουσίαζον ἐνώπιον τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου (πρεντσεντάτελ) ἢ τοῦ μητροπολίτου, ὅπου ὑπῆρχε τοιοῦτος, ὡς ἐν Στρωμνίτη. Ὁ μητροπολίτης διέτασσε καὶ προσεκομίζετο ἐν ὀγκωδέστατον βιβλίον μὲ πολυτελῆ ἐμφάνισιν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἀνεγράφετο ἀμέσως τὸ ὄνομά του παρὰ τοῦ ἰδίου μητροπολίτου. Κατόπιν ἐπὶ μιᾶς τραπέζης ἐτοποθετεῖτο τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου χιαστὶ ἐν περιστροφῇ καὶ μία σπάθη, ἐκαλεῖτο δὲ ὁ προσήλυτος νὰ ὁμώσῃ τὸν ὅρκον τῆς πρὸς τὴν ὀργάνωσιν πλήρους ἀφοσιώσεώς του καὶ τὸν ὁποῖον ὅρκον ἀπήγγελλεν ὁ μητροπολίτης καὶ ἐπανελάμβανεν οὗτος. Παρ' ὄλην τὴν θεατρικὴν ταύτην διατύπωσιν, ἡ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις κατῶρθωνε νὰ φανατίξῃ τὸν προσηλυτιζόμενον, εἰς βαθμὸν ὥστε ν' ἀψηφᾷ τὸν θάνατον καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως ἐξαιρετικῆς νὰ ἐπιδίδηται εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην δρᾶσιν. Διὰ τῶν μέσων τούτων κατῶρθωσεν ἐν τῷ διαμερίσματι Στρωμνίτης νὰ ἐκτελεσθῇ τὰς κάτωθι ἐγκληματικὰς πράξεις διὰ φανατισμοῦ τῆς ἐν Στρωμνίτη βουλγαρικῆς νεολαίας ἐντὸς ἐλαχίστου σχετικῶς χρόνου μέχρι τέλους τοῦ 1904.

Ἀπὸ τὸν ὁμογενῆ πρόκριτον Παντελῆν Λιώτην ἡξιώθη διὰ τοῦ Βουλγάρου

Τάντσε Βάντσεφ ἢ ὑπὲρ τοῦ Κομιτάτου καταβολὴ 15 λιρῶν Τουρκίας, κομί-
σαντος τὴν σχετικὴν ράσπισκαν. Ἐπειδὴ δὲν τὰς κατέβαλε, μετὰ δύο τρεῖς
ἐβδομάδας ἐπανῆλθεν οὗτος μετὰ τοῦ γυναικαδέλφου του Ἀλέξη Κότσε καὶ
ἤξιώσε ὄχι μόνον τὴν καταβολὴν τῶν 15 λιρῶν ἀλλὰ καὶ τὴν προσχώρησίν του
εἰς τὸ σχίσμα. Ὁ ὁμογενὴς Λιώτης τοὺς ἀπέπεμψεν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ υἱὸς του
Χαρίτων μεταβαίνων εἰς Βαλάντοβον δι' ὑποθέσεις του ἐφονεύθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ
κομιτατζήδων.

Ἐγένετο ἐξ ἐνέδρας ἐπίθεσις, ἐντὸς τῆς πόλεως Στρωμνίτης, ἐναντίον
δύο ὁμογενῶν, τῶν Νικολάου Πηλαγαιοπλάστου καὶ Νικολάου Παπακων-
σταντίνου· ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἐτραυματίσθη σοβαρῶς, ὁ δὲ δεύτερος ἐφονεύθη.

Ὁ κομιτατζὴς Χρῆστος Καρατζᾶς ἐκτύπησε διὰ πελέκειος εἰς τὴν κεφαλὴν
τὸν ψάλτην τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας Γεράσιμον, ὅστις ὅμως, παρὰ τὸ σοβαρὸν
κτύπημά του, κατώρθωσε νὰ τὸν καταδιώξῃ καὶ νὰ πυροβολήσῃ τρεῖς κατ'
αὐτοῦ ἀνεπιτυχῶς. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἔλαβε χῶραν κάτωθι τῆς οἰκίας τοῦ καϊ-
μακάμη Στρωμνίτης, ὅπου ἐδίδετο γεῦμα πρὸς τιμὴν τῶν Ρώσων ἀξίωματικῶν.
Τὸν ἐκ Ζιμπόβου τῆς Στρωμνίτης πρόκριτον Ἀντώνιον Ἐμμανουὴλ ἐδολο-
φόνησαν, διότι δὲν ἔδωκε τὰς 45 λίρας εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Κομιτάτου, ὡς εἶχε
διαταχθῆ.

Ἐπίσης ἐδολοφόνησαν τὸν ἐκ Ρίτς τῆς Στρωμνίτης Οὐζζὸν Κιτάν,
ὡς καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ υἱὸν του.

Ἐν Σμολαρίῳ φονεύεται ἐν ἡμέρᾳ ὁ ἡμέτερος ὁμογενὴς Τάσος καὶ οἱ
δύο υἱοὶ του, διότι ἐφιλοξένησαν τὸν Ἑλληνα μητροπολίτην.

Κομιτατζήδες μὲ ἀλβανικὰς ἐνδυμασίας, διὰ νὰ συγκαλύψωσι τὴν προ-
έλευσίν των, φονεύουσι δύο ποιμένας καὶ δύο ἀλιεῖς ἐπιστρέφοντας ἐκ Βαλαν-
τόβου εἰς Στρωμνίταν.

Ἄλλ' ἂν πάντα ταῦτα διεδραματίζοντο ἐντὸς ἐλαχίστου σχετικῶς χρόνου
ἐν τῷ διαμερίσματι Στρωμνίτης, ὄχι ὀλιγώτερα διαπράττονται καὶ ἐν τοῖς
λοιποῖς διαμερίσμασι τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρονικοῦ
διαστήματος, ἤτοι μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1904.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τραυματίζεται ὁ ὁμογενὴς Αὐγέρης, συλλαμβάνεται δὲ ὁ
ὑπερηνθουσιώδης πατριώτης Βασίλειος Ζωγράφος ἐκ Στρωμνίτης, ὡς δῆθεν
πυροβολήσας κατὰ τοῦ ἐν Στρωμνίτῃ Βουλγάρου μητροπολίτου Γερασίμου.

Φονεύεται παρ' ἀγνώστων ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ Βούλγαρος ἀρχιερατικὸς ἐπί-
τροπος Παπασταμάτης, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς Μῆτρε ἐμφανίζεται ὡς ἀρχηγὸς συμ-
μορίας εἰς τὸ διαμέρισμα Μάλες.

Μεταξὺ Γκιουβέζνης καὶ Λιγκοβάνης δολοφονεῖται ὁ ἡμέτερος ἐκ Λιγ-
κοβάνης Δημήτριος Τράκας.

Τὴν 16ην Αὐγούστου τοῦ 1904 ἢ ὑπὸ τὸν Ἀποστόλ Πετκῶφ βοϊβόδαν βουλ-
γαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα νύκτωρ ἐντὸς τοῦ χωρίου Γραδεμπορίου, ἀφοῦ

ἔκαυσε τὸν σταῦλον τοῦ ἡμετέρου Κ. Γιόφκα καὶ κατεδίωξε τὸν υἱὸν του, διαφυγόντα εὐτυχῶς, κατέλαβε τὴν οἰκίαν τοῦ ἡμετέρου προκρίτου Τράϊκου Στεργίου, διακρινομένου διὰ τὴν παρρησίαν τῶν ἐθνικῶν φρονημάτων, ὅπου παρέμειναν περὶ τὴν ὥραν καὶ ἀφοῦ ἔκαυσαν τὸν σταῦλον καὶ μίαν γειτονικὴν οἰκίαν, συνέλαβον αὐτόν, τὴν σύζυγόν του Βελήκω καὶ τοὺς δύο υἱοὺς του Στέργιον καὶ Τάσον. Τὴν ἐπομένην μεταβάσαι αἱ ἀρχαὶ εὔρον τὰ πτώματα τοῦ Τράϊκου καὶ τοῦ μεγαλύτερου τοῦ υἱοῦ Στεργίου, με ἀποκεκομμένα τὰ αὐτιά καὶ τὰ χέρια καὶ με τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξωρυγμένους. Τὸ πτώμα τοῦ ἑτέρου υἱοῦ Τάσου ἐντὸς τοῦ καέντος σταύλου καὶ τὴν γραῖαν Βελήκω τραυματισμένην δι' ἑπτὰ βαθέων πληγμάτων διὰ ξιφολόγχης, ἦν μετέφερον εἰς τὸ νοσοκομεῖον Θεσσαλονίκης, ὅπου ἀπέθανε μετὰ δύο ἡμέρας, γενομένης κηδείας μεγαλοπρεποῦς πρὸς ἐθνικὴν διαμαρτυρίαν. Τῆς Βελήκως ἐλήφθη φωτογραφία μετὰ τὰ ἑπτὰ διὰ ξιφολόγχης πλήγματα.

Τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τῆς Παναγίας (14-8-1904) σχισματικοὶ τῆς Λιγκοβάνης ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβωσι τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν, ἡμέτεροι ἀντέστησαν, τῇ παρεμβάσει δὲ τῶν στρατιωτῶν ὁ κίνδυνος ἀπεσοβήθη. Ἡ αὐθαίρετος αὕτη κατάληψις ἐκκλησιῶν ἐμφανίζεται καὶ ἐν Τοψίν, ὅπου ὁ ἐκ Μπουγαριόβου Βούλγαρος ἱερεὺς, μεθ' ἑνὸς ἐκ Θεσσαλονίκης ψάλτου Στογιάν Γραμματικῶφ, μετέβη καὶ ἱερούργησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν Τοψίν. Ὁ διδάσκαλος διαμαρτυρηθεὶς πρὸς τὸν μουδὴρην κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀποπέμψῃ καὶ νὰ παραλάβῃ τὰς κλεῖδας τῆς ἐκκλησίας.

Τὴν 25ην Αὐγούστου Βούλγαροι κομιτατζήδες μεταβάντες εἰς Ράμελ ἐφόνευσαν τὸν ἡμέτερον Ἰωάννην Στάμον μετὰ τοῦ υἱοῦ του. Ἀμφότεροι ἦσαν οἰκογενειάρχαι.

Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1904 τρεῖς συμμορῖται τοῦ Βουλγάρου ὄπλαρχηγοῦ Ἀποστόλ Πετκῶφ μετέβησαν εἰς Τοψίν καὶ ἐκτύπησαν τὴν θύραν τοῦ ἰσχυροῦ εἰς φυσικὴν δύναμιν καὶ ζωηροῦ χωρικοῦ Ἑλληνοσ Μπουζίν καὶ μόλις ἤνοιξε τὴν θύραν τὸν ἤρπασαν καὶ τοῦ ἔδεσαν τὰς χεῖρας, τὸν διέταξαν δὲ νὰ πέσῃ χαμαί, ἀποβλέποντες εἰς τὸ νὰ τὸν σύρωσι καὶ τὸν μεταφέρωσι μέχρι τοῦ ἀρχηγοῦ των Ἀποστόλη, ἀναμένοντος ἐξωθι τοῦ χωρίου. Τότε ὁ Μπουζίν τοὺς εἶπεν ὅτι μποροῦν νὰ τὸν δολοφονήσουν καὶ ὄρθιον, ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν μάλιστα τὸν ἐπλήγωσε διὰ μαχαίρας εἰς τὸν ὦμον. Αὐτοὶ ἐπέμενον, ἀλλ' ἡ ρώμη τοῦ Μπουζίν, παλαιόντος διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν του, κατώρθωσε ν' ἀνατρέψῃ ἀμφοτέρους καὶ ἐνῶ ἐδέχετο τοὺς τραυματισμοὺς των διὰ μαχαίρας κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τῆς θύρας, νὰ ἀνατρέψῃ καὶ τὸν ἐν τῇ θύρᾳ φυλάσσοντα καὶ νὰ φθάσῃ εἰς ἀσφαλὲς μέρος. Ἀλλὰ μόλις ἐξησφαλίσθη, λόγῳ τῆς ἐκ τοῦ ρέοντος αἵματος ἐξαντλήσεώς του, κατέπεσε λιπόθυμος. Οἱ Βούλγαροι τοῦ χωρίου ἐκλαβόντες τοῦτον ὡς νεκρὸν τὸν ἐγκατέλιπον. Εὐτυχῶς διεσώθη, νοσηλευθεὶς εἰς τὸ νοσοκομεῖον Θεσσαλονίκης. Οἱ συμμορῖται μετὰ τὴν διαφυγὴν του ἐ-

πέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐφόνευσαν τὴν σύζυγόν του. Ὁ εἰρημένος μετὰ τὴν θεραπείαν του ἐγκατεστάθη ἐν Χαλάστρα, ὅπου νυμφευθεὶς ἐκ νέου παρέμεινε μέχρι πρό τινας, ὅτε ἀπέθανεν ἐκεῖ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Μπουζὶν Γραικός.

Ἡ ρωϊσμὸς ὁμογενοῦς Γεωργίου Χαρίση. Συμμορία βουλγαρικὴ ἐπετέθη κατὰ τοῦ τσιφλικίου τοῦ ὁμογενοῦς Γεωργίου Χαρίση εἰς Κιλιντὶρ (Καλίνδρια), ἀπέτυχε δὲ χάρις εἰς τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐτοιμότητα τοῦ ἰδιοκτήτου. Μόλις ἀντελήφθη ὅτι συμμορία εἰσῆλθεν ἐν τῷ χωρίῳ, διέταξε καὶ ἔσβησαν τὰ φῶτα, ὥπλισε δὲ ἀμέσως τοὺς τέσσαρας ὑπηρέτας του καὶ οὕτω ἐκράτησεν εἰς ἀπόστασιν τὴν συμμορίαν. Ἡ ἐν Κιλιντὶρ στρατιωτικὴ δύναμις ἐξ 27 ἀνδρῶν οὐδόλως ἐπενέβη παρ' ὅλους τοὺς ἀνταλλασσομένους πυροβολισμούς. Οἱ Τοῦρκοι ἠδύναντο νὰ τοῦ διαθέσωσι καὶ 60 ἄνδρας ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως ὅπως διατρέφονται παρ' αὐτοῦ. Παρ' ὄλην ὅμως τὴν ἀποχὴν τοῦ ἀποσπάσματος, κατώρθωσε μὲ τοὺς τέσσαρας ὑπηρέτας του καὶ ἰδίᾳ μὲ τὸ ψυχικὸν θάρρος, τὸ ὅποιον ἐνέπνευσε πρὸς αὐτοὺς ὁ τολμηρὸς καὶ ἐνθουσιώδης ὁμογενὴς Χαρίσης, νὰ ματαιώσῃ τὴν κακοῦργον προσπάθειαν τῶν κομιτατζήδων.

Τὴν 29ην Δεκεμβρίου 1903 ἐδολοφονήθη μεταξὺ Κρίβας-Γουμέντζης ὁ Ἀθανάσιος Πίπτσε καὶ ὁ υἱὸς του Χρῆστος ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Ἀποστόλ Πετκῶφ, ἐπυροπολήθη δὲ ἡ οἰκία τοῦ προκρίτου Οἰκονόμου. Ἡ αὐτὴ συμμορία μεταγενεστέρως καὶ εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον ἐδολοφόνησε τοὺς Ἀθανάσιον Ἀλήρ, τὸν υἱὸν του Δημήτριον καὶ τὸν ἀνεψιὸν του Ἀθανάσιον ἐκ Ρυζιῶν (Ὁρυζάρτσι).

Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1904 συμμορία βουλγαρικὴ ἐξ ἑπτὰ εὐρέθη ἐν Γουμέντζη, καταδοθεῖσα δὲ περιεκυκλώθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ· ἀμυνομένη ἐπλήρωσε δύο στρατιώτας καὶ ἓνα ἀστυνομικόν. Οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν τότε νὰ συλλάβωσιν ἓνα ἐξ αὐτῶν, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐπληροφορήθησαν ὅτι εἰς τὰς γειτονικὰς οἰκίας κρύπτονται ἕτεροι τριάκοντα. Τότε ἔθεσαν πῦρ καὶ ἔκαυσαν 29 οἰκήματα, ὧν 10 ἑλληνικά.

Ἡ ὑπὸ τὸν Χρῆστον Μπάμπιανλην συμμορία ἐξεδίωξε τὸν ἡμέτερον διδάσκαλον ἐκ Κοσινόβου (Πολύπετρον).

Τὴν 26ην Ἰουλίου συμμορία ἐξ ἀτόμων εἰσελθοῦσα εἰς Πέτροβον ἀπήγαγε τὸν ἱερέα Παπαμπουζῖνον μεθ' ἑνὸς ἄλλου καὶ τοὺς ἀφῆκαν ἐλευθέρους ἀφοῦ τοὺς ἀφῆρσαν 5 λίρας, ἠξίωσαν δὲ νὰ τοὺς δώσωσιν ἐτέρας 15. Μετὰ πέντε μῆνας ἐφονεύθη παρὰ κομιτατζήδων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἐπίσης ἀπεπέμφθησαν οἱ Ἑλληνες διδάσκαλοι Ραδομίρ καὶ Γοργώπης, καθὼς καὶ τῶν χωρίων Ζορμπᾶ, Τσοχαλᾶρ καὶ Σαρίτσης, ἐδήλωσαν δὲ εἰς τοὺς χωρικοὺς ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ λειτουργήσωσι τὰ σχολεῖα των ὑπὸ τὸν ὄρον οἱ διδάσκαλοι νὰ εἶναι τῆς ἐκλογῆς των.

Ὁ καπετὰν Ἀποστόλης μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς εἰς Γουμέντζαν εἰσβολῆς του, παρεσκευάζε δευτέραν, ἀποτυχοῦσαν ἐπίσης, ὅποτε ἐστράφη κατὰ

τοῦ Κοσινόβου καὶ ἀφοῦ ἐκακοποίησε τὸν ἱερέα τοῦ χωρίου Πέτρον καὶ τὸν ὁμογενῆ Γκριζνταν διέταξε τοὺς κατοίκους νὰ ὑποβάλωσιν ἀναφοράν περὶ τῆς προσχωρήσεώς των εἰς τὸ σχίσμα. Ὁ καπετὰν Ἀποστόλης ἐκήρυξε τὸν οἰκονομικὸν πόλεμον ἀπαγορεύσας τὴν ἀγορὰν ἐξ ἑλληνικῶν μαγαζιῶν τῶν χωρικῶν τῆς περιοχῆς του, ὡς καὶ τὸ νὰ στέλλωσι τὰ παιδιὰ των εἰς ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐξεδίωξε δὲ τοὺς διδασκάλους Πετρόβου καὶ Σεχόβου, λόγῳ δὲ τῆς ἀνεπαρκοῦς στρατιωτικῆς δυνάμεως κατέστη κυριολεκτικῶς κύριος τῆς ὑπαίθρου.

Τὴν 4ην Ὀκτωβρίου ἡ Μαρία σύζυγος Γεωργίου Πούλκιν μετὰ τοῦ υἱοῦ της Κωνσταντίνου, ἡλικίας 9 ἐτῶν, ἐδέχθησαν ἐπίθεσιν τοῦ κομιτατζῆ Σουλτάν-τση ἐνῶ ἐξήρχοντο τοῦ κήπου των ἀπέχοντος μόλις πέντε λεπτά τῆς Γουμέντζης καὶ τὴν μὲν σύζυγον ἐφόνησε διὰ μαχαίρας τὸν δὲ υἱὸν ἐτραυμάτισεν. Ἡ θανοῦσα ἤτο ἡ μόνη μάρτυς ἣτις κατέθεσε τὰ κατὰ τὴν ἀπόπειραν κατὰ τοῦ ἱατροῦ Σακελλαρίου ὑπὸ κομιτατζήδων. Ἀμφότεροι, ὁ τε σύζυγος καὶ ἡ δολοφονηθεῖσα Μαρία, εἶχον καταδικασθῆ εἰς θάνατον παρὰ τοῦ Κομιτάτου, εἰδοποιήθησαν δὲ ὅτι θὰ ἐχαρίζετο ἡ ποινὴ των ἂν ὁ Πούλκιν ἐδέχετο νὰ δολοφονήσῃ τὸν ἱατρὸν Σακελλαρίου. Ὁ ἱατρὸς Σακελλαρίου κατήγετο ἀπὸ τὰ Βίλλια τῆς Μεγαρίδος καὶ ἀνῆκεν εἰς γνωστοτάτην πολιτευομένην οἰκογένειαν, ἐγκατεστάθη δὲ ἐν Γουμέντζῃ ἀπὸ . . . . . * καθ' ὑπόδειξιν τοῦ ἄλλοτε πρωθυπουργοῦ ἀειμνήστου Στεφάνου Δραγούμη, πολιτευθέντος ἐν Μεγαρίδι, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐθνικῆς ιδέας ἐν τῷ ἐπικαίρῳ τούτῳ σημείῳ. Ἡ δρᾶσις του ὑπῆρξεν ἐξόχως ἐθνωφελῆς καὶ διὰ τοῦτο εἶχε καταστῆ ὁ στόχος τῶν κομιτατζήδων.

Ὁ καπετὰν Ἀποστόλης μὴ δυνάμενος νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τῆς Γουμέντζης διότι ὑπῆρχε στρατός, ἐπέδιωξε τὴν διὰ τῶν ὀπαδῶν του ἐκτέλεσιν δολοφονιῶν καθ' ἡμετέρων.

Οὐνίτης ἱερεὺς μεταβάς, ὅπως βοηθήσῃ δῆθεν τὰ θύματα τῆς θηριωδίας τοῦ ὄπλαρχηγοῦ Ἀποστόλη, ἐπέδιωξεν ἐν Γουμέντζῃ νὰ ἰδρῦσῃ καθολικὸν πύρην ἀλλ' ἀπέτυχεν.

Τὴν 26ην Ὀκτωβρίου ἀπεστάλη πρὸς τοὺς προκρίτους Γουμέντζης ἡ κάτωθι ἐπιστολὴ: «Κύριοι, σᾶς γράφω διὰ τελευταίαν φοράν. Μόλις λάβητε τὴν παροῦσαν μου νὰ μεταβῆτε εἰς Γιαντισὰ καὶ νὰ ὑποβάλητε εἰς τὰς ἀρχὰς ἀναφοράν διὰ τῆς ὁποίας νὰ δηλώσητε ὅτι εἴσθε Βούλγαροι. Ἐὰν δὲν τὸ κάμετε θὰ ἐμποδίσω ὅλας σας τὰς ἐμπορικὰς πράξεις καὶ εἰς τὸ τέλος θὰ σᾶς σκοτώσω. Πλὴν τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς ὀφείλετε νὰ διώξετε ἐκ Γουμέντζης τὸν ἱατρὸν Ἀγγελάκην (Σακελλαρίου). Ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ με ἀναγκάσητε νὰ ἐκτελέσω τὰς ἀπειλάς μου. Ἀποστὸλ Πεκῶφ, βοϊβόδας».

* Ἐλλείπει ἡ χρονολογία εἰς τὸ χειρόγραφον.

Κομιτατζήδες πληροφορηθέντες ὅτι μετέβαιναν εἰς Γουμέντζαν ὁ Ἕλληνας διδάσκαλος Ἰωάννης Πίτσουλας ἐνήδρευσε καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Ὁ εἰρημένος συνωδεύετο μόνον ὑπὸ τοῦ ἀγωγέως του. Εὐρέθη μετὰ τινος ἡμέρας στημένος ἐπὶ δένδρου μὲ μίαν ἐπιστολὴν ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν μουδέρην Γιαντισῶν καὶ φέρουσαν τὴν σφραγίδα τοῦ Ἀποστόλη.

Τὴν 11ην Δεκεμβρίου βουλγαρικὴ συμμορία εἰσελθοῦσα εἰς τὸ χωρίον Πέτροβον φονεῖ τὸν γέροντα ἱερέα τοῦ χωρίου Παπαμπουζῖνον καὶ τοὺς τρεῖς συγχωρίους του Χ. Καραστογιάννην, Α. Καραστογιάννην καὶ Λάζαρον Ἀλήρ. Τὴν ἐπομένην κατέφθασε σῶμα ἐλληνικὸν ὅπερ συνελήφθη δυστυχῶς, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, διότι ἐπεβράδυνε τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησίν του ἀπορροφηθὲν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀντιποίνων λόγῳ τῶν φόνων τῆς προηγουμένης καὶ περιεκυκλώθη παρὰ τοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ἀποστόλης ἀπηγόρευσε τὴν λειτουργίαν τοῦ σχολείου Πέλλης (Ἀπόστολοι).

Ἡ ὑπὸ τὸν καπετὰν Ἀποστόλην βουλγαρικὴ συμμορία εἶχε στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν· εἷς ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἦτο εἷς Κῶτσοσ ἐξ Ἀσβεστοχωρίου, πρῶην Ἕλληνας διδάσκαλος, εἶτα Βούγαρος διδάσκαλος καὶ τέλος ἀξιωματικὸς τῆς συμμορίας Ἀποστόλης.

Ὁ ἐκ Νεγκόρτσης τῆς Γευγελῆς ὁμογενὴς Πέτρος Χαριζάνης ἐδολοφονήθη διὰ πελέκεως παρὰ τοῦ κομιτατζῆ Τάνου Μαλάσση. Ἡ κηδεῖα του ἐγένετο ἐν Γευγελῇ μεγαλοπρεπῆς. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου συνεπέα προδοσίας Βουλγάρου πρὸς Ρῶσον συνταγματάρχην Γευγελῆς τουρκικὸς στρατὸς περιεκύκλωσεν οἰκίαν ἐν Βογδάντζη, ὅπου ἐκρύπτετο ἡμέτερον σῶμα ἐξ ἑπτὰ καὶ συνέλαβε τούτους οὓς μετέφερον εἰς Γευγελήν. Τὸ σῶμα οὐδένα εἶχε διαπράξει φόνον καὶ ἐκρίθη μετὰ μεγάλης ἐπιεικείας παρὰ τῶν ἀρχῶν.

Συμμορία βουλγαρικὴ ἀπήγαγε τὸν ἔγκριτον ὁμογενῆ ἐκ Γκιρτσίστης Γρηγόριον, γνωστὸν διὰ τὸ θάρρος του. Οὗτος εἶχε προηγουμένως ἀπειληθῆ παρὰ τοῦ Κομιτάτου ὅτι θὰ ἐφονεῦτο ἂν δὲν προσεχώρει εἰς τὸ σχίσμα.

Ἐπίσης ἐν Γκιρτσίστῃ ἐδολοφονήθη ὁ ἡμέτερος Δ. Σαμολαδάς καὶ ἐν Στογιακόβῳ ὁ πρόκριτος Θάνας Νικολάου, γαμβρὸς τοῦ ἡμετέρου ὀπλαρχηγοῦ Μιχαὴλ Σιωνίδου ἐκ Βογδάντζης.

Οἱ κάτοικοι Σεχόβου ἀπειληθέντες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετέβησαν εἰς Γευγελήν καὶ ἐπέδωκαν ἀναφορὰν περὶ προσχωρήσεώς των εἰς τὸ σχίσμα. Τὴν ἀναφορὰν ταύτην ἔσχισεν ὁ καίμακάμης δηλώσας αὐτοῖς ὅτι τοιαύτην ἐντολὴν ἔχει, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ τοιαῦται ἀναφοραὶ εἶναι ἀπόρροια βίας.

Ἐξῶθι τοῦ χωρίου Τεχόβου ἐδολοφονήθησαν παρὰ βουλγαρικῆς συμμορίας οἱ ἐξάδελφοι Πέτρος Τρύφων καὶ Μίνως Τρύφων, ὁ μὲν ἡλικίας 12 ἐτῶν, ὁ δὲ ἡλικίας 18.

Κατόπιν τῆς ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐκδιώξεως τῶν Ἑλλήνων

διδασκάλων ἐκ τῶν χωρίων, τοῦ κηρυχθέντος οἰκονομικοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἀποστολῆς τῶν παιδιῶν των εἰς ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐν Γιανιτσοῖς ἤνοιξαν τρία νέα νηπιαγωγεῖα βουλγαρικά, δεδομένου ὅτι τότε ἦτο κύριος τῆς περὶ τὰ Γιανιτσαῦν ὑπαίθρου χώρας ὁ Βούλγαρος ὄπλαρχηγὸς Ἀποστόλης.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1904 ἐγένετο ἀπόπειρα δολοφονίας κατὰ τοῦ ἐκ Βοδενῶν ἐμπορίου Κωνσταντίνου Παναγιώτου. Ματὰ τινὰς ἡμέρας Βούλγαροι ἐδολοφόνησαν εἰς Βλάντοβον τὸν Πέτρον Βάρκαν, υἱὸν τοῦ προκρίτου Δημητρίου Βάρκα. Ὁ δολοφονηθεὶς ἔφερε 35 πληγὰς, τὰ ὧτα καὶ τὰ δάκτυλα τῶν χειρῶν ἀποκεκομμένα καὶ τοῦτο διότι ὁ πατὴρ του εἶχε προσφέρει τὴν οἰκίαν του, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἑλληνικὸν σχολεῖον θηλέων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ἐδολοφονήθη ὁ ἐκ Μεσημερίου πρόκριτος Γκαβράνας, ἐγένετο δὲ νέα ἀπόπειρα κατὰ τοῦ ἐκ Βοδενῶν ὁμογενοῦς ἐμπορίου Κων. Παναγιώτου.

Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1904 παρὰ τὸ Τέχοβον τῇ καταδόσει τῶν χωρικῶν συνεπλάκη ἀπόσπασμα τουρκικὸν μετὰ βουλγαρικῆς συμμορίας, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν δύο συμμοριῖται, ἐτραυματίσθη δὲ ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν καὶ ἡ χωρικὴ Ζήσα.

Ἡ ὑπὸ τὸν Γιοβὰν Καρασουλὴν συμμορία ἀπήγαγε τὸν ἐνοικιαστὴν τοῦ φόρου δεκάτης Πέτσον.

Περὶ τοὺς 10 χωρικοί, ὧν τρεῖς γυναῖκες, μεταβαίνοντες ἐξ Ὀσλιανῆς εἰς τὸ χωρίον Τσελτίκιοι τοῦ καζᾶ Βοδενῶν προσεβλήθησαν ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας καὶ ἐκ τούτων ἐφονεύθησαν οἱ ἡμέτεροι Γιοβάνης Χρῆστος καὶ Πόποβας.

Εἰς τὸ χωρίον Ποδὸς τῶν Βοδενῶν τὸν ὁμογενῆ Χρῆστον Τάσον ἐκλείσαν ἐντὸς τοῦ σταύλου καὶ εἶτα ἔθεσαν πῦρ ὅπου ἀπηνθρακώθη.

Τὴν 14ην Ὀκτωβρίου ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ Βουλγάρων πλησίον τοῦ χωρίου των Βλαντόβου οἱ ὀρθόδοξοι Κωνσταντῖνος Γῆλε μετὰ τοῦ υἱοῦ του Γεωργίου, ὡς καὶ ὁ Προκόπιος Δώτσιος. Ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν συζύγων καὶ λοιπῶν χωρικῶν ὁ Ρῶσος ἀξιωματικὸς ἔλεγεν ὅτι ἂν ἦσαν σχισματικοὶ δὲν θὰ ἐφονεύοντο.

Ἡ ὑπὸ τὸν Ράντεφ συμμορία ἀπήγαγεν ἐκ τοῦ χωρίου Μπάνιτσα (Σερρῶν) τέσσαρας χωρικοὺς οὓς κατέσφαξεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως εἰς τὸ διαμέρισμα ἐκεῖνο Γ. Ντέτσεφ, διότι θεώρησε τούτους ὡς αἰτίους τοῦ γενομένου φόνου. Ἀφῆκε σημεῖωμα ἐπὶ τῶν πτωμάτων των δι' οὗ ἐδικαιολόγει οὗτος τοὺς φόνους τούτους.

Εἰς τὸ διαμέρισμα Πιρὶν ἀναφαίνεται ὁ διάσημος Σαντάνσκη, ὅστις κηρύσσει τὸν οἰκονομικὸν πόλεμον κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ καταστήματος καὶ ἰδίᾳ κατὰ τῶν ἐμπόρων Μελενίκου, ζητεῖ δὲ βαρείας προσφοράς ἀπὸ αὐτοῦς, καίτοι ἀναγνωρίζει ὅτι πολλοὶ τούτων εἶναι ἀπόγονοι Βυζαντινῶν. Φονεύει τὸν πρό-

κριτον Γάσον καὶ ἀπάγει ἐκ τοῦ χωρίου Λίμποβκα τὸν Ἀθανάσιον Μέντσον, τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν ἀδελφόν του, οὓς κατέσφαξεν. Ἀπαγορεύει τὴν εἰς τὰ πολιτικά προσφυγὴν δι' οἰανδήποτε διαφορὰν καὶ ἀξιοῖ ὅπως τὰς διαφορὰς τῶν λύει οὗτος διὰ τοῦ σώματός του.

Εἰς Φράστανην τῶν Σερρῶν ἐφόνευσαν τὸν Παπαηλίαν, τοῦ ἀπέκοψαν δὲ τὸ αὐτὶ διὰ τὸ ἀποστείλουν εἰς Σόφριαν πρὸς βεβαίωσιν τοῦ γενομένου φόνου.

Εἰς τὰ βορειότερα διαμερίσματα τῶν Σερρῶν αἱ δολοφονίαι εἶναι συχνότεραι, ἀλλ' ἀπεκρύπτοντο δι' ἀπειλῶν τοῦ Κομιτάτου. Οὕτω ὁ ἐκ Ντεμίρ Ἰσάρ Βασίλειος Γούναρης, ὑπάλληλος τῆς . . . . . * ἐγνώσθη ὅτι περιέπεσεν εἰς χεῖρας κομιτατζήδων, ἐδεσμεύθη καὶ ἐρρίφθη ἐντὸς καιούσης καμίνου.

Συμμορία βουλγαρικὴ εἰσελθοῦσα εἰς τὸ χωρίον Καπάτοβο ἐφόνευσεν τὸν Μιχαήλ . . . . . * * ἔτραυματίσε δὲ τοὺς Γ. Κότσε καὶ Ἀθαν. Μῆτσε. Οἱ δράσται διέφυγον.

Ἀπεπέμφθησαν οἱ διδάσκαλοι Σεχόβου, Ματσικόβου, Ἀματόβου, ἐδηλώθη δὲ πρὸς αὐτοὺς ὅτι θὰ ἐδέχοντο νὰ λειτουργήσωσι τὰ σχολεῖα τῶν ἂν οἱ διδάσκαλοι ἦσαν τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Κομιτάτου. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἀπέπεμψαν καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν χωρίων Κοσινόβου, Ραντομίρ, Γοργώπης, Ζορμπᾶ, Τσοχαλάρ καὶ Σαρίτσης.

Ἡ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις ἵνα κερδίσῃ πολιτικῶς ἀπέναντι τῶν ξένων καὶ ἀπέναντι τοῦ ἰθαγενοῦς στοιχείου, πιεζομένου ἀφορήτως ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανοῦ μπέη, κατόχου τῶν εὐφορωτέρων ἐκτάσεων τῆς Μακεδονίας, εἶχεν ἀναπετάσει τὴν ἐπαναστατικὴν τῆς σημαίαν ὄχι μόνον κατὰ τῶν ἀνταγωνιστῶν τῆς Ἑλλήνων καὶ Σέρβων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν τσιφλικιούχων καὶ κατὰ τῆς ἐν γένει τουρκικῆς διοικήσεως. Ἡ ἑλληνικὴ ὀργάνωσις, καίτοι διεκήρυσσεν ὡς ἀντικειμενικὸν τῆς σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας, ἠγωνίζετο κυρίως πρὸς ἀποτροπὴν τῆς βουλγαρικῆς τρομοκρατίας, ἀποφεύγουσα τὰς κατ' Ὀθωμανῶν ἐκτελέσεις. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸ νὰ μᾶς διαβάλωσιν, ὡς συνεργαζομένους μετὰ τοῦ κατακτητοῦ, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε τοιαύτη συνεννόησις. Χαρακτηριστικὸν τῆς τοιαύτης συκοφαντικῆς βουλγαρικῆς διαβολῆς εἶναι τὸ ὅτι εἰς τὰ ἑλληνόφωνα ἰδίως διαμερίσματα ἤτο ἀπιστεύτως ἀμείλικτος ἐν τῇ διοικήσει του ὁ κατακτητὴς κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐν τοῖς βορειότεροις διαμερίσμασι τῆς ἐπιμάχου ζώνης, ὅπου ὁ ἀνταγωνιστὴς ἤτο ὀξύτερος, ἐνεφανίζετο δὲ ὡς κοινὸς ἐχθρὸς ἡ βουλγαρικὴ δρᾶσις, ἡ τουρκικὴ καταδίωξις ἐστρέφετο μετὰ

* Ἀσυμπλήρωτος ὁ τίτλος εἰς τὸ χειρόγραφον.

* * Δὲν ἀναγράφεται τὸ ἐπάνωμον εἰς τὸ χειρόγραφον.

μεγαλύτερας λύσεως κατά τῶν Βουλγάρων, χωρίς ὅμως νὰ χαλαρώνη οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον καὶ τὰ καθ' ἡμῶν μέτρα.

Εἰς βεβαίωσιν τῶν ἀνωτέρω ἀναγκάζομαι νὰ παραθέσω μερικὰς ἐγκληματικὰς πράξεις βουλγαρικῶν συμμοριῶν κατ' Ὀθωμανῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν συγκοινωνιῶν, ἵνα καταδείξωσι τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως πρὸς ἐξασφάλισιν μιᾶς τάξεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μακεδονίας.

Ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Γευγελῆς-Θεσσαλονίκης καὶ ἐπὶ τοῦ χειμάρρου Μαγιαδὰγ ἐξερράγη βόμβρα καθ' ἣν στιγμὴν διήρχετο ὁ σιδηροδρομικὸς συρμὸς ἐφ' οὗ ἐπέβαιναν ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς Γευγελῆς Ἐτέμ πασσᾶς. Ἐκ τῆς ἐκρήξεως ταύτης ἐφονεύθη ὁ Ἕλλην ὁδηγὸς τῆς ἀμαξοστοιχίας Ἀλέξανδρος Παπαχρήστου, οὐτινος ἡ κηδεία ἐγένετο μεγαλοπρεπῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἐτέρα διὰ δυναμίτιδος ἀπόπειρα πρὸς ἀνατίναξιν τῆς διερχομένης ἀμαξοστοιχίας ἐγένετο βορείως τοῦ Δεδέαγατς εἰς τὸ 395ον χιλ. Ἐτέρα ἐπίσης ἐπὶ τῆς γραμμῆς Σκοπίων-Θεσσαλονίκης εἰς τὸ 48ον χιλιόμετρον. Εὐτυχῶς ὁ φύλαξ, ἀντιληφθεὶς τοῦτο, ἐσταμάτησεν ἐγκαίρως τὴν ἀμαξοστοιχίαν καὶ ἀπεσοβήθη ὁ κίνδυνος. Οἱ παρακολουθοῦντες ὅμως μακρόθεν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας των κοιμητατζῆδες ἐπυροβόλησαν κατὰ τοῦ ἐπιθεωροῦντος τὴν γραμμὴν φύλακος, συνοδευομένου καὶ παρ' ἐνὸς στρατιώτου καὶ ἐτραυματίσαν ἀμφοτέρους. Διὰ τοῦ τραίνου τούτου κατὰ σύμπτωσιν ἐταξίδευσεν ὁ παρὰ τῷ πολιτικῷ πράκτορι τῆς Αὐστρίας ὑπηρετῶν προξενικὸς ὑπάλληλος Raparort. Ὡς δράστης κατὰ τῆς ἀποπείρας ταύτης ἐθεωρήθη ὁ Βούλγαρος Βασίλειος Χριστομάνωφ, ὅστις καὶ ἀπηγγονίσθη.

Συμμορία βουλγαρικὴ ὑπὸ τὸν Ἀποστόλ Πετκῶφ ἔσφαξε πλησίον τοῦ χωρίου Μαντὰλ τέσσαρας Ὀθωμανοὺς, ἐζήτησε δὲ παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν κατοίκων τοῦ Μαγιαδὰγ 600 λίρας ὑπὲρ τοῦ Κομιτάτου καὶ τοῦτο διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοίαν τῶν χωρικῶν.

Συμμορία βουλγαρικὴ μεταβᾶσα εἰς τὸ χωρίον Ρίζοβον μεταξὺ Ναούσης-Βοδενῶν ἀνετίναξε διὰ βόμβας τὸ τουρκικὸν κονάκιον, εἶτα διηυθύνθη εἰς Ὀρμὰν Τσιφλίκ, ὅπου ἀνεζήτησε τὸν Ὀθωμανὸν ἰδιοκτῆτην διὰ λεπτομεροῦς ἐρεύνης εἰς ὅλα τὰ σπίτια καὶ ἀφοῦ δὲν τὸν ἀνεῦρεν, ἐνέπρησε τὴν μεγάλην οἰκίαν του. Λέγεται ὅτι ἦτο ἡ ὑπὸ τὸν Λούκαν συμμορία.

Βούλγαροι ἀπήγαγον σημαίνοντα Τοῦρκον καὶ ἐπυροβόλησαν τὸ ὀθωμανικὸν χωρίον Τριβῶδι τοῦ διαμερίσματος Στρωμνίτης, ἀνῆκον εἰς σημαίνοντα Ὀθωμανὸν καὶ τοῦτο διότι ἐξεδίωξε τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὸ τσιφλικιὸν του ὡς εὕρισκομένους εἰς σχέσεις μετὰ τῶν κοιμητατζῆδων.

Πληροφορία ἐκ Γευγελῆς ὅτι Βούλγαροι ἐφόνευσαν δύο Τοῦρκους ἐκ Νεγκόρτσης.

Βούλγαροι ἀπήγαγον ἐκ τῶν περιχώρων Στρωμνίτης ποίμνιον ἀνῆκον εἰς Ὀθωμανὸν καὶ ἐφόνευσαν τοὺς δύο Ἀλβανοὺς φύλακὰς των. Μεταξὺ Δοί-

ράνης και Στρωμνίτισης συμπλοκή ἔλαβε χώραν μεταξύ Ἀλβανῶν ποιμένων και κοιμιτατζήδων καθ' ἣν ἐφονεύθη εἰς Ἀλβανὸς και δύο κοιμιτατζήδες.

Κατόπιν νεωτέρας ἐκ Σόφιας ἐντολῆς ἐνετάθησαν αἱ κατ' Ὀθωμανῶν ἐνέργειαι, ἐκάησαν τσιφλίκια εἰς Ἀβρέτ Ἰσάρ και Γουμέντζαν, οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ ἰδιοκτῆται εἰδοποιήθησαν νὰ πληρώνωσι φόρον ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τοῦ τσιφλικίου των.

Κοιμιτατζήδες μετὰ χωρικῶν ἐκ τοῦ χωρίου Μαρεκοστίνοβο τοῦ καζᾶ Μελενίκου ἀπεπειράθησαν νὰ δολοφονήσωσι τὸν ἐκ Μελενίκου Ἀλῆ μπέην ἐπιστρέφοντα ἐκ Πετριτσιου, ἀλλ' εὐρεθέντες πρὸ γενναίας ἀντιστάσεως ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἀφήσαντες ἓνα νεκρόν.

ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΟΙ

Εἰς τὸ μακεδονικὸν συνονθύλευμα, τὸ δημιουργηθὲν παρὰ τῶν ὀργιαζουσῶν ἔθνικῶν προπαγανδῶν, προστίθεται και οἱ βλαχοφῶνοι τῆς Μακεδονίας, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κουτσόβλαχοι». Ὑπὸ τὴν προσωνομίαν αὐτήν νοοῦμεν πάντας τοὺς ἐκτὸς τῆς Ρουμανίας και ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἐγκατεστημένους βλαχοφῶνους. Εἰς τὸν ἐν Μακεδονίᾳ φυλετικὸν ἀνταγωνισμόν ἀναφαίνεται παρὰδόξως ἄνευ οὐδεμιᾶς εἴτε ἱστορικῆς εἴτε γεωγραφικῆς βάσεως ἢ ἀπολύτως ἀνήθικος ρουμανικὴ προπαγάνδα, δημιουργηθεῖσα και καλλιεργηθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1860 περίπου πρὸς προσηλυτισμὸν δῆθεν τῶν βλαχοφῶνων πλυθυσμῶν τῆς Μακεδονίας, πράγματι ὅμως πρὸς τὸν ἀποκλειστικὸν και μόνον σκοπὸν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐνεργείας ταύτης ἀπὸ ἐλαστικᾶς συνειδήσεις ἀσυστόλων ἐκμεταλλευτῶν βλαχοφῶνων Μακεδόνων, συνεργασθέντων καταλλήλως πρὸς τοῦτο μετ' ἐπιτηδείων τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρουμανίας, πρὸς λεηλασίαν τοῦ δι' ἔθνικούς λόγους σχετικοῦ κονδυλίου. Τοὺς βλαχοφῶνους Μακεδονίας ὑπελογίζομεν ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς 250.000 ἕως 300.000 και ἐπὶ τῶν τριῶν βιλαετίων Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου και Σκοπίων.

Οὗτοι ἐμφανίζονται συγκεντρωμένοι περὶ τὸ Μοναστήριον, ἐκ τούτων δὲ προέρχονται και ὅλοι οἱ ἐν τῷ βιλαετίῳ Σκοπίων ἀπὸ πολλοῦ ἐγκατεστημένοι, ἐπίσης ἀνὰ τὴν Πίνδον, περὶ τὴν Βέροϊαν και Κατερίνην και ἀνὰ τὴν Καρατζόβαν, διακρινομένην εἰς σλαβόφωνον και βλαχοφῶνον. Οἱ λοιποὶ εἶναι διεσκορπισμένοι εἰς μεμονωμένα χωρία, ὡς εἶναι οἱ τοῦ Ὀρρεστικοῦ Ἀργους, τοῦ Νυμφαίου, τῆς Κλεισούρας, τοῦ Πισοδερίου, τοῦ Παπάσκιου κ.λ.π. Περὶ τούτων ἐν εὐρωπαϊκῇ ἐφημερίδι γράφονται ἐπιγραμματικώτατα τὰ ἑξῆς: «Οἱ Κουτσόβλαχοι εἶναι ἀκαθορίστου καταγωγῆς με νομαδικὰ ἔνστικτα, συναντῶμεν δὲ τούτους σποραδικῶς καθ' ὀλόκληρον τὴν Μακεδονίαν και εἰς μερικὰ μέρη τῆς Θεσσαλίας. Εἰς ομάδας συμπαγεστέρας εὐρίσκομεν τούτους πρὸς τὰς κλιτύς τῆς Πίνδου και εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Μοναστηρίου. Εὐφῶης λαὸς με

ἔρωτα πρὸς τὰ γράμματα καὶ πρὸς τὸ ἐμπόριον, ἀκολουθοῦσι τοὺς Ἕλληνας, διότι ἐκπατρίζονται καὶ αὐτοὶ εὐχερῶς. Ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, συνδέονται μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ τοῦτο ἐδέχθησαν τὰ δημοτικὰ των ἄσματα, τὰς περιουσίας των ἀπέκτησαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εὐχαρίστως ἐγκαθίστανται ἐν Ἑλλάδι, ὡσὰκις ἀναπτύσσεται εἰς αὐτοὺς τὸ αἶσθημα κλίσεως πρὸς τὴν ποίησιν καὶ τὰς τέχνας. Ὁ πρωθυπουργὸς Κωλέττης, ὁ ποιητὴς Ζαλοκώστας, ὁ πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Λάμπρος Σπυρίδων ἦσαν βλαχόφωνοι».

Ὁ Πουκεβίλ δηλ. πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὁμιλῶν περὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν Κουτσοβλάχων ἔγραφεν : «Οἱ Βλάχοι, οἵτινες ἐταξίδευσαν εἰς διάφορα μέρη, ὁμιλοῦσι πολλὰς γλώσσας, ἔχουν βιβλιοθήκας πολὺ καλὰ κατηρτισμένας μὲ βιβλία γαλλικὰ καὶ ἰταλικά· ἔχουν πολὺ καλὰς ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήνων κλασικῶν συγγραφέων. Ἐὰν δὲν ἦσαν Ἕλληνες θὰ διέθετον τὰς περιουσίας των ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐπλούτισαν ἐν Ρουμανίᾳ; Οἱ Μολδοβλάχοι μόλις ἀπλευθερώθησαν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἐκολλακεύοντο νὰ θεωρῶνται ὡς ἀπόγονοι τῶν στρατιωτῶν τοῦ Τραϊανοῦ καὶ ἀμέσως ἀστράφησαν πρὸς τοὺς Κουτσοβλάχους ὡς ἀπογόνους δῆθεν τῶν στρατιωτῶν τοῦ Παύλου-Αἰμιλίου. Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ προπαγάνδα ἔλαβε συγκεκριμένην μορφήν κατὰ τῷ 1862 μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου, πρώην Ἑλληνοσ καθηγητοῦ. Ἡ Πύλη ὑπεστήριξε τὴν ἀποψιν αὐτὴν πρὸς διαίρεσιν τῶν Χριστιανῶν· ἐπὶ τριάκοντα περίπου ἔτη ὁ Μαργαρίτης ἔδρα ἀκωλύτως προπαγανδίζων».

Περὶ τῆς καταγωγῆς των πολλὰ ἐγράφησαν, ἀλλὰ δὲν διηυκρινίσθη σαφῶς, ἂν οὕτως πρόκειται περὶ ὑπολειμμάτων τῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων ἢ ἂν πρόκειται περὶ γηγενῶν Μακεδόνων ἐπηρεασθέντων γλωσσικῶς ὑπὸ τῶν διελθόντων ἐκ Μακεδονίας Ρωμαίων λεγεωναρίων. Ἡ δευτέρα ἐκδοχή, ἣν ὑποστηρίζει ἐκθύμως διὰ σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἄντ. Κεραμόπουλος, φαίνεται ἡ ἐπικρατεστέρα. Ἄλλ' οἵανδήποτε καὶ ἂν δεχθῶμεν ἐκδοχὴν περὶ τῆς καταγωγῆς των, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι καθ' ὅλην τὴν μακραίωνα διαβίωσίν των, οὐδέποτε ἐξεδήλωσαν ἐθνικιστικὴν τινα κίνησιν, ἀπομακρύνουσαν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ιδέας καὶ μόνον ἢ ἀπὸ τοῦ 1862 ἐμφάνισις τοῦ ἀρνησιπάτριδος πρώην Ἑλληνοσ καθηγητοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου, ὄρμηθέντος ἐκ καθαρῶς ἰδιοτελῶν σκοπῶν, δημιουργεῖ ζήτημα κουτσοβλαχικόν. Ἐπὶ τριάκοντα ἔτη νέμεται τὴν ὑστερόβουλον καὶ σατανικὴν αὐτὴν προσπάθειάν του καὶ ἡ ἐπισφράγισις τῶν ἐνεργειῶν του τούτων εἶναι ἡ εἰκὼν, ἣν αὐτὸς ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας τῆς Ρουμανίας Haret παρουσιάζει ἐνώπιον τῆς Ρουμανικῆς Βουλῆς, καὶ ἦν εὐθὺς κατωτέρω θέλομεν παραθέσει.

Ὁ Γάλλος M. Bérard ἐπεσεκέφθη τὴν Μακεδονίαν τῷ 1890, εἶχε δὲ τότε βαλὴν ἐν Μοναστηρίῳ τὸν Χαλιήλ Ριφαὰτ πασᾶν, ὅστις εἶχεν εἰδικὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁδηγίας ὅπως διευκολύνη τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν

πρὸς διαίρεσιν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Τότε ὁ Μαργαρίτης κατέβαλε κάθε δυνατὴν προσπάθειαν πρὸς ἀπόσπασιν τῶν Κουτσοβλάχων ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μεταχειρισθεὶς πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον μέσον, διαφθείρων συνειδήσεις, συντρεχόμενος πρὸς τοῦτο καὶ παρὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Παρ' ἅλα ταῦτα ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Haret εἰς τὴν Ρουμανικὴν Βουλὴν ἔλεγεν· «ἡ Ρουμανία, μαστιζομένη ὑπὸ τῆς ἀγροτικῆς κρίσεως τοῦ 1901, ἀναγκάζεται νὰ περικόψῃ πολλὰς τῶν δαπανῶν της, ὡς καὶ ἐκείνας τῆς ἐν Μακεδονίᾳ προπαγάνδας». Προκληθεὶς δὲ προσέθηκεν· «ὁ χαρακτήρ τὸν ὁποῖον προσέδωκαν οἱ πράκτορες τῆς Ρουμανίας εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ προπαγάνδαν περιορίζεται εἰς δύο λέξεις *farce et mensonge*». Μεταξὺ ἄλλων ἔλεγεν· «Ἐπάρχουν εἰκονικὰ σχολεῖα εἴκοσι τέσσερα, μὴ λειτουργοῦντα ἢ ἐπὶ τοῦ χάρτου μόνον καὶ διὰ νὰ δικαιολογῶνται οἱ διδάσκαλοι. Οὕτω ἐν Μετσόβῳ ὑπάρχουν τρεῖς καθηγηταὶ χωρὶς μαθητάς, ἄλλα σχολεῖα ἔχουσι περισσοτέρους διδασκάλους ἀπὸ μαθητάς. Λειτουργοῦσι ἀνώτερα σχολεῖα εἰς πόλεις ὅπου δὲν ὑπάρχουν κατώτερα. Ἐπάρχουν καθηγηταὶ χοροῦ καὶ ποδηλάτου ἐκεῖ ὅπου δὲν δίδονται χοροὶ οὔτε ὑπάρχουν δρόμοι ἐπιμεμελημένοι. Ἐπάλληλοι μισθωτοὶ ἀποστέλλουσι τὰ παιδιὰ των εἰς ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐν τέλει δὲ διασπαθίζονται 750.000 φράγκα κατ' ἔτος χωρὶς σκιάν πρακτικοῦ ἀποτελέσματος».

Οἱ βλαχόφωνοι τῆς Μακεδονίας ἀνέκαθεν ἀνεγνωρίζοντο ὡς Ἕλληνες, ὁμιλοῦσι δὲ πάντες ἀπταιστως τὴν ἑλληνικὴν. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι οἱ μεγαλύτεροι ἔθνηκοί μας εὐεργέται προέρχονται ἐκ βλαχοφῶνων διαμερισμάτων, ἀψευδὴς μάρτυς τοῦ ἰσχυρισμοῦ μου τούτου εἶναι τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον καὶ ἄλλα. Ἀναφέρω ὅμως συγκεκριμένως τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, διότι ὁ ἐπίσημος τίτλος του ἐπισφραγίζει τὴν ἀκρίβειαν τῆς βεβαιώσεώς μου ταύτης. Προκειμένου περὶ Μετσόβου εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ἀναφέρω, ὅτι κατὰ τὴν γενομένην τότε ἀπογραφὴν ἀπεγράφησαν ἐκεῖ ὡς Ρουμᾶνοι τρεῖς, ὁ διδάσκαλος Μπιλίμπασης, ὁ Τόπης, οὗτινος ὁ ἀδελφὸς εἶναι ταμίας τῆς προπαγάνδας καὶ ὁ Μιχούτης, οὗτινος ὁ υἱὸς ὑπηρετεῖ εἰς τὸ Ρουμανικὸν Ναυτικόν. Τινὲς τούτων ἐδημιούργησαν τὰς περιουσίας των ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ρουμανίας, χωρὶς ποτὲ νὰ δημιουργηθῇ διαμαρτυρία τις διὰ τὴν τοιαύτην ἐπιβλαβῆ πρὸς τὰ ἔθνηκα συμφέροντα τῆς Ρουμανίας διάθεσιν τῶν κληροδοτημάτων των, μέχρι τῆς ἐμφάνισεως τῶν ἐκμεταλλευτῶν τῆς τοιαύτης ἐθνικιστικῆς προσπαθείας. Δυστυχῶς τὸν ἀρνησιπάτριδα Ἀπόστολον Μαργαρίτην, ἐπιθεωρητὴν τῶν ρουμανικῶν σχολείων Μακεδονίας, διαδέχεται ἕτερος ἀπόφοιτος τοῦ Ἑθνικοῦ μας Πανεπιστημίου, προερχόμενος ἐκ τῶν βλαχοφῶνων χωρίων τῆς Πίνδου, ὀνόματι Λάζαρος Δούμας, ὅστις ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα τοῦ ἐπιθεωρητοῦ, ὠθούμενος ὑπὸ τῶν αὐτῶν μετὰ τοῦ Μαργαρίτου ταπεινῶν ἐλατηρίων, συνεχίζει τὰς ἐνεργείας του καὶ δὴ κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα.

Ἀμφότεροι διεῖδον, ἀλλ' ἰδίᾳ ὁ δεῦτερος, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συνε-

χισθῆ ἢ ἐκμεταλλευτικὴ των αὕτη προσπάθεια μὲ μόνην τὴν διὰ τοῦ χρήματος διαφθορὰν τῶν συνειδήσεων καὶ μάλιστα ὅταν ἤρχισεν ὁ φυλετικὸς ἀγὼν νὰ λαμβάνη τραχυτέραν μορφήν διὰ δολοφονιῶν καὶ ἄλλων ἐγκληματικῶν πράξεων. Ἔδει ἀπαραιτήτως νὰ προσεταιρισθῶσι μίαν τῶν ἐνόπλιως δρωσῶν ἐθνικῶν ὀργανώσεων, τῶν στηριζομένων ἐπὶ ἐδραιωτέρων βάσεων. Ἐτέθη ἐπομένως πρὸ αὐτῶν τὸ δίλημμα πρὸς ποίαν ἐξ ὄλων ἔδει νὰ στραφῶσιν.

Ἡ βουλγαρικὴ ἀπὸ τοῦ 1900 ἀρχίζει τὴν διὰ δολοφονιῶν ἐπιβολὴν της καὶ κατὰ τῷ 1903 ἐντείνουσα ταύτην τὴν μεταβάλλει εἰς ἀφόρητον τρομοκρατίαν, δίδουσα συγχρόνως εἰς αὐτὴν μορφήν ἐπαναστατικὴν. Ἡ ἑλληνικὴ ἄμυνα ἐμφανίζεται μετὰ τὴν ἐπαναστατικὴν ἐκδήλωσιν τῆς βουλγαρικῆς. Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα ἐπηρεασθεῖσα ἐκ τῆς πρώτης ἐνόπλου ἐμφανίσεως τῆς βουλγαρικῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ ὅτι αὕτη εὐχερέστερον θὰ προσεχώρει εἰς τὴν μετὰ τῆς ρουμανικῆς συνεργασίαν διὰ τοῦ ἐπιχειρήματος ὅτι, ἀποσπωμένων τῶν βλαχοφόνων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς, ἐξασθενίζεται ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ συγχρόνως ὅτι θὰ ἐνισχύετο ἡ βουλγαρικὴ ὀργανώσις διὰ χρηματικῶν ἐκ Ρουμανίας παροχῶν καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ρουμανιζόντων βλαχοφόνων, ἐστράφη πρὸς τὴν βουλγαρικὴν. Ἐπὶ πλέον ὁ τοιοῦτος προσεταιρισμὸς προσηρμόζετο καλύτερον πρὸς τὰς ἐκμεταλλευτικὰς των τάσεις, ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ ὀργανώσις δὲν παρουσίαζε πρόσφορον ἔδαφος εἰς τοιοῦτου εἴδους ἐκμεταλλεύσεις. Οἱ ἐπίσημοι ὅμως λειτουργοὶ τοῦ Κράτους, οἱ ἀνιδιοτελεῶς σκεπτόμενοι καὶ πατριωτικώτερον ἐξετάζοντες τὰ πράγματα, ὑποδεικνύουσι τὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων συνεργασίαν ὡς ἐπωφελεστέραν ἐθνικῶς, ἀφοῦ διὰ τῆς συνεργασίας ταύτης καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ρουμανικῆς γλώσσης ἐν τοῖς σχολείοις τῶν βλαχοφόνων διαμερισμάτων εὐχερέστερον ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι καὶ τὴν παρὰχώρησιν βερατιῶν διὰ τῶν Πατριαρχείων νὰ ἐπιδιώξωσιν.

Ὁ διευθυντὴς τῆς ἐν Ἰωαννίνοις ρουμανικῆς σχολῆς Λαζαρέσκο Λεκάντα ἐν μακρᾷ ἐκθέσει του, χρονολογουμένη ἀπὸ 26 Νοεμβρίου 1901 πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας τῆς Ρουμανίας, ἀναγνωρίζει τὰς προόδους τῆς ἑλληνικῆς καὶ βουλγαρικῆς προπαγάνδας, ἐνῶ τῆς ρουμανικῆς εὐρίσκει ταύτας μειουμένας, ὡσεὶ συντηρουμένης μόνον διὰ τοῦ χρήματος. Ἡ Ἑλλάς γράφει, καίτοι διέτρεξε δύο μεγάλα δυσχερῆ στάδια, τὴν πτώχευσιν (1903) καὶ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ ἀναλάβῃ καὶ νὰ συνεχίσῃ τὰς ἐθνικὰς της προόδους. Ὅπου ἰδρύθησαν ρουμανικὰ σχολεῖα, οἱ καθηγηταὶ εἶναι περίπου ἴσοι πρὸς τοὺς μαθητάς, περιγράφει δὲ διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων τὴν κατάστασιν των ὡς στηριζομένην μόνον εἰς τὴν διὰ τοῦ χρήματος ἐξαγοράν. Καταλήγων ὑποδεικνύει ὅτι «ἔχομεν νὰ παλαιώσωμεν κατὰ δύο ἰσχυρῶν ἐχθρῶν ὁ πρῶτος εἶναι ὁ ἰσχυρὸς φιλελληνισμὸς τῶν Κουτσοβλάχων καὶ ὁ δεῦτερος ἡ μεγάλη προσήλωσις των εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ἂνευ δὲ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις Ὑπουργείου καὶ τῶν Πατριαρχείων οὐδέποτε θὰ ἐπιτύχωσιν

αί μειονότητες τὴν διδασκαλίαν τῆς ρουμανικῆς. Πρέπει ἐπομένως νὰ πεισθῶσι καὶ τὰ δύο αὐτὰ μέρη ὅτι ἡ ἔνωσις τῶν Ρουμάνων καὶ τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐνισχύσῃ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀπέναντι τῶν βουλγαρικῶν, χαρακτηριζομένων πλέον ὡς κοινοῦ ἔχθρου. Οὕτω μόνον θὰ εἰσαχθῆ ἡ διδασκαλία τῆς ρουμανικῆς εἰς τὰ σχολεῖα τῶν βλαχοφόνων χωρίων». Ἀσχολούμενος δὲ λεπτομερέστερον περαιτέρω παρατηρεῖ ὅτι καὶ ἡ Ρουμανικὴ Κυβέρνησις δέον νὰ ἀσκήσῃ πίεσιν ἐπὶ τῶν ἐν Ρουμανίᾳ διαβιούντων βλαχοφόνων Ἑλλήνων, οἵτινες ἀφίνουσι τὰς περιουσίας των πρὸς συντήρησιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σχολείων. Συγκεκριμένως ἀναφέρει, ὅτι «ἐν Γρεβενοῖς διατηροῦσι σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, τὸ τελευταῖον συντηρεῖται διὰ κληροδοτήματος τοῦ Εὐσταθίου Κουτρέλου, θανόντος ἐν Βουκουρεστίῳ. Δύο ἐπίσης πρόκριτοι οἱ Ἰωάννης Πατίκος καὶ Παπαβραμούσης εἶναι ἰδιοκτῆται ἐν Βουκουρεστίῳ, χωρὶς νὰ εἶναι ὑπήκοοι Ρουμᾶνοι, καθὼς καὶ ἡ χήρα Κουτρέλου, ἥτις διαχειρίζεται τὸ κληροδοτήμα. Δύναται ἡ Κυβέρνησις πιέζουσα τοὺς ἀνωτέρω νὰ ἐπιτύχῃ τὸν διορισμὸν Ρουμάνου διδασκάλου ἐν τοῖς σχολείοις αὐτοῖς. Ἡ κοινότης Μετσόβου, ἐξ ὀκτῶ χιλιάδων βλαχοφόνων, ἀπεποιήθη σοβαρὸν κληροδοτήμα διότι ἀνέγραφεν ὅτι ἔπρεπε νὰ δεχθῶσι ρουμανοδιδάσκαλον. Ἐκεῖ ὑποδεικνύει νὰ προσφερθῆ ὁ Ρουμᾶνος διδάσκαλος νὰ διδάσκῃ τρεῖς τῆς ἐβδομάδος ρουμανικὰ καὶ τρεῖς τῆς ἐβδομάδος γαλλικά. Προκειμένου περὶ τοῦ χωρίου Φούρκα δύνασθε νὰ καταφύγητε εἰς τὸ ἐξῆς : ὁ Α. Φιλιππιάδης ἀπέθανεν ἐσχάτως καὶ ἀφῆκε κληρονόμον τὸν ἀδελφόν του, ὁ ὁποῖος θὰ ἀναγκασθῆ νὰ ζητήσῃ πιστοποιητικὰ ταυτότητος ἐκ Ρουμανίας, νὰ μὴ τοῦ δοθῶσιν εἰμὴ ἀφοῦ δώσῃ ποσὸν τι εἰς τὰ ρουμανικὰ σχολεῖα καὶ συμβάλῃ εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν δύο σχολείων. Τὴν αὐτὴν πίεσιν νὰ ἀσκήσωσιν ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν Δημητρίου, ἀσκούντων ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν συμπατριωτῶν των. Ἐν Μεγαρόβῳ λειτουργοῦσι πλήρη ἑλληνικὰ σχολεῖα, ὁ μεγαλύτερος εὐεργέτης τῶν σχολείων τούτων εἶναι ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ διαμένων Στέργιος Στυλίδης. Διὰ τῆς Κυβερνήσεως νὰ τοῦ ἀξιωθῆ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ρουμανικὴν ἐν τοῖς σχολείοις τούτοις».

Ἐπίσης ὁ ὑποδιευθυντὴς τῶν ἀρχείων τοῦ Κράτους Μπαμπουλέσκο, εἰς διάλεξίν του κατὰ τὸ 1905 ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου, ἐκάκισε τὴν τακτικὴν τῶν Κουτσοβλάχων ὡς βοηθούντων τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες ἐπιζητοῦσι τὴν Μακεδονίαν καὶ κατόπιν τὴν Δοβρουτσάν, ἐνῶ, ἂν ἠκολούθουν τὸ παράδειγμα τῶν Σέρβων, θὰ εἶχον τὴν ὑποστήριξιν τῶν Πατριαρχείων καὶ οὕτω θὰ κατῴρθουν νὰ εἶχον βεράτια καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς γλώσσης. Ἰδοὺ διαφορὰ ἀντιλήψεων μεταξύ τῶν ἐξωνημένων συνειδήσεων καὶ τῶν πατριωτικῶς σκεπτομένων ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους. Οἱ τελευταῖοι εὐλόγως ὑπεδείκνουν τὸν προσεταιρισμὸν τῶν δύο ἰσχυρῶν παραγόντων, τῶν ἐπηρεαζόντων τὴν ἔθνικὴν συνειδήσιν ὁμαδικῶν πληθυσμῶν, τοῦτέστιν τοῦ σχολείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον μάλιστα εἶναι αὐτονόητον, ὅτι διὰ τῶν βλαχοφόνων τῆς

Μακεδονίας δὲν πρόκειται οἱ Ρουμᾶνοι νὰ διεκδικήσωσιν ἑδαφικὴν τινα ἐπέκτασιν, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιήσωσιν τούτους ὡς μέσον πρὸς ἱκανοποίησιν ἄλλων τυχόν ἀνταλλαγμάτων. Καὶ ὅμως παρ' ὅλην τὴν ἀκριβῆ καὶ πλήρη διάγνωσιν τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως, διατυπωμένην παρ' ἐπισήμων, ἐπαναλαμβάνω, λειτουργῶν τοῦ Κράτους, ἐν τούτοις ἡ σατανικὴ προσπάθεια τῶν ἀδηφάγων ἐκμεταλλευτῶν παρασύρει τοὺς ἀρμοδίους εἰς ἀντεθνικὰς ἐνεργείας διὰ τῆς προτιμηθείσης συνεργασίας τούτων μετὰ τῶν Βουλγάρων.

Μία ἐκ τῶν πρώτων ἐκδηλώσεων τῆς συνεργασίας ταύτης εἶναι ἡ κατὰ τὸ 1899 ἐμφάνισις βουλγαρικῆς συμμορίας ἐν τῇ μονῇ τῆς Ὀσσιανης (βλαχοφώνου Καρατζόβας) ἀξιώσάσης παρὰ τῶν μοναχῶν νὰ δεχθῶσιν Εὐαγγέλιον, γραφὲν εἰς σλαβικὴν καὶ εἰς ρουμανικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἐπίσημος ὅμως ἐκδήλωσις τῆς ἀποφασισθείσης βουλγαρορρουμανικῆς συνεργασίας ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς ἀποστολῆς πανομοιότυπων ἀπειλητικῶν ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς ἐν Σόφια ἐγκατεστημένους Τουρκοβλάχους παρὰ τῆς Société de Culture Macédo-Roumaine καὶ συγκεκριμένως πρὸς τοὺς Α. Φράγκαν, Τρ. Μήτσαν, Χρ. Παπασίναν κ.ἄ., ὅπως ἐνεργήσωσιν παρὰ τοῖς ἐν Μακεδονίᾳ ἰδιοῖς των καὶ ἐκδηλωθῶσιν ὡς Ρουμᾶνοι. Ἐναργέστερον ἐμφανίζεται ἡ συνεργασία αὕτη κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα, ὅποτε σειρὰ ἀτελεύτητος ἐγκληματικῶν πράξεων ἐπακολουθεῖ κατὰ σημαινόντων βλαχοφώνων Ἑλλήνων ὑπὸ βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ ὄχι πλέον κεκαλυμμένως, ἀλλὰ διὰ σαφῶν δηλώσεων ἐπὶ κατασχεθεισῶν ἐπιστολῶν τῶν Βουλγάρων ὀπλαρχηγῶν, τὰς ὁποίας ἄφηνον ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν θυμάτων των.

Οἱ ἐν Μακεδονίᾳ βλαχόφωνοι ἐμφανίζονται ὑπὸ διαφόρους φυλετικὰς φάσεις. Οἱ περὶ τὴν Πίνδον καὶ Βέροιαν ἀποστάται μετὰ ζωηρὸν φιλορρουμανικὸν φανατισμὸν, οἱ περὶ τὸ Μοναστήριον μετὰ φανατισμὸν ἐπηρεασμένον ὅμως ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, οἱ τῆς Καρατζόβας μετὰ φανατισμὸν φιλοβουλγαρικόν, λόγῳ τῆς στενῆς μετὰ τῶν βουλγαρικῶν σωμάτων συνεργασίας, οἱ τοῦ Ὀλύμπου οὐδὲν κροῦσμα ἀποστασίας παρουσιάζουσι καὶ εὐλόγως ἀποκαλοῦνται Ἑλληνοβλάχοι. Οἱ χαρακτηρισμοὶ οὗτοι ἀφορῶσι πάντοτε τοὺς ἀποστάτας μόνον, καθ' ὅσον οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνωτέρω διαμερισμάτων παρέμειναν ἀκραίφνεῖς Ἑλλήνες.

Ἡ βλαχόφωνος Καρατζόβας, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως, καθίσταται πρόσκομμα εἰς τὴν πρὸς νότον κάθοδον τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ διὰ τοῦτο ἡ τρομοκρατικὴ δρᾶσις τῶν Βουλγάρων ἐκεῖ εἶναι ζωηροτέρα, ἰδίᾳ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἑλληνικῆς ἀμύνης. Πρὸς τοῦτο θέλω παραθέσει συγκεκριμένας ἐγκληματικὰς πράξεις τούτων, διαπραχθείσας κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις, ὡς προανέφερον, τῆς συνεργασίας ἐγένετο τὸ 1899 ὅποτε βουλγαρικὴ συμμορία μεταβάσα εἰς

τὴν μονὴν τῆς Ὀσσιανῆς ἤξιωσε παρὰ τῶν μοναχῶν νὰ δεχθῶσιν Εὐαγγέλιον γραφὲν εἰς σερβικὴν καὶ ρουμανικὴν γλῶσσαν.

Τὸ 1900 δολοφονοῦνται ἐν Πορροῖοις οἱ πρόκριτοι Β. Κεχαγιᾶς, Κ. Ριζόπουλος καὶ Τ. Κοτίτσας.

Τὸ 1902 δολοφονοῦνται οἱ Διονύσιος Δῖος καὶ Ἰωάννης Σόφτιος ἐν Ὀσσιανῇ.

Τὴν 3ην Ἀπριλίου ἐκλήθη ὑπ' ἀγνώστων εἰς γειτονικὸν τοῦ ἰδικοῦ του ἀγρόν, ἔπου εἰργάζετο, ὁ πατὴρ τοῦ διδασκάλου Ὀσσιανῆς Δ. Ρούντας, ὅστις ἔκτοτε ἐξηφανίσθη. Ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ φονεύσωσι τὸν υἱὸν του διδάσκालον, ἐφόνευσαν τὸν πατέρα.

Ἡ ὑπὸ τὸν Γιοβάν Καρασόουλην βουλγαρικὴ συμμορία ἐδολοφόνησε τοὺς ἀδελφούς Γεώργιον καὶ Βασίλειον, υἱούς τοῦ προκρίτου Τ. Βλαίικου ἐκ Λουμνίτσης, τὴν 3ην Ἰουνίου.

Τὴν 3ην Μαΐου ἐκάθη ἡ ἐν Λιβαδίους οἰκία τοῦ εὐπόρου ὁμογενοῦς Χατζηβρέττα, ἐπανειλημμέναι δὲ ἀπόπειραι ἔλαβον χώραν ἐναντίον του. Οἱ ἐκ Λιβαδίων ἄριστοι ὁμογενεῖς Ν. Μπέλλας καὶ Κ. Στεργίου φονεύονται ὑπὸ κοιματᾶτζήδων, καταστραφέντων συγχρόνως τῶν ποιμνιοστασιῶν των.

Τὴν 29ην Μαΐου 1904 βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσελθοῦσα εἰς τὸ χωρίον Κούπα, ἀπήγαγεν εἰς θέσιν Σελίργκανη τοὺς Στέφανον, Πέτρον καὶ Ἰωάννην Πρότσιον, ὡς καὶ τὸν Στόιον Μπράτκον. Ἐκ τούτων τοὺς μὲν Στέφανον Πρότσιον καὶ Στόιον Μπράτκον ἐφόνευσαν κατόπιν φρικωδῶν βασάνων, τοὺς δὲ ἑτέρους δύο ἐκράτησαν δεσμίους μὲ δεμένους τοὺς ὀφθαλμούς. Αὐτοὶ εὐτυχῶς κατώρθωσαν παρ' ὅλα ταῦτα νὰ δραπετεύσωσι καὶ οὕτω διεσώθησαν. Ὁ ὄπλαρχηγὸς ἤξιωσεν ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς νὰ λειτουργῶσι ρουμανιστί, μνημονεύοντες ὅμως καὶ τὸν ἔξαρχον (συγκεχυμέναι περὶ θρησκείας ἰδέαι ἐπηρεασμέναι ἀπὸ φανατισμὸν ἐθνικόν). Ἐκ τῶν διαφυγόντων ὁ τραυματισθεὶς Πέτρος κατὰ τὴν φυγὴν εὔρε περιθαλψὴν ἐν Ὀσσιανῇ, ὁ δεῦτερος τραυματισθεὶς ἐπίσης κατέφυγεν εἰς Λούμνιτσαν. Συνεπεῖα ἀπειλητικῆς ἐπιστολῆς τοῦ καπετὰν Ἀποστόλη, οἱ ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος τοῦ χωρίου Ὀσσιανῆ ἀνεχώρησαν καταφυγόντες εἰς Θεσσαλονίκην καὶ τοῦτο διότι τὸ ἐν Ὀσσιανῇ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, κατόπιν τοῦ προαναφερθέντος ἐγκλήματος, μετεφέρθη εἰς Κούπαν καὶ οὕτω ἔμειναν οὗτοι ἀπολύτως ἀπροστάτευτοι.

Ἡ ὑπὸ τὸν Χρῆστον Μπάμπιανλην συμμορία ἐδολοφόνησε καὶ κατόπιν κατεκερμάτισε τὸν ἐξ Ὀσσιανῆς Σῆμον Χρῆστον, ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ ὁποίου εὐρέθη ἡ κάτωθι ἐπιστολὴ τοῦ ὄπλαρχηγοῦ : «Κατ' ἀπόφασιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, ληφθεῖσαν σήμερον τὴν 28ην Σεπτεμβρίου, κατεδικάσαμεν εἰς θάνατον τὸν Σῆμον Χρήστου, ἵνα ὁ θάνατός του χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς γραιοκομάνους τῆς Ὀσσιανῆς καὶ τοῦ λοιποῦ συμμορφῶνται πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κομιτάτου. Νὰ μάθωσιν οἱ Ἕλληνες τῆς Ὀσσιανῆς ὅτι, ἂν δὲν γί-

νουν Βούλγαροι, θά ὑποστῶσι φρικτὸν θάνατον. Νὰ μὴ νομίζουσι ὅτι ἐπειδὴ ὑπάρχει στρατὸς εὐρίσκονται ἐν ἀσφαλείᾳ. Δὲν φοβούμεθα οὔτε τὸν σουλτᾶνον οὔτε τὰ στρατεύματά του οὔτε τοὺς ὑπαλλήλους του. Εἰσερχόμεθα εἰς ὅλα τὰ χωρία καὶ ἐκτελοῦμεν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Κομιτάτου ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν στρατιωτῶν»).

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1904 ἡ ὑπὸ τὸν Γιοβὰν Καράσουλην συμμαχία, ἀπαρτιζομένη ἐκ τριάκοντα, ἐπετέθη κατὰ τοῦ χωρίου Λούγγουντσα, διαίρεθεῖσα εἰς δύο. Τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν διηυθύνθη κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως Παπαστογιάννη, ὅπου ἀμέσως ἔθεσε πῦρ. Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως εὐρίσκοντο καὶ δύο ταξιδιωταί, οἵτινες ὅμως ἀμέσως ἀφέθησαν ἐλεύθεροι, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι πιθανὸν νὰ ἦσαν κατάσκοποι τῶν κομιτατζήδων. Ἦρπασαν τὴν σύζυγον τοῦ ἱερέως, ἣν κατεκερμάτισαν διὰ εἴκοσι δύο πληγμάτων μαχαίρας. Ἡ νύμφη του, τραυματισθεῖσα ἐλαφρῶς, διέφυγε διὰ τῆς ὀπισθίας θύρας. Ὁ ἱερεὺς Παπαστογιάννης ὀφείλει τὴν διάσωσίν του εἰς τὸν υἱὸν του Χρῆστον, ὅστις κατέφθασεν ἐκεῖ ὠπλισμένος, κατ' ἣν στιγμὴν ἀπήγετο ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων. Διὰ τοῦ ὄπλου κατορθώνει καὶ φονεύει δύο ἐκ τῶν ἀπαγόντων τὸν πατέρα του Βουλγάρων καὶ οὕτω στραφέντες οἱ κομιτατζήδες κατὰ τοῦ Χρήστου, ἐγκαταλείπουσι τὸν Παπαστογιάννην καθὼς καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ συναπαγόμενον Γεώργιον Ρογκότην τραυματισμένον, οἵτινες καὶ διεσώθησαν. Ἡ οἰκία καὶ αἱ ἀποθήκαι ἐκάησαν καὶ διηρπάγησαν. Τὸ ἕτερον τμήμα τῆς συμμαχίας διηυθύνθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προκρίτου Νικ. Ρογκότη, ὅπου συλλαβόντες τὸν ἰδιοκτῆτην τὸν ἔδραν καὶ τὸν ἐφόνευσαν ὑπὸ τὰ ὄμματα ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του διὰ μαχαίρας, πλήσσοντες τοῦτον βραδέως, ἵνα καστήσῃ μαρτυρικώτερον τὸν θάνατόν του καὶ διακόπτοντες τὴν κακοῦργον ταύτην πρᾶξιν, ἵνα μαστιγώνωσιν ἀνηλεῶς τὸν εἰκοσαετῆ υἱὸν του, διότι ἐτόλμα νὰ κλαύσῃ ἐνώπιόν των διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Εἰς τὸ εἰκοστὸν πέμπτον πλῆγμα ἐξέπνευσεν. Οἱ κομιτατζήδες ἀπεσύρθησαν, ἀφοῦ ἐφόνευσαν τὸν τετραετῆ υἱὸν του Γεώργιον καὶ ἀπήγαγον τραυματισμένον τὸν ἀδελφόν του Γεώργιον, διασωθέντα ὑπὸ τοῦ Χρήστου Παπαστογιάννη, ὡς προανέφερον.

Ἄλλὰ πλὴν τῆς Καρατζόβας καὶ εἰς τὰ περὶ τὴν Βέροϊαν Σέλια ἡ ὑπὸ τὸν Λούκαν βουλγαρικὴ συμμαχία τὴν 6ην Ἰουλίου 1904 κατέλαβε τὸ χωρίον καὶ ὑπεχρέωσεν ἐπὶ ποινῇ θανάτου τοὺς γονεῖς νὰ ἀποσύρωσι τὰ τέκνα των ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ νὰ τ' ἀποστείλωσιν εἰς τὸ ρουμανικόν, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς συμμαχίας ἀρκετὰ χρήματα, μερικoὺς ὁδηγοὺς καὶ τοὺς κατοίκους τοῦ συνοικισμοῦ Καλυβίων Γραμματικῶβου, τοῦ μόνου κατακτηθέντος ὑπ' αὐτῆς συνοικισμοῦ. Ὁ Ρουμᾶνος ἐπιθεωρητῆς σχολείων Λάζαρος Δούμας ἦλθε προσωπικῶς καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Στέργιον Κεχαγιᾶν τῶν Καλυβίων τὸ ἀπαραίτητον χρῆμα διὰ τὴν προ-

μήθειαν ὅπλων καὶ πυρομαχικῶν εἰς τὴν βουλγαρικὴν συμμορίαν καὶ τοῦτο κατ' αἴτησιν τοῦ Στεργίου Κεχαγιᾶ.

Παρ' ὄλον τὸν φανατισμὸν τῶν ἀνὰ τὴν Πίνδον ρουμανιζόντων βλαχοφώων, οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Σαμαρίνας καὶ Σμίξης ἐπέστρεψαν εἰς τὸν καϊμακάμην Γρεβενῶν διαταγὴν του σταλεῖσαν πρὸς αὐτοὺς τουρκιστὶ καὶ ρουμανιστὶ, μὲ τὴν δήλωσιν ὅτι μόνον ἑλληνιστὶ δύνανται νὰ τὴν ἐννοήσωσι καὶ νὰ τοῖς τὴν ἀποστείλῃ τουρκιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ.

Ἐν Βεροῖᾳ ἐγένετο ἀπόπειρα ὑπὸ τῶν ρουμανιζόντων κατὰ τοῦ ὁμογενοῦς Κουτσοβλάχου Μάρκου Καρατσόβου.

Ἐν Βουκουρεστίῳ κατόπιν προηγουμένης ἀπειλητικῆς ἐπιστολῆς, διὰ τὰ ἔθνικα του φρονήματα, δολοφονεῖται εἰς τὸ κεντρικώτερον μέρος τῆς πόλεως Βουκουρεστίου ὁ ὁμογενὴς ὑπάλληλος τῆς Crédit-agricole Μιχαὴλ Παπαδημητρίου, γέρον σεβαστὸς εἰς ὄλους, ἐγκατεστημένος ἐκεῖ ἀπὸ 45 ἐτῶν. Ἦτο Κουτσόβλαχος, καταγόμενος ἐκ Κρουσόβου.

Βουλγαρικὴ συμμορία εἰσέρχεται εἰς τὸ χωρίον Ποδός, διὰ νὰ τὸ ἐξαναγκάσῃ νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸ σχίσμα. Ἡ συμμορία ἐκρύπτετο εἰς τὸ χωρίον Φέτιτσα καὶ ἐχρησιμοποιοῦσε ὡς ἀγγελιαφόρον τὸν γνωστὸν ρουμανίζοντα Μιχαὴλ Τέλκαν. Τοῦτο ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν Τούρκων καὶ ἔκτοτε ὄχι μόνον ἡ Φέτιτσα ἀπέκτησε φυλάκιον τουρκικόν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ ρουμανίζοντες ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ φέρωσιν ὅπλα.

Ἐν Τσερναρέκᾳ τῆς Γουμέντζης οἱ ρουμανίζοντες ἀπήγαγον δύο ἑλληνοπαιδας. Εἰς ἀντεκδίκησιν οἱ Ἕλληνες τῆς Τσερναρέκας συνέλαβον δύο ρουμανίζοντας, οὓς ἐκράτησαν μέχρις ἀπολύσεως τῶν συλληφθέντων Ἑλλήνων.

Τὴν 7ην Σεπτεμβρίου 1905 οἱ ρουμανίζοντες ἐφόνευσαν διὰ πελέκεως ἐν Λουμνίτση τὸν Ἕλληνα Παπαστεφάνου.

Οἱ Τοῦρκοι ἀπέλυσαν κάποιον χωροφύλακα Δημητρούσην ρουμανίζοντα, διότι ἐν τῇ ἐνασχέσει τῶν καθηκόντων του συνειργάζετο μετὰ τῶν Βουλγάρων (πειστήριον ἐπίσημον τῆς συνεργασίας Ρουμάνων καὶ Βουλγάρων).

Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1904 μετέβησαν εἰς τὴν ἑλληνικωτάτην Νάουσαν δύο ρουμανοδιδάσκαλοι νὰ ιδρῦσωσι σχολεῖον ρουμανικόν. Οἱ κάτοικοι μόλις τὸ ἐπληροφορήθησαν, ἐν διαδηλώσει μετέβησαν παρὰ τῷ μουδέρῃ καὶ ἤξιωσαν τὴν ἀπομάκρυνσίν των, ἥτις καὶ ἐγένετο, ὁδηγηθέντων τούτων ὑπὸ ἰσχυρὰν συνοδείαν εἰς Βέροιαν.

Ὁ ἱερεὺς τῆς Λουμνίτσης Γεώργιος Τάντσος, ἐκδιωχθεὶς παρὰ τῶν Βουλγάρων, ἐπανήρχετο εἰς τὸ χωρίον του τῇ προσκλήσει τῶν κομιτατζήδων καὶ καθ' ὁδὸν ἐδολοφονήθη.

Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα μὴ ἔχουσα βάσεις σταθεράς, ὅπως στηρίξῃ τὴν ἔθνικὴν της δρᾶσιν, ἐπωφελεῖτο οἰκογενειακῶν ἢ ἰδιωτικῆς φύσεως διενέξεων τῶν βλαχοφώων Ἑλλήνων καὶ παρενέβαινε, ἵνα προσεταιρισθῇ τὴν

μίαν ἐκ τῶν δύο ἐριζουσῶν μερίδων. Ἐν Καλυβίους τοῦ Κίτρου ὁ Χρῆστος Βασίλη Κεχαγιᾶς, ἦλθεν εἰς σοβαρὰν διένεξιν μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του καὶ ἡ διένεξις αὐτῆ μετεβλήθη εἰς ἔθνικὸν διχασμὸν τοῦ χωρίου. Ἡ ὑπὸ τὸν ἀνεψιὸν μερὶς προσεχώρησεν εἰς τὴν ρουμανικὴν ἰδέαν, διὰ νὰ δύναται ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς τότε ζωηρῶς δρώσης βουλγαρορουμανικῆς συνεργασίας νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θεῖον του. Καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Ἕλλην ἀνεψιὸς μεταμορφοῦται εἰς ἀκραιφνῆ Ρουμᾶνον καὶ ἐπὶ τοιαύτης φύσεως ἀποσκιρτήσεων στηρίζεται ἡ διεκδικήσις προαιωνίων δεσμῶν μετὰ τῆς δῆθεν μητρὸς πατρίδος Ρουμανίας.

Τὴν 23ην Μαΐου ἡ Πύλη ἀποβλέπουσα εἰς διαιρέσιν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ χριστιανικοῦ στοιχείου, τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ρουμανικῆς Κυβερνήσεως, δημοσιεύει ἱραδέν, δι' οὗ ἀναγνωρίζονται αἱ ἐν Μακεδονίᾳ ρουμανικαὶ κοινότητες, δικαιούμεναι κατόπιν τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης νὰ ἔχωσι μουχτάρηδες καὶ ἀντιπροσώπους εἰς τὰ τοπικὰ διοικητικὰ συμβούλια. Ἀλλὰ πρὸς ἴδρυσιν μιᾶς κοινότητος, ὡς γνωστὸν, ἀπαιτεῖται νὰ ζητήσῃ τοῦτο ὠρισμένος ἀριθμὸς κατοίκων καὶ ἐδῶ παρουσιάζεται εὐρὺ τὸ στάδιον τῆς διὰ χρημάτων διαφθορᾶς τῶν συνειδήσεων.

Ἡ ὀξύτης τῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων διωγμῶν ἐγένετο ἀφορμὴ διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων κατὰ τὸ 1905 μετὰ τὴν Ρουμανίαν καὶ Ἑλλάδος, ἀνακληθέντος τοῦ Ἑλληνοσ πρεσβευτοῦ Τομπάζη. Αἱ ρουμανικαὶ ἐφημερίδες εὔρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταγγείλωσιν ὅτι ὑφίσταται ἑλληνοτουρκικὴ συνεννόησις, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν, ὅτι Βλάχοι ἐχρησίμευον ὡς ὁδηγοὶ τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων.

Παρ' ὅλην τὴν τόσον ἀμυδρῶς ἐμφανιζομένην εἰκόνα τῆς κατὰ τὸ 1904 κρατούσης ἀνωμάλου καταστάσεως, ἡ Πύλη πιεζομένη ἀναγκάζεται νὰ δημοσιεύσῃ τὴν 12ην Ἀπριλίου ἀμνηστίαν, δι' ἧς πλὴν τῆς ἀμνηστεύσεως τῶν πολιτικῆς φύσεως ἐγκλημάτων, ἐπὶ πλεόν ἐπιτρέπει εἰς ὅλους τοὺς καταφυγόντας εἰς Βουλγαρίαν κομιτατζῆδες νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ χωρία. Τοῦτο ἀπεθράσυνεν ἔτι περισσότερον τὰ ἄτακτα στοιχεῖα καὶ μετὰ μεγαλυτέρας μανίας ἐπέδότησαν εἰς τὸ ἐγκληματικὸν των ἔργον. Ἡ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις ἐπωφελουμένη τῆς εὐκαιρίας τῆς τότε καταρτιζομένης τουρκικῆς χωροφυλακῆς πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων, σπεύδει νὰ ἐξωθήσῃ τοὺς τέως κομιτατζῆδες νὰ καταταγῶσιν εἰς τὴν χωροφυλακὴν, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεροι, πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου τῶν σωμάτων ἐν τῇ ὑπαίθρῳ. Ἀπὸ τὸ 1902 ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ γενικὸς πρόξενος τῆς Ἀγγλίας Βιλλιώτης ἔγραφεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ συνδέσωσι τὴν τύχην των μετὰ τῶν κομιτῶν ἢ νὰ προβῶσιν εἰς ἀντίποινα. Τὴν κατάστασιν ἀναμφισβητήτως ἐπεδείνωσαν αἱ ἐπανειλημμένα ἀμνηστία, αἵτινες ἰσοδυνάμουσαν πρὸς πλήρη ἀτιμωρησίαν.

Ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν δὲν ἦτο στρατιωτικὴ ἐπιχειρήσις, ἀλλὰ ἄτακτος ἔνοπλος ἐνέργεια, ἀποβλέπουσα εἰς ἐνάσκησιν τρομοκρατικῆς ἐπιβολῆς ἐπὶ

γεωργικῶν πληθυσμῶν, ἀγωνιζομένων τὸν ἀγῶνα τοῦ ἐπιουσίου καὶ ἐστερημένων τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀστικῶν κέντρων. Διὰ τοῦτο τὰ κύρια ὄργανα τῆς δράσεως ταύτης, οἱ ὄπλαρχηγοί, δὲν ἐστρατολογοῦντο ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ κόσμου μόνον, ἀλλ' ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ἰδιῶται μὲ εἰδικὰ πρὸς τοῦτο προσόντα. "Ἄλλωστε ἡ ἰδιότης τοῦ στρατιωτικοῦ εἶναι ἐντελῶς ξένη πρὸς τὰ καθήκοντα τοῦ ὄπλαρχηγοῦ καὶ εἰς τὸ μόνον σημεῖον, εἰς ὃ συναντῶνται εἶναι ὅτι ἀμφοτέρωθεν εἶναι ἔνοπλοι ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων των καὶ ἡ χρῆσις τῶν ὄπλων εἶναι καθαρῶς στρατιωτικὸν ἔργον, ἀλλ' ἡ περαιτέρω δρᾶσις εἶναι ἐντελῶς διάφορος. Δύναται κάλλιστα εἶς ἄριστος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως στρατιωτικὸς νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλος ὡς ὄπλαρχηγός, ὅπως καὶ ἀντιθέτως εἶς ἄριστος ὄπλαρχηγός νὰ εἶναι ἀπολύτως ξένος πρὸς τὰ στρατιωτικὰ καθήκοντα. Βεβαίως παρ' ἡμῶν ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον στρατιωτικοὶ λόγῳ τῆς ἐπιβολῆς, ἣν ἤσκουν τόσον ἐπὶ τῶν πληθυσμῶν ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀνδρῶν, ἰδίᾳ δὲ λόγῳ τῆς ἀσφαλεστέρας καὶ δεξιωτέρας διαχειρίσεως τοῦ πολιτικοῦ μέρους τῆς ἐνεργείας ταύτης, ἀλλ' ἡ ἀποψὶς αὕτη ἐνεῖχε τὸ μειονέκτημα τῆς ἀναμίξεως τοῦ ἐπισήμου Κράτους εἰς τοιαύτας ἐνεργείας παρ' ὅλην τὴν διατυμπανιζομένην παραίτησιν τούτων ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, ὡς ἄκεις ἀπεκαλύπτοντο. Οἱ Βούλγαροι ἀντιθέτως ἐχρησιμοποίησαν μᾶλλον πρῶην ὑπαξιωματικούς καταλλήλους, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπλοῦς ἀξέστους χωρικούς ὡς ὄπλαρχηγούς, ὡς ἦσαν οἱ Ἄποστόλ Πετκῶφ, βοεβόδας, Χρῆστος Μπάμπιανλης, Γιοβάν Καρασούλης κ.λ.π. Ἐπροτίμων ἓνα ἄξεστον χωρικὸν νὰ τὸν ἀναγάγωσιν εἰς περιωπὴν ἡμιθέου διὰ τὴν γενναιότητά του καὶ τὴν ἀγριότητα τῶν ἐνστίκτων του καὶ διὰ τοῦ καλλιεργουμένου τούτου γοήτρου ν' ἀσκήσῃ τὴν ἀνάλογον ἐπιβολήν. Οὕτω καὶ τὴν ἄμιλλαν παρὰ τοῖς χωρικοῖς ἀνέπτυσσον, φιλοδοξούντων καὶ ἄλλων ἐξ αὐτῶν τὴν δόξαν τοῦ ὄπλαρχηγοῦ καὶ τὸ ἐπίσημον Κράτος συνεκάλυπτον, ἐνεφάνιζον δὲ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἐντοπίων ὄπλαρχηγῶν τὴν διαμαρτυρίαν τοῦ τόπου κατὰ τοῦ κατακτητοῦ. Παρ' αὐτὸν ὅμως ἐτοποθέτουσαν πάντοτε ὑπὸ τύπον γραμματέως ἢ βοηθοῦ τὸν κατάλληλον ἐγγράμματον στρατιωτικὸν ἢ μὴ, ὅστις διεξῆγε τὸ πολιτικὸν μέρος τῆς δράσεως, ἦτοι τὴν σύνταξιν προκηρύξεων πρὸς τοὺς χωρικούς, ἀναφορῶν τούτων πρὸς τοὺς πράκτορας Αὐστρίας καὶ Ρωσίας, οἵτινες εἰδικώτερον ἦσαν ἐπιφορτισμένοι τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἐφαρμοζομένων μεταρρυθμίσεων, τὴν σύνταξιν ἐπιστολῶν πρὸς προκρίτους ἢ τοιοῦτων προωρισμένων διὰ τὰ πτώματα τῶν πολιτικῶν φόνων κ.λ.π. Πλὴν τούτων εἶχον καὶ δικαστικὰ καθήκοντα νὰ ἐκπληρῶσωσιν. Εἶχον ἀπαγορεύσει εἰς τοὺς χωρικούς νὰ προσφεύγωσι δι' οἰανδήποτε διαφορὰν των εἰς τὰ τουρκικὰ δικαστήρια. Τὴν διαφορὰν των ἔπρεπε νὰ ἐπιλύσῃ ὁ ἀρμόδιος ὄπλαρχηγός. Ἡ ἀρμοδιότης τοῦ ὄπλαρχηγοῦ ἐπεξετείνετο μέχρι συνάψεως συνοικεσίων ἢ καὶ ἐπιβολῆς διαζυγίων, ὡς ἄκεις ἐκ τῆς ἐνώσεως δύο οἰκογενειῶν ἢ τῆς διαλύσεως ἐνὸς γάμου διέβλεπον ἐθνικὸν κέρδος. Ἐννοεῖται

ὅτι δὲν ἐξεδίδοντο δικαστικαὶ ἀποφάσεις διαζυγίων, ἀλλὰ τὸ διαζύγιον τὸ ἐπιβαλλόμενον παρὰ τοῦ ὄπλαρχηγοῦ ἦτο σεβαστότερον καὶ τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων.

ἌΟ Μακεδονικὸς ἀγὼν δὲν ἦτο πλειοδοσία φόνων, ὥστε ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θυμάτων νὰ κρίνη τις τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκατέρωθεν ἐνεργειῶν. Τὸναντίον μετὰ περισκέψεως ἐξαιρετικῆς ἔδει νὰ ἐκτελῆται κάθε τοιοῦτου εἴδους ἀπόφασις, ἀφοῦ οἱ θυσιαζόμενοι θὰ ἦσαν Μακεδόνες χάριν τῶν ὁποίων διεξήγετο ὁ ἀγὼν. Κάθε πολιτικῆς φύσεως φόνος ἔδει ν' ἀτενίζη εἰς κάποιον σκοπὸν, δὲν ἐπρόκειτο ἀπλῶς νὰ κορέση τις αἰμοβόρα ἔνστικτα, ἀλλὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ὠρισμένην βλέψιν, τοῦτέστι νὰ διακόψῃ μίαν συγκοινωνίαν—δι' ἐνὸς φόνου ἐπὶ τινος συγκοινωνίας αὕτη καθίστατο δυσχερῆς, διὰ δευτέρου ὅμως φόνου διεκόπτετο σχεδὸν ὀλοσχερῶς—νὰ τιμωρήσῃ ἕνα διαφθαρέντα διὰ τοῦ χρήματος προδότην, νὰ τιμωρήσῃ ἕνα λιπόψυχον ἀποστάτην, ν' ἀνυψώσῃ τὸ κῦρος τῶν διαταγῶν τοῦ Κέντρου καὶ τέλος νὰ ἐξαλείψῃ τὴν προσωπικὴν ἀντίδρασιν ἐνὸς ἱκανοῦ καὶ εὐθαρσοῦς ἀντιπάλου. ἌΟσάκις ἡ ὀργάνωσις ἤθελε ν' ἀσκήσῃ ἀπλῆν ἐπιβολὴν διὰ νὰ ἐπηρεάσῃ τοὺς λιποψύχους καὶ ρευστοὺς τὴν συνείδησιν χωρικοὺς, χωρὶς νὰ προβῆ εἰς ἐκτελέσεις, διὰ μυστικῆς συνεννόσεως συνεχέντρου ἐκ τῶν πέραξ χωρίων 100 ἢ καὶ 200 ἐνόπλους εἰς ἓν χωρίον, ὅπου ὁ ἀρχηγὸς ἀνεκοίνουε τὰς ἐντολάς τοῦ Κέντρου πρὸς τοὺς προκρίτους καὶ χωρὶς νὰ θίξῃ, ἐπαναλαμβάνω, οὔτε τρίχα τῆς κεφαλῆς των, ἀπήρχετο ἀναμένων τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν του. Συνήθως μεθ' ἕκαστον πολιτικῆς φύσεως φόνον ἐτοποθετεῖτο ἐπιστολὴ ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ θύματος δικαιολογοῦσα τὴν τιμωρίαν, ἵνα μὴ ἐκληφθῆ οὗτος ὅτι εἶναι ἀπόρροια τυχαίου δυστυχήματος, ἀλλ' ὡς ἐκπλήρωσις ὠρισμένου σκοποῦ εἰς πραγματοποίησιν τοῦ ὁποίου ἐξελέγη οὗτος ὡς θῦμα.

ἌΗ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις ἐν ἐκάστῳ χωρίῳ περιελάμβανε τὸν πρόεδρον (ρακοβοντίτελ), τὸν ταμίαν (κεσιέρην) καὶ τοὺς ἀγγελιαφόρους (κουριέρηδες)· εἶναι λέξεις, καίτοι ξενικῆς ἐτυμολογίας, τὰς ὁποίας μετεχειρίζοντο οἱ χωρικοί. ἌΟ πρόεδρος εἶχε τὴν ὑπεύθυνον διεύθυνσιν τῆς ὅλης κινήσεως καὶ τὴν ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῆς ὑπηρεσιακῆς ἐνημερότητος τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς ὀργανώσεως, ὁ ταμίαις εἰσέπραττε τὰς εἰς χρῆμα εἰσφορὰς τακτικὰς ἢ ἐκτάκτους καὶ τακτικαὶ μὲν ἦσαν ἢ καθ' ἐβδομάδα καὶ καθ' ἄτομον καταβολὴ ἐνὸς γροσίου, ἕκτακτοι δὲ ὅσας αἱ ἀνάγκαι τῶν σωμάτων καὶ ἡ χρηματικὴ ἀπληστία τῶν ὄπλαρχηγῶν ἀπῆτουν. Αἱ εἰς χρῆμα εἰσφορὰὶ γινόμεναι ἐν μέτρῳ, ὥστε νὰ μὴ προκαλοῦν γογγυσμοὺς καὶ διαμαρτυρίας ἐκ μέρους τῶν χωρικῶν, ἐνεῖχον μεγάλην πολιτικὴν σημασίαν, διότι δι' αὐτῶν ἐκαλλιεργεῖτο παρὰ τοῖς χωρικοῖς ἡ ἰδέα ὅτι διὰ τῆς ἐλαχίστης εἰσφορᾶς των μετέχουσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἐθνικοῦ ἔργου. Οἱ δὲ ἀγγελιαφόροι ἦσαν ὁ σύνδεσμος μεταξὺ προέδρου καὶ ἐνόπλων σωμάτων. ἌΑλλὰ πλὴν τῆς ἀποστολῆς των ταύτης εἶχον

τὴν εἰδικὴν ἐντολὴν ν' ἀναλαμβάνωσι τὴν φύλαξιν τοῦ σώματος καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἐν τῷ χωρίῳ παραμονῆς του ὁσάκις εἰσῆρχετο ἐν αὐτῷ. Τὸ σῶμα εἰσερχόμενον ἐν χωρίῳ εὗρισκε παρεσκευασμένην τὴν ἐπισταθμίαν (τὴν διατροφὴν καὶ τὴν φύλαξιν του), ἐν εἰδικοῖς δὲ χωρίοις, ὡς ἐν Κουρφαλίοις καὶ ἐν Ράμελ, ὑπῆρχεν ἰδιαίτερον ὑπόγειον κρησφύγετον (ἴζμπα) διὰ τὸν ἀρχηγόν, ὅστις ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ ἐπὶ μακρὸν κεκρυμμένος. Τὸ κρησφύγετον τοῦτο οὔτε εἰς τοὺς ἄνδρας τοῦ σώματος ἦτο γνωστὸν καὶ μόνον εἰς τοὺς ἀπολύτως ἐμπίστους καὶ μεμυημένους ἦτο δυνατὴ ἢ προσπέλασις.

Ἡ ἑλληνικὴ ὀργάνωσις ἐστηρίχθη ἐφ' ἑνὸς πλήρους δικτύου ἐξ ἱκανῶν πρακτόρων, οὓς προanéφερον, ἐγκατεστημένων ἀνά τὸ ἐσωτερικόν. Οἱ πράκτορες συντρεχόμενοι παρὰ τοῦ Κέντρου εἶχον ἐκλέξει τὰ κατάλληλα πρόσωπα ἐξ ἐκάστου χωρίου πρὸς συνεργασίαν καὶ δι' ὧν ἐπεκοινώνουν μετὰ τῶν σωμάτων καὶ τοῦ Κέντρου, ὀφείλω δὲ νὰ τονίσω ὅτι ἡ φιλότιμος καὶ δραστηρία ἐκπλήρωσις τῆς ἀποστολῆς ἀμφοτέρων τούτων, σωμάτων καὶ πρακτόρων, τὴν ἀπὸ ἐτῶν λειτουργοῦσαν καὶ ἀναπτυσσομένην βουλγαρικὴν ὀργάνωσιν συνεκλόνησεν ἐκ βάθρων κατὰ τὸ βραχὺ σχετικῶς διάστημα τῆς δράσεώς της μέχρι τῶν βορειότερων μερῶν τῆς Μακεδονίας. Τὸ Μελένικον καὶ ἡ Στρώμνιτσα ὑπῆρξαν κέντρα ζωηροτάτης ἑλληνικῆς δράσεως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἄνω Τζουμαγιᾷ, τῇ παρακειμένη πρὸς τὴν βουλγαρικὴν μεθόριον, ὑπῆρχεν ἀκμάζουσα ἑλληνικὴ κοινότης μετὰ σχολείου συντηρουμένου παρ' αὐτῆς καὶ ἥτις ἠτένιζε μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν προστασίαν τῆς ἑλληνικῆς ὀργανώσεως, ἂν δὲ δὲν ἐπηκολούθει ἡ ἐπιβληθεῖσα ἐκεχειρία κατὰ τὴν τουρκικὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1908, ἡ ἐπιπράτῃσις τῆς ἑλληνικῆς ὀργανώσεως θὰ ἦτο ἀσφαλῆς λόγῳ τῶν ἠθικωτέρων βάσεων ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο.

Ἡ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις ἤντλει τοὺς πόρους της ἐξ αὐτῆς τῆς ὑπαίθρου χώρας, ἐπιβάλλουσα εἰσφοράς εἴτε εἰς εἶδος εἴτε εἰς χρῆμα. Συνήθως αἱ εἰς εἶδος εἰσφοραὶ συνίσταντο εἰς τὴν προμήθειαν ἐνδυμάτων καὶ τροφῶν διὰ τὰ σώματα, αἱ εἰς χρῆμα εἰς τὴν καταβολὴν ἀποδοχῶν πρὸς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν δύναμιν τῶν σωμάτων ἢ ἐργαζομένους διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν. Ἄλλ' αἱ τοιαῦται εἰσφοραὶ παρ' ὅλην τὴν ἱεράν πατριωτικὴν ἐξυπηρέτησιν ἐπαναλαμβάνόμεναι ἐκάστοτε, καθίσταντο πολλὰκις λίαν ἐπαχθεῖς, εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλεται ὅτι ὀλόκληρος ἡ ὑπαίθρος ἐγόγγυζε καὶ ἐδυσφόρει ἔστω καὶ ἂν χωρία τινὰ ἐξ αὐτῶν διέκειντο εὐμενῶς πρὸς τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν. Ἡ βουλγαρικὴ ἰδέα εἶχε καταστῆ τελείως μισητὴ καὶ μετὰ μεγάλης δυσφορίας ἐνέδιδον εἰς τὰς ἐπιβαλλομένας εἰσφοράς.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ὀργάνωσιν, ἥτις ἤντλει ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς πόρους της ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, ἐντεῦθεν δὲ ἐσχηματίσθη παρὰ τοῖς σχισματικοῖς πληθυσμοῖς ἢ πεποιθῆσις ὅτι πακτωλὸς ὀλόκληρος χρυσοῦ ρέει εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὀργάνωσιν. Ἡ πεποίθησις αὕτη ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα

τὴν προσχώρησιν Βουλγάρων τινῶν ὀπλαρχηγῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὀργάνωσιν. Εἰς τὰ ἐπανειλημμένα ταῦτα παραδείγματα ὀφείλεται καὶ ἡ θυσία τοῦ ἀειμνήστου Τέλλου Ἄγρας, ἐνὸς τῶν ὄξυνουστέρων καὶ φιλοτιμοτέρων Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν, παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, τοῦ δράσαντος ἐξαιρετικῶς ἐπιτυχῶς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ὑπηρεσίας του καὶ θυσιασθέντος καθ' ὃν χρόνον ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσῃ ὀριστικῶς ἐκ Μακεδονίας.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου θεωρῶ καθήκον μου, θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃτε, ἂν ὄχι νὰ ἄρω, τοῦλάχιστον νὰ μετριάσω μίαν τόσον αὐστηρῶς ἐξενεχθεῖσαν ἐπίκρισιν, ὅτι ὁ Ἄγρας ἔπεσε θῦμα τῆς νεανικῆς του ἀπειρίας, παρασυρθείς εἰς βαθμὸν ὥστε σχεδὸν ἄοπλος καὶ ἄνευ ἐπαρκοῦς συνοδείας νὰ μεταβῇ εἰς συνάντησιν τοῦ Βουλγάρου ὀπλαρχηγοῦ τοῦ διαμερίσματος Ναούσης. Ὁ Ἄγρας ἐγνώριζε τὰς ἐπανειλημμένας προσχωρήσεις ἄλλων Βουλγάρων ὀπλαρχηγῶν, φιλοδοξῶν δὲ πρὸ τῆς ἐπικειμένης ἀναχωρήσεώς του νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν διάδοχόν του τὸ διαμέρισμα ἐλεύθερον πάσης βουλγαρικῆς ἐπιρροῆς, ἐπεδίωξε τὸν προσηλυτισμὸν καὶ τοῦ Βουλγάρου ὀπλαρχηγοῦ Ναούσης. Ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις, ἐπικοινωνήσας μάλιστα προσωπικῶς μετ' αὐτοῦ ἐπὶ πλάβας ἐντὸς τῆς λίμνης τῶν Γιαντισῶν, δὲν εἶχε δὲ λόγους νὰ μὴ θεωρήσῃ ὡς πιθανὴν τὴν προσχώρησιν καὶ τούτου, δεδομένου ὅτι πλὴν τῆς ἐλλείψεως καὶ τῆς στοιχειωδестέρας ἀναπτύξεως ἔστερεῖτο καὶ πάσης ἠθικῆς βάσεως, διακρινομένου μόνον διὰ τὴν ἀγριότητα τῶν ἐνστίκτων του πρὸς ἐπιβολήν. Αἱ προγενέστεραι προσχωρήσεις καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ προσωπικὴ ἐπικοινωνία ἐντὸς τῆς λίμνης, τοῦ ἐγέννησαν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι πιθανὸν νὰ ἦσαν εἰλικρινεῖς αἱ διαβεβαιώσεις του, ἀλλὰ καὶ πάλιν προκειμένου νὰ μεταβῇ εἰς συνάντησίν του, ἔθεσε τὸ ζήτημα ὑπὸ τὴν κρίσιν προκρίτων ὁμογενῶν ἐκ Ναούσης. Αἱ γινῶμαι τῶν προκρίτων ἐδιχάσθησαν, ἀλλ' ἡ ἄκρατος φιλοδοξία του νὰ ἴδῃ συμπληρωμένον τὸ ἔργον του διὰ τῆς προσχωρήσεως τοῦ Ζλατάν, τὸν παρέσυρεν εἰς τὸ νὰ ταχθῇ πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐγκρινόντων τὴν μετάβασίν του. Καὶ πράγματι ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν ἐκ Ναούσης πρόκριτον ὁμογενῆ Λόγγον καὶ ἀπὸ τὸν Ἄντ. Μίγγαν διηυθύνθη πρὸς τὴν ὀρισθεῖσαν κατεύθυνσιν ἐπὶ τοῦ Βερμίου ὄρους. Οἱ πρῶτοι συναντήσαντες αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀπαδοὶ τοῦ Ζλατάν, τὸν ἐχαιρέτισαν μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ μετ' ἐκδήλου εὐχαριστήσεως τὸν ὠδήγησαν πρὸς τὸν ἀρχηγόν, ἀφοῦ συγχρόνως διὰ προχείρου ἀναγνωρίσεως ἐπέισθησαν ὅτι δὲν ἀκολουθεῖται παρ' ἄλλων. Ὁ Βούλγαρος ὀπλαρχηγὸς μόλις ἐπέισθη ὅτι δὲν συνοδεύεται παρ' ἐνόπλων, ἀθροιστῶν τὰ ἐπὶ λόγῳ τιμῆς ὑπεσχημένα, διατάσσει νὰ τοὺς δέσωσι καὶ τὸν μὲν Λόγγον ἀπέλυσε ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ προγενεστέρως εὐεργεσίας, ἃς τῷ παρέσχεν ὅτε διετέλει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, τοὺς δὲ ἄλλους δύο ὑπέβαλεν εἰς τὸν μαρτυρικώτερον τῶν θανάτων, διαπομπεύσας αὐτοὺς διὰ περιφορᾶς ἀνὰ τὰ χωρία καὶ τέλος ἀπαγχονίσας τούτους παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ἄγρας τῶν Βοδενῶν.

Ἡ ἑλληνικὴ ὀργάνωσις, ὡς ἐξέθηκα προγενεστέρως, ἐστηρίχθη ἐφ' ἐνὸς ἐπιμεμημένου πλήρους δικτύου πρακτόρων. Πρὸς τοῦτο ἐγκατέστησε κατὰ διαφόρους περιόδους τοῦ ἀγῶνος τοὺς κάτωθι ἀξιωματικούς· Κλεῖτον Παναγ. ἐν Γευγελῇ ὡς ἔμπορον, Νικολαΐδην-Σουλιώτην Ἰ. Ἀθ. ὡς διευθυντὴν ἀσφαλιστικῆς ἐταιρείας («Ἀμοιβαία»), Σακελλαρόπουλον Λουκᾶν ἐπίσης ὡς διευθυντὴν τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐταιρείας («Ἀμοιβαία») εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ προηγουμένου ἀπελθόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπίσης δι' ἔθνικους λόγους, Κατεχάκην Γεώργιον ὡς μηχανικὸν ἐργοστασίου ἐν Ναούσῃ, Γρηγοριάδην Νεόκοσμον ὡς διευθυντὴν σχολείου ἐν Βοδενοῖς, Παπαβασιλείου Ἰωάννην ὡς διευθυντὴν σχολείου ἐν Γιαντισοῖς, Τσιρογιάννην Βλάσιον ὡς διευθυντὴν σχολείου ἐν Στρωμνίτῃ. Πλὴν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἰδιῶται ἄρκετοὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς πράκτορες, ἐκπληρώσαντες θαυμασίως τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτοῖς ἐντολήν. Οὕτω ἐν Γευγελῇ ὁ καθηγητὴς Κων. Ἀβράσογλου καὶ ὁ Τσοβαρόπουλος Γκαῖτε, ἐν Γουμέντζῃ, ὡς διευθυνταὶ σχολείων, οἱ Λαδακάκος, Δεράου καὶ Νεράντζης, ἐκ δὲ τῶν ἐντοπίων ὁ ἰατρός Σεκελλαρίου, πολῦτιμος ἔθνικὸς παράγων, Γεώργιος Πέτσου καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς πολιτοφυλακῆς Κωνσταντῖνος Σαμαρᾶς, ἐν Γιαντισοῖς ὁ διδάσκαλος Παπαδόπουλος, ἐν Βοδενοῖς οἱ πρόκριτοι Φράγκου καὶ Χατζηνίκος, ἐν Ναούσῃ ὁ ἰατρός Περδικάρης, ἐξαιρετὸς πατριώτης, καὶ ὁ Τσίτσης, ἐν Βεροῖᾳ ὁ Ἀναστάσιος Σιδὸρ Μανωλάκης, ἐν Καρατζόβῃ ὁ ἱερομόναχος Νίκανδρος Παπαϊωάννου, ἐν Βογδάντζῃ οἱ Διονύσιος Σιωνίδης, διδάσκαλος, καὶ ὁ μετέπειτα ὄπλαρχηγὸς ἐξάδελφός του Μιχαὴλ Σιωνίδης, ἐν Πετρόβῃ οἱ Ἀθανάσιος Ντάκος καὶ Χριστόδουλος Παπαθανασίου, ἀμφοτέρω χειροτονηθέντες ἕκτοτε δι' ἔθνικους λόγους ἱερεῖς διετέλεσαν τοιοῦτοι μέχρι ἐσχάτων, ὁ μὲν πρῶτος ὡς ἱερεὺς ἐν Βερτίσκῳ (Μπέροβα), ὁ δὲ δεῦτερος ἐν Βεροῖᾳ, ἐπίσης ὡς ἡγέται τῆς πολιτοφυλακῆς οἱ Ἰωάννης Ἡλκος καὶ Νικόλαος Καραστογιάννης, ἐν Στρωμνίτῃ οἱ ἀδελφοὶ Ἀντίγονος καὶ Γεώργιος Χατζηγεωργίου, Χαράλαμπος Καραμανώλης, στενότατα συνεργαζόμενοι μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ σχολείου Τσιρογιάννη Βλασίου, ἐν Ἀθύροις (Μπόζετς) ὁ ἱερομόναχος Χρυσόστομος, ἐν Ἀγίοις Ἀποστόλοις ὁ Δημήτριος Σιμιρδάνης καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὧν τὰ ὀνόματα εὐρίσκονται ἀναγεγραμμένα εἰς τοὺς καταλόγους τῶν ἠθικῶς ἀμειφθέντων δι' ἔθνικους λόγους.

Ἄλλ' ἂν ἡ ἡμετέρα ὀργάνωσις ἐν τῇ ὑπαίθρῳ ἐστηρίχθη ἐπὶ ἐπιμεμημένου δικτύου ἱκανῶν πρακτόρων, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀξιωματικῶν, ἐγκατασταθέντων εἰς τὰ διάφορα Κέντρα τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅχι ὀλιγώτερον μᾶς ἀπησχόλησεν ἡ ὀργάνωσις τῆς πόλεως. Ἡ Θεσσαλονίκη, ἣτις ἐνεφάνιζεν ἑλληνικωτάτην ὄψιν, παρ' ὅλην τὴν σχετικῶς μικρὰν ἀναλογίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ὡς πρὸς τὸν ὅλον πληθυσμὸν τῆς, ἔδει ἀπαραιτήτως νὰ ἔχῃ τὰ σκῆπτρα καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην κίνησιν. Ἡ κοινωνία τῆς Θεσσαλονίκης, ἣτις ἐξεπροσώπει βεβαίως τὴν πνευματικὴν, κοινωνικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἀνάπτυξιν ὀλοκλήρου τῆς Μακεδο-

νίας, μετ' ἐξαιρετικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἀπεδέχθη τὴν ὀργάνωσιν τῆς τοιαύτης ἐθνικῆς ἡμῶν προσπαθείας, θεωρῶ δὲ ὡς ἐπιβεβλημένον μου καθήκον ὄχι μόνον νὰ ἐκθειάσω τὴν πατριωτικὴν ταύτην ἔξαρσιν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καὶ ν' ἀναφέρω πρὸς τιμὴν των τὰς διακριθείσας εἰς πατριωτικὰς ἐκδηλώσεις ἑλληνικὰς οἰκογενείας, φοβούμενος ὅμως μήπως προσκρούσω εἰς τὴν μετριοφροσύνην τῶν οἰκογενειῶν τούτων, κυρίως δὲ ἵνα μὴ προκαλέσω τὴν ἐνδεχομένην δυσφορίαν τῶν ἐναμίλλως πρὸς τὰς διακριθείσας ἐργασθεισῶν ἡμετέρων πολλῶν οἰκογενειῶν, ἐπροτίμησα νὰ παρακάμψω τὴν δυσχέρειαν ταύτην, ἀρκούμενος εἰς τὸ νὰ τονίσω ὅτι ἡ τότε ἑλληνικὴ κοινωνία τῆς Θεσσαλονίκης ὑπῆρξε τὸ ἀσφαλέστερον ἔρεισμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν ὀργάνωσις τόσον τῆς πόλεως ὅσον καὶ τῆς ὑπαίθρου, δεδομένου ὅτι ἡ ὑπαίθρος εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμένη μετὰ τῆς πρωτευούσης.

Ἐπίσης θεωρῶ καθήκον μου ὅπως κάμω ἰδιάζουσιν μνεῖαν τῶν Ἑλλήνων σιδηροδρομικῶν, τῶν ὁποίων αἱ παρασχεθεῖσαι ὑπηρεσίαι λόγῳ τῆς ἐπαγγελματικῆς των εἰδικότητος ὑπῆρξαν ἐξόχως πολύτιμοι, ἀπολύτως ἀνιδιοτελεῖς καὶ πλήρεις αὐταπαρνήσεως καὶ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Τὴν ὀργάνωσιν τῆς πόλεως ἐνεπιστεύθημεν ἐπίσης εἰς ἀξιωματικούς καταλλήλους, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὸν ἦδη ἐν ἀποστρατεία στρατηγὸν Νικολαΐδην-Σουλιώτην Ἀθ. καὶ τούτου ἀπελθόντος βραδύτερον εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, εἰς τὸν ἀντικαταστάτην του ἐπίσης στρατηγὸν ἐ.ἀ. Σακελλαρόπουλον Λουκᾶν. Ἀμφότεροι, ὡς προανέφερον, ἦλθον ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐταιρείας «Ἀμοιβαία». Ὁ ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς πόλεως ἀξιωματικὸς εἶχεν ὡς συνεργάτας ἐν τῇ ἐπιτροπῇ τῆς ὀργανώσεως τοὺς ἀρίστους ὁμογενεῖς Μαργαρόπουλον Δ., ἱατρόν, Μάλτον Ἀλ., ἱατρόν, Τορνιβούκαν Κωνστ., μηχανικόν, τοὺς ἀδελφοὺς Ζάχον Ἀργύριον, τραπεζιτικόν, καὶ Ζάχον Ἀριστείδην, διευθυντὴν Α.Τ.Ε., Ἐμίρην Ἰωάννην, πράκτορα ἀτμοπλοϊκῶν ἐταιρειῶν, τὸν ἦδη ἐν Ἀθήναις ἐγκατεστημένον Σαμαρᾶν Γ. καὶ τὸν μόνον θανόντα ἐκ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης Παπαγεωργίου Δ., βιομήχανον. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ἐπιτροπῆς τῆς πόλεως ὑπήγετο τὸ ἐκτελεστικὸν τμήμα, οὗτινος ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Γεώργιος Πεντζίκης. Ὑπὸ τοιαύτην συγκρότησιν ἡ ἐπιτροπὴ ἐξεπλήρωσε πλήρως τὴν ἐθνικὴν τῆς ἀποστολήν, παρ' ὅλον τὸ πολυσχιδὲς καὶ πολυποίκιλον ἔργον τῆς. Θεωρῶ καθήκον μου ν' ἀπονεύμω τὸν ἐπιβεβλημένον δίκαιον ἔπαινον πρὸς αὐτοὺς διὰ τὴν μετ' εὐσυνειδησίας, ἀπολύτου ἀφιλοκερδείας καὶ ἐξαιρετικῆς αὐταπαρνήσεως διεξαγωγῆν τῆς ἀνατεθείσης αὐτοῖς ἐθνικῆς ταύτης ἀποστολῆς.

Ἐκαστον τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ὀργανώσεως εἶχεν ἀναλάβει ὀρισμένον τομέα τῆς πόλεως, συντρεχόμενον δὲ καὶ ἀπὸ ἀριθμὸν ἀνάλογον ὁμογενῶν τοῦ τμήματός του, παρηκολούθει πᾶσαν κίνησιν σχετιζομένην πρὸς τὴν τότε ἐθνικὴν δρᾶσιν. Συνέλεγον καὶ παρεῖχον πληροφορίας πρὸς τὸ Κέντρον,

ἀπέκρυπτον πρόσωπα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐθνικὴν δρᾶσιν προερχόμενα ἐξῶθεν, παρηκολούθουν πᾶν ὑποπτον πρόσωπον ὕπερ κατέφευγεν εἰς τὴν πόλιν, ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἄσκησιν αὐστηροῦ οἰκονομικοῦ πολέμου κατὰ παντός ἀντιθέτου καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐγκατεσπαρμένων ἀνὰ τὴν πόλιν γαλακτοπωλῶν, οἷτινες κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνήκον εἰς τὴν βουλγαρικὴν μειονότητα. Ἡ διεξαγωγή τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου πολέμου ἐγκλείει ἀπειρίαν εὐθύμων ἐπεισοδίων ἐναντίον ἀφελῶν ὁμογενῶν, μέχρις ὅτου ὠριμάσῃ εἰς τὰς συνειδήσεις ὅλων ἡ ἀναγκαία αὐτῇ ὑποχρέωσις. Ὁργάνωνεν ἐθνικὰς ἐορτὰς ἢ ἐκδρομὰς πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, ἀποβλεπούσας εἰς τόνωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, μεγαλοπρεπεῖς κηδείας θυμάτων τοῦ ἀγῶνος, ἐνεχούσας τὴν ἔννοιαν ἐθνικῆς διαμαρτυρίας καὶ ἐπιδείξεως καὶ τέλος προέβαιναν εἰς αὐστηρὰς τιμωρίας μέχρι τῆς ἐσχάτης τῶν ποινῶν κατὰ παντός ἐπιβλαβοῦς στοιχείου εἴτε ὁμογενοῦς εἴτε καὶ ἐχθρικοῦ. Πολλοὶ πολιτικῆς φύσεως φόνοι ἐγένοντο τότε ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ὄχι πλέον κατωτέρων ὀργάνων ἀλλὰ καὶ διανοουμένων. Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐδολοφονήθη ὁ ἀείμνηστος Ἀσκητῆς Θεόδωρος, διερμηνεὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου παρὰ τὸ Προξενεῖον, ἐπυροβολήθη δὲ ἀνεπιτυχῶς ὁ ἐξ Ὁραιοκάστρου (Νταούτ-Μπαλι) γνωστὸς ἱεροψάλτης Γκαζόζας.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς δολοφονίας τοῦ Ἀσκητοῦ, ὅτε ἀνεμένετο βαρὺς ὁ πέλεκυς τῆς ἀντεκδικήσεως ἐκ μέρους ἡμῶν, ἐπεκράτει πραγματικὴ τρομοκρατία ἐν τῇ πόλει, ἰδίᾳ παρὰ τοῖς ἀντιπάλοις, λόγῳ τῆς ἐν τῇ πόλει ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπέναντι τῶν ἀνταγωνιζομένων ἡμᾶς μειονοτήτων καὶ τῶν προηγηθέντων πολλαπλῶν φόνων. Συνέπεσε τότε νὰ ὑπηρετῇ ἐν τῷ ἐνταῦθα Βουλγαρικῷ Πρακτορείῳ ὁ πρό τινων ἐτῶν δολοφονηθεὶς ἐν Σόφια ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου στρατηγὸς Πέεφ, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ μετὰ τὸν Βουλγαρικὸν πόλεμον χρησιμοποιηθεὶς εἰς τὴν χάραξιν τῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας ὀροθετικῆς μας γραμμῆς Ἀγαπητώφ, οἷτινες ὑπηρετοῦν τότε ὄχι ὑπὸ ψευδώνυμα ἀλλὰ μὲ τὰ πραγματικά των ὀνόματα ὡς γραμματεῖς τοῦ Βουλγαρικοῦ Πρακτορείου, ἠναγκάσθησαν δὲ νὰ συνοδεύωνται εἰς πᾶσαν ἀνὰ τὴν πόλιν κίνησιν τῶν ἀπὸ ἑνα καβάσῃ καὶ ἀπὸ ἑνα Τοῦρκον ἀστυνομικὸν καὶ μάλιστα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε, εἰ δυνατὸν, μόλις ἀνεσηκῶντο ὁ πούς των κατὰ τὸ βᾶδισμα νὰ πατῇ ὁ πούς τοῦ καβάσῃ ἢ τοῦ ἀστυνομικοῦ. Ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους ἐφυλάσσετο καὶ ὁ τότε διερμηνεὺς τοῦ Ρωσικοῦ Προξενείου καὶ πατὴρ τοῦ μετέπειτα πρέσβεως τῆς Βουλγαρίας ἐν Ἀθήναις Χατζημῆτσεφ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠμπόδισε ποσῶς τὸ τολμηρὸν ὄργανον τοῦ ἐκτελεστικοῦ νὰ πυροβολήσῃ καὶ τραυματίσῃ τοῦτον εἰς τὸ κεντρικώτερον τῆς πόλεως μέρος παρὰ τὴν σημερινὴν πλατεῖαν Ἐμπορίου καὶ νὰ διαφύγῃ. Ὁ Χατζημῆτσεφ ἠναγκάσθη χάριν τῆς πληγῆς του νὰ μεταβῇ εἰς Εὐρώπην, ὅποθεν ἐπανῆλθεν ἰαθεὶς, ἀλλ' ὁ μετὰ ἐξ μῆνας ἐπακολούθησας θάνατός του, δὲν ἀποκλείεται ἕνεκεν τῆς προκεχωρημένης ἡλικίας του, νὰ ἐπεσπεύσθη ὑπὸ τῶν συγκινήσεων τοῦ τραυματι-

σμοῦ καὶ τῆς ἐκ τῆς πληγῆς ἐνδεχομένης ἐξαντλήσεώς του. Ἐπυροβολήθη ἀνεπιτυχῶς ἐπὶ τῆς σημερινῆς ὁδοῦ Βασ. Σοφίας (Ἐθνικῆς Ἀμύνης) ὁ ἐν Ἀθήναις βραδύτερον ἐπὶ μακρὸν ὑπηρετήσας παρὰ τῆ Βουλγαρικῆ Πρεσβείᾳ Θεοδώρφ, τότε διερμηνεὺς παρὰ τῶ ἐν Θεσσαλονίκῃ Βουλγαρικῶ Πρακτορείῳ. Πλὴν τούτων, οἷτινες ὀφείλονται εἰς ἀντεκδίκησιν διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀσκητοῦ, εἶχον προηγηθῆ οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως φόνοι τῶν Παπασταμάτη, Βουλγάρου ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου, Νικολώφ, ἱατροῦ, Βέσωφ, ἐμπόρου, ὁ τραυματισμὸς τοῦ ἐκ Νεοχωρούδας γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Σταυράκης πασσᾶς παρὰ τὸ τότε Αὐστριακὸν Ταχυδρομεῖον (σημερινὴ ὁδὸς Φράγκων) καὶ ὁ βραδύτερον ἐκ νέου ἀνεπιτυχῆς τοῦ ἰδίου πυροβολισμὸς παρὰ τὴν Καμάραν, ὁ φόνος τοῦ ἐκ Κορυτσᾶς Κωστούρου ὡς ἡθικοῦ αὐτουργοῦ τῆς δολοφονίας τοῦ μητροπολίτου Κορυτσᾶς Φωτίου, ὁ ἀνεπιτυχῆς ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ἐλευθερίας πυροβολισμὸς τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν Ρουμανικῶν Σχολείων Δούμα, ἀποφοίτου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου μας, ὁ φόνος διαφόρων ἐργατῶν, ἐργαζομένων εἰς τὸ κερματοποιεῖον Ἀλατίνι καὶ ἐν γένει ἡ Θεσσαλονικὴ εἶχε καταστῆ εὐρὺ πεδίον ἐνόπλων ἀντεκδικήσεων μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδεὶς ποτὲ τῶν δραστῶν τῶν φόνων τούτων συνελήφθη ἢ ἐγένετο γνωστός.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1905 προκειμένου νὰ φυγαδευθῶσιν ἐκ Θεσσαλονίκης οἱ ὄπλαρχηγοὶ Γεώργιος Κακουλίδης (καπετὰν Δράγας) καὶ Χρῆστος Τσολακόπουλος (καπετὰν Ρέμπελος), ἀμφότεροι ἀξιωματικοί, ὁ Κορομηλᾶς ἐθεώρησε προτιμότερον νὰ τοὺς φυγαδεύσῃ μεγαλοπρεπῶς καὶ μετὰ τιμῶν ἀντὶ τῆς περιπετειώδους καὶ μακροχρονίου καὶ ἐπικινδύνου καθιερωμένης διὰ τῆς ὀργανώσεώς μας ὁδοῦ. Τότε εἶχε διαταχθῆ ἡ μετάθεσις εἰς Ἀθήνας τοῦ πρώτου γραμματέως τοῦ Προξενείου Θεσσαλονίκης, ἐγγάμου, διαμένοντος εἰς τὸ παρὰ τὴν ἀποβάθραν διακρινόμενον ἐν Θεσσαλονικῇ ξενοδοχεῖον «Ὀλυμπος». Ὁ Κορομηλᾶς ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας τῆς ἀναχωρήσεώς του διέταξε νὰ συγκεντρωθῆ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ὀλόκληρον τὸ προσωπικὸν τοῦ Προξενείου, διὰ δὲ τῶν καβάσηδων εἶχον ἐτοιμασθῆ δύο λέμβοι πολυτελεῖς εἰς τὴν κεντρικὴν ἀποβάθραν δι' ἧς ἐπεβιβάζοντο συνήθως οἱ ἐπίσημοι. Ὁ Τοῦρκος ἀστυνομικὸς εἶχεν εἰδοποιηθῆ ὅτι θὰ ἐπεβιβάζετο ὁ ἀπερχόμενος γραμματεὺς καὶ ὅτι θὰ κατευωδούτο μέχρι τοῦ ἀτμοπλοίου δι' ὄλου τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Προξενείου. Πράγματι αἱ λέμβοι εἶχον πλευρίσει, ὅποτε ὁ Κορομηλᾶς ἠγούμενος τῆς συγκεντρώσεως ταύτης μετὰ τὴν κυρίαν τοῦ προξενικοῦ στηριζομένην ἐπὶ τοῦ βραχίονός του, κατέρχεται τοῦ ξενοδοχείου καὶ πεζῆ διευθύνεται πρὸς τὴν ἀποβάθραν, ἀκολουθούμενος παρ' ὅλων ἡμῶν μετὰ τῶν φυγαδευομένων ὄπλαρχηγῶν. Πάραυτα ἐπεβιβάσθημεν πάντες τῶν ἀναμενουσῶν λέμβων, ὁ Τοῦρκος ἀστυνομικὸς πτοηθεὶς ἀπὸ τὸν ὄγκον τοῦ προσωπικοῦ καὶ τὴν ἐπισημότητα τῆς ἀναχωρήσεως οὐδεμίαν παρενέβαλε δυσχέρειαν, ἤρχισε μόνον νὰ μετῶ διὰ τὸν μετέπειτα

ἔλεγchon τὰ πρόσωπα τῶν ἐπιβιβασθέντων, ἀλλ' ὁ Κορομηλᾶς μετ' τὴν ἐπιβλητικὴν φυσιογνωμίαν του διέταξε ἀμέσως τὸν λεμβοῦχον νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ οὕτω μεγαλοπρεπῶς καὶ ὑπὸ τὰς ὕψεις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐπεβιβάσθησαν τοῦ ἀναχωροῦντος δι' Ἀθήνας ἰταλικοῦ ἀτμοπλοίου ἀμφότεροι οἱ ὄπλαρχηγοὶ μας.

Χαρακτηριστικὸν τῆς πολυσχιδοῦς δράσεως καὶ τῆς ἀφαντάστου ζωτικότητος παντὸς στοιχείου ἑλληνικοῦ κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην εἶναι καὶ τὸ ὅτι διὰ τῆς ὀργανώσεως κατορθώσαμεν νὰ λαμβάνωμεν γνῶσιν τῆς ἐμπιστευτικῆς ἀλληλογραφίας τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν τριῶν βιλαετιῶν Μακεδονίας Χιλμῆ πασᾶ πρὶν λάβῃ οὗτος γνῶσιν ταύτης. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ μετέδιδον πρὸς αὐτὸν τὸν φόνον ἑνὸς ὄπλαρχηγοῦ Ζώῃ ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Μοναστηρίου. Ὁ Χιλμῆ πασᾶς γνωρίζων τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τῶν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας εἶχεν ὡς ἀξιωματικοῦ ὑπηρετοῦντος ἐν τῷ ἡμετέρῳ Προξενείῳ, εἶπε πρὸς τὸν Κομπογούρη, διευθύνοντα τὸ Προξενεῖον, εἰς ὑπηρεσιακὴν τινα συνάντησιν μετ' αὐτοῦ: «Πάει κι' αὐτὸς ὁ δικός σας ὁ Ζώῃς εἰς συμπλοκὴν μετὰ στρατοῦ». Ὁ Κομπογούρης, ὅστις πρὸ δέκα λεπτῶν μετ' ἀφῆκε σῶον ἐν τῷ Προξενείῳ, εἶχε τὴν ἐτοιμότητα ν' ἀποφύγῃ νὰ τοῦ δώσῃ ὠρισμένην ἀπ' εὐθείας ἀπάντησιν καὶ ἀμέσως ἐστρεψε τὸν λόγον ἐπ' ἄλλου θέματος. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀνεγινώσκομεν ἐν τῇ ἀποστελλομένῃ πρὸς αὐτὸν ἀλληλογραφίᾳ ὅτι «ὄσα σᾶς ἀνεφέρομεν περὶ τοῦ φόνου τοῦ Ζώῃ δὲν εἶναι ἀκριβῆ, ἐπρόκειτο περὶ ἄλλου». Τὴν πολῦτιμον ταύτην ὑπηρεσίαν μᾶς προσέφερον ὁμογενῆς ἀνήκων εἰς τὴν τότε τουρκικὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν, ὅστις ἀπέθανε πρὸ τινῶν ἐτῶν ἐν ἐσχάτῃ ἐνδείᾳ.

Ἐπεισόδιον ἄξιον ἰδιαζούσης μνείας κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπίσης θεωρῶ καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἕλληλοῦ ὑπηκόου ἀλλ' ὁμογενοῦς Ροβέρτου Ἀββοτ, κωφαλάου υἱοῦ τοῦ ἀκραιφνοῦς ὁμογενοῦς εὐπατρίδου Ἀλφρέδου Ἀββοτ, ὑπηρετήσαντος ἀφιλοκερδέστατα καὶ μετ' ἔθνικοῦ ἐνδιαφέροντος τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα Θεσσαλονίκης. Τὰ αἴτια τὰ προκαλέσαντα τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην ἦσαν καθαρῶς ληστρικά, οἱ δὲ ὀργανώσαντες ταύτην δυστυχῶς Ἕλληνες. Ὁ κηπουρὸς κατήγετο ἐξ Ἀσβεστοχωρίου· οὗτος συνεννοηθεὶς μετ' ἄλλων συγχωριῶν του κυρίως, ἀλλὰ καὶ τινῶν ἐκ Θεσσαλονίκης ἡμετέρων, κατέστρωσαν τὸ σχέδιον τῆς αἰχμαλωσίας, ἐπωφελοῦμενοι τοῦ φυσικοῦ ἐλαττώματος τοῦ θυματός των ὡς κωφαλάου. Ἐν ἑσπερινῇ χειμερινῇ ὥρᾳ καὶ ἐν ἡμέρᾳ καθ' ἣν σφοδρότατος ἄνεμος δὲν ἐπέτρεπε ν' ἀκουσθῇ οἰοσδήποτε ἐν τῇ οἰκίᾳ κρότος ἐξωθεν, ἐκρύβησαν τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἐντὸς τοῦ κήπου εἰς κατάλληλον θέσιν, παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἐκ τῆς ἐξωθύρας τοῦ κήπου εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, κειμένης εἰς τὸ βάθος τοῦ κήπου καὶ παρὰ τὴν θάλασσαν. Ὁ Ἀββοτ ἀνύποπτος ἐπανάρχετο τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅποτε δέχεται τὴν ἐπίθεσιν τῶν τριῶν ἐλλοχευόντων, οἵτινες προσεπάθουν νὰ τοῦ φιμώσωσι τὸ στόμα,

ὥστε νὰ μὴ δύναται οὔτε ἀνάρθρους φωνὰς νὰ ἐκστομίσι. Διεζήχθη τότε ζωηροτάτη πάλη μεταξύ των, διότι ὁ Ἄββοτ εἶναι ἀρκετὰ στιβαρὸς καὶ ἱκανὸς ἀθλητῆς, ἀλλ' ἐν τέλει κατεβλήθη, ἀφοῦ ἐδάγκασε τόσον ἰσχυρὰ τὴν χεῖρα τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ τοῦ ἀποκόψῃ τὸν δάκτυλον. Δέσμιον τὸν ὠδήγησαν μέχρι τῆς ἐξωθύρας τοῦ κήπου καὶ ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν ὅτι ὁ δρόμος, ὁ τόσον συχναζόμενος, ἦτο ἔρημος λόγῳ τῆς κρατούσης κακοκαιρίας, τὸν ὠδήγησαν εἰς ἄγνωστον μέρος. Τὴν ἐπομένην ἡ εἶδησις αὕτη κατέπληξεν ὅλους, λόγῳ τῆς θρασύτητος τῶν δραστῶν, ὡς γενομένης τῆς ἀπαγωγῆς ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ αἰχμαλωτισθέντος, κειμένης εἰς κεντρικὸν τῆς πόλεως μέρος, ἰδίᾳ ὅμως ἡμᾶς οὔτινες εὐρισκόμεθα εἰς στενάς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς ὁμογενοῦς ταύτης οἰκογενείας. Τὸ Ἀγγλικὸν Προξενεῖον λόγῳ τῆς ὑπηκοότητός του ἐπελήφθη ἀμέσως τῆς ὑποθέσεως ταύτης καὶ ἠξίωσε παρὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως παύσῃ κάθε καταδίωξις ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἵνα μὴ διατρέξῃ κίνδυνον ἡ ζωὴ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος καὶ ὄντως ἐχαλαρώθῃ κάθε τοιαύτη καταδικωτικὴ προσπάθεια. Εἰς ὅλους ἐσχηματίσθη ἡ πεποίθησις ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ληστείας καὶ ἀνεμένετο ἡ διατύπωσις τῆς ἀξιώσεως τῶν λύτρων. Παρῆλθον μερικαὶ ἡμέραι καὶ οὐδαμοῦ ἀνεφαίνετο ἵχνος τῆς διαπραχθείσης ληστείας. Ἡ ἀγωνία ἐπετείνετο ὅσον ἀφορᾷ τὴν ζωὴν τοῦ αἰχμαλώτου καὶ οἱ Τοῦρκοι παρὰ τὴν ἀξιουμένην ἐκ μέρους τοῦ Ἀγγλοῦ Προξένου χαλάρωσιν τῶν μέτρων καταδίωξεως, ἐν τούτοις προέβαινον εἰς παντὸς εἶδους προσπαθείας πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν δραστῶν. Φήμη ἤρχισε νὰ κυκλοφορῇ ὅτι οἱ δράσται ἦσαν Ἕλληνες συνεργαζόμενοι μετὰ Ὁθωμανῶν. Τοῦτο πληροφορηθεὶς ὁ Χιλμῆ πασᾶς ἀμέσως ἐκάλεσε τὸν διευθύνοντα τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον Κοντογούρην καὶ τοῦ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ Προξενείου, ὅπως συμβάλῃ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν φημολογουμένων τούτων Ἑλλήνων κακοποιῶν. Ὁ Κοντογούρης μετὰ τὴν μετὰ τοῦ Χιλμῆ πασᾶ συνεννόησίν του, ἐπανελθὼν εἰς τὸ Προξενεῖον, μοὶ ἀνεκοίνωσε τὴν τοιαύτην ὑπόδειξιν τοῦ Χιλμῆ πασᾶ πρὸς τὸν ὅποιον ἐδηλώθη συγχρόνως τὸ ἀμέριστον ἐνδιαφέρον τοῦ Προξενείου μας ὑπὲρ τοῦ ἀτυχοῦς ὁμογενοῦς. Τότε ἐσκέφθην νὰ καλέσω ἕνα ἐκ τῶν θεωρουμένων ὡς καταλληλῶν ἵνα ἀνακαλύψωσι τοιοῦτου εἶδους ἐγκληματικὰς πράξεις καὶ ὡς καταλληλότερον ἐθεώρησα ἕνα γνωστὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μας Κῶτσον Τσουλῆν ἢ Αἰγινήτην, πρὸς τὸν ὅποιον ἀνεκοίνωσα τὸν σκοπὸν τῆς προσκλήσεώς του. Ἐπεκαλέσθην τὰ πατριωτικὰ του αἰσθήματα πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν τοιούτων ἐγκληματιῶν, οἱ ὅποιοι τοῦ ἐτόνιζον, ἂν εἶναι Ἕλληνες, στιγματίζουσι τὴν πατρίδα μας καὶ τοῦ ἐκαυτηρίασα διὰ τῶν ζωηροτέρων ἐκφράσεων τὴν κακοῦργον ταύτην πρᾶξιν. Ὁ Κῶτσος ἐφαίνετο συγκινοῦμενος ἐκ τῶν λόγων μου καὶ ἐπλειοδότει εἰς τὰς κατ' αὐτῶν ἐκφράσεις μου μεταχειριζόμενος τὰς βαναυσωτέρας ὕβρεις. Ἐν τέλει ἀνέλαβε νὰ ἐξέλθῃ ἀνὰ τὴν ὑπαιθρον πρὸς ἀνεύρεσίν των, ἐφοδιασθεὶς μὲ σημεῖωμα ἀφ' ἐνὸς τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, δι' οὗ θὰ ἐτίθετο

ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πᾶν τουρκικὸν ἀπόσπασμα ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εὔρεθῃ καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ σημείωμα ἰδικὸν μου ὅπως πᾶν σῶμα τῆς ἡμετέρας ὀργανώσεως συναντῶμενον παρ' αὐτοῦ νὰ τοῦ παράσχη πᾶσαν συνδρομὴν πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν δραστῶν. Οὐδεὶς κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην εὔρεθη ὑπὸ ἀσφαλεστέρας συνθήκας, κινούμενος ἀνὰ τὴν ὑπαιθρον, μὲ τοιαῦτα ἀσφαλῆ ἐφόδια. Μετὰ τρεῖς-τέσσαρας ἡμέρας ἐπανῆλθε καὶ μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὅτι παρ' ὅλας τὰς ἐξαιρετικὰς προσπάθειάς του δὲν κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ τίποτε, ἀλλ' ἀκριβῶς τότε ἐρρίφθη ἢ πρὸς τὴν οἰκογένειαν Ἄββοτ ἐπιστολὴ εἰς τὴν θύραν τοῦ κήπου περὶ καταβολῆς τῶν λύτρων. Ἀνακαλυφθείσης βραδύτερον ὀλοκλήρου τῆς συμμορίας, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἀπεκαλύφθη ὅτι οὗτος ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς συμμορίας τῆς διαπραξάσης τὴν ἀτιμωτικὴν ταύτην πράξιν. Ἡ σύμπτωσις αὕτη ἀποκαλύπτει τὴν πλήρη γνῶσιν τῶν χαρακτήρων τῶν προσώπων τῆς ὀργανώσεώς μας, ἀφοῦ διεγνώσαμεν τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα παρεῖχον τὰς μεγαλύτερας πιθανότητας, ἂν μὴ τῆς συμμετοχῆς, τοῦλάχιστον τῆς ἀνευρέσεως τῶν δραστῶν.

Καθορισθέντων τῶν λύτρων εἰς 12.000 λίρας Τουρκίας ἐφορτώθησαν ἐπὶ ζῶων καὶ δι' ἑνὸς παλαιοῦ ἐμπίστου τῆς ὑπηρεσίας τῆς οἰκογενείας Ἄββοτ, ὀνόματι Βαγγέλη, μετεφέρθησαν εἰς τὸ ὑποδειχθὲν μέρος πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ χωρίου Ἀσβεστοχωρίου, πολὺ πέραν τοῦ Παπαφείου Ὀρφανοτροφείου, ὅπου τοὺς ἀνέμενον τινες ἐξ αὐτῶν ἔνοπλοι μὲ παρηλαγμένα τὰ πρόσωπα διὰ βαφῆς. Οἱ ἔνοπλοι παρέλαβον τὸ φορτίον καὶ μετὰ τινος ὥρας ἀφοῦ τὸν περιέφερον ἐπὶ μακρὸν μὲ κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς περὶ τὴν Θεσσαλονικίαν, ἵνα ἔχη τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔρχεται μακρόθεν, τὸν ἀφῆκαν περὶ τὰ ξημερώματα ὀλίγον πέραν τοῦ Παπαφείου.

Ἡ ληστεία ἐξετελέσθη τεχνικώτατα, ὁ δὲ αἰχμάλωτος παρέμεινεν ἐγκάθειρκτος ἐν οἰκίᾳ τινὶ τοῦ Ἀσβεστοχωρίου, χωρὶς νὰ κατορθωθῇ νὰ ἀνευρεθῇ ἵχνος τῶν δραστῶν. Μετὰ ἡμέρας ἀρκετὰς ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ αἰχμαλώτου, ὅποτε πλέον εἶχε καταπαύσει πᾶς θόρυβος καὶ σχεδὸν εἶχε λησμονηθῆ ἢ ληστρικὴ αὕτη πράξις, συνελάκησαν δύο ἡμέτεροι εἰς τὴν συνοικίαν Ντεπῶ, ὧν εἷς κουρεύς, μὲ ἀφορμὴν τῆς συμπλοκῆς τὴν διανομὴν τῶν λύτρων. Ἐκ τῆς συλλήψεως αὐτῶν ἀπεκαλύφθη ὀλόκληρος ἢ συμμορία, κατεσχέθη δὲ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν καταβληθέντων λύτρων εἰς αὐτουσίας λίρας. Δυστυχῶς οἱ δράσται ἦσαν ὁμογενεῖς, ὡς εἶπομεν, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι προσέφερον τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν ἐθνικὴν ὀργάνωσιν. Ἐξ αὐτοῦ λαβόντες ἀφορμὴν οἱ Βουλγαροὶ πρὸς δυσφημισμὸν μας ἐδημοσίευσαν εἰς τὰς ἐφημερίδας των ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Κομιτᾶτον ἐξαντλήσας τοὺς πόρους του ἐτράπη εἰς ληστείας πρὸς ἐξέυρεσιν χρημάτων. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐξεδικάσθη ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων, ἐξαιρετικῶς δὲ λόγῳ τῆς σοβαρότητος τῆς ὑποθέσεως καὶ τῆς προελεύσεως τοῦ αἰχμαλώτου ὡς Ἀγγλοῦ ὑπηκόου, ἐξεδικάσθη ἀπὸ

τὸ Ἑκτακτον Εἰδικὸν Στρατοδικεῖον ὅπου ἐξεδικάζοντο αἱ πολιτικῆς φύσεως ὑποθέσεις. Οἱ δράσται κατεδικάσθησαν εἰς πολυετεῖς αὐστηρὰς ποινάς, ἀλλὰ μετὰ ἔτος περίπου ἀφέθησαν ἐλεύθεροι, χορηγηθείσης γενικῆς ἀμνηστίας κατὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΟΡΓΑΝΩΘΕΝΤΑ ΑΝΤΑΡΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΑ

Κατόπιν τῆς δξύτητος, ἣν εἶχε λάβει ἡ ἔνοπλος ἐπέμβασις τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως κατὰ τὰ ἔτη 1903 καὶ 1904, ἐλήφθη ἀπόφασις περὶ ὀργανώσεως μιᾶς ἐπίσης ἐνόπλου ἀμυντικῆς ἡμετέρας ἐνεργείας καὶ τῆς χρησιμοποίησεως ἀριθμοῦ τινος ἀξιωματικῶν πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ἐνεργείας ταύτης. Εὐθὺς ἀμέσως ἀπεφασίσθη ἡ πρὸς τὰ ἐπικαιρότερα σημεῖα ἐμφάνισις ἡμετέρων σωμάτων διὰ τὴν ἀναθάρρυσιν τῶν ἐπτοημένων καὶ τὴν προστασίαν τῶν ὀπωσδήποτε ἀπειλουμένων καὶ ὡς τοιαῦτα ὠρίσθησαν ἡ λίμνη τῶν Γιανιτσῶν, τὸ διαμέρισμα Βερμίου, τὸ διαμέρισμα Καρατζόβας, τὸ διαμέρισμα Γουμέντζης, τὸ Μπέλες καὶ τελευταῖον ἡ Χαλκιδική, ὅχι βεβαίως πρὸς ἀντιμετώπισιν βουλγαρικῆς ἐνεργείας ἐν Χαλκιδικῇ, καθόσον τὸ διαμέρισμα ὑπῆρξε πάντοτε ἀκραιφνῶς ἑλληνικόν, πλὴν τῶν ἐν Καλαμαριᾷ σποραδικῶς ἐγκατεσπαρμένων Τούρκων, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τούτου ἀπὸ ἐπικινδύνους ὑλοτόμους, προερχομένους ἐκ τῶν βορειοτέρων μερῶν τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, οἵτινες συνέρρουσιν ἐκεῖ διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν καὶ οὕτω δὲν ἠδυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τοῦτο ὡς ὀρηκτήριον, ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ καταφύγιον τῶν διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν προωρισμένων σωμάτων.

Πρὸ τῆς ὀργανώσεως τῶν ἡμετέρων σωμάτων ἐλειτούργει ὀλιγαριθμώτατον τοιοῦτον ἐντὸς τῆς λίμνης Γιανιτσῶν ὑπὸ τὸν ἐκ Γιδᾶ Τζόλαν Περήφανον, ὃν μετ' ὀλίγον διεδέχθη ὁ ἐπίσης ἐκ Γιδᾶ Θεοχάρης Κούγκας πρὸς προστασίαν τῶν ἐν τῇ λίμνῃ ἡμετέρων ἀλιέων. Ἀμφότεροι οἱ ὀπλαρχηγοὶ οὗτοι, παρὰ τὴν γλισχρότητα τῶν μέσων ἅτινα διέθετον, εἰργάσθησαν μὲ πολλὴν ἀφοσίωσιν καὶ μὲ πολλὴν εὐσυνειδησίαν, προσχωρήσαντες ἐν τέλει εἰς τὴν ἡμετέραν ὀργάνωσιν εὐθὺς ὡς ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐπίσημον, οὕτως εἰπεῖν, ἡμέτερον σῶμα τῆς λίμνης τῶν Γιανιτσῶν ὑπὸ τὸν τότε ὑπολοχαγὸν Μπουκουβάλα Κ. (καπετὰν Πετρίλος). Πλὴν τούτου περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1904 ἕτερον σῶμα ἐκ τεσσάρων ἕως πέντε ἀνδρῶν ἐλειτούργησεν ἐπὶ τινα χρόνον περὶ τὴν λίμνην τοῦ Ἀγίου Βασιλείου ὑπὸ τὸν ἐξ Ἀσβεστοχωρίου Ἀντώνιον Μαλαμάταν ἢ Κατσαντώνην, ἐργασθὲν ἐπίσης μὲ πολλὴν δεξιότητα καὶ μὲ πολλὴν αὐταπάρνησιν.

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1904 ἐνεφανίσθη τὸ ὑπὸ τὸν ἄριστον Κρῆτα ὀπλαρχηγὸν Μανώλην Κατσιγάρην σῶμα καταρτισθὲν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι. Τὸ σῶμα τοῦτο περιεβλήθη ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς του μὲ αἴγλην ἐξαιρετι-

κὴν κατόπιν μιᾶς ὄντως ἡρωϊκῆς συμπλοκῆς, ἣν διεξήγαγεν ἐναντίον βουλγαρικῆς συμμορίας. Τὸ σῶμα τοῦτο εὐρισκόμενον περὶ τὸ Βλάντοβον ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ διευθυνθῆ πρὸς βορρᾶν, δηλαδὴ πρὸς Καρατζόβαν, ἀλλὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης ἔδει νὰ διέλθῃ μεταξὺ δύο φανατικωτάτων βουλγαρικῶν χωρίων, τοῦ Σαρακινόβου καὶ τῆς Βουλκόβιανης, συνήθων ἐνδiciaτημάτων τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Τὴν 26ην Νοεμβρίου ἀνεχώρησαν ἐκ Βλαντόβου καὶ τὴν ἐσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας εὐρίσκοντο παρὰ τὸ Τέχοβον, ὅπου συνέλαβον τέσσαρας φανατικούς σχισματικούς, ἐξ ὧν τοὺς τρεῖς ἐφόνευσαν, ἐτραυματίσαν δὲ τὸν τέταρτον θανασίμως.

Τὴν πρωτᾶν τῆς 27ης εὐρέθησαν ἔξωθι τοῦ χωρίου Σαρακινόβου, ὅπου βουλγαρικὴ συμμορία συντρεχομένη καὶ ὑπὸ πολλῶν χωρικῶν, περὶ τοὺς 150 περίπου, εἶχε παρασκευάσει ἐνέδραν ἐναντίον τῶν ἡμετέρων. Οἱ ἡμέτεροι καίτοι ἐμπεσόντες εἰς ἐνέδραν κατώρθωσαν νὰ διεξαγάγωσι πεισματωδεστάτην συμπλοκὴν, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Τὴν ἐπιούσαν μεταβάς ἐπὶ τοῦ τόπου ὁ καιμκαμάης ἀνεῦρεν ὀκτὼ πτώματα καὶ ἐξ βαρέως τραυματισμένους. Οἱ ἡμέτεροι οὐδεμίαν ἀπώλειαν εἶχον καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν πρὸς βορρᾶν πορείαν συμφώνως τῇ ἐντολῇ των. Ἡ διὰ τῶν ἐκεῖ χωρίων διέλευσις τῶν ἡμετέρων ἐνεποίησεν ἀρίστην ἐντύπωσιν, ἀνεθάρρησαν δὲ τὰ πεφοβισμένα ἑλληνικὰ χωρία. Πολλοὶ τῶν πρό τιος ἀποσκιρτησάντων, βλέποντες τὴν ἐνέργειαν τῶν ἡμετέρων σωμάτων, ἤρξαντο προσερχόμενοι εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀρχιερεῖς.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ὅπερ ἰδιαζόντως ἀπερρόφησεν ὄλην τὴν ἐντατικὴν προσπάθειαν τοῦ ἐν Θεσσαλονικῇ Κέντρου ἦτο ἡ συγκρότησις τοῦ ὑπὸ τὸν Γεώργιον Πέτρου ἢ καπετὰν Γεωργάκην ἀτυχήσαντος πρώτου ὀργανωμένου ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικοῦ σώματος. Παρ' ὅλα τ' ἀνεγνωρισμένα πάμπολλα πλεονεκτήματα, ἠθικὰ προπαντός, ἀλλὰ καὶ ὕλικὰ κατὰ δεύτερον λόγον, τῆς ἐξ ἰθαγενῶν συγκροτήσεως τῶν σωμάτων, ἐν τούτοις ἡ πρώτη ὄθησις πρὸς τὴν ἐνοπλον δρᾶσιν ἔδει ἀπαραιτήτως νὰ δοθῆ ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο τὸ σῶμα τοῦτο ἀπαρτισθὲν ἐξ ὀγδοήκοντα ἀρίστων ὀπλιτῶν, στρατολογηθέντων μετ' ἰδιαζούσης προσοχῆς, περιελάμβανε κατὰ τὰ 4/5 ὀπλίτας ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ μόλις κατὰ τὸ 1/5 ἰθαγενεῖς ἀπαραιτήτους ἄλλωστε διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ ἐδάφους, τῶν προσώπων καὶ τῶν ἐν γένει συνθηκῶν τῆς μακεδονικῆς ζωῆς. Τὸ σῶμα τοῦτο συνεκεντρώθη παρὰ τὸ Κουροῦ-Κιουπροῦ τῆς κάτω λίμνης τοῦ Ρουμλουκίου, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Μάλγαρα, ὁπόθεν ἐκκινήσαν τὴν ἐσπέραν τῆς 11ης Δεκεμβρίου 1904 διηυθύνετο πρὸς βορρᾶν καὶ μετὰ ὀλονύκτιον πορείαν εὐρέθη τὴν πρωτᾶν τῆς ἐπομένης ἔξωθι τοῦ χωρίου Ἄθουρα (Μπόζετς), ὅπου γενόμενον ἀντιληπτὸν ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ παραμένοντος τουρκικοῦ ἀποσπάσματος, ἠναγκάσθη νὰ συγκρουσθῆ μετ' αὐτοῦ, κατώρθωσεν ὅμως νὰ διαφύγῃ πρὸς Ἅγιον Πέτρον (Πέτροβον) τῆς Γουμέντζης ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀπωλείας. Ἐκεῖ ἐπληροφόρησαν

ὅτι τὴν προηγουμένην βουλγαρικὴ συμμορία εἰσελθοῦσα ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶχε φονεύσει τέσσαρας ἡμετέρους προκρίτους μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν ὑπερήλικα ἱερέα τοῦ χωριοῦ Παπαμπουζίνου. Ὁ ἡμέτερος ἀρχηγὸς θέλων νὰ προβῆ ἀμέσως εἰς ἀντίποινα ἀπησχολήθη μὲ τὴν σύλληψιν 13 σχισματικῶν τοῦ χωριοῦ τούτου, οὓς ἐπρόκειτο νὰ τιμωρήσῃ διὰ θανάτου, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι εὐρίσκεται ἐν ἐπαφῇ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀφοῦ τὴν προηγουμένην εἶχε συμπλακῆ εἰς Ἄθουρα. Καταφθάσαντος ἐν τῷ μεταξὺ τουρκικοῦ στρατοῦ τόσον ἐκ Γιανιτσῶν ὅσον καὶ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, ὅπου ὑπῆρχον στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, ἠναγκάσθη ὄχι μόνον τοὺς συλληφθέντας σχισματικούς νὰ ἀπολύσῃ ἀλλὰ καὶ σῶμα ὀλόκληρον νὰ παραδώσῃ, κατόπιν μικρᾶς συμπλοκῆς μετ' αὐτοῦ, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν τέσσαρες ἐκ τῶν ἡμετέρων, νὰ διαφύγωσι δὲ ἄλλοι τέσσαρες. Τὸ σῶμα ἐζήτησε νὰ διασπᾶσθαι τὴν στρατιωτικὴν ζώνην, ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς τοὺς ἀπέτρεψεν ἀπὸ τοῦ νὰ προβῶσιν εἰς τοιαύτην ζωηράν κατὰ τοῦ στρατοῦ δρᾶσιν, παραπλανήσας τοὺς ὀπλίτας του μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι κατόπιν ἰδιαιτέρων συνεννοήσεών του ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἀφίεντο ἐλεύθεροι καὶ οὕτω συνελήφθησαν ἐβδομήντα δύο ἐκλεκτοὶ ὀπλίται, οἵτινες ὠδηγήθησαν εἰς Γιανιτσά, ὅπου παρέμειναν ἐπὶ δέκα ὀκτῶ ἡμέρας μέχρι ἀποπερατώσεως τῶν σχετικῶν ἀνακρίσεων. Τὸ σῶμα τοῦτο ἦτο διηρημένον εἰς τέσσαρα τμήματα, ὧν οἱ ἐπὶ κεφαλῆς ἦσαν οἱ Κωνσταντῖνος Πέτρου, ἀδελφὸς τοῦ ἀρχηγοῦ, Γεώργιος Κανελλόπουλος ἐκ Κυπαρισσίας, Ἀλέξανδρος Σταμάτης ἐκ Χαλκίδος καὶ Δημήτριος Καρακόντσας, οἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς ἰσότιμοι ὑπαρχηγοί.

Τοσοῦτον ἄδοξον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ πρώτου τούτου ὀργανωθέντος ἐλληνικοῦ σώματος ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπερ, ἐπαναλαμβάνω, εἶχεν ἀπορροφήσει ὅλην τὴν ζωτικότητα καὶ ἐξειδικιασμένην προσπάθειαν τόσον τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Κέντρου ὅσον καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις. Ἡ ἀποτυχία τοῦ σώματος τούτου ἔσχε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν πληθυσμῶν τῆς ἐπιμάχου ζώνης, καθ' ὅσον ἡ ἐξοδὸς του ἀνεμένετο παρὰ τῶν πληθυσμῶν τούτων ὡς πραγματικὴ ἀπολύτρωσις των ἀπὸ τῶν δεινῶν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, ἀντὶ δὲ τούτου ἔβλεπον τὴν ἐπομένην τῆς ἐξόδου του νὰ παραδίδηται εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς καθ' ὃν τρόπον παρεδόθη. Ἡ ἀπέναντι τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ μὴ ἐχθρική στάσις τοῦ σώματος ἔσχε καὶ μίαν εὐμενῆ ἀπήχθῃσιν· συνετέλεσεν ὥστε νὰ τιμωρηθῶσι λίαν ἐπιεικῶς παρὰ τοῦ τουρκικοῦ δικαστηρίου, ἤτοι μὲ ποινὰς ποικιλοῦσας ἀπὸ 1-2 ἐτῶν, τοῦ ἀρχηγοῦ μόνον τιμωρηθέντος μὲ ποινὴν 2 1/2 ἐτῶν. Συμφώνως δὲ πρὸς ἰσχύουσας παρὰ τοῖς Τούρκοις ἀρχὴν, οἱ συμπληροῦντες ἐκ τῶν καταδικῶν τὰ 2/3 τῆς ποινῆς των, δύνανται νὰ ἀπολυθῶσιν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ σουλτανικῆς ἢ ἄλλης θρησκευτικῆς μεγάλης ἐορτῆς καὶ οὕτω μετὰ πάροδον ὀλίγου χρόνου ἤρξαντο ἀπολυόμενοι, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ πάλιν ὡς ὀπλίται ἀνταρτικῶν σωμάτων, ἐπιδείξαντες διαγωγὴν ἐξαιρετον.

Μετά τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ ὑπὸ τὸν καπετὰν Γεωργιάκην σώματος τὸ διαμέρισμα τῶν Γιαντισῶν-Γουμέντζης ἦτο ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Οὐδεὶς ὁμογενῆς ἠδύνατο ἄνευ ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς συνοδείας νὰ ταξιδεύσῃ ἀπὸ Γιαντισῶν εἰς Γουμέντζαν καὶ τὰνάπαλιν. Ἡ συνεννόησις τῶν βουλγαριζόντων χωρικῶν μετὰ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἦτο καθωρισμένη. Εὐθύς ὡς ἐγένετο ἀντιληπτὴ ἡ διέλευσις οἰουδήποτε ὁμογενοῦς, διὰ τινος τῶν χωρίων τοῦ τμήματος ἐκείνου, ἀμέσως ἀνήρχετο ὁ ἐντεταλμένος τῆς ὀργανώσεως εἰς ὑψηλὸν σημεῖον, τοῦτον διεδέχετο ἕτερος ἐκ τοῦ παρακειμένου χωρίου καὶ διὰ τοῦ συνθηματικοῦ τούτου τρόπου μετεδίδοτο ἡ πληροφορία εἰς τὰ ἐκτελεστικά ὄργανα, ἅτινα προέβαινον εἰς τὸν φόνον τοῦ διερχομένου. Οὕτω ἡ συγκοινωνία εἶχε τελείως διακοπῆ καὶ μόνον λάθρα ἠδύνατό τις νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν βουλγαριζόντων, παρακάμπτων πάντως τὰ κατωκημένα μέρη.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Κορομηλᾶς, ἐπωφελούμενος τῆς ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Γουμέντζαν ἐπιστροφῆς τοῦ ἐκεῖ ἐγκατεστημένου ἱατροῦ Ἀγγέλου Σακελλαρίου, μὲ διέταξε νὰ τὸν ἀκολουθήσω, ἵνα μεταβῶμεν ὁμοῦ διὰ Γιαντισῶν εἰς Γουμέντζαν, ὥστε νὰ μοῦ δοθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῶ ἀμφοτέρα τὰ κέντρα ταῦτα. Ὁ ἱατρὸς Σακελλαρίου, ὅστις ὠμίλει ἄριστα τὴν τε τουρκικὴν καὶ τὸ ἐγχώριον σλαβομακεδονικὸν ἰδίωμα, ἀναλογιζόμενος τὴν εὐθύνην, ἣν ἀνελάμβανε διὰ τῆς παρακολουθήσεώς του ὑπ' ἐμοῦ, ἐζήτησε ἀπὸ τὸν γνωστὸν του φρούραρχον Θεσσαλονίκης καὶ γαμβρὸν τοῦ διοικητοῦ τοῦ Σώματος Στρατοῦ ἰσχυροτέραν τῆς συνήθους συνοδείαν, ἣν τῷ παρέσχεν. Τὸν ἐφωδίασε δὲ ἐπὶ πλέον διὰ σημειώματός του πρὸς τὸν ἐν Γιαντισοῖς φρούραρχον, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἐν Γουμέντζῃ τοιοῦτον, ἵνα χορηγήσωσιν ἀνάλογον συνοδείαν πρὸς ἡμᾶς κατὰ τὴν διαδρομὴν μας.

Τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1905 μετέβημεν σιδηροδρομικῶς εἰς Γέφυραν (Τοψίν), ἐκεῖ ἐπρόκειτο νὰ μᾶς ἀναμένῃ ἔφιππον στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, ὡς καὶ ἡ ἰδιωτικὴ ἄμαξα τοῦ Ὀθωμανοῦ προκρίτου τῶν Γιαντισῶν Ἐμὶν μπέη, ἀπογόνου τοῦ πρώτου καταλαβόντος τὰ διαμερίσματα ἐκεῖνα Τούρκου στρατηγοῦ Ἐβρενός, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ σουλτᾶνος ὡς ἀντάλλαγμα τῶν ὑπηρεσιῶν του εἶχε δώσει τὸ προνόμιον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς λίμνης τῶν Γιαντισῶν καὶ τὸ ὁποῖον κληρονομικῶς μετεφέρετο εἰς ὅλους τοὺς ἀπογόνους του. Μόλις ἐφθάσαμεν εἰς Γέφυραν ὁ Σακελλαρίου μετ' ἐκπλήξεώς του μεγάλῃ δὲν βλέπει τὸ ἔφιππον ἀπόσπασμα παρὰ μόνον τὴν ἰδιωτικὴν ἄμαξαν τοῦ Ἐμὶν μπέη. Ἡ πεδιάς ὀλόκληρος ἦτο κεκαλυμμένη ὑπὸ χιόνος, ἡ ἡμέρα βροχερὰ καὶ ἡ ἄμαξιτὴ ὁδὸς ἔρημος ἄνευ οὐδεμιᾶς κινήσεως. Ὁ Σακελλαρίου, γνωρίζων τὰς συνθήκας ὑφ' ἃς διετέλει τὸ διαμέρισμα ἐκεῖνο, δὲν ἀπεφάσιζε νὰ ἀναλάβῃ τὰς εὐθύνας τῆς ἐκκινήσεώς μας ἄνευ συνοδείας, κατόπιν ὁμῶς ἐπιμόνου ἐνισχύσεώς μου ὅπως μὴ ἀφήσωμεν ἀνεκτέλεστον τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν, ἀπεφασίσθη ἡ

ἐκκίνησις. Ἀπεμακρύνθημεν περὶ τὰ δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ, ὁπότε συνηγήσαμεν δύο ἐφιππους χωροφύλακας τοὺς ὁποίους ἠρώτησεν ὁ ἰατρός ἂν πηγαίνουν εἰς τὸν σταθμὸν καὶ τὸν ἐβεβαίωσαν ὅτι ἤρχοντο πρὸς συνάντησίν μας. Μετὰ 2-3 χιλιόμετρα συνηγήσαμεν ἄλλους δύο καὶ οὕτω μέχρι Γιανιτσῶν εὗρομεν ἐπιτηρουμένην ὁλόκληρον τὴν ὁδόν. Ἐν Γιανιτσοῖς ἐφιλοξενήθημεν παρὰ τοῦ προαναφερθέντος Ὀθωμανοῦ Ἐμὶν μπέη, πρὸς τὸν ὅποιον εἶχε δηλωθῆ ἡ ιδιότης μου ὡς προξενικοῦ ὑπαλλήλου, ὅχι ὅμως ὡς στρατιωτικοῦ. Ἡ φιλοξενία ἦτο πλουσιωτάτη καὶ ἀνάλογος πρὸς τὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις τοῦ οἰκοδεσπότη, ἀλλ' ὁ θρησκευτικὸς του φανατισμὸς μεγάλος, εἰς βαθμὸν ὥστε ὁ ἐπιφανὴς ἐκεῖνος Ὀθωμανὸς νὰ τρώγῃ ἄνευ πηρουνίου. Τὸ πρῶτον βεβαίως ἐβλεπον τὴν τοιαύτην συνήθειαν καὶ δὴ παρ' εὐπόρου Ὀθωμανοῦ, ὁμολογῶ δὲ ὅτι δὲν μοῦ ἀφῆκε τὴν δυσμενῆ ἐντύπωσιν, ἣν ὑπέθετον, ἰδίᾳ ὅταν εἶδον μετὰ πόσης ἐπιμελείας ἔπλυνε τὰς χεῖρας του πρὸ τοῦ φαγητοῦ καὶ μετὰ τὸ φαγητόν. Δυστυχῶς ἡ παρ' Ὀθωμανῶν φιλοξενία, ἣτις, ἐπαναλαμβάνω, ἦτο ἀξιοπρεπεστάτη, δὲν μοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐπικοινωνήσω μετὰ τῶν ἐν Γιανιτσοῖς ὁμογενῶν, ὡς ἐπεθύμουν, καὶ τὴν ἐπομένην ὑπὸ ἰσχυροτάτην συνοδείαν ἐξ 60 ἀνδρῶν ἐξεκινήσαμεν ἐπὶ ζώων διὰ Γουμέντζαν. Ἡ ἰσχυρὰ συνοδεία δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς ἐξειδικιασμένην προστασίαν τῆς προσωπικῆς μας ἀσφαλείας, ἀλλὰ καὶ εἰς προστασίαν αὐτῶν τῶν ἰδίων, καθόσον τὰ ἐξ ὀλίγων ἀνδρῶν ἀποσπάσματα ἀπεδεκατίζοντο παρὰ τῶν κομιτατζήδων εὐχερῶς. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι καθ' ὁδὸν ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀποσπάσματος ὑπαξιωματικὸς, προκειμένου νὰ διέλθωμεν πτυχὴν τινα τοῦ ἐδάφους, διέτασσε νὰ σταματῶμεν καὶ ἀπέστελλεν ἑκατέρωθεν περιπόλους πρὸς ἀναγνώρισιν, διότι ἐφοβεῖτο ἐγκατάστασιν ἐνέδρας. Μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν μᾶς ἔδιδε καὶ πάλιν τὸ σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως. Μὲ τοιαῦτα ἐξαιρετικὰ προφυλακτικὰ μέτρα ἐφθάσαμεν εἰς Γουμέντζαν τὴν ἑσπέραν τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1905.

Ἐν Γουμέντζῃ ἐφιλοξενήθημεν παρὰ τῷ ἰατρῷ Σακελλαρίου, ὅπου ἐγνώρισα ὁλόκληρον τὴν ἐκεῖ ὁμογενῆ κοινότητα, ἐξετάσας λεπτομερῶς τὰ τῆς ἐθνικῆς δράσεως καὶ ἐν γένει τὰς συνθήκας τῆς ὁμαδικῆς ἐμφανίσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος. Μετ' ἐκπλήξεώς μου μεγάλης ἐπληροφορούμην ὅτι ἐν τῇ κοινότητι ταύτῃ ὑπῆρχε μία λανθάνουσα ψυχρότης μεταξὺ προκρίτων (τζορμπατζήδων) καὶ λαϊκῆς μάζης, ὅπερ ἠμπόδιζε τὸν συντονισμὸν τῶν ἐνεργειῶν ὁλοκλήρου τοῦ ὁμογενοῦς στοιχείου. Τὴν ἐπομένην, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, τῇ συνοδείᾳ τῶν προκρίτων Γουμέντζης, ἐπεσκέφθη ὅλους τοὺς ἑορτάζοντας, δώσας οὕτω τὸν τόνον μᾶς στενοτέρας ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν δύο τούτων κοινωνικῶν τάξεων, ἣτις εὐτυχῶς διετηρήθη καθ' ὅλον τὸ μετέπειτα διάστημα τῆς ἐθνικῆς δράσεως ἐν τούτῳ τῷ ἐπικαίρῳ σημείῳ τῆς ἐπιμάχου ζώνης.

Τὰ ἐν Ἀθήναις καταρτιζόμενα διὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1905 ἀνταρτικὰ σώματα παρεσκευάζοντο μετὰ σπουδῆς, ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ μετὰ προσοχῆς. Ἡμεῖς ἐν Θεσ-

σαλονίκη παραλλήλως παρεσκευάζομεν τὰ τῆς ἀποβίβάσεως των εἰς κατάλληλον μέρος, δεδομένου ὅτι ἡ διὰ θαλάσσης μεταφορὰ ἐκρίθη ὡς προσφορωτέρα τῆς διὰ ξηρᾶς, ὡς ἐγκλειούσης τῆς τελευταίας δυσχερείας πολλάς, βραδύτητα μεγάλην καὶ κινδύνους.

Ὡς κατάλληλον πρὸς ἀποβίβασιν χώρον ἐξελέξαμεν τὸ Ρουμλούκι, τὴν δὲ λίμνην τῶν Γιαντισῶν ὡς τόπον συγκεντρώσεως τῶν σωμάτων καὶ ὡς ἀφετηρίαν ἐξορμήσεως πρὸς τὰς διαφόρους διευθύνσεις τοῦ προορισμοῦ των, ἀφοῦ ἡ λίμνη οὐδέποτε παρεβιάσθη ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων, πλὴν τῶν δύο περιπτώσεων ἃς θέλω ἀναφέρει κατωτέρω.

Τὸ Ρουμλούκι, καὶ τοιοῦτον ὠνομάζετο ὀλόκληρον τὸ νοτίως τῆς λίμνης Γιαντισῶν διαμέρισμα, λόγῳ τῶν ἀκραιφνῶς ἑλληνικῶν αἰσθημάτων τοῦ πληθυσμοῦ του, ἀπηρτίζετο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τσιφλικίων ὀθωμανικῶν, ἀλλ' ἡ ἐμφάνισις τῆς τουρκικῆς ἰδιοκτησίας ἐξεδηλοῦτο μόνον δι' ἑνὸς ἐπιστάτου Ὀθωμανοῦ (σοῦμπαση). Ἄλλως τε οἱ Ὀθωμανοὶ ἰδιοκτῆται, ἀποβλέποντες εἰς τὸ νὰ μὴ ὑποστῶσιν οὐδεμίαν βλάβην τὰ τσιφλικία των, εἶχον ὑποδείξει πρὸς τοὺς ἐκπροσώπους των ἐπιστάτας, ν' ἀνέχωνται πᾶσαν ἔνοπλον προπαρασκευήν, ἐφ' ὅσον ἐγνώριζον ὅτι αὕτη ἐστρέφετο κατὰ Χριστιανῶν καὶ ὄχι κατὰ Μωαμεθανῶν. Συνεπῶς τὸ Ρουμλούκι καθίστατο τὸ προσφορώτερον διὰ τὴν ἀποβίβασιν τῶν ἐκ παλαιᾶς Ἑλλάδος ἀποστελλομένων σωμάτων, ὡς καὶ τῶν πάσης φύσεως πυρομαχικῶν ἢ ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, χρησιμοποιηθέντων διὰ τὰς μεταφορὰς μικρῶν ἐκ Κουλακιᾶς πλοιαρίων, ὧν οἱ ἰδιοκτῆται, ὀφείλω νὰ τὸ τονίσω, μετὰ πολλῆς δεξιότητος καὶ ἀφοσιώσεως ἐξεπλήρωσαν τὸ ἔθνικόν τοῦτο ἔργον. Ἡ διαδρομὴ τῶν πλοιαρίων τούτων ἐγένετο ἀπὸ τοῦ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ θεσσαλικοῦ Πηνειοῦ Τσάγεζι μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀξιοῦ. Τοιαῦται διαδρομαὶ ἔγιναν πάμπολλαι χωρὶς νὰ ὑποπέσωσιν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν πρὸς καταδίωξιν τοῦ λαθρεμπορίου περιπολούντων καταδιωκτικῶν πλοιαρίων (κόλκαϊκι), χάρις εἰς τὴν δεξιότητα τῶν κυβερνητῶν των καὶ μόνον ἅπαξ συνητήθησαν μεθ' ἑνὸς τοιοῦτου καὶ ἀφοῦ ἀντήλλαξαν μακρόθεν μερικὸς πυροβολισμοὺς ἄνευ ἀποτελέσματος, ὁ ἰδιοκτῆτης τούτου Τσέλιος Τσῶκος, ἱκανώτατος ναυτικός, κατῶρθωσε νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὴν πλησιεστέραν ἀκτὴν, ν' ἀποβιβάσῃ τὸ σῶμα καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πλοῖον ἀκολουθήσας τὸ σῶμα. Τὸ πλήρωμα τοῦ τουρκικοῦ καταδιωκτικοῦ, πτοηθὲν ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ σώματος, δὲν προσήγγισεν εἰς τὴν ἀκτὴν, ἀλλ' ἀφοῦ παρηκολούθησε μακρόθεν τὴν ἀποβίβασιν ἀπεμακρύνθη. Ὁ ἡμέτερος Τσῶκος μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ τουρκικοῦ πλοίου ἐπιβάς τοῦ ἐγκαταλειφθέντος ἰδικοῦ του διημύθη εἰς Τσάγεζι πρὸς συνέχισιν τοῦ ἔθνικοῦ του ἔργου.

Τὸ διὰ τὸ Βέρμιον προορισθὲν σῶμα ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ Μαζαράκη Κωνσταντίνου (καπετὰν Ἀκρίτας). Τὸ διὰ τὴν Καρατζόβαν ὑπὸ τὸν ὑπομοίραρχον Σπυρομήλιον Σπυρίδωνα (καπετὰν

Μπούας). Τὸ διὰ τὸ Μπέλες ὑπὸ τὸν πρῶν ὑπαξιωματικὸν Νταφώτην Ἰωάννην. Τὸ διὰ τὸ Γκαντάς, περιφέρειας Γουμέντζης, ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Μωραΐτην Μιχαῆλ (καπετὰν Κόδρος) μετ' ὑπαρχηγὸν τὸν ὑπολοχαγὸν Φραγκόπουλον Α. Τὸ διὰ τὴν λίμνην τῶν Γιαντισῶν ὑπὸ τὸν ὑπολοχαγὸν Μπουκουβάλαν Κωνσταντῖνον (καπετὰν Πετρίλος). Τὸ διὰ τὴν Χαλκιδικὴν ὑπὸ τὸν ἐπιλοχίαν τοῦ μηχανικοῦ Παπαγεωργίου Ἀνδρέαν.

Τὸ ὑπὸ τὸν ὑπολοχαγὸν Μαζαράκη Κ. σῶμα παρέμεινε καθ' ὅλην τὴν θερινὴν περίοδον ἀνά τὸ Βέρμιον ὄρος καὶ ἐξεπλήρωσε πλήρως τὴν ἀποστολὴν του. Λεπτομερείας περὶ τῆς δράσεως τοῦ σώματος τούτου ἐδημοσίευσεν ὁ ἕδιος ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος.

Τὸ ὑπὸ τὸν ὑπομοίραρχον Σπυρομήλιον Σ. σῶμα, ἀφοῦ παρέμεινε ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἀνά τὸ Βέρμιον μετὰ τοῦ προηγουμένου σώματος, κατόπιν διηθύθη πρὸς Καρατζόβαν, ἀλλὰ διερχόμενον παρὰ τὸ χωρίον Μπατατσίν συνεχρούσθη μετὰ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος. Κατὰ τὴν σύγκρουσιν ἐτραυματίσθη ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος εἰς τὸν πόδα, ὅστις ὅμως καίτοι τραυματισμένος κατάρθωσε νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ μεταφερθῇ εἰς Νάουσαν, ὅπου παρέμεινε νοσηλευόμενος ἐπὶ μακρόν. Τὸ ὑπόλοιπον σῶμα μετὰ τὸν τραυματισμὸν τοῦ ἀρχηγοῦ διελύθη καὶ τινες τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματος τούτου προσεκολλήθησαν εἰς τὸ σῶμα Βερμίου, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπανῆλθον εἰς Ἀθήνας.

Τὸ ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Μωραΐτην Μ. σῶμα μόλις ἔφθασεν εἰς Γκαντάς τῆς Γουμέντζης ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψιν τουρκικοῦ ἀποσπάσματος καὶ συνεχρούσθη μετ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐκείνην τὸ σῶμα ἀφῆκε νεκροὺς τὸν τολμηρότατον καὶ φιλοτιμότατον ἀρχηγὸν τοῦ λοχαγὸν Μωραΐτην, τὸν ἐνθουσιωδέστατον ὑπαρχηγὸν τοῦ ὑπολοχαγὸν Φραγκόπουλον καὶ δύο ἔτι ὀπίστας, τὸν λοχίαν Στεφάνου καὶ τὸν σαλπικτὴν τοῦ σώματος. Οἱ τέσσαρες οὗτοι φονευθέντες ἐβάδιζον ὁμοῦ ἀνερχόμενοι πρὸς μίαν ὄφρυν τοῦ ἐδάφους, ἵνα ἐκεῖθεν παρακολουθήσωσι τὴν διεύθυνσιν τοῦ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος, περὶ τοῦ ὁποίου εἶχον τὴν πληροφορίαν ὅτι εἶχεν ἐμφανισθῆ εἰς τὰ ἐκεῖ πέριξ. Μόλις ὅμως ἀνῆλθον ἐπὶ τῆς ὄφρους καὶ ἀπεκαλύφθησαν ἐξ ὀλοκλήρου, ἀμέσως ἐδέχθησαν πυρὰ ἐκ μικρᾶς σχετικῶς ἀποστάσεως παρὰ τοῦ ἀποσπάσματος τούτου καὶ ἐφονεύθησαν καὶ οἱ τέσσαρες. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ ὑπαρχηγοῦ τὸ λοιπὸν σῶμα διελύθη, τῶν ἀνδρῶν καταφυγόντων εἰς τὰ πλησιέστερα ἐκεῖ ἡμέτερα χωρία, ἅτινα τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ τοὺς ἐφυγάδευσαν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν λίμνην τῶν Γιαντισῶν.

Τὸ διὰ τὸ Μπέλες προωρισμένον σῶμα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἄλλοτε λοχίου Νταφώτη ἐκ Κρήτης, γενναιοτάτου ὀπλαρχηγοῦ, ἀλλ' ἀπέιρου εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐνόπλου προσπαθείας, ἀπεβιβάσθη εἰς Ὀλυμπιάδα τῆς Χαλκιδικῆς περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου 1905. Εἶχε δύναμιν περίπου ὀγδοήκοντα ἀνδρῶν κατὰ τὸ πλεῖστον Κρητῶν καὶ εἶχε διαιρεθῆ εἰς τέσσαρα τμήματα. Οἱ ἀρχηγοὶ

τῶν τμημάτων τούτων ἦσαν οἱ ὑπαρχηγοὶ τοῦ σώματος καὶ ἔφερον τὰ διάσημα λοχαγοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ φέροντος τὰ τοῦ ταγματάρχου. Τὸ σῶμα τοῦτο παρερμηνεύσαν τὴν ἀποστολὴν ὡς ἐλαφροῦ σώματος εἶχε μετ' αὐτοῦ μεγάλην σχετικῶς προμήθειαν ἐφοδίων, ἅτινα διὰ τὴν μεταφέρειν κατὰ τὴν πρὸς βορρᾶν κίνησιν τοῦ ἐχρησιμοποίησε δι' ἐπιτάξεως τὰ ζῶα τῶν πρώτων ἐκεῖ τυχόντων Βλάχων, οἵτινες ἀφοῦ μετέφερον τὰ ἐφόδια τοῦ σώματος μέχρι περίπου τοῦ δάσους Σουβλιάνης τῆς Χαλκιδικῆς ἀφέθησαν ἐλεύθεροι. Οὗτοι ἀμέσως ἔσπευσαν νὰ καταδώσωσι τὸ σῶμα πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, οὗ ἕνεκεν ἐπηκολούθησε συμπλοκὴ τοῦ σώματος μετὰ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος, καθ' ἣν ἐφρονεύθησαν τρεῖς ἐκ τῶν ὀπλιτῶν τοῦ σώματος. Τὸ σῶμα ἀποσυρθὲν ἐκεῖθεν κατῴρθωσε νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸ ἄνωθεν τῆς μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας δάσος, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, μόλις δὲ ἐπληροφορήθη ὁ ἀείμνηστος Κορομηλᾶς τὴν ἐκεῖ παραμονὴν του, μὲ διέταξε νὰ μεταβῶ ἀμέσως πρὸς συνάντησιν τοῦ σώματος καὶ ἀφοῦ τοῦ δώσω τὰς ἀναγκαίαις ὁδηγίας νὰ τοῦ ὑποδείξω ὅτι πρέπει νὰ φύγῃ διὰ τὸν προορισμὸν του, ἵνα μὴ ὑποπέσῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων.

Πράγματι τὴν 1ην Μαΐου τοῦ 1905 συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν πρῶην ληστήν Εὐαγγελίδην Εὐάγγελον μετέβην ἐφ' ἀμάξης πρὸς συνάντησιν τοῦ σώματος καὶ μετὰ περιπλάνησιν νυκτερινὴν ἐφθάσαμεν περὶ τὸ μεσονύκτιον εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, ὅπου διὰ τὴν ἐπιτύχω νὰ μοῦ ἀνοίξουν τὴν θύραν τῆς μονῆς ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ, ἠναγκάσθην ὅλως ἐμπιστευτικῶς νὰ δηλώσω τὴν ἐκ τοῦ Προξενείου Θεσσαλονίκης προέλευσίν μου. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθην ὅτι τὸ σῶμα εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ ἄνωθεν τῆς μονῆς δάσους καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀγροφύλακος τῆς μονῆς διηυθύνθη πρὸς συνάντησίν του, ἀφοῦ προηγουμένως συνωμίλησα μετὰ τοῦ ἡγουμένου περὶ παντὸς σχετιζομένου μετὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ σώματος.

Περὶ τὴν χαραυγὴν τῆς 2ας Μαΐου συνήντησα τὸ σῶμα καὶ κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ ἐκανονίσασαμεν ὥστε, τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης νὰ διευθυνθῇ πρὸς βορρᾶν, χρησιμοποιῶν τοὺς καταλλήλους ὁδηγούς. Πληροφορία ὑπῆρχεν ὅτι ἀπόσπασμα τουρκικὸν εἶχεν ἀναφανῆ εἰς τὸ ὅπισθεν τοῦ ὄρους χωρίον Λιβᾶδι καὶ μάλιστα ὁ ἀρχηγὸς τότε μοῦ ὑπέδειξεν ὅτι πρέπει νὰ φύγῃ ἀμέσως ὅχι διότι κήδεταί τῆς ζωῆς μου, ἀλλ' ἵνα μὴ διὰ τῆς ἐκεῖ παρουσίας μου ἐκθέσωμεν τὸ ἐπίσημον Κράτος, λόγῳ τῆς ιδιότητός μου ὡς προξενικοῦ ὑπαλλήλου. Ἐννοεῖται, εἰς τὴν ἀρκετὰ δεδαικιογημένην παρατήρησίν του ἀπῆντησα ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φύγῃ διὰ τὴν ἀνσπεύρω πρῶτον τὴν ἀποθάρρυνσιν εἰς τοὺς ἀνδρας του καὶ δεύτερον διότι ὁ ἐγωῖσμός μου δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐγκαταλείψω τὸ σῶμα εἰς μίαν τοιαύτην στιγμὴν κινδύνου. Ἀφοῦ συνεννοήθη πλῆρως περὶ ὅλων μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ, ἐκανονίσθη ἡ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἀναχώρησις τοῦ σώματος, ἵνα μὴ διὰ τῆς παρατάσεως τῆς

ἐκεῖ διαμονῆς του διατρέξῃ τὸν κίνδυνον τῆς καταδόσεως, διελύθη δὲ καὶ κάθε ὑπόνοια περὶ ἐνδεχομένης συγκρούσεως τοῦ σώματος, ἀφοῦ τὸ περὶ τὴν χαραυγὴν παρατηρηθὲν τουρκικὸν ἀπόσπασμα εἶχεν ἀποσυρθῆ, ἡ δὲ ἐκεῖ ἐμφάνισίς του ἐθεωρήθη ὡς τυχαία. Παρέμεινα ἐκεῖ μέχρι τῆς 3ης μ.μ. ὥρας, ὁπότε ἀπεχαιρέτισα τὸν ἀρχηγὸν καὶ ἐτράπην πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀποκρυβείσης ἀμάξης μας, προκειμένου νὰ ἐπανέλθω εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐπανελθὼν εἰς Θεσσαλονίκην, μετέβην ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν οἰκίαν μου καὶ εὐθὺς ἔσπευσα παρὰ τῷ Κορομηλᾷ, ἵνα τοῦ ἀναφέρω τὰ τῆς συναντήσεώς μου μετὰ τοῦ σώματος. Παραδόξως ἐκεῖ πληροφοροῦμαι ὅτι ἐσπευσμένως ἔφιππος ἀγγελιαφόρος εἶχε καταφθάσει καὶ ἔδωκε τὴν πληροφορίαν ὅτι τὸ σῶμα συνεκρούσθη μετὰ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἐφονεύθησαν ἐκατέρωθεν πολλοί, ὅτι τὸ σῶμα διελύθη, καταφυγόντων τῶν ἀνδρῶν εἰς τὰ πέριξ ἑλληνικὰ χωρία. Ταῦτα μετὰ πολλῆς προθυμίας περιέθαλψαν τοὺς τραυματίας, ἀπέκρυψαν τοὺς ὀπλίτας τοὺς ὁποίους διὰ καταλλήλων εὐκαιριῶν, μεταμφιεσμένους εἰς χωρικούς καθωδήγησαν εἰς Θεσσαλονίκην, ὁπόθεν ἐφυγαδεύθησαν ἀτμοπλοικῶς διὰ πλαστῶν διαβατηρίων. Οὕτω καὶ τὸ σῶμα τοῦτο διελύθη.

Χαρακτηριστικὸν ἐπεισόδιον τῆς περιόδου ἐκείνης ὑπῆρξε τὸ ἐξῆς : Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ εἶχον πληροφορηθῆ, ὅτι οἱ ἐκ τοῦ σώματος Νταφώτη καταφυγόντες εἰς Θεσσαλονίκην φυγαδεύονται εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Προξενείου καὶ ἐπεδίωξαν νὰ ἐξακριβώσωσι τὸν τρόπον τῆς φυγαδέσεως. Ἐχρησιμοποίησαν πρὸς τοῦτο Τουρκόκρητα, δεδομένου ὅτι οἱ Τουρκοκρήτες ὁμιλοῦν ἑλληνικὰ πάντοτε, ὃν ἀπέστειλαν εἰς τὸ Προξενεῖον ἵνα ζητήσῃ τὴν προστασίαν του καὶ φυγαδευθῆ εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ὡς προερχόμενος ἐκ τοῦ διαλυθέντος σώματος Νταφώτη. Ὁ καβάσης ἀμέσως τὸν παρουσίασε πρὸς ἐμέ, ὅστις εἰδικώτερον εἶχον ἀναλάβει τὰ τῆς φυγαδέσεως τῶν ἐκ τοῦ διαλυθέντος σώματος προερχομένων ὀπλιτῶν.

Λόγω τῆς προσφάτου μετὰ τοῦ σώματος ἐπικοινωνίας μου ἠδυνήθην νὰ τοῦ ὑποβάλω ἐρωτήματά τινα, ἵνα ἐξακριβώσω ἂν ὄντως ἦτο ἐκ τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἀλλ' αἱ ἀπαντήσεις του μοῦ ἐγέννησαν ἀμέσως τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται περὶ κατασκόπου, ἵνα βεβαιωθῶ δὲ περισσότερον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τὸν ὠδήγησα εἰς μέρος ὅπου θὰ ἠδύνατο νὰ τὸν ἴδωσιν εὐκρινῶς οἱ δύο ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματος παραμένοντες κεκρυμμένοι ἐν τῷ ὑπογείῳ τοῦ Προξενείου, χωρὶς αὐτὸς νὰ τοὺς ἀντιληφθῆ, ἀμφότεροι δὲ μ' ἐβεβαίωσαν ὅτι τοιοῦτος ὀπλίτης δὲν ὑπῆρξεν ἐν τῷ σώματι καὶ ὅτι ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ κατασκόπου, τὸν ὁποῖον μᾶς εἶχεν ἀποστείλει ἡ ἔξωθι τοῦ Προξενείου διὰ δύο φυλακίων ἐγκατεστημένη τουρκικὴ ἀστυνομία. Ἀνέφερα τοῦτο πάραυτα πρὸς τὸν Κορομηλᾶν, ὅστις ἐν τῇ ἀγανακτήσει του μοῦ λέγει τὰ ἐξῆς : « Πρὶν ἀρχίσωμεν τὴν ἐργασίαν αὐτὴν, ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν προετοιμάσει μίαν καταβόθραν ἐντὸς τοῦ Προξενείου καὶ ἐντὸς αὐτῆς νὰ ἐξαφανίζονται ὅσοι ἔπρεπε νὰ ἐξα-

φανισθῶσι καὶ πρῶτα πρῶτα αὐτὸς ὁ κατάσκοπος». Μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἀπεφασίσθη νὰ κληθῆ ὁ ἔξωθι τοῦ Προξενείου Τοῦρκος ἀστυνόμος καὶ νὰ δηλωθῆ πρὸς αὐτὸν μὲ ἔντονον ὕφος ὅτι ἂν μᾶς ξαναστείλουν κατάσκοπον εἰς τὸ Προξενεῖον δὲν θὰ τὸν ἀφήσωμεν νὰ ἐξέλθῃ σῶος, θὰ ἐξαφανισθῆ. Οὕτω καὶ ἐγένετο, μολονότι ὁ Τοῦρκος ἀστυνόμος διεμαρτύρητο ὅτι δὲν ἔχει γνῶσιν κ.λ.π.

Τὸ ὑπὸ τὸν ὑπολοχαγὸν Μπουκουβάλαν Κ. ἐγκατασταθὲν ἐντὸς τῆς λίμνης Γιαντισῶν σῶμα ἐξεπλήρωσεν ἐπίσης πλήρως τὴν ἀποστολὴν του. Ὁ ἐν τῇ λίμνῃ ὅμως διεξαχθεὶς ἔνοπλος ἀγὼν ἐνέχει ἰδιάζουσαν πρωτοτυπίαν καὶ διὰ τοῦτο θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ δώσω μίαν ἀμυδρὰν σκιαγραφίαν τοῦ ἰδιορρύθμου τούτου ἀγῶνος.

Ἡ λίμνη τῶν Γιαντισῶν, καταλαμβάνουσα ἐπιφάνειαν ὑπὲρ τὰς τριακοσίας χιλιάδας στρεμμάτων, δὲν ἦτο ἢ εἰς συνεχῆς καλαμῶν καὶ συνεπῶς δὲν ἐνεφάνιζε μακρόθεν τὴν ἐντύπωσιν λίμνης πλὴν ἐλαχίστων ἀποκεκαλυμμένων μερῶν αὐτῆς. Ἄλλ' ἢ ἐκμετάλλευσις τῆς λίμνης αὐτῆς ἔδιδε ζῶν εἰς ὅλα τὰ παραλίμνια χωρία καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐμπορίου ἰχθύων καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐμπορίου ραγαζίου, δι' οὗ εἶχε δημιουργηθῆ ἐκεῖ μία εἰδικὴ βιομηχανία ψαθοποιίας, ἐστεγάζοντο δὲ δι' αὐτοῦ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν οἰκημάτων τῶν χωρίων τούτων. Ὡς ἐκ τῆς μεγάλης οἰκονομικῆς ἐπιδράσεως τῆς λίμνης ἐπὶ τῶν χωρίων τούτων ἦσαν ὑποχρεωμένα ὅλα τὰ παραλίμνια χωρία νὰ ἀκολουθῶσι τὴν πολιτικὴν κατεύθυνσιν, ἣν ὁ ἐκάστοτε ἐπικρατῶν ὀπλαρχηγὸς τοῖς ἐπέβαλλεν. Ἐντὸς τῆς λίμνης εἶχον ἰδρυθῆ καλύβαι, ἐν αἷς ἐγκαθίσταντο οἱ χωρικοὶ ἀλιεῖς διὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των. Ἡ κατασκευὴ τῶν καλυβῶν ἐγένετο ὡς ἐξῆς : Ὅπου ἔθεωρεῖτο κατάλληλος ἡ θέσις διὰ τὴν ἴδρυσιν μιᾶς τοιαύτης καλύβης, ἐτοποθετεῖτο ἐν πλαίσιον ξύλινον ἐκ δοκῶν ἀναλόγου ἐπιφανείας, ἐπὶ τοῦ πλαισίου τούτου ἐσχηματίζετο μία ἐσχάρα ξυλίνη καὶ ἐπὶ τῆς ἐσχάρας ἐπεσώρευον ραγάζι τῆς λίμνης, ἐπὶ δὲ τοῦ ραγαζιοῦ χῶμα καὶ οὕτω ἐσχηματίζετο τὸ δάπεδον τῆς καλύβης γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «πάτωμα». Τὸ δάπεδον τοῦτο στηριζόμενον καὶ ἐπὶ τῶν στελεχῶν τοῦ καλαμῶνος ἐπέπλεε καὶ ἠκολούθει τὴν ἐκάστοτε στάθμην τῆς λίμνης, διὰ μιᾶς δὲ ἢ δύο κατακορύφων δοκῶν ἐμπεπηγμένων ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς λίμνης συνεκρατεῖτο, ἵνα μὴ παρασυρθῆ ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τούτου ἐτοποθετοῦν κατακορύφους ἐλαφρὰς δοκοὺς καὶ ἐπήγνουον τὴν καλύβην, ἣτις ἐκαλύπτετο πανταχόθεν ὑπὸ ραγαζίου.

Τὸ ὕψος τῆς καλύβης δὲν ὑπερέβαινε τὸ ὕψος τοῦ καλαμῶνος καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦτο ὄρατὴ οὔτε ἔξωθεν τῆς λίμνης οὔτε μακρόθεν. Ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς καλύβης ἐγένετο διὰ μονοξύλων (πλαβῶν) ἐλαφρῶν, κινουμένων ἐντὸς παρεσκευασμένων ἐκ τῶν προτέρων διαβάσεων, δηλαδὴ ἐκαθάριζον κόπτοντες τὰ καλάμια εἰς πλάτος τοιοῦτον, ὥστε νὰ δύνανται νὰ διασταυρωθῶσι δύο πλά-

βαι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς συγκοινωνίας καὶ οὕτω αἱ συγκοινωνίαι αὗται παρουσίαζον, οὕτως εἶπεῖν, τὴν ἐντύπωσιν διωρύγων, διὰ τῶν ὁποίων καὶ μόνον ἦτο δυνατὴ ἡ προσέγγισις τῶν καλυβῶν. Καὶ ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ καλύβης ἀλιέων οὐδεμία ἄλλη διασκευὴ ἀπητεῖτο, προκειμένου ὅμως περὶ καλύβης προωρισμένης νὰ στεγάσῃ ὀπλίτας σώματος, ἔδει νὰ παρασκευασθῇ ἀμυντικῶς, ἦτοι ἐπὶ μετώπου ἀναλόγου ἐντὸς τῆς καλύβης, καθέτου πρὸς τὴν παρεσκευασμένην συγκοινωνίαν, ἐτοποθετοῦντο γαιόσακκοι εἰς πάχος τοιοῦτον, ὥστε νὰ προστατεύωνται ἀπὸ βολίδων ὅπλου οἱ ὀπισθεν αὐτοῦ ἀμυνόμενοι.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ πλεῖστοι τῶν ὀπλιτῶν ἦσαν ἐξωπλισμένοι δι' ὅπλων γκρᾶ, διεμετρήματος 11 περίπου χιλιοστῶν, ἐλάχιστοι δὲ μὲ ὅπλα μάνλιχερ μικροῦ διαμετρήματος. Ἐὰν ἐπομένως ἐπεδιώκετο ἡ κατάληψις μιᾶς καλύβης ὑφ' ἑνὸς τῶν ἀντιμαχομένων, δεδομένου ὅτι αἱ συγκοινωνίαι αἱ ὑπάρχουσαι δὲν ἐπέτρεπον ἀνάπτυξιν πυρῶν δι' εὐρέος μετώπου, ἀλλ' ὑπεχρέουν τοὺς ἐπιτιθεμένους νὰ ἐπιτεθῶσι μεταφερόμενοι ἐπὶ πλαβῶν κινουμένων κατὰ παραγωγὴν, ἦτοι τῆς μιᾶς ὀπισθεν τῆς ἄλλης, οἱ ἐν τῇ καλύβῃ ὠχυρωμένοι ὀπισθεν τῶν γαιόσακκων, βάλλοντες κατὰ τῶν πλαβῶν τῶν ἐπιτιθεμένων δι' ὅπλων γκρᾶ, ὅχι μόνον τοὺς δύο τὸ πολὺ μεταφερομένους ἐφ' ἑκάστης πλάβας εὐχερῶς ἠδύνατο νὰ φονεύσωσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς πλάβας νὰ ἀνατρέψωσι διὰ τοῦ εἰσρέοντος διὰ τῶν ὀπῶν τῶν βολίδων γκρᾶ ὕδατος καὶ οὕτω ἡ ἐπιχειρήσις καθίστατο σχεδὸν ἀπολύτως ἀδύνατος καὶ μόνον χαλάρωσις ἐπιβλέψεως ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τοιοῦτου εἴδους ἐπιχειρήσεως. Διὰ τοῦτο ἡ πρώτη διαταγὴ ἦτις ἐκ τοῦ Κέντρου ἀπεστέλλετο, ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἐκ παλαιᾶς Ἑλλάδος ἐρχομένους ἀρχηγούς ἢ ὑπαρχηγούς, ἦτο ν' ἀποφύγωσι νὰ ἐπιδιώξωσιν ἄλλωσιν καλύβης ἐχθρικῆς, διότι θὰ ἐγένετο ἀνωφελὴς ἀνθρωποθυσία. Ὁ ἀείμνηστος Καψάλης (ἀνθυπίαρχος Πραντούνας) βαρέως φέρων τὴν παθητικὴν ἀναμονὴν ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Γιανιτσῶν καὶ θέλων διὰ λόγους φιλοτιμίας νὰ ἐπιδείξῃ ζωηρότητα ἐν τῇ δράσει του, ἐπεχείρησε τοιαύτην ἐπίθεσιν κατὰ ἐχθρικῆς καλύβης. Τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης καὶ ἰστάμενος ἕρθιος ἐπὶ τῆς πρώτης ἐπιτιθεμένης πλάβας ἐδέχθη πρῶτος τὰ ἐχθρικά πυρὰ καὶ ἀμέσως ἐφονεύθη, τῶν λοιπῶν ἀνδρῶν ὑποχωρησάντων ἐγκαίρως καὶ οὕτω ἀπωλέσαμεν πολιτιμότητα ἀρχηγὸν ἐξ ὑπερβολικοῦ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ ἄλωσις καλύβης, ὁσάκις ἐπετεύχθη, ἐγένετο διὰ θυσιῶν δυσαναλόγων πρὸς τὸ καρπωθῆν ὄφελος.

Οἱ Τοῦρκοι καθημερινῶς ἤκουον τοὺς ἀνταλασσομένους ἐντὸς τῆς λίμνης πυροβολισμοὺς μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων σωμάτων, ἀλλὰ τὸ παρήρχοντο ἀδιαφόρως, ἀφ' ἑνὸς διότι ἐγνώριζον ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀλληλοεξοντώσεων χριστιανικῶν πληθυσμῶν, ὅπερ συνέτρεχεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ πολιτικοῦ των προγράμματος «διαίρει καὶ βασίλευε» καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι δὲν ἤθελον ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς ἐπιχειρήσιν ἣτις ἀπῆται θυσίας τὰς ὁποίας δὲν ἦσαν διατε-

θειμένοι νὰ ὑποστῶσιν. Συνεπῶς οἱ ἐν τῇ λίμνῃ ἐγκατεστημένοι οὐδέποτε ἠνωχλήθησαν ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. "Ἀπαξ ἐπεχείρησαν νὰ ἐκτοπίσωσι τοὺς ἐν τῇ λίμνῃ ἐνόπλους, χρησιμοποίησαντες μάλιστα καὶ οὐλαμὸν πυροβολικοῦ, ἀφοῦ δὲ ἀπέκλεισαν διὰ συνεχοῦς σχεδὸν στρατιωτικῆς ζώνης τὴν λίμνην ὀλόκληρον ἐτοποθέτησαν ἐπὶ ὑψηλοῦ δένδρου παρατηρητὴν διὰ τὸν κανονισμόν τῆς βολῆς τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐρρίφθη ἡ πρώτη βολή, ἀλλ' οὐδαμοῦ παρατηρήθη σημεῖον ἐκρήξεως τοῦ βλήματος καὶ τοῦτο διότι παραδόξως εἶχε χρησιμοποιηθῆ βλήμα ἐκρηκτικόν, τὸ ὁποῖον εἰσδῦσαν ἐν τῷ βυθῷ τῆς λίμνης, δὲν ἐξερράγη, ἐρρίφθη δὲ καὶ δεύτερον ἀλλ' εἶχε τὴν αὐτὴν τύχην τοῦ προηγουμένου. Μετὰ τοῦτο συνεκέντρωσαν τοὺς ἄνδρας τῶν καὶ ἀπῆλθον εἰς τοὺς στρατώνας τῶν. Μετὰ πάροδον ἀρκετοῦ χρόνου θιγείσης ἐξαιρετικῶς τῆς ἀξιοπρεπείας τῶν ὡς Κράτους, ἐφ' ὅσον ὀλόκληροι ἀγῶνες διεξήγοντο ἐντὸς τῆς λίμνης, πιεσθέντες ἴσως καὶ παρὰ τῶν ξένων ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων ἀξιοματικῶν, ἠθέλησαν πράγματι νὰ ἐκκαθαρίσωσι τὴν λίμνην διὰ καταλήψεως. Τότε ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῶν ἡμετέρων σωμάτων, ἀλλ' ἡμεῖς δυσπιστήσαντες εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐδώκαμεν ἓνα μόνον ἐκ τῶν ὀπλιτῶν τοῦ σώματος, ἐμπειρότατον εἰς τὰ τῆς λίμνης, τὸν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ βραδύτερον φονευθέντα ἀνθυπολοχαγὸν Παπαδάκην Γρηγόριον, Κρητὰ, ἄριστον ἐθνικὸν ἐργάτην, καὶ τινὰς χωρικοὺς ἐκ τῶν παραλιμνίων χωρίων, γνόστας τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς λίμνης.

Ὁ στρατὸς περιεκύκλωσε καὶ πάλιν τὴν λίμνην ὀλόκληρον, τμημα δ' αὐτοῦ μετὰ χωρικῶν ἐπιβᾶν πλαβῶν φερουσῶν χαλύβδινον προάσπισμα εἰς τὴν πρῶραν πρὸς προστασίαν τῶν ἐν τῇ πλάβᾳ ὀπλιτῶν, ἤρξατο προβαῖνον εἰς ἔρευναν πρὸς ἀνακάλυψιν ἐνόπλων. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἄλλως τῆς ἐρεύνης καὶ ἐπὶ ὦραν ὀλόκληρον διεξήχθη σφοδρότατος τυφεκιοβολισμὸς ἄνευ ὀρισμένου στόχου εἰς βαθμὸν ὥστε ἐγέννα τὴν ἐντύπωσιν τῆς σφοδροτέρας μάχης. Τοῦτο ἐπέδρασεν ἠθικῶς ἐπὶ τῶν κοιμητατζήδων, οἵτινες πτοηθέντες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς καλύβας καὶ ν' ἀπέλθωσι λάθρα εἰς τὰ χωρία τῶν, παρ' ὄλον τὸν στενὸν στρατιωτικὸν ἀποκλεισμόν. Τὸ τμημα τὸ ἐπιβᾶν τῶν πλαβῶν κατῶρθωσε τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ Παπαδάκη νὰ περιέλθῃ ὀλόκληρον τὴν λίμνην καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς πλείστας τῶν καλυβῶν. Ἄλλ' ὡς συνέβαινε συνήθως ἡ ζωηρότης τῆς καταδιώξεως τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων διετηρήθη ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας καὶ κατόπιν ἀπῆλθον, ἐγκαταλείψαντες τὴν λίμνην καὶ πάλιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐνόπλων σωμάτων. Οἱ κοιμητατζήδες εἰσῆλθον καὶ πάλιν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν ἀλιέων καὶ οὕτω ἐπανελήφθη ἡ κατοχὴ τῆς λίμνης ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ τμήματος καὶ ὑπὸ κοιμητατζήδων ἐπὶ τοῦ ΒΔ τμήματος αὐτῆς.

Τὸ ὑπὸ τὸν καπετὰν Πετρίλον σῶμα δι' ἀόκνου καὶ φιλοτίμου προσπαθείας κατῶρθωσε νὰ ἐντείνῃ τὴν κατάληψιν καὶ ἐπιρροήν του μέχρι Τσέκρι τῶν Για-

νιτσῶν. Πάραυτα τὰ παραλίμνια χωρία Κιρτζαλάρ, Καϊλῆ, Τσοχαλάρ, Ζορμπᾶ, Σαρίτσα προσεχώρησαν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ὑποβαλόντα τὴν πρὸς τοῦτο ἀπαραίτητον πρὸς τὰς ἀρχὰς ἀναφορὰν των, βραδύτερον δὲ προσεχώρησε καὶ τὸ χωρίον Ἁγιοὶ Ἀπόστολοι, ἡ ἀρχαία Πέλλα, ἡ γενέτειρα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἥτις ἐνεῖχε μᾶλλον ἠθικὴν ἀξίαν λόγῳ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς προελεύσεως.

Ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ κάμω τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴν παρατήρησιν. Τὸ χωρίον τοῦτο ξενόφωνον, πιεσθὲν ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου ὀπλαρχηγοῦ καπετὰν Ἀποστόλη, ἀλλὰ καὶ παραπλανηθὲν κατὰ τὸ πλεῖστον, εἶχε γίνει σχισματικόν. Κατόπιν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἡμετέρου σώματος προσεχώρησεν εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἀρμοδιότητα, ὅποτε γενομένης προχείρου ἀπογραφῆς εὐρέθησαν 99 οἰκογένειαι ἐξ ὧν 33 ἀνέκαθεν πατριαρχικαὶ καὶ 66 πρῶν σχισματικαί. Τοῦτο παρέμεινεν ἐπὶ 2 1/2 ὀλόκληρα ἔτη ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιρροὴν μὲ Ἑλληνα διδάσκαλον, μὲ τὸν πρῶν σχισματικὸν ἱερέα προσχωρήσαντα ἐπίσης μετὰ τῶν συγχωρίων του, πρὸς τὸν ὅποιον ἡμῶς προσετέθη καὶ ἕτερος καθαρῶς ὀρθόδοξος τοιοῦτος καὶ παρ' ὄλην τὴν ἀσκηθεῖσαν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, μετὰ τὴν ἀναξήρουζιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος, ὅποτε ἐδηλώθη εἰς αὐτοὺς ὅτι δύνανται ἐλευθέρως καὶ πάλιν νὰ ἐκδηλώσωσι τὰ ἔθνικά των φρονήματα οἱ μακεδονικοὶ πληθυσμοί, γενομένης ἀριθμήσεως εὐρέθησαν καὶ πάλιν 33 ἑλληνικαὶ καὶ 66 σχισματικαὶ καὶ τοῦτο διότι δὲν εἶχον ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ δημιουργηθὲν νέον καθεστῶς. Ἡ περίπτωσις αὕτη χαρακτηρικὴ τοῦ ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ δι' οἰουδήποτε μέσου ἐπιβολή, ἂν δὲν ἐπακολουθήσῃ καὶ ἡ ἀνάλογος ἔθνικη διαπαιδαγώγησις. Τὸ ἔνοπλον μέρος ἔληξεν ἀφοῦ ἤνοιξε τὴν ὁδὸν δι' ἧς θὰ εἰσῆρχετο ὑπὸ νόμιμον πλέον μορφήν ἡ ἑλληνικὴ διείσδυσις, ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τῶν καταλλήλων προσώπων ἀφῆκεν αὐτοὺς ὡς ἦσαν καὶ πρότερον. Δὲν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀνάλογος ἐξυπηρέτησις τῶν συμφερόντων των διὰ καταλλήλων οἰκονομικῶν συνδυασμῶν, ὥστε νὰ αἰσθανθῶσι πραγματικὴν ἀνακούφισιν καὶ ν' ἀγαπήσωσι τὴν νέαν ἔθνότητα εἰς ἣν προσεχώρησαν. Δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἐλκυσώμεν τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην των, ὅπερ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἔπρεπεν ὀλόκληρος στρατιὰ διανοουμένων καὶ ἐπαγγελματιῶν νὰ ἐπιμεληθῇ τῆς περαιτέρω ἐξελιξέως των καὶ ὁ εἰδικὸς οἰκονομολόγος καὶ ὁ κατάλληλος ἔμπορος καὶ ὁ ἰκανὸς ἱατρός καὶ ὁ παρεσκευασμένος διδάσκαλος καὶ ὁ μορφωμένος ἱερωμένος ν' ἀσχοληθῶσι μὲ τὸν Ἑλληνισμόν τῶν προσχωρούντων ἀλλὰ τοῦτο ἀπῆτει ἐνδελεχῆ ἐργασίαν καὶ ὀργάνωσιν πολυεσχιδῆ. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ ὀλιγόχρονος ἐκεῖνη ἔνοπλος προσπάθειά μας, χάρις εἰς τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν ἐθελουσίαν τῶν διεξαγόντων ταύτην, κατῴρωσε νὰ συγκλονίσῃ ἐκ βάθρων τὴν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὀργανωμένην καὶ λειτουργοῦσαν βουλγαρικὴν προπαγάνδαν, μέχρις αὐτῶν τῶν βορειοτέρων μερῶν τῆς Μακεδονίας, μέχρι τῆς παραμεθορίου τῆς Ἄνω Τζουμαγιᾶς καὶ νὰ παρασκευάσῃ τὸ ἔδαφος οὕτως

ὥστε οἱ ἐπακολουθήσαντες δύο ἔνδοξοι Βαλκανικοὶ πόλεμοι νὰ μᾶς παράσχωσι τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐντὸς ἐλαχίστου σχετικῶς χρόνου πλήρους ἀφομοιώσεως τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος.

Τὸ ὑπὸ τὸν τότε ἐπιλοχίαν Ἀνδρέαν Παπαγεωργίου, μεταγενεστέρας συνταγματάρχην τοῦ μηχανικοῦ ἐν ἀποστρατεία, σῶμα τῆς Χαλκιδικῆς ἐπίσης ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολὴν του. Ἐπεβλήθη ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ οὕτως ὥστε νὰ γίνωσιν ἀπολύτως σεβασταὶ αἱ ἀπὸ τοῦ Κέντρου προερχόμεναι διαταγαί, ἐξήλειψε τὴν λυμαινομένην τὸ διαμέρισμα τοῦτο ληστείαν καὶ κυρίως ἐκαθάρισε τοῦτο ἀπὸ τὴν ἐκάστοτε ἐπικίνδυνον παραμονὴν πολλῶν σχισματικῶν, οἵτινες ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ὑλοτόμου κατέφευγον ἐκεῖ καὶ ἐδυσχεραίνον οὕτω τὴν παραμονὴν ἡμετέρων σωμάτων προωρισμένων διὰ τὰ διαμερίσματα Σερρῶν καὶ Δράμας. Ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ ὑπηρετήσαν ὡς ὀπλαρχηγοὶ οἱ Δ. Κοσμόπουλος, ὑποστράτηγος ἐν ἀποστρατεία, τότε ἀνθυπολοχαγός, Βασίλειος Παπακώστας, ὑποστράτηγος ἐν ἀποστρατεία, τότε λοχίας, Π. Παπατζαννέτας, συνταγματάρχης ἐν ἀποστρατεία, τότε λοχίας, καὶ Ἀρ. Κώης, ὑποστράτηγος ἐν ἀποστρατεία, τότε ἀνθυπασπιστής, ἐπίσης καὶ ὁ ἐκ Βασιλικῶν ἰδιώτης Ἡρακλῆς Πατίκας.

Ἐπὶ τῆς ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ διεξαχθείσης ἐθνικῆς δράσεως, ἐδημιουργήθη εὐθυμὸν τι ἐπεισόδιον, ὀφειλόμενον εἰς τὴν συνωνυμίαν τοῦ ὑποφαινομένου μετὰ τοῦ εἰς τὴν σερβικὴν μονὴν Χελανδαρίου τοῦ Ἁγίου Ὀρους ἐν Χαλκιδικῇ ἀνήκοντος δάσου. Ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Χαλκιδικῇ σώματος ἦτο τότε ὁ φιλοτιμότετος ἀνθυπολοχαγός Κοσμόπουλος, ἤδη ὑποστράτηγος, γνωστός ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον καπετὰν Κουρμπέσης. Οὗτος ἔλαβε παρὰ τοῦ Κέντρου τὴν διαταγὴν τῆς ὀπωσθήποτε ἀπομακρύνσεως τῶν ἐν Χαλκιδικῇ ἐργαζομένων σχισματικῶν, τῶν προερχομένων ἐκ τῶν βορείως τῶν Σερρῶν γνωστῶν φανατικῶν χωρίων Βροντοῦς, Τερλίτζ, Καράκιοι κ.λ.π., προκειμένου νὰ χρησιμεύσῃ τὸ διαμέρισμα τοῦτο ὡς καθαρῶς ἑλληνικὸν ὄρμητήριον, ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ καταφύγιον τῶν πρὸς Σέρρας καὶ Δράμαν δρώντων ἡμετέρων σωμάτων. Ὁ ἀρχηγὸς ἅμα τῇ λήψει τῆς διαταγῆς ἐξέδωκε τὴν κατάλληλον προκλήρουξιν, ἀξιώσας τὴν ἄμεσον τούτων ἀναχώρησιν, ἀλλ' εἰς τὴν προκλήρουξιν ταύτην δὲν ἔδωκαν τὴν ἀνάλογον σημασίαν οἱ ἐργαζόμενοι καὶ τότε ἠναγκάσθη, ἵνα καταστήσῃ σεβαστὴν τὴν διαταγὴν του νὰ προβῇ εἰς τὸν φόνον 3-4 ἐξ αὐτῶν. Πράγματι μετὰ τὸν φόνον τούτων, πρὸς στιγμὴν ἔδειξαν διαθέσεις ἀναχωρήσεως καὶ μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἀνεχώρησαν, ἀλλ' οἱ πολλοὶ παρέμειναν ἀποβλέποντες εἰς τὸ ἐπικερδὲς ἡμερομίσθιον ὕπερ ἐλάμβανον. Τότε ἐξαντλήσας πᾶν ἥπιον μέσον ὁ ἀρχηγός, ἠναγκάσθη νὰ προβῇ εἰς αὐστηροτέραν τιμωρίαν τούτων διὰ τοῦ φόνου ὄχι πλέον 4 ἀλλὰ 14 καὶ πάραυτα ἐξεκινώθη τὸ διαμέρισμα ἀπὸ τοῦς ἐπικινδύνους τούτους κατασκοπούς. Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν θυμάτων ἔσχε ζωηρὸν ἀντίκτυπον παρὰ τῇ παρακολουθούσῃ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἐνεργείας εὐρωπαϊκῇ

κοινή γνώμη, αλλά σὺν τῷ χρόνῳ παρῆλθε καὶ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ὅπως καὶ τόσα ἄλλα αἱματηρότερα τούτου προγενέστερα.

Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἀνθρωποθυσίαν ταύτην εἰς τὸ ἐν Χαλκιδικῇ γελανδαρινὸν δάσος παρέμενον δύο φύλακες ξενόφωνοι ἐπικίνδυνοι, καθόσον ἡ μονὴ Χελανδαρίου εἶναι μονὴ σερβικὴ καὶ ἵνα μὴ συνεχίσωμεν τὸ ἐξοντωτικὸν ἔργον μετὰ τὴν προγενεστέραν ἐκατόμβην, ἐθεωρήθη προσφορώτερον νὰ καύσωμεν τὸ δάσος κατόπιν συνεννόσεως μετὰ τῶν προκρίτων τῆς γειτνιαζούσης πρὸς τὸ δάσος τοῦτο κωμοπόλεως Ἰερισσοῦ. Πρὶν ἢ δοθῆ ἡ διαταγὴ τῆς πυρπολήσεως ἐθεώρησα καθήκον μου νὰ λάβω τὴν ἔγκρισιν τοῦ πρὸς τοῦτο ἀρμοδίου Κορομηλᾶ, εἰσάγων συγχρόνως καὶ τοὺς προκρίτους Ἰερισσοῦ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ληφθείσης ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν προκρίτων ἀποφάσεως. Εὐθύς ὡς εἰσῆλθόμεν, ἀποτενιόμενος πρὸς τὸν Κορομηλᾶν μὲ ὕφος ἐξαιρετικῶς σοβαρὸν λέγω: «Κύριε πρόξενε, κατόπιν συνεννόσεως μετὰ τῶν κυρίων ἐλάβομεν τὴν ἀπόφασιν νὰ καταστρέψωμεν πάσῃ θυσίᾳ τὸν Κάκκαβον». Ὁ εὐφύεστατος διπλωμάτης, γνωρίζων ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δείξω τόσῃ ἐπιπολαιότητα, ὥστε νὰ ἀποκαλύψω τὸ ὄνομά μου πρὸς τοὺς ἐξ Ἰερισσοῦ προκρίτους, ἀντελήφθη ὅτι θὰ πρόκειται περὶ συνωνυμίας μετὰ θέσεώς τινος, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξεπλάγη, ἀλλ' εὐθύς ἀμέσως στραφεὶς πρὸς τὸν ἀνηρητημένον ἐν τῷ γραφείῳ του χάρτην τῆς Μακεδονίας ἀνεῦρε τὸ ὄνομα Κάκκαβος καὶ μετ' ἐτοιμότητος μοῦ λέγει ἀμέσως «μάλιστα, εἶμαι σύμφωνος». Ἡ διαταγὴ ἐδόθη, ἀλλ' ἡ ἐποχὴ δὲν ἐπέτρεπεν ἀκόμη τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν καὶ τὸ δάσος ἐσώθη χωρὶς ὅμως νὰ παραβλαφθῆ ὁ ἐθνικὸς σκοπὸς εἰς ὃν ἀπέβλεπεν ἡ ἐνέργεια αὐτή, ὡς ἀπομακρυνθέντων οἰκειοθελῶς τῶν φυλάκων καὶ τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ παρέμεινεν ὡς εὐθυμὸς ἀνάμνησις τῆς περιόδου ἐκείνης.

Εἰς τὸ σῶμα Βερμίου μετὰ τὸν ὑπολοχαγὸν Μαζαράκην Κωνσταντῖνον (καπετὰν Ἀκρίτας) ὑπηρέτησαν οἱ Γεώργιος Κατεχάκης, ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ (καπετὰν Ρούβας), Νικόλαος Ρόικας, ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ (καπετὰν Κολιός), Δουμπιώτης Νικόλαος, λοχαγὸς πεζικοῦ (καπετὰν Ἀμύντας), Δημαρᾶς Κωνσταντῖνος, ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ (καπετὰν Κῆτσος), Σταμελάκος Κ., ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ, ὅστις δὲν ἐπρόλαβε ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ σώματος ὡς διαλυθέντων τῶν σωμάτων μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος.

Εἰς τὸ σῶμα τῆς λίμνης τῶν Γιαντισῶν ὑπηρέτησαν μετὰ τὸν ὑπολοχαγὸν Κ. Μπουκουβάλαν (καπετὰν Πετρίλος) ὁ ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ Σταῦρος Ρήγας (καπετὰν Καβοντόρος), ὁ ἀνθυπίαρχος Χρῆστος Πραντούνας (καπετὰν Καψάλης), Γεώργιος Μακρόπουλος, ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ (καπετὰν Κλάπας), Κωνσταντῖνος Σάρρος, ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ (καπετὰν Κάλλας), Τέλλος Ἀγαπηνός, ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ (καπετὰν Ἄγρας), Ἰωάννης Δεμέστιχας, ἀνθυποπλοίαρχος (καπετὰν Νικηφόρος), Χαράλαμπος Παπαγακῆς, ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ (καπετὰν Ἀγραφιώτης).

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων καταφαίνεται τὸ μέγα μειονέκτημα τοῦ καταρτισμοῦ τῶν σωμάτων διὰ στρατολογίας ὀπλιτῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Τὰ τρία σώματα, τῆς Καρατζόβας, τῆς Γουμέντζης καὶ τοῦ Μπέλες (Νταφώτη), ἠτύχησαν εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς των, μολονότι διηθύνοντο παρὰ τολμηρῶν καὶ σοβαρῶν ἀρχηγῶν. Εἰς τὴν πρώτην δυσμενῆ συνθήκην διελύθησαν, ἐνῶ ἂν οἱ ὀπλίται των εἶχον στρατολογηθῆ ἐξ ἰθαγενῶν Μακεδόνων, ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἐπανήρχοντο προσκαίρως εἰς τὰς ἐστίας των καὶ θὰ ἐστρατολογοῦντο πάλιν εὐθὺς ὡς παρήρχετο ἢ προκαλέσασα τὴν διάλυσίν των δυσμενῆς συνθήκῃ. Γνωστὰ τοῦ ἐδάφους, τῶν προσώπων καὶ τῶν ἐν γένει συνθηκῶν τοῦ διεξαγομένου ἀγῶνος ἦσαν πολυτιμότεροι οἰοδήποτε ἄλλου, ἐνεῖχον δὲ ἐπὶ πλέον τὸ ἐξαιρετικὸν πολιτικὸν πλεονέκτημα ὅτι ἐνεφανίζοντο ὡς διαμαρτυρόμενοι κατὰ τῆς ὑφισταμένης ἐπ' αὐτῶν τουρκικῆς δεσποτείας. Διὰ τοῦτο τὸν ἐν συμπλοκαῖς φόνον παντὸς ἰθαγενοῦς ἐπεδιώκομεν νὰ καταστήσωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν γνωστότερον εἰς τοὺς ξένους διπλωματικούς. Ἡ ἐθελουσία προσέλευσις ὀπλιτῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ἀπεκάλυπτε βεβαίως τὴν ὑφισταμένην ἐθνικὴν ἀλληλεγγύην καὶ τὸν ἀγνὸν πατριωτισμὸν τῶν προσερχομένων, ἀλλὰ δὲν ἐπιστοποιεῖ τὴν διαμαρτυρίαν τοῦ πιεζομένου κατὰ τοῦ κατακτητοῦ.

Κατ' Αὐγούστον τοῦ 1905 ὀργανώθη ἐν Μπάλτζῃ καὶ ἕτερον σῶμα ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Ἀβράσογλου, προορισθὲν διὰ Μπέλες μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ σώματος Νταφώτη, τὸ ὁποῖον ἐκινήσαν ἐκ Μπάλτζης καὶ διευθυνόμενον πρὸς Μπέλες ἔφθασε πλησίον τοῦ Κιλκίς καὶ ἠναγκάσθη νὰ διημερεύσῃ εἰς τι μέρος, προκειμένου τὴν νύκτα νὰ συνεχίσῃ τὴν πρὸς Μπέλες πορείαν του, ἀφοῦ ἢ ἐκ Μπάλτζης μέχρι Μπέλες ἀπόστασις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διανυθῆ ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μάλιστα θερινῇ. Τὸ μέρος τῆς διημερεύσεως ἦτο ἀκατάλληλον ὡς ἀπεψιλωμένον καὶ καταφανές, συνέπεσεν ἐπὶ πλέον νὰ εἶναι ἡμέρα ἀγορᾶς ἐν Κιλκίς καὶ οἱ εἰς τὴν ἀγορὰν μεταβαίνοντες χωρικοὶ ἀντελήφθησαν τὴν ἐκεῖ παρουσίαν τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ἔσπευσαν νὰ καταδώσωσι πρὸς τὰς ἀρχάς. Πάραυτα τουρκικὰ ἀποσπάσματα μεταβάντα εἰς καταδίωξίν των συνέλαβον τὸ σῶμα τὴν ἐπομένην τῆς ἐκκινήσεώς του. Κατὰ τὰς ἀνακρίσεις παρηγγέλθη καταλλήλως εἰς τὸν ἀρχηγὸν νὰ δηλώσῃ ὡς ιδιότητά του τὴν τοῦ ἱατροῦ τοῦ σώματος καὶ ὅτι ὁ ἀρχηγὸς ἐφονεύθη. Τοῦτο συνετέλεσε νὰ ἀποφύγῃ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην καὶ νὰ καταδικασθῆ μόνον εἰς τριετῆ φυλάκισιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν τῇ φυλακῇ παραμονὴν του ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐμφανίζηται ὡς ἱατρὸς καὶ ἐπισκέπτηται ἀσθενεῖς, τοῦτο δὲ ἔγινε ἀφορμὴ ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ τὸν τίτλον τοῦ «Ντόκτορ Γιάννη». Παρέμεινεν ἐν τῇ φυλακῇ μέχρι τῆς 6ης Δεκεμβρίου 1906, ὁπότε ἀπέδρασε, παρασκευασθείσης τῆς ἀποδράσεώς του παρ' ἡμῶν. Θὰ εἶχεν ἀποδράσει ἐνωρίτερον, ἂν ἐδέχετο νὰ τὸν μεταφέρωσιν ἐκτὸς τῶν φυλακῶν μετὰ τὰ ἀπορρίμματα τῶν φυλακῶν, διασκευάζοντες ταῦτα κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴν τοῦ εἶναι πολὺ ὀχληρά. Δυστυχῶς δὲν ἐδέχθη, ἴσως διὰ λόγους ἀξιοπρεπείας,

ἕτερος ὅμως ὑπαξιωματικὸς φυλακισμένος ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἀπέδρασεν ἀναπαυτικώτατα καὶ ἀσφαλέςτατα, παρουσιασθεὶς δὲ εἰς ἡμᾶς μᾶς ἐξήγησε τὰ διατρέξαντα. Βραδύτερον διὰ μεγαλύτερων θυσῶν παρεσκευάσθη καὶ πάλιν ἡ ἀπόδρασίς του καὶ οὕτω τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1906 ἐλυτρώθη τῶν δεινῶν τῆς φυλακῆς. Οἱ Τοῦρκοι προέβησαν τὴν ἐπομένην εἰς ἐρεύνας τινάς, ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ἔπαυσε κάθε κίνησις πρὸς τοῦτο. Τὸ μεσονύκτιον τῆς ἡμέρας τῆς ἀποδράσεώς του μὲ εἰδοποίησαν καὶ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τὸν συνήντησα εἰς τι παρὰ τὸ Ἴπποδρόμιον οἴκημα καὶ ἐκεῖθεν τὸν ὠδήγησα εἰς οἰκίαν εὐπατρίδου ὁμογενοῦς, ξένου ὑπηκόου, ὅπου παρέμεινεν ἀσφαλῆς ἐπὶ δεκαπέντε περίπου ἡμέρας. Εἶτα διὰ πλοίου παρὰ τὸ Καραμπουρνού τὸν ἀπεστείλαμεν εἰς Τσαγγεζι.

Ἡ πρόοδος τῆς ἐργασίας ἐδημιούργησε τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως πολιτοφυλακῶν ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐγκατάστασις σωμάτων καθίστατο δυσχερῆς. Τοιαῦται δὲ πολιτοφυλακαὶ ἐλειτούργησαν εἰς διάφορα ἐπίκαιρα σημεῖα, ὡς ἐν Γιανιτσοῖς, ἐν Ἀγίῳ Πέτρῳ, ἐν Στρωμνίτση, ἐν Βοδενοῖς, ἐν Γουμέντζη, ἐν Γευγελῇ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀξίαι ἰδιαζούσης μνείας εἶναι αἱ πολιτοφυλακαὶ Στρωμνίτσης καὶ Ἀγίου Πέτρου (Πέτροβον). Ἡ πολιτοφυλακὴ Ἀγίου Πέτρου εἶχε λάβει τὴν μορφήν ἐνόπλου σώματος λειτουργοῦντος τὴν νύκτα. Ἡγέται τῆς πολιτοφυλακῆς ταύτης ἦσαν οἱ Ἰωάννης Ἡλκός καὶ Νικόλαος Καραστογιάννης, ἀμφοτέρω ἐξαίρετοι ἐθνικοὶ ἐργάται. Τὸ χωρίον τοῦτο περιβαλλόμενον πανταχόθεν ὑπὸ ἐχθρικῶς διακειμένων χωρίων διετέλει διαρκῶς ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν κομιτατζήδων, κατῴρθωνεν ὅμως διὰ τῆς εὐθαρσοῦς στάσεώς του νὰ παλαίη ἱκανοποιητικώτατα κατ' αὐτῶν. Ὅσάκις ἐφονεύοντο συγχωριοὶ των ἔπρεπε ταχέως νὰ δημιουργηθῶσι τὰ ἀντίποινα. Περὶ τὰ δεκαπέντε θά εἶναι τὰ κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα θύματα τοῦ μικροῦ τούτου χωρίου, ἀριθμοῦντος περὶ τὰς ἑκατὸν πενήτηκοντα περίπου οἰκογενείας, ἀλλ' εἶναι πολὺ ὑπέρτερα τὰ λόγῳ ἀντιποίνων παρ' αὐτῶν τιμωρηθέντα ἐκ τῆς βουλγαρικῆς παρατάξεως. Ἡ πολιτοφυλακὴ αὕτη εἶχε νὰ παλαίση κατὰ πολλῶν δυσχερειῶν, ἡ μεγαλύτερα δὲ ἐξ ὅλων ἦτο ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ των παρέμενε τουρκικὸν ἀπόσπασμα, ὑπῆρχε δὲ καὶ μειονότης βουλγαρικῆ, ἥτις κατέδιδε πᾶσαν ἐθνικιστικὴν των κίνησιν. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ δρᾶσις της εἶναι ἀξία ἰδιαζούσης μνείας. Τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπερ συνήθως ἀπεκάλουν τὸ Σούλι τῆς Μακεδονίας διὰ τὴν ἐθνικὴν του δρᾶσιν, διέτρεξε τὸν κίνδυνον νὰ ἐκτοπισθῇ ὡς ξενόφωνον καὶ μὴ ἐμπνέον ἐμπιστοσύνην κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν προσφύγων, ἐξ ἀγνοίας βεβαίως τῶν ἀρμοδίων περὶ τοῦ ἐθνικοῦ του παρελθόντος. Εὐτυχῶς ὁ τότε διοικητὴς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ σώματος στρατοῦ πρὸς τὸν ὁποῖον προσέτρεξαν οἱ χωρικοὶ συνέπεσε νὰ ἔχῃ ὑπηρετήσῃ εἰς τὸ Προξενεῖον κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα καὶ νὰ γνωρίζῃ τὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας τοῦ χωρίου τούτου καὶ διὰ τῆς παρεμβάσεώς του ἀπέτρεψε τὸν κίνδυνον τῆς ἐκτοπίσεώς των. Ἐπεισόδιον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν ἐργασθέντων.

Ἐπίσης ἡ ἐν Στρωμνίτση πολιτοφυλακὴ εἰργάσθη μετὰ πολλῆς δεξιότητος καὶ πολλοῦ θάρρους. Ἐν Στρωμνίτση εἶχεν εἰσχωρήσει τότε τὸ δηλητήριον τῆς αὐτονομίσεως τῆς Μακεδονίας διὰ τοῦ ἰκανωτάτου πρὸς καλλιέργειαν τοιαύτης πολιτικῆς ἐνεργείας Βουλγάρου ὄπλαρχηγοῦ (Σαντραλιστοῦ) Τσερνοπέεφ. Κατώρθωνε νὰ φανατίζη τοὺς νέους μὲ τὸ πρόγραμμα «ἡ Μακεδονία διὰ τοὺς Μακεδόνας» καὶ νὰ ἐξωθῇ συγχρόνως τούτους εἰς ἐγκληματικὰς πράξεις μόνον ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ κατόπιν τοὺς ἐδέχετο εἰς τὸ σῶμα. Ἡ λειτουργία ἡμετέρου σώματος ἐκεῖ κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῆς ἐλληνικῆς ἀμύνης καθίστατο δυσχερεστάτη, διὰ τοῦτο κατελιζόμεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν μιᾶς πολιτοφυλακῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀσκουμένης βουλγαρικῆς τρομοκρατικῆς ἐπιβολῆς. Εὐτυχῶς ἡ ἐκλογή τῶν πρὸς τοῦτο προσώπων ὑπῆρξεν ἄκρως ἐπιτυχῆς καὶ ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἀσκήσεως διαφόρων ἐπαγγελματίων ἐγκατεστάθησαν ἐν Στρωμνίτση οἱ Σ. Σκούρτης, Σ. Ἀντωνουλάκης, Γ. Καρακώστας, Μόρφης, Ἀποστολίδης καὶ τινες ἄλλοι, οἵτινες ὑπὸ τὴν χειραγώγησιν τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ Κέντρου ἀνθυπολοχαγοῦ Τσιρογιάννη (Ντάλη) διεξήγαγον λίαν ἐπιτυχῶς τὸ ἀνατεθὲν αὐτοῖς ἐθνικὸν ἔργον. Εἰς ἐκ τῶν ἀποσταλέντων τούτων πολιτοφυλάκων, ὁ Σπυρίδων Σκούρτης, ἐπαγγελλόμενος τὸν πτηνοπώλην, ἐδολοφονήθη ἐντὸς τῆς πόλεως μόλις ἐξήρχετο τοῦ καφενεῖου παρὰ τεσσάρων ἐκ Στρωμνίτσης νέων, ἐξ ὧν οἱ τρεῖς δυστυχῶς Ἕλληνες φανατισθέντες παρὰ τοῦ Τσερνοπέεφ, οἱ Θωμᾶς Γραικός, Χρῆστος Μπουσμπάνδρας ἢ Ὀφίς καὶ Χατζηπροδρόμου καὶ μόνον ὁ τέταρτος Μπουγιουκλίεφ ἦτο σχισματικός. Ὁ φόνος οὗτος παρ' ὄλην τὴν πολῦτιμον θυσίαν τοῦ ἐξαιρέτου ἐθνικοῦ ἐργάτου Σκούρτη συνετέλεσεν, ὥστε κατόπιν μιᾶς μεγαλοπρεποῦς κηδείας τοῦ θύματος, ὀλόκληρος ἡ πόλις νὰ μεταβῇ ἐν διαδηλώσει νὰ διαμαρτυρηθῇ πρὸς τὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς διὰ τὸ ἐγκλημα τοῦτο καὶ ἔκτοτε, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἐκερδίσαμεν τὴν Στρωμνίτσαν καὶ προηγάγομεν τὴν ἐκεῖ ἐθνικὴν δρᾶσιν εἰς βαθμὸν ὥστε καὶ σῶμα ἐλληνικὸν βραδύτερον νὰ δράσῃ ἐπωφελῶς ἀνὰ τὰ πέριξ τῆς Στρωμνίτσης. Ἐπίσης ἐν Γιανιτσοῖς καὶ ἐν Γουμέντζῃ ἐλειτούργησαν πολὺ καλῶς πολιτοφυλακαὶ παρ' ὅλας τὰς δυσμενεῖς συνθήκας, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἐκυριάρχει ἀνὰ τὴν ὑπαιθρον τοῦ διαμερίσματος τούτου ἡ βουλγαρικὴ τρομοκρατία, ἐντὸς δὲ τῶν πόλεων Γιανιτσῶν καὶ Γουμέντζης ἡ ἐχθρικῶς πρὸς ἡμᾶς διακειμένη μερίς ἦτο ἀρκετὰ πολυπληθής, ὥστε νὰ καθιστᾷ τὸ ἔργον των δυσχερέστατον. Ἡ ἐν Γιανιτσοῖς πολιτοφυλακὴ διηυθύνετο παρὰ τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ Κέντρου, διευθυντοῦ τῶν σχολείων ἀνθυπιάτρου Παπαβασιλείου Ι. (Σφέτσος), ἡ δὲ ἐν Γουμέντζῃ παρὰ τοῦ ἐπιβληθέντος διὰ τῆς δράσεώς του ἐντοπίου Κωνσταντίνου Σαμαρᾶ. Ἐν Βοδενοῖς παρὰ τοῦ διευθυντοῦ τῶν σχολείων ἀνθυπολοχαγοῦ Νεοκόσμου Γρηγοριάδου, φέροντος τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα καὶ ἐν Γευγελῇ παρὰ τοῦ ἐκεῖ ἐγκατασταθέντος ὡς ἐμπόρου ὑπιδάρχου Κλείτου Π. (Κλεισοῦρας).

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΒΙΑΛΕΤΙΩ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΑΜΑΤΙΣΘΕΝΤΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΔΡΑΣΙΝ (1904-1908)

Μετά τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἐξιστόρησιν τῶν κατὰ τὸ 1904 διαδραματισθέντων γεγονότων, θεωρῶ χρήσιμον νὰ ἀναγράψω συμπληρωματικῶς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν θυσιασθέντων ἡμετέρων κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην.

Ἐν Βογδάντζη ἐν συμπλοκῇ πρὸς Βουλγάρους ἐφονεύθη ὁ ἡμέτερος Δημήτριος Σαμολαδάς.

Ἐν Προμάχοις (Μπάχοβον) ἐν συμπλοκῇ πρὸς βουλγαρικὴν συμμορίαν τοῦ ἡμετέρου σώματος Ἐμμανουὴλ Κατσίγαρη ἐφονεύθησαν :

1. Νικόλαος Καραγιαννάκης ἐκ Κρήτης,
2. Βασίλειος Ζάννας ἐξ Ἁγίου Δημητρίου Κατερίνης.

Ἐπληρώθησαν:

1. Δημήτριος Σαμαράς ἐκ Παντονίτσας,
2. Κυριάκος Ἀποστόλου ἐκ Ζαγοράς,
3. Πᾶνος Χρυσοχεράκης ἐκ Κρήτης.

Παρὰ τὸν Ἅγιον Πέτρον (Πέτροβον) ἐν συμπλοκῇ μετὰ στρατοῦ τουρκικοῦ ἐφονεύθησαν ἐκ τοῦ συλληφθέντος ἡμετέρου σώματος ὑπὸ τὸν Γεώργιον Πέτρου :

1. Ἀναστάσιος Κωτούλας ἐκ Σιατίστης,
2. Περικλῆς Μήλιος ἐκ Κοζάνης,
3. Κωνσταντῖνος Ντούλιας ἐκ Σερβίων, καὶ
4. Νικόλαος Σπηλιόπουλος ἐκ Πύργου Ὀλυμπίας.

Ἐν Στρομνίτση ἐγένετο ἀπόπειρα κατὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐκεῖ ἀστυνομίας, πυροβοληθέντος ἀνεπιτυχῶς ὑπὸ τῶν σχισματικῶν Κουγιουμτζιεφ καὶ Ἰορδάνωφ, οἵτινες καὶ συνελήφθησαν.

Ὁ Ἰωάννης Ψάρρας ἐκ Μπαρρακλῆ Τζουμαγιᾶς διαμένων εἰς Δραγομίρ τοῦ καζᾶ Κιλκίς εὐρέθη δολοφονημένος μεταξὺ Μιχαλόβου καὶ Γκαβαλάντσι τοῦ ἰδίου καζᾶ.

Τὴν 1 Ἰουλίου ἐν συμπλοκῇ μετὰ στρατοῦ παρὰ τὸ Μεσημέρι (Βοδενῶν) ἐφονεύθησαν :

1. Χρῆστος Σίτσου ἐκ Γραμματικόβου,
2. Χρῆστος Νώλης,
3. Βάνης Τίτσκας ἐκ Βοδενῶν,
4. Πέτρος Προκόπη ἐκ Βοδενῶν.

Τὴν 19 Μαΐου ἐν Γκαντάς παρὰ τὴν Γουμέντζαν ἐφονεύθησαν ἐν συμπλοκῇ μετὰ στρατοῦ τουρκικοῦ :

1. Μιχαὴλ Μωραΐτης, λοχαγός, ἀρχηγός, ἐξ Ἀθηνῶν,
2. Σπυρίδων Φραγκόπουλος, ὑπολοχαγός, ὑπαρχηγός, ἐκ Ζακύνθου,

3. Στεφάνου . . . . . *, ύπαξιωματικός, ἐκ Σύρου.
4. Νικόλαος Κοντονώτας, διαφυγὼν ἐκ τοῦ σώματος, ἐφονεύθη μετὰ δύο ἡμέρας παρὰ τὸ πορθμεῖον τοῦ Ἀξιού, τὸ παρὰ τὸ Πέτροβον, ὑπὸ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος, ἀφοῦ ἐφόνευσεν ἓνα λοχίαν καὶ ἓνα στρατιώτην. Ὁ Κοντονώτας κατήγετο ἐκ Κολυνδρού.

Τὴν 17 Μαΐου ἐν συμπλοκῇ πρὸς Βουλγάρους ἐτραυματίσθησαν:

1. Σπῦρος Μήλιος, ὑπομοίραρχος, ἀρχηγός, ἐκ Χειμάρρας,
  2. Ἰωάννης Καρακώστας.
- Ἐν συμπλοκῇ πρὸς βουλγαρικὴν συμμαχίαν ἐφονεύθησαν ἐκ τοῦ σώματος Ἀκρίτα:

1. Ν. Βάβος ἐξ Ἡπείρου,
2. Μήτσης ἐξ Ἁγίου Ἡλίας Βοδενῶν,
3. Ἀντώνιος Ντίντος ἐκ Ναούσης.

Αὐγούστου. Ἐν συμπλοκῇ μετὰ στρατοῦ παρὰ τῷ Σαριγκιὸλ ἐφονεύθησαν ἐκ τοῦ σώματος Ἀβράσογλου:

1. Ἀλκιβιάδης Πολυχρόνης ἐκ Βόλου,
2. Πέτρος . . . . . ** ἐκ Στραωνίτης,
3. . . . . ***

Τὴν 27 Σεπτεμβρίου ἐν συμπλοκῇ μετὰ στρατοῦ παρὰ τὸ Λούκοβιτς (Βοδενῶν) ἐφονεύθησαν ἐκ τοῦ σώματος Θεοδόση:

1. Νάσος Μάγκος ἐκ Κολώνιας,
2. Βασίλειος Καψάλης (Βλάχος) ἐκ Σελίου.

Ἐπίσης ἐν συμπλοκῇ πρὸς Βουλγάρους παρὰ τὸ Δροζέλοβον (Βοδενῶν) ἐφονεύθησαν:

1. Γιαννάκης Χαντζάρας ἐκ Φράσαρι Κολώνιας,
2. Μιχαὴλ Γκίζας ἐξ Ἀργυροκάστρου,
3. Ἀθανάσιος Μάρκου ἐκ Δελβίνου Ἡπείρου.

Κατ' Ὀκτώβριον ἐν συμπλοκῇ μετὰ στρατοῦ παρὰ τὴν μονὴν Ἰωάννου Προδρόμου ἐφονεύθη ἐκ τοῦ σώματος Γαρέφη εἰς Κόλιος ἐκ Βόσσοβας Κατερίνης.

Τὴν 15ην Ὀκτωβρίου ἐφονεύθη ἐν τῇ λίμνῃ Γιαντισῶν ὑπὸ Βουλγάρων εἰς ἡμέτερος καὶ κατὰ Δεκέμβριον εἰς ἐπίθεσιν τοῦ ὑπὸ τὸν Σπῦρον Ρῆγαν (Καβοντόρος) ἡμετέρου σώματος ἐναντίον τοῦ χωρίου Ἀλάρ (Γιαντισῶν) ἐφονεύθη ὁ Νικόλαος Νάνος ἐκ Κολυνδρού.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ντογιάμας ἐκ Μπαροβίτης εὐρέθη ἀπηγχονισμένος μεταξὺ Γοργώπης καὶ Μπσεμίτης, ἀπαγχονισθεὶς ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμ-

* Ἀσυμπλήρωτον τὸ ὄνομα εἰς τὸ χειρόγραφον.

** Ἀσυμπλήρωτον τὸ ἐπώνυμον.

*** Ὑπάρχει κενὸν εἰς τὸ χειρόγραφον.

μορίας Χρήστου Μπάμπιανλη. Ἡ αὐτὴ συμμορία κατέσφαξε τοὺς ἐκ Γουμέντζης ἡμετέρους ἐμπόρους Κ. Παπαντωνίου καὶ Β. Μάντζαρη.

Ἐκ τουρκικῆς πηγῆς πληροφορία ὅτι ἐφονεύθησαν δύο Ὀθωμανοὶ ἐκ Τσελτικ τῶν Βοδενῶν καὶ δύο ἕτεροι ἐξ Ἀλῆ-Χοτζαλάρ τοῦ Κιλκίς.

Ὁ σχισματικὸς ἱερεὺς τοῦ Γραδεμπορίου Παπαηλίας, ὁ προκαλέσας τὸ ἐγκλημα τῆς 14ης Αὐγούστου 1904, κατεδικάσθη μόνον εἰς τριῶν ἐτῶν φυλάκισιν.

Ὁ Βούλγαρος ὄπλαρχηγὸς ὑπεχρέωσεν ἐπὶ ποιῆθῃ θανάτου τοὺς προκρίτους τῶν χωρίων Κιρτζαλάρ, Τσοχαλάρ, Καϊλῆ καὶ Ζορμπᾶ νὰ μεταβῶσι παρὰ τοῖς ξένους καὶ νὰ διαμαρτυρηθῶσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἀλλ' οἱ μεταβάντες ἐρευνηθέντες εὐρέθησαν οἱ πλεῖστοι φέροντες ὅπλα καὶ συνελήφθησαν.

Τὴν 18ην Ἰανουαρίου τουρκικὸν ἀπόσπασμα συνέλαβε πλησίον τοῦ χωρίου Μπάμπιανη τὸν σχισματικὸν ἱερέα τοῦ χωρίου Κορνισόρι καὶ ἐπ' αὐτοῦ εὐρέθησαν δύο ἐπιστολαί. Διὰ τῆς μιᾶς ὁ μουχτάρης Γκρόπα παρεκάλει τὸν Βούλγαρον ὄπλαρχηγὸν Χρῆστον Μπάμπιανλη νὰ εἰσαγάγῃ τὰς μετὰ ρροϋθ μίσεις καὶ εἰς τὸ χωρίον του καὶ διὰ τῆς ἄλλης δύο μιλωνάδες Βούλγαροι ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν ὄπλαρχηγόν, διὰ τῶν μέσων τὰ ὅποια αὐτὸς γνωρίζει, τὸν διὰ δημοπρασίας παραχωρηθέντα εἰς Ἑλληνα μύλον νὰ τὸν δώσῃ εἰς αὐτούς.

Συμμορία βουλγαρικὴ παρὰ τὴν Ἐγκρι-Παλάγκαν ἐφόνευσεν ἐξ Ὀθωμανούς.

Ἐπίσης εἰς Ἄνω Τζουμαγιὰν συνεκρούσθη τουρκικὸν ἀπόσπασμα μετὰ βουλγαρικῆς συμμορίας, κατὰ τὴν σύγκρουσιν ἐφονεύθη ὁ Τοῦρκος ἀξιωματικὸς καὶ τρεῖς στρατιῶται, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν κομιτατζήδων ἀρκετοί.

Παρὰ τὸ Πέτγας τῆς Γουμέντζης τουρκικὸν ἀπόσπασμα συνηγήθη μετὰ τῆς συμμορίας τοῦ Χρήστου Μπάμπιανλη· κατὰ τὴν σύγκρουσιν ἐφονεύθη ὁ ὄπλαρχηγός.

Ὁ Βούλγαρος μουχτάρης Κρίβας ἐδολοφονήθη, διότι ἐθεωρήθη ὡς ὁ καταδάσας εἰς τὸν μουδέρην Γουμέντζης τὴν ἐν Πέτγας βουλγαρικὴν συμμορίαν, ὅποτε ἐφονεύθη ὁ ὄπλαρχηγὸς Χρῆστος Μπάμπιανλης.

Ὁ Βούλγαρος ὄπλαρχηγὸς Λούκας μὲ τριάντα ὀπαδούς καὶ ἄλλους χωρικούς ἐπέτεθη κατὰ τῆς μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου βορείως τῆς Γκολεσάνης (Ναούσης). Ὁκτὼ Ἑλληνομακεδόνες εἰδοποιηθέντες ἐγκαίρως ὠχυρώθησαν εἰς κατάλληλον μέρος καὶ ἐπυροβόλησαν ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως ἐναντίον των. Ἀφῆκαν δέκα τρεῖς νεκροὺς φέροντας ὅπλα μάλινχερ. Ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ἔφερε πηλίκιον στρατιωτικὸν βουλγαρικόν. Κατόπιν τῆς συμπλοκῆς ταύτης οἱ ὑποχωρήσαντες Βούλγαροι τὴν 15ην Φεβρουαρίου συνήνησαν ὁμάδα ἐξ ἐξήκοντα χωρικῶν Μεσημερίου (Βοδενῶν) ἐπιστρέφοντας ἐκ τῆς ἀγορᾶς γειτονικοῦ χωρίου. Ὁ ἱερεὺς Στογιάννης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀθανάσιος, ὁ Τρύφων Δήμου, Κ.

Παπακώστας, Νικόλαος Δήμου καὶ Μπουζῖνος ἐφονεύθησαν, δύο δὲ ἄλλοι ἐτραυματίσθησαν. Τὰ θύματα ἐτάφησαν μεγαλοπρεπῶς ἐν Μεσημερίῳ χοροστατήσαντος τοῦ μητροπολίτου Ἐδέσσης.

Αἱ ἀρχαὶ ἐπληροφόρηθησαν ὅτι συμμαρία βουλγαρικὴ εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ χωρίου Κουκλίτς τῆς Στρωμνίτσης καὶ ἀπέστειλαν ἀπόσπασμα πρὸς καταδίωξίν της. Ὁ μουχτάρης τοῦ χωρίου ἐβεβαίωσε διὰ τῆς σφραγίδος του ἐγγράφως ὅτι οὐδεὶς κομιτατζῆς εὐρίσκεται ἐκεῖ. Μόλις ἐπλησίασαν οἱ στρατιῶται ἐδέχθησαν βόμβας καὶ πυροβολισμούς ἐκ τῶν ἀρχαίων οἰκιῶν. Τότε περικυκλώσαντες τὸ χωρίον ἔθεσαν πῦρ καὶ διέταξαν τοὺς χωρικοὺς νὰ ἐξέλθωσι τοῦ χωρίου, ἐλάχισται δὲ γυναῖκες καὶ παιδία ὑπήκουσαν. Τότε διετάχθη ἔφοδος κατὰ τοῦ χωρίου καὶ ἐκάθησαν περὶ τὰ σαράντα σπίτια. Οἱ κομίται κατῶρθωσαν νὰ διαφύγωσιν, ἀφοῦ ἀφῆκαν τρεῖς νεκρούς, ἐκ δὲ τῶν χωρικῶν ἐφονεύθησαν δέκα καὶ μία κόρη καὶ ἐκ τῶν Τούρκων τέσσαρες καὶ ἐπληγώθησαν ἔνδεκα.

Παρὰ τὸ Πόπτεσβον (Στρωμνίτσης) συνελήφθη βουλγαρικὴ συμμαρία ἐξ ἑπτὰ ἀτόμων, συνελήφθη ἑτέρα παρὰ τὴν Γκράντισταν καὶ ἑτέρα παρὰ τὸ Μεσημέρι Βοδενῶν. Εἰς Μπόζετς (Γιανιτσῶν) κατέσχον ὅπλα καὶ βόμβας.

Ὁ ἐν τῇ λίμνῃ Γιανιτσῶν ἐγκατεστημένος Βούλγαρος ὄπλαρχηγὸς Ἀποστόλης παρέμενεν ἀνενόχλητος, ὁπότε δέκα ἐξ ἡμέτεροι ἀντάρται ἐπιβάντες δώδεκα λέμβων διηυθύνθησαν εἰς τὴν καλύβην ἐνὸς ἐμπίστου τοῦ Παύλου καὶ προμηθευτοῦ τῆς βουλγαρικῆς συμμαρίας καὶ τοῦ ἤξιωσαν ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ τοὺς ὑποδείξῃ ποῦ μένει ὁ Ἀποστόλης. Εἰς τὴν καλύβην τοῦ Παύλου συνέλαβον καὶ πέντε ἄλλους. Οὗτοι μόλις ὠδήγησαν τοὺς ἡμετέρους πρὸς τὸ μέρος τῶν Βουλγάρων ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν ἡμετέρων, οἵτινες εὐτυχῶς κατῶρθωσαν νὰ τοὺς περικυκλώσωσι καὶ νὰ διεξαχθῇ σωστὴ ναυμαχία. Ἐκ τῶν Βουλγάρων ἐφονεύθησαν ἀρκετοί, οἱ λοιποὶ διέφυγον, ἐκ τῶν ἡμετέρων εἰς μόνον κωπηλάτης.

Κατόπιν τῆς συμπλοκῆς ταύτης οἱ εἰς Γκόλο-Σέλο ἀποσταλέντες πρὸς εἰσπραξίν τῶν παρὰ τοῦ κομιτάτου ἀξιοθέντων ποσῶν συνελήφθησαν παρὰ τῶν χωρικῶν καὶ ὠδηγήθησαν εἰς Γιανιτσά ὅπου τοὺς ἐφυλάκισαν.

Συμμαρία βουλγαρικὴ ἐκρύπτετο εἰς Σμόλ (Γευγελῆς), δεξιὰ τῆς λίμνης Ἀρτζάν τουρκικὸν ἀπόσπασμα μετέβη εἰς καταδίωξίν της κατόπιν καταδόσεως. Μία γυναῖκα εἰδοποίησε τοὺς κλεισμένους ὅτι κατέφθασαν Τούρκοι καὶ τότε ἐξῆλθον τῆς οἰκίας ἑνέα ὠπλισμένοι. Ἐκ τούτων ἐφονεύθησαν δύο, οἱ λοιποὶ ἐτράπησαν εἰς ὑψηλὸν μέρος τοῦ χωρίου ὅπου ἐνισχυθέντες καὶ ὑπὸ χωρικῶν διεξήγαγον πεισματώδη μάχην καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Τὴν πρωτὰν ἐπεχείρησαν νὰ φύγουν, ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἐνισχυθέντες κατὰ τὴν νύκτα κατῶρθωσαν νὰ φονεύσουν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Ἐπὶ τῶν φονευθέντων κατεσχέθη ἀλληλογραφία τοῦ ὄπλαρχηγοῦ Ἀργύρη σχετικὴ μὲ τὸ ἐγκλημα τῆς Γκιρτσίστης, ὡς καὶ πειστήρια διάφορα. Ἐν ἐξ αὐτῶν ἀφεώρα τὸν καθηγητὴν τῶν μαθηματικῶν Γκερβάνωφ, ὅστις εἶχεν ὑπηρετήσῃ καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ. Κατὰ τὴν ψευδεπα-

νάστασιν τοῦ 1903 εἶχε καταδικασθῆ εἰς ἔξορίαν εἰς Μικράν Ἀσίαν. Μετὰ ἐν ἔ-
τος ἡμνηστεύθη κατόπιν διαβεβαιώσεως ἐπὶ λόγῳ τιμῆς, ὅτι δὲν θὰ ἀναμιχθῆ
εἷς τι τὸ ἐπαναστατικόν. Καὶ τώρα εὐρέθη τὸ κάτωθι πειστήριον διὰ τοῦ ὁποίου
ἀπηυθύνετο πρὸς τοὺς διαχειριστὰς τῆς περιφερείας καὶ τῶν διαμερισμάτων
Σκοπίων, ὡς καὶ εἰς τὸν ἀρχηγὸν Κιουστεντίλ: «Παρακαλῶ τὰς τοπικὰς διευθύν-
σεις καὶ τὰς ἐπαναστατικὰς συμμορίας τοῦ διαμερίσματος Σκοπίων, ὡς καὶ
τὸν ἀρχηγὸν Κιουστεντίλ νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν διάβασιν καὶ νὰ βοηθήσωσι τὸν
ὄπλαρχηγὸν Ἀποστόλ Πετκῶφ, ὅπως μετὰ τῶν ὀπαδῶν καὶ πυρομαχικῶν
του μεταβῆ εἰς τὸ διαμέρισμα Γιανισῶν. 29 Ἰανουαρίου 1905, Ἰβάν Γκερ-
βάνωφ».

Οἱ στρατολογούμενοι πρὸς κατάταξιν ἐν τοῖς σώμασι Βούλγαροι ἐλάμβανον
διαβατήρια διὰ τὴν Ἀμερικὴν, ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι κατήρτιζον καταλόγους
τῶν λαβόντων διαβατήρια καὶ μὴ ἀναχωρησάντων.

Τὴν 10ην Ἀπριλίου ἐγένετο ἡ δίκη τοῦ ὑπὸ τὸν καπετὰν Γεωργάκη
συλληφθέντος ἐν Ἀγίῳ Πέτρῳ (Πέτροβον) σώματος. Ὡς προανέφερον, μό-
νον ὁ ἀρχηγὸς κατεδικάσθη εἰς 2 1/2 ἐτῶν φυλάκισιν. Οἱ λοιποὶ εἰς μικροτέρας
ποινάς.

Συμμορία τοῦ Βουλγάρου ὄπλαρχηγοῦ Γιοβάν Καρασουλῆ, ἀπαρτιζομένη
ἐκ δέκα ἐννέα μὲ ὑπαρχηγὸν τὸν Γκόγκα ἐκ Κιλίκις, εἶχε καταλάβει ὑψωμά-
τι πλησίον τῶν Λιβαδίων τῆς Καρατζόβας. Ἐκεῖ περιεκυκλώθη ὑπὸ ἀποσπά-
σματος ἐκ τριάκοντα πέντε ἀνδρῶν, ἐπηκολούθησε συμπλοκὴ καὶ διαρκῆς ἐνί-
σχυσις τοῦ ἀποσπάσματος. Μετὰ μάχην διαρκέσασαν δέκα ὥρας ἐγένετο ἐπί-
θεις, καθ' ἣν οὐδεὶς τῶν Βουλγάρων διέφυγεν, ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀπω-
λείας ὀκτῶ φονευθέντας καὶ δέκα πληγωθέντας, μεταξύ δὲ τῶν φονευθέντων καὶ ὁ
λοχαγὸς των. Ἐπὶ τοῦ ὄπλαρχηγοῦ κατεσχέθη ἡ κάτωθι ἐπιστολή:

Πρὸς τὸν βοϊβόδαν Ἰβάντσο Καραουλίνσκι

Ἄδελφέ μου Ἰβάν,

Εἴμεθα σύμφωνοι εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἀντιποίνων πρὸς τοὺς Γραικομάνους.
Ἐδῶ κατηρτίσαμεν καταλόγους καὶ ἀπηγορεύσαμεν νὰ ἀγοράζωσι καὶ νὰ πω-
λῶσιν εἰς τὸ μέλλον εἰς τοὺς Γραικομάνους. Στείλατέ μας ἓνα ταχυδρόμον νὰ
τοῦ δώσωμεν τοὺς καταλόγους, τοὺς ὁποίους νὰ διανείμετε εἰς τὰ χωρία, ἀφοῦ
τοὺς σφραγίσητε διὰ τῆς σφραγίδος σας.

Ἐὰν συναντήσητε τοὺς χωροφύλακας Ἄγκο Ντάνεφ, Γρηγόρη Στρούμ-
τζαλη ἢ τοὺς ἐφίππους χωροφύλακας Μοντέ καὶ Καραφέργιαλη φονεύσατέ τους,
διότι οἱ ἄθλιοι εἶναι προδότες. Ἀπεφασίσαμεν νὰ δολοφονήσωμεν ἓνα ἐκ τῶν
τριῶν ὀρθοδόξων κατοίκων τῆς πόλεώς μας Χρῆστον Σεκερτζῆν, διευθυντὴν
τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου ἢ τὸν Βασίλειον Σοῦεφ. Ἐκεῖνοι οὔτινες θὰ ὀρισθῶσι

διὰ τὴν δολοφονίαν πρέπει νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον ἐφωδιασμένοι μὲ ἐπιστολὴν φέρουσαν τὴν σφραγίδα σας. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ μάθωμεν ἐὰν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἔλαβον τὰς ἀποδείξεις τῶν σαράντα λιρῶν, τὰς ὁποίας ὁ Ἰβάν Ἀγκωφ ἤξιωσε παρὰ τοῦ χωρίου τοῦ Πένο τὰς ἔδωκεν εἰς ἐσέ. Ἡμεῖς δὲν τὰς ἐλάβομεν.

Διομίτ

Υ.Γ. Ἀπαγορεύσατε εἰς τοὺς χωρικοὺς νὰ πηγαίνουν εἰς τὰ χάνια τὰ διατηρούμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, π.χ. οἱ χωρικοὶ τοῦ Πετρόβου καὶ τοῦ Κόνσκο ἔχουν τὴν συνήθειαν νὰ σταματοῦν εἰς τὸ χάνι τοῦ Ρατινανλῆ καὶ οἱ χωρικοὶ τοῦ Λέσκοβιτς πλησίον τῆς Φλωρίνης πηγαίνουν εἰς τὸ χάνι τοῦ Στόιτσε. Οἱ ἰδιοκτῆται τῶν χανίων τούτων εἶναι κατάσκοποι. Εἶναι προτιμότερον νὰ σταματῶσιν εἰς τὸ χάνι Μήτου Κοβάτσεφ, καθόσον δι' αὐτοῦ λαμβάνομεν εἰδήσεις».

Νυκτερινὴ ἐπίθεσις ἐγένετο ἐναντίον τῆς μονῆς Μπουτκόβου. Πολυάριθμοι χωρικοὶ ἐπετέθησαν, ἀλλ' οἱ μοναχοὶ ὀχυρωθέντες τοὺς ἐπετέθησαν καὶ τοὺς ὑπεχρέωσαν νὰ φύγωσιν ἄπρακτοι.

Τεσσαράκοντα βουλγαρίζοντες ἐκρύπτοντο ἐντὸς τοῦ χωρίου Γκολεσάνη (Ναούσης) λεηλατοῦντες τὰ πέριξ. Ἑλληνομακεδόνες χωρικοὶ πληροφορηθέντες τοῦτο ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ χωρίου καὶ διεξήχθη συμπλοκὴ καθ' ἣν, ὡς λέγεται, ἐφονεύθησαν ἕξ Βούλγαροι καὶ εἷς Ἑλλῆν ποιμὴν.

Βουλγαρικὴ συμμορία προσεβλήθη μεταξὺ Βρὲς καὶ Λιπαρινόβου τῶν Γιανιτσῶν ὑπὸ Ἑλληνομακεδόνων.

Τὸ Κομιτᾶτον Μιχαηλόβσκι-Τσόντσεφ μὴ θέλον νὰ ὑστερήσῃ ἀπέναντι τοῦ Κομιτάτου Σαράφωφ ἀπεφάσισε νὰ ἀποστείλῃ συμμορίας εἰς Μακεδονίαν. Μία ἐξ αὐτῶν διοικουμένη παρὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ Στογιάννωφ συνηντήθη εἰς τὰ περίχωρα τῆς Στρωμνίτης μετὰ τῆς συμμορίας Τσερνοπέεφ. Αὕτη περιτρέχουσα τὰ χωρία διέδιδεν ὅτι ὁ Φερδινάνδος ἀνακηρύσσεται ὑπὸ τῶν Δυνάμεων βασιλεὺς καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο θὰ ἀναγγείλωσι τὴν ἔνωσιν τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας.

Λέγεται ὅτι δύο ἐκ τῶν ἐσχάτως εἰσελθουσῶν συμμοριῶν πρόκειται νὰ προσβάλωσι τὸ Μελένικον ἢ τὸ Ντεμίρ-Ἰσάρ εἰς ἀντεκδίκησιν τῶν σφαγῶν τῆς Ζαγοριτσάνης.

Τὴν 18ην Ἀπριλίου βουλγαρικὴ συμμορία εἰσελθοῦσα εἰς τὸ χωρίον Γιαννάκοβον τῆς Ναούσης ἐφόνευσεν ἕνα Ἑλληνα τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα εὗρέθη διαμελισμένον.

Τὴν 4ην Μαΐου ὁ ἐκ Καρατζόβας Ἑλλῆν πρόκριτος Στέργιος Ντίνου ἐπληγώθη ἑλαφρῶς, ἐνῶ περιεπάτει ἐντὸς τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης.

Τὸ Βουλγαρικὸν Κομιτᾶτον ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Ἑβραῖον ἰδιοκτῆτην σιφλικίου παρὰ τὴν Δοϊράνην Σαούλ Μοντιάνο 300 λίρας.

Τὴν 17ην Μαΐου παρὰ τὸ χωρίον Μεσημέρι (Βοδενῶν) ἐφρονεύθη ὁ ἐκ τοῦ χωρίου Ἑλληὴν πρόκριτος Ἰθανάσιος. Πλησίον τοῦ ἰδίου χωρίου ἢ ὑπὸ τὸν Χατζῆν βουλγαρικὴ συμμορία ἐδολοφόνησε δύο προκρίτους καὶ ἓνα ἀνθρακέα. Ὁ Ρῶσος ἀξιωματικὸς οὐδόλως διεμαρτυρήθη ἢ ἐζήτησε πληροφορίας, ἐνῶ προκειμένου περὶ Βουλγάρου μόλις θιγῆ οἰοσδήποτε, ἐξεγείρει τὰς ἀρχὰς καὶ μεταβαίνει ὁ ἴδιος ἐπὶ τόπου διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς σχισματικούς.

Τὴν 17ην Μαΐου ἐνεφανίσθη ἡ ὑπὸ τὸν Τσερνοπέεφ συμμορία ἐν τῷ χωρίῳ Μπαλδέφτσα τῆς Στρωμνίτσης καὶ μετέβη εἰς δύο οἰκίας πετριαρχικῶν, οἷτινες συνέπεσε νὰ ἀπουσιάζωσιν ἀφήσαντες τὰς οἰκίας των κλεισμένας καὶ τὰς ὁποίας παρεβίασεν, ἤκουσεν ὅμως τὴν σάλπιγγα τῶν συγκεντρωμένων στρατιωτῶν καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησεν ἄπρακτος.

Προτάσει τοῦ Ντετζώρτζη πασᾶ ὅλοι οἱ χωροφύλακες τῆς Μακεδονίας θὰ προέρχωνται ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, ἀποκλειομένων τῶν Χριστιανῶν. Εἰς ἀντάλλαγμα ὁ σουλτᾶνος τοῦ ἀπένειμε τὸ παράσημον τοῦ Ἰφτιχάρ, ἀδαμαντοκόλλητον.

Ἐν Γιαντισοῖς Βούλγαροι ἐπετέθησαν κατὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ μητροπολίτου Βοδενῶν Στεφάνου, εὐρισκομένου ἐν Γιαντισοῖς. Περιπολία συνέλαβε πέντε ταραξίας.

Τῷ 1904 ἡ ἑορτὴ τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἐωρτάσθη ἐν Γιαντισοῖς διὰ κλεισίματος τῶν ἑλληνικῶν μαγαζίων καὶ συγκεντρώσεως χωρικῶν ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, ἐνῶ ἐφέτος οὐδεμία τοιαύτη κίνησις ἐγένετο.

Εἰς τὰ περίχωρα Βοδενῶν ἐδολοφονήθησαν τρεῖς χωρικοί. Τὴν 22αν Μαΐου βουλγαρικὴ συμμορία ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἐτέθη ὁ γραμματεὺς τοῦ Ρῶσου ἀξιωματικῷ Ἄγκουρα καὶ ὁ μάγειρός του, ἐκακοποίησεν ὀρθοδόξους. Ὑπαξιωματικὸς τῆς ἀστυνομίας, Ἑλληὴν, σπεύσας νὰ ἀποτρέψῃ σκηναῖς, ἐτραυματίσθη διὰ πιστολίου. Συνελήφθησαν τρεῖς ἐξ αὐτῶν.

Πέντε χωρικοὶ ὀρθόδοξοι, μεταβαίνοντες ἐκ Γιαντισῶν εἰς Γουμέντζαν, ἔπεσαν εἰς ἐνέδραν βουλγαρικὴν. Εἷς ἐκ τῶν χωρικῶν διέφυγε καὶ κατέδωσε τοῦτο εἰς τὰς ἀρχὰς, αἵτινες σπεύσασαι εἰς καταδίωξιν των κατώρθωσαν νὰ φονεύσωσι δύο Βουλγάρους καὶ νὰ συλλάβωσι τρεῖς, νὰ ἀπελευθερώσωσι δὲ τρεῖς χωρικούς, οἷτινες ἦσαν δεμένοι. Ὁ πέμπτος ἀνευρέθη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κοτζάμπαση τοῦ χωρίου Λιτοβοῖ ὅστις καὶ συνελήφθη.

Τὴν ἡμέραν τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς τῶν Βουλγάρων ἐν Βλαδόβω ἐγένετο συμπλοκὴ μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ σχισματικῶν καθ' ἣν ἐτραυματίσθησαν ἑκατέρωθεν διὰ λίθων.

Ἐν Δοϊράνῃ ἀνεφάνη βουλγαρικὴ συμμορία ὑπὸ τινα Ἀργύρην, ἀγνοεῖται δὲ ἂν εἶναι ὁ πρῶν ἐκ Σεχόβου τοιοῦτος ἢ ἄλλος τις ὁμώνυμος.

Τὴν 25ην Μαΐου παρὰ τὸ Κοσίνοβον ἀνευρέθησαν τὰ πτώματα δύο ἐκ Στρωμνίτσης ἀγωγέων ὀρθοδόξων.

Τὴν 30ὴν Μαΐου πλησίον τῆς Τσερναρέκας προσεβλήθη βουλγαρική συμμορία.

Παρά τὸ Ἀμάτοβον (ιδιοκτησία τοῦ ὁμογενοῦς Ἄββοτ) συνελήφθη χωρικός, ὅστις ἔρριψεν εἰς τὸν ποταμὸν Ἀξιὸν κάτι μὴ ἀνευρεθέν, λέγεται, δὲ ὅτι ἦτο δυναμίτις προωρισμένη διὰ τὴν ἀμαξοστοιχίαν.

Ἡθωώθησαν δέκα τρεῖς σχισματικοὶ ἐκ τοῦ χωρίου Ἅγιος Πέτρος (Πέτροβον) ἐνεχόμενοι εἰς τὸν φόνον τοῦ γέροντος ἱερέως Παπαμπουζίνου καὶ τῶν τριῶν προκρίτων τὴν 11ην Δεκεμβρίου 1904. Ἡ ἀθώωσις των ἔκανε δυσάρεστον ἐντύπωσιν.

Πλησίον τοῦ χωρίου Μπατατσὶν (Βοδενῶν) ἐγένετο σύγκρουσις Ἑλληνομακεδόνων μετὰ Βουλγάρων. Ἡ συμπλοκή διήρκεσεν ἐπὶ ὥρας. Τουρκικὸν ἀπόσπασμα κατέφθασε βραδέως, ὥστε κατῶρθωσαν ἢ ἀποσυρθῶσιν οἱ συμπλεκόμενοι ἐγκαίρως.

Συμπληρωματικαὶ πληροφορίες περὶ τῆς γενομένης τὴν 10ην Μαΐου συμπλοκῆς τῆς συμμορίας Σαράφωφ. Προσεβλήθη αὕτη παρὰ τὸ Σουγκάρωβον τοῦ Μελενίκου, ὅπου ἐφονεύθησαν τρεῖς κατόπιν κυκλωθεῖσα ἐντὸς δάσους ἀπώλεσεν ἑτέρους ὀκτώ. Τὸ ἀπόσπασμα εἶχε δύο νεκροὺς καὶ τέσσαρας πληγωμένους.

Τὴν 12ην Ἰουνίου ἐπληροφορήθησαν αἱ ἀρχαὶ Γιανιτσῶν, ὅτι συμμορία ἐκ τεσσάρων ὑπὸ τινα ἐκ Μπόζετς ὄπλαρχηγὸν ἐκρύπτετο ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ προκρίτου Ἀθανασίου ἐν τῷ χωρίῳ Ἰκισιέρ. Πάραυτα ἀπόσπασμα μεταβὰν ἐφόνευσε τοὺς τρεῖς.

Τὴν 13ην Ἰουνίου τὸ ὑπὸ τὸν Ἀκρίταν ἑλληνομακεδονικὸν σῶμα προσέβαλε παρὰ τὴν Γκολεσάνην βουλγαρικὴν συμμορίαν. Διήρесе τὸ σῶμα εἰς τρία τμήματα, ὧν τὰ δύο μικροτέρας δυνάμεως κατέλαβον τὰς ἐξόδους τοῦ χωρίου. Τὸ μεγαλύτερον τμήμα μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ ἐπετέθη κατὰ τοῦ χωρίου. Κατὰ τὰς δέκα τὸ πρῶτ' ἐνεφανίσθη συμμορία βουλγαρική ἐξ ἐξήκοντα περίπου καὶ ἤρχισε συμπλοκή, τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος ὀχυρωθέντος ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας. Μετὰ μιᾶς ὥρας τυφειοβολισμὸν ἀπεχώρησαν, ἀφοῦ ἀφῆκαν τρεῖς νεκροὺς ὧν εἷς κάτοικος Ναούσης. Οἱ Βούλγαροι ἀπώλεσαν ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι. Οἱ Βούλγαροι ἀνῆλθον εἰς ἑκατὸν περίπου, οἱ ἡμέτεροι ἦσαν 57.

Οἱ ἐν Στρωμνίτση Ἕλληνες ὑπέβαλον διαμαρτυρίας πρὸς τὸ Ἰπουργεῖον Ἑσωτερικῶν, Χιλμῆ πασᾶν, καϊμακάμην Στρωμνίτσης, Ντετζῶρτζην, στρατηγόν, καὶ πατριάρχη κατὰ τοῦ ἐν Στρωμνίτση Ρώσου ἀξιωματικοῦ ὡς ἐξάπτοντος τοὺς Βουλγάρους κατὰ τῶν Ἑλλήνων δι' ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων. Φωτογραφεῖται μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν βουλγαρικῶν σωμάτων καὶ διανέμει τὰς φωτογραφίας ἀνά τὰ χωρία. Ἐκλήθησαν οἱ ὑπογράψαντες εἰς Θεσσαλονίκην νὰ βεβαιώσωσι τὰ καταγγελλόμενα καὶ πάντες προθύμως ἐδέχθησαν νὰ ἔλθωσιν.

Συμμορία ἐκ πέντε Βουλγάρων ἐκρύπτετο παρὰ τὸ χωρίον Ἐντερνο τῆς Στρωμνίτης· πάραυτα ἀπόσπασμα μεταβάν ἐξώντωσε τὴν συμμορίαν.

Προτάσει τοῦ φρουράρχου Θεσσαλονίκης ὠργανώθησαν ἀστυνομικοὶ σταθμοὶ εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως ἐξ ἐξήντα ἕως ὀγδόντα ἀνδρῶν δυνάμει. Οἱ Τοῦρκοι δικαιολογοῦσι τὸ μέτρον τοῦτο λόγῳ φόβου πυρκαϊῶν, πράγματι ὅμως διότι φοβοῦνται βουλγαρικὸν κίνημα.

Κατὰ Ἰούλιον ζωηρότης παρατηρεῖται εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Δύο συμμορίαὶ εἰσελθοῦσαι ἐξ Ἄνω Τζουμαγιᾶς διηυθύνθησαν ἢ μὲν μία πρὸς Ντεμιρκαποῦ, ἢ δὲ ἑτέρα πρὸς Σέρρας. Τρίτη συμμορία διηυθύνθη πρὸς Κρίβαν (Γουμέντζης), ἣτις προέβη καὶ εἰς τινὰς ἐκτελέσεις σχισματικῶν διότι δὲν ἔδειξαν ζωηρὸν ἐνδιαφέρον. Τετάρτη διηυθύνθη πρὸς Μεσημέρι (Βοδενῶν) ὅπου ὁ ὀδηγὸς καὶ εἰς ἕτερος Βούλγαρος ἐφονεύθησαν.

Ἐντὸς τῆς πόλεως Βοδενῶν ὁ πρόκριτος Ἑλλήν Δημήτριος Παπαδόπουλος ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν δέκα περίπου Βουλγάρων, κατὰ τῶν ὁποίων ἀντετάχθη διὰ τοῦ περιστρόφου μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς ἀστυνομίας. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐδέχθη ἑννέα πληγὰς, ἀλλ' ἐπέτυχε τὸν τραυματισμὸν δύο ἐξ αὐτῶν.

Ἡ ὑπὸ τὸν Λούκαν συμμορία ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τῆς Ναούσης. Συνέλαβον δύο ποιμένας καὶ δύο ἐργάτας καὶ τοὺς ἐκλείσαν μαζύ· εἶτα ἀνεζήτησαν τὸν ἱερέα διὰ νὰ τοὺς δώσῃ πετρέλαιον, μὴ ἀνευρεθέντος δὲ συνέλεξαν διάφορα εὐφλεκτα ἄχυρα καὶ μὲ ἔλαιον τῆς ἐκκλησίας ἔθεσαν πῦρ καὶ κατέστρεψαν ὅλα τὰ ἐξαρτήματα τῆς μονῆς πλην τῆς ἐκκλησίας, διασωθείσης ὡς ἐκ θαύματος.

Βουλγαρικὴ συμμορία ἀπήγαγεν ἐντὸς τοῦ δάσους Μπατατσίν (Βοδενῶν) τὸν Λεωνίδαν Καραβανὸν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Σταῦρον. Ὁ Λεωνίδας καταγόμενος ἐκ Κορυτσᾶς ἦτο ἐγκατεστημένος ἀπὸ ἑννέα ἐτῶν εἰς Ὀστροβὸν καὶ ἐπεδίεδετο εἰς τὸ ἐμπόριον ξυλείας. Εἶναι ὁ δεῦτερος ἔμπορος Ἑλλήν ποῦ δολοφονεῖται ἐντὸς ἑβδομάδος. Ὁ πρῶτος ἦτο παντοπώλης ἐν Βερτεκόπ· τοῦτον ἑθεώρουν πρόσκομμα εἰς τὰς ἐνεργείας των καὶ τὸν κατήγγειλον εἰς τὰς ἀρχὰς ὡς πράκτορα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου. Οὗτος κληθεὶς εἰς Βοδενὰ μετέβη πρὸς ὑπεράσπισίν του, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἐξηφανίσθη.

Οἱ ἐκ Μπαχόβου ἡμέτεροι Ἀθανάσιος Τάνος καὶ Γεώργιος Γκούντσας ἐφονεύθησαν εἰς τὰ πέριξ τοῦ χωρίου των.

Βουλγαρικὴ συμμορία ἐνισχυμένη ὑπὸ ἑκατὸν περίπου χωρικῶν ἐπετέθη ἐναντίον ὑλοτόμων Τοῦρκων ἐργαζομένων ἐν Μοράφτσα (Δοϊράνης) καὶ συνέλαβε τριάκοντα, οὓς ἀφοῦ ἐπέδεδεν ἐπὶ τῶν δένδρων κατόπιν διὰ πελέκειν τοὺς ἐφόνευσεν. Οἱ Τοῦρκοι παρουσιασθέντες εἰς τὸν καϊμακάμη ἐδήλωσαν ὅτι μὴ εὐρίσκοντες προστασίαν παρὰ τῶν ἀρχῶν, θὰ ἀναλάβωσι μόνοι των τὴν ὑπεράσπισίν των.

Ἐν Γιαντισοῦς ἐδολοφονήθη ἐν πλήρει ἀγορᾷ παρὰ Βουλγάρου μὴ συλληφθέντος ὁ μᾶλλον διακεκριμένος πρόκριτος Ἑλλήν Χρῆστος Χατζηδημητρίου.

Πληροφορία ἐκ Δοϊράνης ὅτι τρεῖς στρατιῶται Τοῦρκοι, πεσόντες εἰς ἐνέδραν, ἀφοῦ ἀπεγυμνώθησαν ἐφονεύθησαν ὑπὸ Βουλγάρων. Ἐπίσης ἐξηφανίσθη μία νέα ὀνόματι Βιργινία, θετὴ κόρη τοῦ Ἑλληνοσ Νικολάου Μυλωνᾶ. Τὸ πτώμα ἀνευρέθη μετὰ δύο ἡμέρας, ἣ δὲ αὐτοψία ἐβεβαίωσεν ὅτι εἶχε βιασθῆ καὶ στραγγαλισθῆ.

Βούλγαροι κομιτατζῆδες μετέβησαν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἡμετέρου προκρίτου Γευγελῆς Γεωργίου Κεχαγιᾶ καὶ ἐφόνευσαν τὸν υἱὸν τοῦ Νικόλαου, ἐλεηλάτησαν δὲ τὴν ἐκεῖ περιουσίαν του, κατασφάζαντες περὶ τὰ πεντακόσια πρόβατά του. Τὸ πτώμα τοῦ Κεχαγιᾶ ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς ἐν Γευγελῆ. Ὀλίγας ἡμέρας πρότερον ἐπίθεσις ἐγένετο κατὰ τοῦ ἐκεῖ ἡμετέρου ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου Οἰκονόμου Λεοντίου, ἐναντίον τῆς οἰκίας τοῦ ὁποῦ ἐπυροβόλουν ἐπ' ἀρκετόν· εὐτυχῶς διέφυγεν ὡς ἐκ θαύματος ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος.

Παρὰ τὸ Ἀμάτοβον πλησίον τῆς λίμνης ἀνευρέθη ἀποθήκη δυναμίτιδος.

Ἐν Μελενίκῳ κυριαρχεῖ ὁ Σαντάνσκης, ὅστις ἐφόνευσεν τοὺς ἡμετέρους Σπυρίδωνα Τσιρανίσην καὶ τὸν υἱὸν του ἐκ Κορυτσᾶς, ὡς καὶ τὸν ἐκ Ροζινοῦ Στέφανον Γεωργίου.

Ἀπόπειρα κατὰ τοῦ ἐν Στρωμνίτση μητροπολίτου Γρηγορίου Ὁρολογᾶ ἐγένετο ἐνῶ μετέβαιεν εἰς Γάβροβον, ἵνα λειτουργήσῃ πρὸς πιστοποίησιν ὅτι οἱ κάτοικοι ἐμμένουσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἐνέδρα στηθεῖσα ὑπὸ Βουλγάρων ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ, ὁ ἵππος του τρομάξας ἔρριψε τὸν ἀναβάτην καὶ εἰς τοῦτο ὀφείλεται ἡ διάσωσίς του. Ὁ ἀρχιμανδρίτης Μιχαήλ, ὁ ἐφημέριος Γαβρόβου καὶ δύο χωρικοὶ ἐτραυματίστησαν καὶ θά ἐφονεύοντο ὅλοι, ἂν δὲν ἔσπευδον οἱ χωρικοὶ μετὰ τῶν ὄπλων των νὰ καταδιώξωσι τοὺς κομίτας. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ μητροπολίτου ἐγένετο μεγάλη ὑποδοχή, ὁ δήμαρχος ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν του τὴν ἄμαξάν του καὶ δοξολογία ἐγένετο εἰς τὴν μητρόπολιν ἐπὶ τῇ διασώσει του.

Ἐντὸς τῆς πόλεως Βοδενῶν καὶ ἐνῶ ἐκάθητο ἐν τῷ καφενείῳ ἐτραυματίσθη διὰ πιστολίου ὁ πολὺ ἐκτιμώμενος νέος Ἑλληὴν Μιχαήλ Θεοδώρου παρὰ τοῦ Βουλγάρου Μιχαήλ Γάτσωφ καὶ ἔμεινε νεκρός. Μετὰ δύο ἡμέρας εἰς Ζήσης, υἱὸς Βουλγάρου γαλακτοπώλου, ἐφονεύθη ὡς παρασκευάσας τὴν δολοφονίαν τοῦ Θεοδώρου, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ δύο χωρικοὶ ὡς ὀδηγοὶ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν.

Τμήματα βουλγαρικῶν συμμοριῶν Ἀργύρη, Λούκα καὶ Ἀποστόλη ἐπέτεθησαν κατὰ τοῦ ποιμνιοστασίου τοῦ Στεργίου Νικολάου καὶ ἐφόνευσαν τὸν υἱὸν τοῦ Κωνσταντῖνον καὶ τὸν ποιμένα Κοῦσον. Κατόπιν διένειμαν 450 πρόβατα ἀνήκοντα εἰς τοὺς Κ. Στεργίου, Ναοῦμ Χ' Βρέτταν καὶ Ρ. Χ' Βρέτταν.

Ὁθωμανοὶ χωρικοὶ ἐκ Νεγκόρτσης μεταβάντες πρὸς ξύλευσιν εἰς τὸ βουνὸν παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Κομιτάτου, προσεβλήθησαν ὑπὸ Βουλγάρων, φονευθέντων τινῶν ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπαχθέντων τῶν ἵππων των.

Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου ἐφονεύθη ὁ ἐκ Γιανιτσῶν Ἰωάννης Καραπατάκης ἐντὸς τῆς ἀμπέλου του. Ὁ φόνος ἐγένετο παρὰ τοῦ Βουλγάρου ἀγροφύλακος τοῦ χωρίου Κρουσάρι. Παραδόξως συνελήφθη ὁ δράστης.

Ἐν Βογδάντζη τὴν ἐπομένην ἐφονεύθη ὁ μόνος υἱὸς τοῦ ὁμογενοῦς Χρήστου Παπαϊωάννου. Ὁ ἐξάδελφός του, ὅστις τὸν συνώδευεν ἐτραυματίσθη ἐλαφρῶς.

Βουλγαρικὴ συμμορία ἐπεχείρησε νὰ πυρπολήσῃ τὸ χωρίον Ἅγιος Πέτρος (Πέτροβον), οἱ χωρικοὶ ἀντιληφθέντες τοῦτο ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ φύγωσιν.

Ἀγγέλλεται ἐκ Βλαντόβου ἡ ἐξαφάνισις δύο χωρικῶν σχισματικῶν. Ἐπίσης ἐκ Γευγελῆς ὅτι ἡ ὑπὸ τὸν Αὐγέρην ἐλληνικὴ συμμορία ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν τουρκικὴν. Κατ' αὐτὴν ἐτραυματίσθη ὁ Αὐγέρης καὶ συνελήφθησαν πέντε ὀπλῖται του.

Ὁ Σαντάνσκη ἠξίωσε παρὰ τῶν Μελενικίων τὴν καταβολὴν 1.000 λιρῶν ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν, ἄλλως θὰ διπλασιάσῃ τὴν ἀξίωσίν του, ὅποτε μὴ καταβαλλομένου τοῦ ποσοῦ, θὰ ἀσκήσῃ οἰκονομικὸν πόλεμον, ἀπαγορεύων εἰς τοὺς χωρικοὺς νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν ἀγοράν των καὶ νὰ καλλιεργῶσι τοὺς ἀγρούς των.

Ὁ μητροπολίτης Καστορίας ἔγραφε πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον· «ὁ πόλεμος ἐναντίον τῆς ὀρθοδοξίας καὶ σχολείων μας συνεχίζεται, οἱ ἱερεῖς τῶν χωρίων, οἱ μὴ δολοφονηθέντες εἰσέτι, ἀναγκάζονται νὰ καταφύγωσιν εἰς μεγαλύτερα κέντρα, εἶναι δέκα ἐξ αὐτῶν ἐν Καστορίᾳ, περισσότεροι εἰς Κοζάνην καὶ Ἀθήνας. Οἱ διδάσκαλοι εἶναι ἐξ ἴσου καταδιωκτέοι. Τὸ σχολικὸν ἔτος ἤρχισε πρὸ πολλοῦ, ἀλλὰ τὸ ἀνοιγμὰ τῶν σχολείων εἰς πολλὰ χωρία καθίσταται ἀδύνατον».

Οἱ Βερχοβίσι καταγγέλλουσιν ὅτι οἱ Σαντάνσκη καὶ Τσερνοπέεφ διέπραξαν 52 φόνους Βουλγάρων, μεταξύ τῶν ὁποίων πολλαὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ καὶ ὅτι εἰσέπραξαν ἐκβιαστικῶς μεγάλα ποσά. Ἡ μεταξύ τῶν δύο ὀργανώσεων πάλῃ συνεχίζεται.

Ὁ λοχαγὸς Ἰορδάνης Στογιάννωφ συνέλαβε τὸν ἐξ Ἄνω Τζουμαγιᾶς Γεώργιον Σουσίτσαλην, ἓνα ἐκ τῶν καλυτέρων μελῶν τῆς Ἐσωτερικῆς Ὄργανώσεως, εἰσέπραξε 50 λίρας, τοῦ ἠξίωσε δὲ 200 καὶ ἔγραψεν οὗτος πρὸς τὰ παιδιὰ του νὰ πωλήσωσιν ὅ,τι ἔχουν διὰ νὰ στείλουν τὰ χρήματα διὰ νὰ σωθῇ. Βραδύτερον ὅμως ἀντιληφθεὶς ὅτι θὰ τὸν ἐφόνευον ὅπωςδῆποτε, ἔγραψε νὰ μὴ στείλουν τίποτε διὰ νὰ τοὺς μείνῃ κάτι ὅταν μετ' ὀλίγον μείνουν ὀρφανά. Πράγματι ἀπηγγονίσθη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ρίλου.

Οἱ ἐξ Ἀποστόλων (Πέλλα) Ἑλληνας Πέτρος Γκέτσος καὶ Ἰωάννης Κράιτσε, ἀλιεῖς, συνελήφθησαν παρὰ τὴν λίμνην Γιανιτσῶν ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας καὶ τὸν μὲν ἓνα τὸν ἐφόνευσαν ἐπὶ τόπου τὸν δὲ ἄλλον τὸν ἀπήγαγον καὶ τὸν ἐξηφάνισαν.

Ὁ ἐκ Μποεμίτης Δημήτριος Πένος μεταβάς εἰς Γουμέντζαν δι' ὑποθέσεις του ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν βουλγαρικὴν. Τὸ πτώμα του εὐρέθῃ φοβερὰ κατακρησουργημένον.

Τὸν μητροπολίτην Γρεβενῶν Ἀγαθάγγελον, ἐξελθόντα εἰς ἐπίσκεψιν χωρίου τῆς μητροπολιτικῆς του ἀρμοδιότητος, ἀπόσπασμα ἐξ ἐξήκοντα ἀνδρῶν ὑπεχρέωσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Γρεβενά, διότι ἐθεωρήθη ὡς ὑποπτος, μεταβαίνων δῆθεν πρὸς συνεννόησιν μεθ' Ἑλλήνων ἀνταρτῶν.

Ἑλληνικὸν σῶμα προσεβλήθη παρὰ τὸ Λιτόχωρον ὑπὸ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος. Ἡναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφοῦ ἀφῆκε δύο τραυματίας.

Βούλγαροι καταλαβόντες τὸ ὀθωμανικὸν χωρίον Τσαουσιλῆ νύκτωρ, τὸ κατέστρεψαν καὶ ἐφόνευσαν ἓνα Ὄθωμανὸν ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ ὁποίου ἀφῆκαν σημεῖωμα «σὰς φονεῦμεν ὅπως μᾶς φονεύετε καὶ σεῖς».

Βούλγαροι εἰσελθόντες κρύφα εἰς τὴν ἐκκλησίαν Μεσημερίου (Βοδενῶν) ἔκλεψαν ὅτι πολῦτιμον καὶ κατέστρεψαν τὰ βιβλία καὶ ἱερά ἄμφια.

Ὁ ἀνθρακέμπορος Εὐθύμιος Κονδύλης ἀπήχθη παρὰ τὴν Μοράφτσαν (Δοϊράνης) ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας, τοῦ ἐζητήθησαν λύτρα 450 λίραι, τὸ πτώμα του εὐρέθῃ παρὰ τὴν Λούμνιτσαν.

Τοῦρκοι ἀστυνομικοὶ ἀνεκάλυψαν βόμβας ὑπὸ τὴν σιδηροδρομικὴν γέφυραν Βαρδαρίου.

1 9 0 6

Πλὴν τῶν διαδραματισθέντων κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἄτινα ἐν συντόμῳ θέλω παραθέσει κατωτέρω, θεωρῶ καλὸν ν' ἀναγράψω καὶ δύο ἀξιωμακτικὰ δι' ἐμὲ ἐπεισόδια λαβόντα χώραν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Τὸ πρῶτον ἔλαβε χώραν τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν κατὰ τὴν περιφορὰν τῶν Ἐπιταφίων. Εὐρισκόμεθα ἐν τοῖς γραφείοις τοῦ Προξενείου, ὁ Κορομηλᾶς, ὁ συνάδελφός μου Ἐξαδάκτυλος, ὁ ἄριστος ὁμογενὴς Ἐμίρης Ι. καὶ ἐγώ, ὁπότε ὁ Κορομηλᾶς μετὰ τὸ ζωηρὸν καὶ ἀνήσυχον πνεῦμα του μᾶς προτείνει νὰ πᾶμε σὲ καμμιά βουλγαρικὴ συνοικία διὰ νὰ ἀκούσωμεν τέλος πάντων βουλγαρικὰ εἰς τὴν Θεσσαλονικίαν, ἀφοῦ τὴν διεκδικοῦν τόσο ἐπιμόνως οἱ ἀνταγωνισταί μας. Αὐτοστιγμὴ ἐξερχόμεθα καὶ διευθυνόμεθα πρὸς τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν Βαρδαρίου, ὅπου ὑπῆρχε συγκέντρωσις βουλγαρικῆ λόγῳ τῆς περιφορᾶς τῶν Ἐπιταφίων. Διήλθομεν διὰ διαφόρων στενῶν δρόμων τῆς συνοικίας Βαρδαρίου, χωρὶς ν' ἀκούσωμεν οὔτε λέξιν βουλγαρικὴν καὶ ἐφθάσαμεν πρὸ τῆς θύρας τοῦ προαυλίου τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας, ὅπου εἶδομεν παρασκευαζομένην τὴν ἐξοδὸν τοῦ Ἐπιταφίου μετὰ ἐξαπτέρυγα ἐκτὸς τοῦ ναοῦ. Ἀνεμείναμεν ἐπ' ἀρκετὸν ἐκεῖ, ἀλλὰ βλέποντες ὅτι παρετεινέτο ἐπὶ πολὺ ἡ ἀναμονὴ τῆς ἐξόδου ἀπεφασίσαμεν νὰ φύγωμεν καὶ τῇ προτάσει τοῦ ἰδίου Κορομηλᾶ διηυθύνθημεν πρὸς τὴν παρὰ τὸν ναὸν τῆς

Ἐπαπαντῆς ἐτέραν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἐλέγετο ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ σύγκρουσις ἡμετέρων καὶ σχισματικῶν κατὰ τὴν διέλευσιν τοῦ Ἐπιταφίου τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας πρὸ τῆς ὀπισθίας θύρας τοῦ προαυλίου τοῦ ναοῦ τῆς Ἐπαπαντῆς. Ἡ τουρκικὴ ἀστυνομία εἶχε λάβει ἐξαιρετικὰ μέτρα ἐκεῖ, ἀποστείλασα μίαν ἰσχυρὰν δύναμιν ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Ἀράπην Μπίμπασην (ἦτο πράγματι μαῦρος), γνώστην καὶ τῆς ἐλληνικῆς σχετικῶς. Ἡμεῖς ἐκ Βαρδαρίου ἐπωφελήθημεν τῆς διελύσεως τοῦ τράμ καὶ ἐφθάσαμεν παρὰ τὴν Καμάραν καθ' ἣν στιγμὴν εἰσῆρχετο ἐκ τῆς Ἐγνατίας εἰς τὴν στενὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν πρὸς τὸ σημεῖον τῆς πιθανῆς συγκρούσεως ὁ Ἐπιτάφιος τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας. Ἀνεμείχθημεν μετὰ τοῦ πλήθους τῆς συνοδείας τοῦ Ἐπιταφίου, ἀπαρτιζομένης ἐκ πάσης φύσεως στοιχείων καὶ ἰδίᾳ γαλακτοπωλῶν καὶ χειρωνάκτων. Ὁ Κορομηλᾶς μὲ τὸ ὑψηλὸν του ἀνάστημα καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ φυσιογνωμίαν του ἦτο πασίγνωστος ἐν Θεσσαλονίκῃ. Μόλις ἀντελήφθη τοῦτον ὁ Τοῦρκος ταγματάρχης ἀμέσως διέταξε μίαν περίπολον νὰ σπεύσῃ νὰ προηγηθῆ ἡμῶν, αὐτὸς δ' ἔσπευσε παρὰ τῷ Κορομηλᾷ νὰ τὸν παρακαλέσῃ μὲ εὐγενέστατον ὕφος ὅπως τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ τὸν συνοδεύσῃ, διότι διέβλεπε ὄντως ἐνδεχομένην ἐπιθεσίαν ἐναντίον μας ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων. Ὁ Κορομηλᾶς ἐπέμεινε νὰ μᾶς ἀφήσῃ, ἀφοῦ ἐξήλθομεν ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ σχηματίσωμεν μίαν ἐντύπωσιν περὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τῆς χριστιανικῆς αὐτῆς λιτανείας ἐν τῇ πόλει. Ὁ Τοῦρκος ταγματάρχης ἐπίσης ἐπέμεινε νὰ μείνῃ μαζὺ μας καὶ τότε διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν κακὴν ἐντύπωσιν, ὅτι συνοδευόμεθα ὑπὸ Τούρκων στρατιωτῶν, ἠναγκάσθημεν νὰ ἐπιστρέψωμεν, ἀφοῦ ἐννοεῖται, εἶχε διέλθει ἡ περιφορὰ ἀπὸ τοῦ ἐπικινδύνου σημείου τῆς πιθανῆς συγκρούσεως.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, κρινόμενον ψυχραίμως, βεβαίως εἶναι ἐπικριτέον, ἀφοῦ ἡδύνατο νὰ προκαλέσῃ εὐχερέστατα τὴν ἐξόντωσίν μας, ἰδίᾳ ὅμως τοῦ γενικοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ προκαλέσῃ διπλωματικὰς περιπλοκάς. Καὶ ὅμως τὴν ἐπομένην, γνωσθὲν τοῦτο ἀνὰ τὴν πόλιν προὔκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τῶν ἡμετέρων πρὸς τὸν Κορομηλᾶν διὰ τὸ ἐξαιρετικὸν θάρρος του. Τοῦτο ἀνεπτέρωσε μεγάλως τὸ φρόνημα τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου κατὰ τὴν ὀξεῖαν ἐκείνην περίοδον τοῦ ἐνόπλου ἀνταγωνισμοῦ.

Τὸ δεύτερον ἦτο ἡ ἐπίσκεψις τοῦ πατρός μου εἰς Θεσσαλονίκην. Ὁ πατήρ μου ἐκ Φιλιατρῶν εἶχε μεταβῆ εἰς Ἀθήνας, ἵνα παρακολουθήσῃ τοὺς κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο τελεσθέντας ἀθλητικούς ἀγῶνας. Μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἀγῶνων, ὁ ἐξάδελφός μου Ἀντώνιος Φραντζῆς, γενικὸς ἐπιθεωρητῆς τῶν Τ.Τ.Τ., ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας εἰδικοῦ ἀτμοπλοίου, μεταφέροντος τοὺς ἐκ Θεσσαλονίκης ἐπισκεπτάς τῶν ἀγῶνων, ἀπέστειλε διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου τούτου πρὸς ἐπίσκεψιν τὸν πατέρα μου μὲ τὴν πεποιθήσιν, ὅτι θὰ κατώρθωνον νὰ τὸν ἀποβιβάσουν τοῦ ἀτμοπλοίου ἄνευ διαβατηρίου ὅπως καὶ ἐγένετο. Τοῦτο μοῦ εἶχε γνωσθῆ ἐγκαίρως καὶ ἔσπευσα νὰ τυπώσω ἐπισκεπτῆριά του μὲ τὸ ψευδώνυμόν μου

Ζώης, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἐνεφανίζετο ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Τὰ ἐπι-
σκεπτήρια θὰ τοῦ ἐνεχειρίζεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ὁ πάντοτε σπεύδων πρῶτος ἐπὶ
τῶν ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων, ἱκανὸς καβάσης τοῦ Προξενείου Ἀλβανὸς Ἀλῆς.
Οὗτος κατῴρθωσε καὶ τὸν ἀπεβίβασεν εὐχερέστατα καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν
κατοικίαν μου δι' ἀμάξης, δι' ἑτέρας δὲ ἀμάξης παρηκολούθουν τούτους μα-
κρόθεν. Εἰς τὴν κατοικίαν μου συνηντήθημεν καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ἔχα-
λαρώθησαν ὅλα τὰ μέτρα τῆς ἀποκρύψεως του, ἀφοῦ δὲν προὐκάλεσαν εὐθύς
ἐξ ἀρχῆς τὰς ὑπονοίας τῶν ἀρχῶν. Τὴν ἐπομένην ἦτο ἡ βασιλικὴ ἑορτὴ τοῦ
Ἁγίου Γεωργίου, ἥτις ἐν Τουρκίᾳ ἀντικαθίστα τὴν ἐθνικὴν μας ἑορτὴν τῆς
25ης Μαρτίου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην συγκεντροῦται τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον
εἰς τὸ Προξενεῖον μετὰ μουσικῆς καὶ προβαίνει εἰς ἐθνικὰς ἐκδηλώσεις, ἐνῶ
τὸ προξενικὸν σῶμα καὶ αἱ ἐπὶ τόπου πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ προσέρ-
χονται εἰς τὸ Προξενεῖον, ἵνα συγχαρῶσι τὸν γενικὸν πρόξενον ἐπὶ τῇ βασι-
λικῇ ἑορτῇ. Οὕτω τῷ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ὠραίαν αὐτὴν
ἐθνικὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ ἑσπέρας
τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπιβίβασθεις τοῦ ἰδίου ἀτμοπλοίου ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθή-
νας.

Καὶ ἤδη ἀποτίων δίκαιον φόρον τιμῆς πρὸς τοὺς θυσιασθέντας ὑπὲρ τῆς
ἐθνικῆς ιδέας, θεωρῶ καθήκον μου νὰ παραθέσω πρῶτον τὰ ὀνόματα τῶν ἐν
τοῖς σώμασι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πεσόντων προμάχων τῆς ἑλληνικῆς ιδέας καὶ
εἶτα νὰ προβῶ εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν διαδραματισθέντων.

Ἰ α ν ο υ ἄ ρ ι ο ς . Ἐπνίγη ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Γιανιτσῶν ὁ ἐκ τοῦ σώ-
ματος Καβοντόρου (Ρήγας) Δημήτριος Μαντέλλας ἐκ Καβάλας.

Φ ε β ρ ο υ ἄ ρ ι ο ς . Ἐφονεύθη ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Γιανιτσῶν ἐκ πλανω-
μένης σφαίρας ὁ ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος Ἀβραάμ Στουράκης ἐξ Ἡπείρου.

Μ ἄ ρ τ ι ο ς . Ἐν συμπλοκῇ μετὰ Βουλγάρων ἐφονεύθη ὁ ἐκ
τοῦ σώματος Σουμανίκα Ἀπόστολος Φώτῃ Γρηγορούσης ἐκ Φυτίβιανης.

Ἀ π ρ ἰ λ ι ο ς . Ἐν συμπλοκῇ μετὰ στρατοῦ τῶν σωμάτων Κατσίγαρη,
Μπενῆ, Σουμανίκα, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κατεχάκη Γεωργίου, ἐφονεύθησαν:

1. Γεώργιος Κουλμπῆς ἐκ Κεφαλληνίας
2. Χελιώτης . . . . .*
3. Πέτρος Θεοδοσίου ἐξ Ἡπείρου,
4. Θωμᾶς Γκολίσβας ἐκ Κολυνδροῦ,
5. Γεώργιος Γιαννουλάκης ἐκ Κρήτης,
6. Γεώργιος Τζανακάκης » »
7. Μανώλης Γεωργιλιάκης » »
8. Γεώργιος Ζουρίδης » »

* Δὲν σημειοῦται ὄνομα καὶ τόπος καταγωγῆς εἰς τὸ χφ.

9. Μανώλης Ρουμανιάς ἐκ Κρήτης
10. . . . * Χατζηνικολάκης » »
11. Γεώργιος Μαθιουδάκης » »
12. Μανώλης Φιλιππάκης » »
13. Γεώργιος Τζωρτζάκης » »

Ἐτραυματίσθησαν :

1. Γεώργιος Κατεχάκης, ἀρχηγός,
2. Ἐμμανουήλ Κατσίγαρης,
3. Παναγιώτης Μάζος,
4. . . . ** Ντινάκης

Ἐν συμπλοκῇ πρὸς Βουλγάρους ἐφονεύθη ὁ ἀρχηγὸς Καψάλης (ἀνθυπίαρχος Πραντούνας).

Ἰοῦνιοις. Ἐν συμπλοκῇ μετὰ στρατοῦ τοῦ σώματος Μπενῆ παρὰ τῷ Χοροπάνι (Ναούσης) ἐφονεύθησαν :

1. Ἀντώνιος Μαράκης ἐκ Κρήτης (ἀποθανὼν ἐκ τῶν πληγῶν),
2. Μᾶρκος Κερατσοῦς ἐκ Βεροίας,
3. Ἀθανάσιος Κώστα » »
4. Νικόλαος Γεωργίου » »
5. Χρῆστος Εὐαγγέλου » Ναούσης,
6. Δημήτριος Βλαστάρης » »
7. Στέλιος Χαλκιαδάκης » Κρήτης,

Ἐν συμπλοκῇ πρὸς Βουλγάρους ἐντὸς τῆς λίμνης Γιανιτσῶν ἐφονεύθησαν :

1. Κῶττος Τάσκας ἐκ Μελενίκου,
2. Εὐθύμιος Θωμᾶ ἐκ Νησίου (Βοδενῶν).

Ἐτραυματίσθη ὁ Εὐλάμπιος Οἰκονόμου.

Αὐγουστοις. Ἐν συμπλοκῇ πρὸς Βουλγάρους ἐφονεύθη ἐντὸς τῆς λίμνης Γιανιτσῶν ὁ Χατζῆς (Γεώργιος Κατσιμίχας) ἐκ Θηβῶν, ἐτραυματίσθησαν δὲ τέσσαρες.

Παρὰ τὸ Τσερνέσοβον τῆς Καρατζόβας ἐν συμπλοκῇ πρὸς Βουλγάρους ἐφονεύθησαν:

1. Κώστας Γαρέφης, ἐκ Πηλίου, πραγματικὸς ἦρος φονεύσας ἰδιοχείρως τοὺς δύο Βουλγάρους ἀρχηγοὺς Καρατάσον καὶ Λούκαν.

Ἐτραυματίσθησαν :

1. Νικόλαος Ξυνογαλᾶς καὶ δύο ἕτεροι.

* Ἀσυμπλήρωτον τὸ ὄνομα εἰς τὸ χφ.

** Ἐπίσης δὲν σημειοῦται τὸ ὄνομα εἰς τὸ χφ.

Ἐν συμπλοκῇ μετὰ στρατοῦ παρὰ τὴν Γκραδέσνιτσαν (Μοριχόβου) ἐφονεύθησαν ἐκ τοῦ σώματος Γαρέφη:

1. Ἀπόστολος Πολυχρόνης ἐκ Βόλου,
2. Γιάννος Γιώργου Σαρακατσᾶνος,
3. Χρῆστος Γιάννου »
4. Ἀποστόλης Τακτικὸς »

Νοέμβριος. Ἐν συμπλοκῇ πρὸς Βουλγάρους ἐντὸς τῆς λίμνης ἐτραυματίσθησαν δύο ἐκ τοῦ σώματος Ἄγρα (Ἄγαπηνου), κατελήφθη ὁμῶς πάτωμα πλησίον τῆς καλύβης Ζερβοχωρίου.

Ἐν συμπλοκῇ τοῦ ἰδίου σώματος πρὸς Βουλγάρους ἐντὸς τῆς λίμνης ἐφονεύθησαν:

1. Δημήτριος Μακρυανιώτης ἐκ Δωρίδος,
2. Φώτης Τριζόπουλος ἐκ Κουλακιᾶς,
3. Γεώργιος Μητσοβίδας ἢ Θεμελῆς ἐκ Καστορίας.

Ἐτραυματίσθησαν :

1. Τέλλος Ἄγαπηνός (Καπετὰν Ἄγρας), ἀρχηγός,
2. Γεώργιος Τυλιγάδης, ὑπαρχηγός,
3. . . . . * Ἀρβανίτης, καὶ εἷς ἄλλος ἀκόμη.

Διαδραματισθέντα γεγονότα. Ἡ Βουλγαρικὴ Ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις ἐκπροσωπομένη ἐν Μακεδονίᾳ διὰ τῶν Σαράφωφ καὶ Τσακαλάρωφ, ἐδημιούργησε πραγματικὴν τρομοκρατίαν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ παλαιᾷ Σερβίᾳ. Μετεῖχον τῶν ἐνεργειῶν τῶν αἰ ἐπίσημοι κυβερνήσεις, ἡ δὲ διατυμπανισθεῖσα διὰ τοῦ τύπου ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Δάνεφ διάλυσις τῶν σωμάτων ὑπῆρξε πρόσχημα πρὸς ἀποφυγὴν ρήξεως μετὰ τῆς Τουρκίας. Ἀξιωματικοὶ παραιτούμενοι τίθενται ἐπὶ κεφαλῆς συμμοριῶν καὶ ἐπανερχόμενοι ἀνακτῶσι τὰς θέσεις τῶν. Τὰ πυρομαχικὰ προέρχονται ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ Κράτους, ἀσκήσεις γίνονται εἰς τὰ πέριξ τῆς Σόφιας στρατιωτικὰ γήπεδα. Σαράφωφ, Τσόντσεφ καὶ Γκροῦεφ εἰσέρχονται εἰς Μακεδονίαν καὶ ἐπανέρχονται χωρὶς νὰ ἐνοχληθῶσι παρ' οὐδενός. Συνέδρια λαμβάνουσι χῶραν προεδρευόμενα ἀπὸ πρώην ὑπουργούς κ.λ.π.

Συμπλοκὴ ἔλαβε χώραν μεταξὺ Βουλγάρων καὶ στρατοῦ εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως Στρωμνίτσης. Δύο συμμορίται ἐφονεύθησαν καὶ δύο ἄλλοι ἐτραυματίσθησαν, καθὼς καὶ ὁ Τοῦρκος ἀποσπασματάρχης.

Λεῖψανα βουλγαρικῆς συμμορίας συγκρουσθείσης μετ' ἀποσπάσματος παρὰ τὸ Κωστούρινον τῆς Στρωμνίτσης ἀνασυνέστησαν συμμορίαν, ἥτις συγκρουσθεῖσα μετὰ στρατοῦ διελύθη καὶ πάλιν.

---

* Δὲν σημειοῦται τὸ ὄνομα εἰς τὸ χφ.

Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ Στρωμνίτης πληροφορηθεῖσαι ὅτι ὑπῆρχον ὄπλα βουλγαρικὰ εἰς Μονόσπιτον μετέβησαν καὶ ἀνεκάλυψαν μερικὰ μάλινχερ.

Ὁ Βούλγαρος ὄπλαρχηγὸς Ἀργύρης μετὰ τριάντα ὄπαδῶν, εὕρισκόμενος πλησίον τῆς Γευγελῆς, ἔστησεν ἐνέδραν εἰς 20 ἐπίπτους χωροφύλακας, ἀλλὰ δὲν ἐφόνευσε παρὰ δύο ἵππους μόνον, οἱ δὲ ὑπ' αὐτὸν ἄνδρες διελύθησαν.

Ἐν Στρωμνίτῃ συνελήφθη ὁ ἡμέτερος Βασίλειος Ζωγράφου ἢ Δεληβασίλης, τὸν ὁποῖον παρηκολούθει ἡ ἀστυνομία μὲ ἓνα πακέτο εἰς τὴν μασχάλην ἀπεκαλύφθη ὅτι εἶχε τέσσαρες ψεύτικες γενειάδες. Ἡ ἀστυνομία τὸ ἀπέδωκεν εἰς τὸ ὅτι ἤθελον νὰ δολοφονήσωσι Βουλγάρους, ἀλλ' ἐπέισθησαν ὅτι πρόκειται περὶ μεταμφιέσεως ἀποκρηάτικης.

Ἀπόσπασμα τουρκικὸν ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν βουλγαρικὴν παρὰ τὸ Κουρφάλοβον (Γιαντισῶν). Τὸ πῦρ οὐδεμίαν ἐπροξένησε ζημίαν. Τὸ ἀπόσπασμα παρετήρησεν ὅτι ἀπουσίαζον ἀρκετοὶ ἐκ τοῦ χωρίου, μολονότι ἦτο ἡ ἐποχὴ τῶν ἑορτῶν, ἥτις ἐπέβαλλε τὴν ἐν τῷ χωρίῳ παρουσίαν των. Ἀφ' ἐτέρου βουλγαρικὴ συμμορία κρυπτομένη ἐντὸς τοῦ χωρίου τούτου, ἀσφαλῶς τοῦ Ἀποστόλ Πετκόφ, εἰδοποιηθεῖσα ἐγκαίρως κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀποσπάσματος. Ταύτην ἠκολούθησαν καὶ ἀρκετοὶ χωρικοί, οἱ ἐκ τοῦ χωρίου ἀπουσίαζοντες, μεταξύ τούτων καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ κοιματάτου Νίκε. Αἱ ἀρχαὶ συνέλαβον τοὺς συγγενεῖς των.

Ὁ Χιλμῆ πασᾶς ἔδωκε διαταγὴν νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς ρουμανίζοντας Βεροίας τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας Παρθένου. Ἡ ἀστυνομία μετέβη κατὰ τὴν λειτουργίαν καὶ ἐζήτησε τὰς κλεῖδας. Οἱ Ἕλληνες διεμαρτυρήθησαν καὶ μὲ τὸν μητροπολίτην ἐπὶ κεφαλῆς μετέβησαν εἰς τὸν καιμακάμην, ὅστις ὅμως ἔμεινεν ἀνένδοτος. Ὁ μητροπολίτης ἀνεχώρησεν ἐξ ἄλλης θύρας καὶ τὴν ἐπομένην ἐκλείσθη ἡ ἀγορὰ εἰς ἔνδειξιν πένθους, ὀλόκληρος δὲ πρεσβεία ἀπεστάλη μετὰ τοῦ μητροπολίτου εἰς Χιλμῆν, ὅστις ἐδέχθη ὄχι καλὰ τὸν μητροπολίτην, ὁ δὲ μητροπολίτης ἐδήλωσεν ὅτι θὰ παραιτηθῆ. Ἡ ἀγωνία ἐν Βεροία ἀπερίγραπτος.

Πλησίον τοῦ Ραντόβου (Βοδενῶν) σύγκρουσις ἐγένετο μετὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων· οἱ τελευταῖοι κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν. Οἱ Τούρκοι ἀπώλεσαν δύο.

Ὁ ἐκ Μπάτζης Καλαμποκάς Ἀθανάσιος εὗρέθη φονευμένος ἔξωθι τοῦ χωρίου του ὡς μὴ ἐμπνέων ἐμπιστοσύνην.

Τὸ ὑπὸ τὸν καπετὰν Ἀνδρέαν (Παπαγεωργίου) σῶμα παρὰ τὴν Συκιὰν τῆς Χαλκιδικῆς ἐφόνευσε 7 Βουλγάρους ἐργαζομένους ἐκεῖ κεκαλυμμένως, καθὼς καὶ τὸν ἡμέτερον Καπιτσίαν ὡς μὴ ἐμπνέοντα ἐπίσης ἐμπιστοσύνην.

ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου σώματος Σκουνητῆ ἔξωθι τοῦ Ὀστρόβου ἐφονεύθησαν οἱ Βούλγαροι Μίντσε Κόλεφ Κορεστλῆς καὶ Χρῆστος Μπλέτσεφ.

Ἐν Σουμπόσκω ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ σώματος Μανώλη Κατσίγαρη οἱ σχισματικοὶ Πέτρος Στοϊκῶφ καὶ Γκόσος Δημεφ.

Ἐν Βουδρίστη τῶν Γιαντισῶν ἐφονεύθη εἰς Βούλγαρος μυλωνᾶς.

Παρὰ τοὺς Ἅγιους Ἀποστόλους (Πέλλα) ἐφονεύθη εἰς Βούλγαρος ἐξ Ἀλάρ (Γιαντισῶν).

Ἐν Γευγελῆ ἐφονεύθη εἰς Βούλγαρος ὑπὸ Κ. Κεχαγιᾶ.

Ἐν Ναούση ἐφονεύθη ὁ Ἰωάννης Νατσόπουλος ὡς μὴ ἐμπνέων ἐμπιστοσύνην.

Ἐπίσης ἐφονεύθη εἰς ὄνόματι Ἀσκητῆς ὡς ληστής Ὀλύμπου.

Παρὰ τὴν Γουμέντζαν ἐφονεύθη παρ' ἡμετέρων εἰς Βούλγαρος μυλωνᾶς Γιοβάν.

Ἐπὶ σώματος Σουμανίκα ἐφονεύθησαν ἐν Γραμματικὸβω δύο Ρουμανοβούλγαροι, ὁδηγὸς καὶ τροφοδότης τοῦ βουλγαρικοῦ σώματος.

Ἐν Κάρπη (Τσερναρέκα) Γουμέντζης ἐφονεύθησαν τρεῖς ρουμανίζοντες.

Ὁ ἐκ Βουδρίστης σχισματικὸς Τάνε εὐρέθη φονευμένος.

Ἐπὶ σώματος Σουμανίκα ἐφονεύθησαν ἐν Ἀγία Μαρίνη δύο Βούλγαροι.

Ἐλληνικὸν σῶμα (Σκουντρῆ-Σουμανίκα) εἰσελθὼν ἐν τῷ χωρίῳ Γκολεσάνη (Ναούσης) ἐφόνευσε ἐν συμπλοκῇ τρεῖς Βουλγάρους.

Βουλγαρικὴ συμμορία τὴν 22αν Μαρτίου εἰσελθοῦσα εἰς τὸ χωρίον Τσερνέτοβον (Καρατζόβας) ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Λαζάρου, πατρὸς τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν ἑπτὰ υἱῶν ἀπελθοῦσα ἄπρακτος, φονευθέντων μάλιστα δύο ἐξ αὐτῆς.

Παρὰ τὴν Γουμέντζαν ἐφονεύθη εἰς φανατικὸς Βούλγαρος ἐξ Ἰσβόρου.

Παρὰ τὴν Συκιάν τῆς Χαλκιδικῆς δύο Ρουμανόβλαχοι ἐκ Λουμνίτσης τῆς Καρατζόβας ἐφονεύθησαν παρ' ἡμετέρων.

Ἐξωθι τῆς Βεροίας εἰς θέσιν Κρεββατᾶ ἐφονεύθησαν ὑπὸ σώματος Μανώλη Κατσίγαρη πέντε Βούλγαροι ἐκ τοῦ χωρίου Κοπανὸς μεταβαίνοντες εἰς ἀγορὰν Βεροίας.

Ἐν Μεσημερίῳ (Βοδενῶν) ἐφονεύθησαν παρ' ἡμετέρων οἱ δύο ὁδηγοὶ κοιτατζίδων Κιοσέ Τάσος καὶ Καρατζᾶς.

Ἐντὸς τῆς λίμνης Γιαντισῶν ἐφονεύθησαν τρεῖς Βούλγαροι μυλωθροί, ὧν αἱ κεφαλαὶ ἐκρεμάσθησαν ἐξωθι τῆς πόλεως Γιαντισῶν.

Ἐπὶ τοῦ σώματος Κατσίγαρη ἐφονεύθη εἰς γύφτος ἐξ Ἀρκουδοχωρίου.

Ἐπὶ σώματος Σκουντρῆ ἐφονεύθη ὁ ρουμανίζων ἀγροφύλαξ Σκυλίτσης.

Παρὰ τὴν Γουμέντζαν ἐφονεύθη ὁ γραμματοκομιστῆς τῶν κοιτατζίδων 18ετῆς Καραγιώργος.

Ἐξω τῆς Θεσσαλονίκης ἐτραυματίσθη εἰς Βούλγαρος ἐκ Νεοχωρούδας.

Ἐν Σεχόβω (Γευγελῆς) ἐφονεύθη εἰς Βούλγαρος.

Ἐν Μπόζετς (Γιαντισῶν) ἐφονεύθη ὑπὸ πολιτοφυλάκων Πετρόβου εἰς Βούλγαρος.

Ἐν Γιαντισοῖς εἷς Βούλγαρος ἐτραυματίσθη βαρέως.

Ἐπὸ τοῦ σώματος Μαγιαδάγ (Γευγελῆς) ἔξωθι τῆς Μποεμίτης (Γουμέντζης) ἐφονεύθη ὁ πρόκριτος Βούλγαρος Χρῆστος Μῆσε.

Ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς Γιαντισῶν ἐφονεύθησαν ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος τέσσαρες Βούλγαροι ἐκ Γκόλο-Σέλο (Γυμνοχώριον) καὶ τρεῖς Βλάχοι ἐκ Γενί-Κιόι.

Ἐν Τεκελῆ (Θεσσαλονίκης) ἐφονεύθη εἷς Βούλγαρος.

Ἐν τῇ λίμνῃ Γιαντισῶν ἐφονεύθησαν δύο συλληφθέντες ἡμέτεροι ὡς μὴ ἐμπνέοντες ἐμπιστοσύνην, ὧν εἷς ἱερεὺς ἐκ Γιαντισίτης.

Ἐφονεύθησαν δύο Βούλγαροι ἐν Σερμενλῆ.

Ἐφονεύθη εἷς Βούλγαρος ἐκ Τούσιανης (Καρατζόβας).

Εἰς Σκόλαν Ἐλευθεροχωρίου ἐφονεύθησαν δύο Βούλγαροι. Οἱ ἐκ Μικρογουζίου (Βεροίας) Νικόλαος Γκολέτσης, Δ. Γκρέκος καὶ Μουχτάρης Νικόλαος ἐφονεύθησαν παρ' ἡμετέρων ὡς παρέχοντες προστασίαν εἰς ρουμανικὰ σώματα.

Ὁ ἐκ Γοργώπης (Γουμέντζης) Γκόνε Γκιάτσε, πρώην κομιτατζῆς, ἐφονεύθη ὑπ' ἀγνώστων παρὰ τὸ Τσελίτι.

Ἐφονεύθησαν δύο Βούλγαροι ἐκ Κόνσκο (Γευγελῆς).

Ἐφονεύθησαν παρ' ἀγνώστων οἱ Δῆμος καὶ Βόρις Ἰβανώφ, πατήρ καὶ υἱὸς ἐκ Σερμενλῆ.

Ἐφονεύθη ἐν Σεχόβω (Γευγελῆς) εἷς Βούλγαρος ποιμῆν.

Ἐφονεύθη ὁ ἐν Προδρόμω χατζῆς Γεώργιος Τζατζάκης ὡς ρουμανίζων. Παρὰ τὴν Μπαλίντζαν (Γιαντισῶν) ἐφονεύθησαν ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος τρεῖς Βούλγαροι ἐκ Γιαντισῶν.

Ἐν Μποεμίτση ἐφονεύθη ὁ Βούλγαρος Μῆτρε Καπάλ.

Ἐν Μπαγιαάλτση (Γευγελῆς) ἐφονεύθη ὑπὸ Ὄθωμανῶν ὁ Βούλγαρος Χρῆστος Μαντζάρωφ.

Ἐν Ἀποστόλοις (Πέλλα) ἐτραυματίσθη βαρέως παρ' ἡμετέρου ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὁ φανατικὸς Βούλγαρος ἱερεὺς Παπαλάζαρος.

Ἐν Καβακλῆ ἐφονεύθησαν δύο Βούλγαροι.

Εἰς ρουμανίζων ὑπὸ σώματος Ὀλύμπου ποιμῆν Τζῆμος ἐκ Σπουρλίτας (Κατερίνης) ἐφονεύθη.

Ἐν Γοργώπῃ εἷς Βούλγαρος.

Ἐν Ναούση ἐφονεύθη εἷς Σωτηράκης, ἰδιοκτῆτης πριονίου, ὡς συνεννοούμενος μετὰ Βουλγάρων.

Ἐν Βεροιά ἐφονεύθη ὁ ρουμανίζων ράπτης Νικόλαος Παπαστεργίου. Δύο Ρουμανόβλαχοι ἐκ Λέσκοβιτς ἐφονεύθησαν.

Παρὰ τὸ Λέσκοβον οἱ Στόϊτσε Μῆτρεφ καὶ Μῆτρε Μποζίνωφ ἐφονεύθησαν.

Παρὰ τὴν Καστανανίαν (Βεροίας) ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν συντρόφων των ὁ ληστὴς Ντάκος μετὰ δύο ὀπαδῶν του.

Εἰς Δράτσικο εἰς ἄλλοτε ὀπαδὸς Σουμανίκα ἐπιδοθεὶς εἰς ληστείας ἐφονεύθη. Παρὰ τὸ Καϊμακτσαλὰν (Μορίχοβον) ἐφονεύθησαν τρεῖς ρουμανίζοντες. Μεταξὺ Ὑοσιανης-Λεσκόβου ἐφονεύθησαν ὑπὸ σώματος Κώστα τρεῖς. Παρὰ τὸ χωρίον Κόνσκο (Γευελῆς) ἐφονεύθησαν πέντε Ρουμανοβούλγαροι καὶ κατεστράφη ἐν πριόνιον.

Μεταξὺ Λεσκόβου-Τόδορτσι ὑπὸ τοῦ σώματος Κώστα ἐφονεύθησαν δύο ρουμανίζοντες.

Ἐξῶθι τοῦ χωρίου Χοῦμα (Καρατζόβας) ἐφονεύθησαν:

- 1) Πρόσος Πέτρου,
- 2) Γριζὰν Ἀβραάμ,
- 3) Χρῆτος Ἀβραάμ,
- 4) Γιάννης Γεωργίου,
- 5) Τανὰς Δήμου,
- 6) Νικόλαος Βάνε,
- 7) Βάνε Μήλκου,
- 8) Ἀναστάσιος Στόϊα,
- 9) Μῆτρος Βάνε Γιώργη,
- 10) Μῆτσε Μῆτρε,
- 11) Τράϊο Πέτκου, καὶ
- 12) Βάντσε Τάσου (κατὰ λάθος, ἀθῶος).

Παρὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην πρὸς νότον Ξηρολιβάδου ἐφονεύθησαν ἐξ τσομπάνηδες Χατζηγώγου ὑπὸ σώματος Κολιοῦ.

Ἐξ Ἀποστόλων Πέτρος Γιοβάντσε ἐφονεύθη παρὰ τὴν λίμνην Γιανιτσῶν.

Ἐν Βλαδόβω παρ' ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ὁ Θεόδωρος Βανγκῶφ ἐκ Βλαδόβου καὶ Κωνσταντῖνος Μίχωφ ἐκ Γραμματικόβου.

Ἐξῶθι τοῦ χωρίου Στογιακόβου (Γευελῆς) ἐφονεύθη ὁ Βούλγαρος Τσελαϊκῶφ, ποιμὴν, ὡς ὀδηγὸς κομιτατζήδων.

Ἐν Μπαχόβω ἐφονεύθη ὑπὸ στρατοῦ ὁ ἱερεὺς Παπαχρῆστος (ἀμφίβολος) εὐρεθεὶς μετὰ βουλγαρικῆς συμμαχίας.

Οἱ παρὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην Ξηρολιβάδου φονευθέντες:

1. Γιάννης Πάλλας,
  2. Τούσιος Βράνας,
  3. Γίτσης Κοτάβας,
  4. Ὁ υἱὸς του,
  5. Ὁ γαμβρὸς του Τσιτσιμάκος,
  6. Τόλιος Μόκανος.
- (Ὁ υἱὸς τοῦ Γιάννη Πάλλα πληγωμένος).

Ἐν Πράχνιανη ἐφονεύθησαν ὑπὸ μισθωτῶν Ἀλβανῶν ὡς προδότηι δύο ἐκ Κατρανίτσης Ἑλληνας.

Ἐν Τούσιανη (Καρατζόβας) ἐφονεύθησαν ὑπ' ἀγνώστων τέσσαρες Βούλγαροι ὧν εἷς ὁ Μῆτρε Μάστορη.

Ἐν Κλείσαλι (Λαγκαδᾶ) ἐφονεύθη ὁ ἐκ Ζάροβας ἐκεῖ ἐγκατεστημένος Εὐθύμιος.

Ἐκ τοῦ χωρίου Λυκοβίστα ἀπήχθησαν ὑπὸ σώματος Μπενῆ καὶ Παναγιώτη ἑπτὰ Βούλγαροι, ὧν ἐφονεύθησαν τρεῖς καὶ μετὰ τινας ἡμέρας ἕτεροι δύο.

Ἐν Λιμπανόβω ἐτραυματίσθη εἷς Βούλγαρος καὶ ἐφονεύθησαν δύο Ρουμανόβλαχοι χατζῆδες.

Ἐν Γιαντισοῖς ἐτραυματίσθη ὁ Βούλγαρος Νικέζης Διονύσιος.

Ἐν Τσιναφόρω (Ρουμλουκίου) ἐφονεύθη εἷς Βλάχος.

Ἐν Τρικάλους (Ρουμλουκίου) ἐπίσης εἷς Βλάχος.

Ἐπιδραμόντος ἑλληνικοῦ σώματος εἰς Μπατατσίν (Βοδενῶν) ἐφονεύθησαν 7, ἐπληγώθησαν 4 καὶ ἐκάησαν 8 οἰκίαι. Ἐπίσης ἐφονεύθη ὁ Βούλγαρος κοιματτζής Νάτσες ἐκ Μπανίτσης ἐν συμπλοκῇ ὀλίγας ἡμέρας πρότερον.

Ἐξῶθεν Ὀσσιάνης (Καρατζόβας) ἐφονεύθησαν δύο, ὁ Στόϊος Μήτσου καὶ Πέτρος Γιοβάνης, Βλάχοι.

Ἐφονεύθη ὁ ἐκ Σαρακινόβου (Βοδενῶν) Βούλγαρος Χρῆστος.

Ἐκ Γιαβόριανης (Βοδενῶν) ἑλληνικὸν σῶμα ἀπήγαγε δύο Βλάχους καὶ ἓνα Βούλγαρον οὓς ἐφόνευσεν.

Ἐν Νησίω (Βοδενῶν) ἐφονεύθη εἷς Βούλγαρος.

Ἀπήχθησαν ἐκ Μικρογουζίου (Βεροίας) δύο Βλάχοι καὶ ἐφονεύθησαν ὡς προδόται (Φίλιππος καὶ Νταούφας).

Ἐφονεύθη ὁ ἐκ Νησίου Γιαννούλης καὶ εἷς ἕτερος Βούλγαρος ὑπὸ Ἑλλήνων Τεχόβου.

Ἐν Βλαδόβω ἐφονεύθη εἷς Βούλγαρος Χρῆστος.

Ἐν Καλυβίοις Γραμματικόβου ἐφονεύθη ὑπὸ σώματος Κολιοῦ εἷς Βλάχος.

Ἐφονεύθη ὁ Ἀντώνιος Βεροιώτης ὡς πωλῶν φυσίγγια εἰς Βουλγάρους, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ εἷς ἕτερος Βεροιώτης ὀνόματι Λάκης.

Ἐφονεύθη ἐν Μικρογουζίω ὡς ὀδηγὸς Ρουμάνων εἷς ὀνόματι Γκουντῆς.

Ἐν Πλάσνα (Γιαντισῶν) Βούλγαρος ἐφονεύθη ἐκ Γιαντισῶν κόπτων ραγάζι.

Εἷς Καριόφτσαν (Γιαντισῶν) εἷς ἕτερος Βούλγαρος.

Εἷς Κρουντσέλοβον (Βοδενῶν) ἐπίσης εἷς Βούλγαρος.

Παρὰ τὸ Τσερνέσοβον (Καρατζόβας) ἐν συμπλοκῇ πρὸς βουλγαρικὸν σῶμα ἐφονεύθη ὁ πραγματικὸς ἥρωας Κωνσταντῖνος Γαρέφης, ἀρχηγὸς ἡμετέρου σώματος, ἀφοῦ ἰδιοχειρῶς ἐφόνευσεν τοὺς δύο Βουλγάρους ἀρχηγοὺς Καρατάσον καὶ Λούκαν.

Ἐν ἐπιθέσει ἑλληνικοῦ σώματος κατὰ βουλγαρικῆς καλύβης ἐντὸς τῆς λίμνης Γιανιτσῶν ἐφονεύθησαν τρεῖς Βούλγαροι.

Ὁ ἐκ Νεοχωροῦδας Βούλγαρος Νικόλαος ἐτραυματίσθη βαρέως διὰ περιστροφῆς ὑπὸ ἡμετέρων.

Ἐν Λουγγούντση (Καρατζόβας) ἐφονεύθη εἷς Ρουμᾶνος Χρῆστος Ἀζᾶ.

Ἐν Βογοροδίτση ἐφονεύθησαν δύο Βούλγαροι.

Ἐν Ναούση ἐφονεύθη ὁ Ρουμᾶνος Γούσια Ζαχαρογιάννης.

Ἐξῶθι τοῦ χωρίου Κοσίνοβον ἐφονεύθη ὁ Βούλγαρος Ἀθανάσιος Ντέλιου Ζενίκ ὑπὸ τῶν πολιτοφυλάκων Πετρόβου.

Ἐν Γερακινῇ τῆς Χαλκιδικῆς ἐφονεύθη ὁ ληστής Γιωργάκης καὶ ὁ ὀπαδὸς του Καραπετσάκης.

Ἐφονεύθη ὁ ἐκ Βερτεκόπ Βούλγαρος μιλωνᾶς Μήτσης.

Ἐπίσης ἐφονεύθησαν ὡς λησταὶ καὶ γιατᾶκηδες:

- 1) Καλαμπόκας Γεώργιος Κουτσός,
- 2) Μαργαρίτης Θαλασσᾶς,
- 3) Καβάσης Ἰωάννης, καὶ
- 4) Πασχάλης Τάσος ἐκ Ραβνῶν.

Ἐν Λαγκαδᾶ ἐφονεύθη εἷς Βούλγαρος γαλατᾶς.

Ἐν Θεσσαλονίκη ἐφονεύθη ὁ προδότης Τρύφων ἐξ Ἀσβεστοχωρίου.

Ἐν Μπόζετς (Γιανιτσῶν) ἐτραυματίσθη βαρέως ὁ Βούλγαρος Σαμαρτζῆς ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος (κατὰ λάθος ἐφονεύθησαν δύο γυναῖκες).

Ἐν Γκόλο-Σέλο (Γιανιτσῶν) ἐφονεύθησαν τρεῖς Βούλγαροι, ὧν μία γυνή, καὶ ἐτραυματίσθησαν τρεῖς, ὧν μία γυνή.

Ἐν Ὀρυζάρτσι ἐπιδραμόντων Βουλγάρων Βερχοβιστιῶν ἐφονεύθησαν δύο ἐκ Κιλκίς Βούλγαροι Σαντραλισταί.

Ἐν Ἄνω Σελίοις δύο ρουμανίζοντες Βλάχοι ἐφονεύθησαν ὡς προδῶσαντες ἑλληνικὸν σῶμα.

Ἐξῶθι Γραδοβορίου (Θεσσαλονίκης) ἐφονεύθη ὁ υἱὸς τοῦ Βουλγάρου Γκοτζάμπαση Ντίνας.

Εὐρέθησαν φονευμένοι οἱ ἐκ Κουρφαλίων Βούλγαροι:

- 1) Ἀθανάσιος Κουλίνης, καὶ
- 2) Γκόνος Μασλάρ.

Παρὰ τὸν σταθμὸν Ὀστρόβου ἐφονεύθη Βούλγαρος ἀγγελιαφόρος ἐκ Ροδόβου.

Παρὰ τὸ Κρουντσέλοβον (Βοδενῶν) ἐφονεύθη εἷς καὶ ἐτραυματίσθη μία γυνή ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος.

Ἐν Βλαδόβω ἐφονεύθη εἷς Βούλγαρος.

Συλληφθέντων ἐκ τοῦ χωρίου Ράμελ ἑπτὰ καὶ ἀπαχθέντων εἰς τὴν λίμνην

ὡς ὑπαιτίων σφαγῆς τῶν ἑπτὰ ἐκεῖθεν Ἑλλήνων, ἐφονεύθη ὁ ἀποδειχθεὶς ἕνοχος Ἀθανάσιος, τῶν λοιπῶν ἀπολυθέντων.

Ἐφονεύθη ἐν Βερούια ὁ καθηρημένος Ρουμᾶνος ἱερεὺς Ἀθανάσιος. Ὑπὸ σώματος Ἄγρα ἐφονεύθη εἷς Βούλγαρος καὶ δύο κάτοικοι Ζερβοχωρίου.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐδολοφονήθη ὁ Σ. Κωστοῦρος ὡς ἠθικὸς αὐτουργὸς τῆς δολοφονίας τοῦ μητροπολίτου Κορυτσᾶς Φωτίου.

Ἐν Γευγελῇ ἐτραυματίσθη ὁ Βούλγαρος Σουρόβαλης.

Ἐν Πετρόβω ἐφονεύθη εἷς Βούλγαρος.

Ἐν Λουμνίτση δύο Ρουμανόβλαχοι.

Ἐν Σπουρλίτα (Κατερίνης) ἐφονεύθησαν ὡς λησταὶ οἱ ἀδελφοὶ Νικόλαος καὶ Γεώργιος Πασχόπουλοι.

Ἐν Πετρόβω ἐφονεύθη ὁ Βούλγαρος Βασίλειος Ὀρτζάν.

1 9 0 7

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καίριον πλῆγμα ἐδέχθη ἡ ἔθνικὴ ἐργασία διὰ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ γενικοῦ προξένου Κορομηλᾶ εἰς Ἀθήνας. Ὁ Κορομηλᾶς διὰ τὰ ἐμψυχῶν τὸν ἀγῶνα δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ ἐκτιθέμενος περισσότερον τοῦ δέοντος, τὰ προκαλέσῃ τὴν προσοχὴν τόσον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ὅσον καὶ τῶν ξένων ἐν Θεσσαλονίκῃ. Παρ' ὅλην τὴν ἰδιάζουσαν ἐκτίμησιν ἣν πρὸς αὐτὸν ἔτρεφεν ὁ Χιλμῆ πασᾶς, οὗτος ἠναγκάσθη, ἴσως πιεσθεὶς καὶ παρὰ τῶν ξένων, τὰ ζητήσῃ διὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως τὴν ἀνάκλησίν του, τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις σιωπηρῶς, σῶζουσα τὰ προσχήματα, ἐπραγματοποίησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου καὶ οὕτω ὁ ἔθνικὸς ἀγὼν ἐστερήθη τῆς ἠθικῆς ἐπιβολῆς καὶ τοῦ ἐξαιρετικοῦ κύρους τοῦ ἐμψυχωτοῦ καὶ δημιουργοῦ τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου. Ἐξ Ἀθηνῶν ἐξηκολούθησε διευθύνων ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἀλλὰ χρησιμοποιοηθεὶς μετ' ὀλίγον εἰς ἄλλην διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν ἀπεμακρύνθη τελείως ταύτης, ἀφήσας τὰς ὠραιότερας ἀναμνήσεις τῆς ἔθνικῆς δράσεώς του.

Ἐκ μυστικῶν ἐμπιστευτικῶν πληροφοριῶν ἐμανθάνομεν ἐνίστε ὅτι παρασκευάζεται ἡ δολοφονία οἰουδήποτε ἐξ ἡμῶν, δεδομένου ὅτι ἡ Θεσσαλονικὴ εἶχε μεταβληθῆ εἰς πεδίον δολοφονικῶν ἀντεκδικήσεων. Ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ τινος ἐξ ἡμῶν, ὁ Κορομηλᾶς ἐθεώρει καθήκον του τὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐνδιαφερομένου ἀλλὰ κατὰ τρόπον ὥστε τὰ μὴ ἐπηρεάσῃ καὶ τὸ ἠθικόν του, προκειμένου ὅμως περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του καθήκει καὶ τὸν λόγῳ ἀξιοπρεπείας τοῦ ἀξιωματός του συνοδεύοντα πάντοτε αὐτὸν καβάσῃ. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους διεξήγαγε τὴν ἀναποσπάστως συνδεθεῖσαν μετὰ τοῦ ὀνόματός του ἔθνικὴν δρᾶσιν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος ἐν τῷ βίλαετιῷ Θεσσαλονικῆς ὁ ἀείμνηστος οὗτος ἔθνικὸς ἐργάτης.

Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος κατάρθωσα τὰ λάβω μίαν ἄδειαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς

ἐν Φιλιατροῖς οἰκογενείας μου. Μετὰ τὸν ἀνώμαλον καὶ ἀγωνιώδη τῆς ἐνόπλου ἐκείνης δράσεως βίον, ἐπανεβλεπον μετὰ ὑπερδιετῆ ἀπουσίαν δι' ὀλίγον χρόνον τοὺς οἰκείους καὶ φίλους τῆς οἰκογενείας, ἐπανεύρισκον δὲ τὸν ἥρεμον τοῦ παρελθόντος οἰκογενειακὸν βίον. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀπολαυστικῶν τούτων ἐπιρροῶν διήλθον τὸ πλεῖστον τῆς χορηγηθείσης μοι ἀδείας. Εἶτα ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν ἀρμοδίων τῆς ὑπηρεσίας μας ἀνεχώρησα καὶ πάλιν διὰ Θεσσαλονίκην, ἵνα συνεχίσω τὸ πολυσχιδῆς καὶ πολυκύμαντον ἔργον τῆς ἐθνικῆς δράσεως.

Τρίτον ἀξιωματημόνετον γεγονός τοῦ ἔτους τούτου εἶναι ἢ εἰς "Ἁγιον Ὅρος μετὰβασίς μου. Ἐπεσκέφθην τὸ "Ἁγιον Ὅρος ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐκεῖ μεταβάσεως δύο ἀνωτέρων δικαστικῶν Ἑλλήνων γνωστῶν μοι ἀπὸ πολλοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν εἰδικῆς ἐμπιστευτικῆς ἀποστολῆς. Τὸ "Ἁγιον Ὅρος, ὡς γνωστόν, εἶναι μία σχεδὸν ἀνεξάρτητος κληρικὴ κοινωνία μὲ ὠρισμένα πρόνομια καὶ ἰδίαν αὐτοδιοίκησιν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ τουρκικὴ ἐπικυριαρχία ἐμφανίζεται μόνον δι' ἑνὸς καίμακάμη καὶ τινων χωροφυλάκων, τῶν πλείστων ὀργάνων τῶν μοναχῶν διὰ δωροδοκίας. Ἡ μοναστηριακὴ αὐτὴ κοινωνία δὲν εἶχε βεβαίως ἐθνικὴν ὁμοιογένειαν, ἀφοῦ μεταξύ τῶν εἴκοσι κυριάρχων μονῶν ὑπῆρχον καὶ τρεῖς σλαβικαί, ἤτοι μία ρωσικὴ, μία βουλγαρικὴ καὶ μία σερβικὴ. Ἄλλ' αἱ δεκαεπτὰ ἑλληνικαὶ μοναὶ εἶχον τοιαύτην ἐπίδρασιν, ὥστε ἡ ἐμφάνισις τῆς ὅλης αὐτῆς μοναχικῆς συγκεντρώσεως νὰ παρουσιάξῃ ἐντελῶς ἑλληνικὴν ὄψιν, μολοντί ὁ ἀριθμὸς τῶν Σλάβων μοναχῶν ἐπλησίαζε τοὺς ἡμίσεις τοῦ συνόλου. Ἐνταῦθα βεβαίως δὲν πρόκειται νὰ ἐκθέσω τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως τῆς ἰδιορρυθμοῦ ταύτης κοινωνίας, διότι πολλὰ ἔχουσι γραφῆ ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἄλλ' ἀπλῶς νὰ ἐκθέσω τὰς ἐκ τῆς ἐπισκέψεώς μου ἐντυπώσεις, ὡς καὶ τὸν ἐθνικὸν σκοπὸν τῆς ἐκεῖ μεταβάσεώς μου.

Ἐν Ἀγίῳ Ὄρει δυστυχῶς τότε ἐπεκράτει μία ἀδικαιολόγητος καὶ ἐθνικῶς ἐπιβλαβὴς διαίρεσις τῶν μοναχῶν, εἰς προερχομένους ἐξ ὑποδούλων μερῶν καὶ εἰς προερχομένους ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Τῆς μιᾶς ἡγεῖτο ὁ ἐν τῇ πλουσιωτέρα ἑλληνικῇ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου πρῶτος ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνάξει Ἀνθιμος, τῆς δὲ ἐτέρας ὁ πρῶην ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τότε μοναχὸς τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου, μορφωμένος κληρικὸς, ἀλλ' ἀνήσυχον πνεῦμα, Σμυρνάκις. Ἡ μεταξύ τῶν δύο κατηγοριῶν διαίρεσις εἶχε φθάσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὀξύτητος, ὥστε ὅταν πρὸ τινων ἀπὸ τῆς ἐκεῖ ἐπισκέψεώς μου ἐτῶν, εἶχε ἐπισκεφθῆ τὸ "Ἁγιον Ὅρος δι' ἐθνικοὺς λόγους μοῦρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου μὲ τὸν ναύαρχον Ράινεκ ἐπὶ κεφαλῆς, ὁ δὲ ναύαρχος μεθ' ὀλοκλήρου τοῦ ἐπιτελείου του μετέβαινεν ἐπισήμως νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν μονὴν Βατοπεδίου, συνέπεσε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἐπιτελεῖον καὶ ὁ Σμυρνάκις ὡς πρῶην συνάδελφος καὶ γνωστὸς μετὰ πολλῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐπιτελείου ἐκείνου. Ὁ Ἀνθιμος ἐξελθὼν εἰς προὑπάντησίν των μόλις ἀντίκρουσε μεταξύ τῶν ἐπι-

τελών τοῦ στόλου καὶ τὸν Σμυρνάκιν δὲν ἐδίστασε κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμήν τῆς δεξιώσεως, νὰ δηλώσῃ πρὸς τὸν ναύαρχον ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ εἶναι δεκτὸς εἰς τὴν μονὴν ὁ ἀκολουθῶν αὐτοὺς Σμυρνάκις, ὅποτε ὁ Σμυρνάκις ἠναγκάσθη νὰ μὴ τοὺς ἀκολουθήσῃ ἐντὸς τῆς μονῆς. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης ἀπαγορεύσεως τῆς εἰσόδου δὲν ἦτο μόνον ἡ ἀδιάλλακτος ἐχθρότης, ἥτις τοὺς ἐχώριζε ἀλλὰ καὶ ὁ πιθανὸς κίνδυνος τῆς δημιουργίας κινήματος πρὸς μεταβολὴν τοῦ μοναστηριακοῦ καθεστῶτος. Βεβαίως εἶναι θεσπισμένοι οἱ τρόποι τῆς ἐκλογῆς τῶν μοναστηριακῶν ἀρχῶν, τόσον εἰς τὰς κοινοβίους ὅσον καὶ εἰς τὰς ἰδιορρυθμοὺς μονάς, ἀλλὰ συνήθως οἱ ἀντιτιθέμενοι πρὸς τοὺς κρατοῦντας, ὅταν ἀντιληφθῶσιν ὅτι ἀπέκτησαν δυνάμεις ἐπαρκεῖς πρὸς δημιουργίαν κινήματος, συμπέσῃ δὲ νὰ ἐξέλθῃ τῆς θύρας τῆς μονῆς ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κρατούτων, κλείουσι τὴν θύραν οἱ ἀντίθετοι, σημαίνουσι τὸν κώδωνα τῆς μονῆς, ἐγκαθιστῶσιν ἰδικὰς τῶν ἀρχῶν καὶ ἐπιβάλλουσι τὸ δημιουργηθὲν καθεστῶς των. Διὰ τοῦτο οὐδέποτε ὁ Ἄνθιμος ἐξήρχετο τῆς μονῆς, δεῖγμα δὲ ἐξαιρετικῆς ἐκδηλώσεως ἐκτιμήσεως πρὸς ἐμὲ ἦτο τὸ ὅτι κατὰ τὴν ἀναχώρησίν μας ἐκ τῆς μονῆς ἐξήλθε τῆς ἐξωθύρας καὶ μᾶς συνώδευσε μέχρι τοῦ ἐκεῖ πλησίον σημείου, ὅπου ἐπέβημεν τῶν ἵππων μας διὰ νὰ μεταβῶμεν εἰς ἄλλην μονήν.

Ἡ τοιαύτη διαίρεσις δὲν ἐπέτρεπε νὰ καρπωθῶμεν ὅ,τι ἦτο δυνατόν ἐκ τῆς πλουσίας ταύτης ἑλληνικῆς πηγῆς. Ἐφοβοῦντο οἱ μὲν τοὺς δὲ ὅτι θὰ τοὺς κατέδιδον πρὸς τὰς ἀρχὰς ὡς ἀναμιγνυομένους εἰς τὴν ἔνοπλον ἐθνικὴν δρᾶσιν. Διὰ τοῦτο ἐσκέφθημεν ν' ἀνακουφίσωμεν τὸ Κράτος ἀπὸ τὰς πολλαπλᾶς δαπάνας τοῦ διεξαγομένου ἀγῶνος διὰ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, μὴ ἀπομακρύνοντες ὅμως τοῦτο ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς του ἀποστολῆς καὶ πρὸς τοῦτο εὗρομεν πρόσφορον νὰ ζητήσωμεν τὴν συντήρησιν τῶν δύο ἐν Θεσσαλονίκῃ οἰκοτροφείων μας (ἀρρένων καὶ θηλέων). Ἐν τοῖς οἰκοτροφείοις τούτοις συνετηροῦντο καὶ ἐξεπαιδεύοντο τὰ ὄρφανὰ τῶν κατὰ τὸν ἀγῶνα θυσιαζομένων ἢ τὰ τέκνα τῶν διακρινομένων ἐπὶ πατριωτικῇ δράσει καὶ αὐταπαρνήσει ὁμογενῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχε συντάξει ὁ τότε διευθύνων τὸ Προξενεῖον Θεσσαλονίκης ἄριστος διπλωματικὸς ὑπάλληλος Φίλιππος Κοντογούρης μίαν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς ὅλας τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, δι' ἧς ἐζήτηί τὴν χρηματικὴν ἀρωγὴν των, ἀνέθηκεν δ' εἰς ἐμὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τοιαύτης ἐμπιστευτικῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς. Ἐνοεῖται ὅτι αἱ βλέψεις μας ἐστρέφοντο πάντοτε πρὸς τὴν πλουσιωτάτην τότε μονὴν τοῦ Βατοπεδίου. Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὁ Ἄνθιμος ἐπαιρόμενος οὕτως εἰπεῖν, διὰ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας τῆς πλουσιωτέρας μονῆς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἐδείκνυε ποιὰν τινὰ ἀδιαφορίαν πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐθνικοῦ Κέντρου. Μίαν ἡμέραν ἴστατο εἰς τὸ κατώφλιον τῆς ἐξωτερικῆς θύρας τῆς μονῆς μετὰ τοῦ Βουλγάρου Βελήτσκου, τὸν ὁποῖον ἐχρησιμοποιοίει ὡς ἐργολάβον διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν τῆς μονῆς, ἐκακολογεῖτο μάλιστα διὰ τὰς τοιαύτας στενάς σχέσεις του, ὡς ἐκμεταλλεούμενος δι' αὐτοῦ τὰ συμ-

φέροντα τῆς μονῆς, ὅποτε ἐν ὄργανον τῆς ἐθνικῆς δράσεως δὲν ἐδίστασε νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ τραυματίσῃ διὰ πιστολίου τὸν παρὰ τῷ Ἄνθιμῳ ἰστάμενον Βελῆτσον. Ὁ Ἄνθιμος βλέπων ὅτι ἡ ἐθνικὴ ὀργάνωσις ἔφθασε μέχρι τῆς θύρας τῆς μονῆς ἐκάμφθη καὶ κατέστη ἔκτοτε προσγνέστερος εἰς τὰ κελύσματα τοῦ Κέντρου. Ὁ Ἄνθιμος οὐδέποτε ἀνελάμβανε διοικητικὸν ἀξίωμα ἐν τῇ μονῇ, ἀλλὰ διώριζε δύο ἐμπίστους του ὡς ἐπιτρόπους (ἡ μονὴ ἦτο ἰδιόρρυθμος) καὶ δι' αὐτῶν διεξῆγε τὴν ὅλην διοίκησιν τῆς μονῆς. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου ἐπίτροποι ἦσαν δύο ἀδελφοὶ μοναχοί, ὁ Ἀρκάδιος καὶ ὁ Γερμανὸς, τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ Ἄνθιμου.

Ἐφθάσαμεν ἀτμοπλοικῶς εἰς Δάφνην καὶ ἐκεῖθεν διὰ ζῶων ἀνήλθομεν εἰς Καρυάς, πρωτεύουσαν τοῦ Ἁγίου Ὀρους. Κατὰ τὴν ἀνοδὸν μας πρὸς Καρυάς ἐπεσεκέφθημεν τὴν μονὴν Ξηροποτάμου, ὅπου ἐλάβομεν τὰς πρώτας ἐντυπώσεις τῶν μοναστηριακῶν διατυπώσεων. Εἰς τὰς Καρυάς παρουσιάσθημεν εἰς τὸ Πρωτάτον, τὸ ἀνώτατον διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ Ἁγίου Ὀρους καὶ ἐκεῖθεν διετέθησαν ὅλα τὰ μέσα τῆς κινήσεως καὶ τῆς ἐλευθέρας κυκλοφορίας μας. Διηθύνθημεν ἀμέσως ἐκ Καρυῶν πρὸς τὴν μονὴν Βατοπεδίου, ὅπου ἐφθάσαμεν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὥραν καθ' ἣν ὁ Ἄνθιμος περιωρίζετο ἐντὸς τοῦ κελλίου του, ἀμέσως ὅμως ἔλαβε γνώσιν τῆς ἀφίξεώς μας, μὴ δυνάμενος δὲ ὡς ἐκ τῆς ὥρας νὰ προσέλθῃ προσωπικῶς, ἀλλὰ καὶ μὴ θέλων νὰ δείξῃ ἀδιαφορίαν εἰς τὴν ἐμφάνισίν μας, ἀπέστειλε τὸν ἐμπιστόν του Ἀρκάδιον καὶ μοῦ διεμήνυσε ὅτι ἔδωκε διαταγὴν νὰ μᾶς περιποιηθῶσιν ἀξιοπρεπῶς, ἀλλὰ ζητεῖ συγγνώμην διότι τοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔλθῃ τὴν ὥραν αὐτὴν νὰ μᾶς ἐπισκεφθῇ. Θὰ ἔλθῃ ὅμως λίαν πρῶτ' εἰς τὰς 4 π.μ. εἰς τὸ δωμάτιόν μου, διὰ νὰ συζητήσωμεν ἐκτενῶς. Πράγματι τὴν ὀρισθεῖσαν πρῶτιν ὥραν ἦλθε καὶ τοῦ ἐξήγησα τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς μου. Εἰς ἀπάντησίν μοι εἶπεν ὅτι εἶναι προθυμώτατος ν' ἀναλάβῃ ἡ μονὴ τὴν ὅλην δαπάνην τῆς συντηρήσεως τῶν οἰκοτροφείων, ἀλλὰ φοβούμενος τὰς πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς διαβολὰς, ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν του, μὲ παρεκάλεσε νὰ καταστῶσι συνυπεύθυνοι καὶ αἰλοῖται μοναὶ ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἐνεργείας, ἐγγραφόμεναι δι' οἰονδήποτε ποσόν, τοῦ ὑπολοίπου, ὅσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι, διατεθησομένου ἀσφαλῶς παρὰ τῆς μονῆς Βατοπεδίου. Τὸν ἠὺχαρίστησα θερμῶς διὰ τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἐκδήλωσιν τῆς μονῆς καὶ μετὰ τῶν δύο ἐτέρων συνταξιδιωτῶν μου ἀπήλθομεν, ἵνα ἐπισκεφθῶμεν καὶ τινὰς ἄλλας μονὰς, ἀφοῦ ἡ ἐπίσκεψις ὅλων τῶν μονῶν ἀπαιτεῖ χρονικὸν διάστημα, ὅπερ δὲν ἠδυνάμεθα νὰ διαθέσωμεν, ἐθεώρουν δ' ἀφ' ἐτέρου ὡς λήξασαν ἐπιτυχῶς τὴν ἀποστολὴν μου. Κατὰ τὴν ἐν τῇ μονῇ διανυκτέρευσίν μας συνέπεσε νὰ γίνῃ ἀγρυπνία ἥτοι νυκτερινὴ ὀλονύκτιος δέησις. Ἐπωφελήθημεν τῆς εὐκαιρίας νὰ παρακολουθήσωμεν ἐπ' ὀλίγον τὴν χριστιανικὴν ταύτην ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς τὰ θεῖα λατρείας. Ὁμολογῶ ὅτι προκαλεῖ κάποιαν ἰδιάζουσαν ἐπιβολὴν ἡ ἐξαιρετικὴ σύνθεσις τοῦ ἐκκλησιάσματος,

ἀπαρτιζομένου ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐκ μοναχῶν, οἵτινες κινούμενοι ἐν νυκτεριναῖς ὥραις ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῶν κηρίων, παρουσίαζον τὴν ἐντύπωσιν κινουμένων φαντασμάτων.

Ἐπεσκέφθημεν τὴν μονὴν Ἁγίας Λαύρας, ὡς καὶ τὴν τῶν Ἰβήρων, εἶτα δὲ μεταβάντες καὶ πάλιν εἰς Καρυὰς ἠὺχαριστήσαμεν τοὺς πατέρας διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν φιλοξενίαν καὶ ἀπήλθομεν εἰς Δάφνην, ὁπόθεν ἐπανήλθομεν καὶ πάλιν εἰς Θεσσαλονίκην, συναποκομίζοντες διάφορα φιλοδωρήματα ἀναμνηστικά (σταυρούς καὶ κομβολόγια) μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἓν ἐκ κεχριμπαρίου κομβολόγιον, τὸ ὁποῖον ἐδώρησα πρὸς τὸν πατέρα μου, ἐπέπρωτο ὅμως δυστυχῶς μετὰ πάροδον ὀλίγων μηνῶν νὰ κλαπῆ παρ' ἀγνώστου. Κατὰ τὴν ἐν Καρυαῖς παραμονὴν μας ἐπεσκέφθημεν τὴν ρωσικὴν σκῆτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ὡς καὶ τὴν μονὴν Κουτλουμουσίου. Ἡ ρωσικὴ σκῆτη ἐνεφάνιζεν ἐκκλησιαστικὸν πλοῦτον καὶ ἀρχιτεκτονικὴν μεγαλοπρέπειαν, ἀλλὰ προκειμένου νὰ μεταβῶμεν περὶ εἰς τὴν σκῆτην, διότι εἶναι πλησίον τῶν Καρυῶν, καθ' ὁδὸν σειρὰ ὀλόκληρος καθημένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρὸ τῆς σκῆτης ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ ἀπόρων μοναχῶν ἀνέμενε τὴν φιλανθρωπίαν τῶν ἐπισκεπτῶν. Τοῦτο μὲ κατέπληξεν ἰδιαζόντως διὰ τὴν πτωχείαν ἣτις ἐμάστιζε τοὺς Ρώσους ἰδίᾳ μοναχοὺς.

Βεβαίως δὲν θὰ ἐπιχειρήσω νὰ περιγράψω τὴν ρομαντικὴν τῆς τοποθεσίας, διότι δὲν εἶναι σκοπὸς τῆς παρουσίας μου, ἀφοῦ ἄλλωστε ἔχουσι γραφῆ πολλὰ περὶ τούτου, ἀρκοῦμαι μόνον εἰς τὸ νὰ τονίσω ὅτι ἂν διὰ τὴν ἴδρυσιν μιᾶς μονῆς καταβάλλεται ἐξαιρετικὴ προσπάθεια πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ καταλλήλου συσκίου καὶ ἀπολαυστικῶς ρομαντικοῦ χώρου, διὰ τὴν ἴδρυσιν ὀλοκλήρου μοναστηριακῆς κοινωνίας ἐξ εἴκοσι μονῶν μετὰ πολυαρίθμων σκητῶν καὶ ἐξαρτημάτων, ὡς εἶναι τὸ Ἁγιον Ὄρος, φυσικὸν εἶναι νὰ ἐκλεγῆ τοιοῦτος, δαφιλῶς πεπρικοισμένος μὲ ρομαντικὰ τοπία καὶ λοιπὰ ἀπολαυστικὰ φυσικὰ χαρίσματα, συγχρόνως ὅμως καὶ ἀποκεκλεισμένος τῆς μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου στενῆς ἐπικοινωνίας. Ἄλλ' ἂν παρέρχωμαι τὴν περιγραφὴν τῆς ρομαντικότητος καὶ τῶν φυσικῶν θεληγῆτρων τοῦ χώρου τούτου, δὲν δύναμαι νὰ παρέλθω σιωπηρῶς καὶ τὰς ἐκ τῆς μετὰ τῶν μοναχῶν ἐπικοινωνίας μου θλιβερὰς ἐντυπώσεις μου.

Ἀνατραφεὶς μὲ χριστιανικὰ παραδόσεις, ἤλπιζον ὅτι ἐν Ἁγίῳ Ὄρει θὰ εὔρισκον, ἔστω καὶ κατ' ἐπιφάνειαν, ἀνεπτυγμένον τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιεικείας, τῆς ἀνοχῆς, τῆς ἐγκαρτερήσεως καὶ τῆς συγγνώμης. Δυστυχῶς συνήντησα μίαν ἀδιαλλαξίαν ἀπίστευτον καὶ τὸ κορύφωμα τῆς ὀξύτητος τῶν ἀνθρωπίνων διχονοιῶν.

Οἱ μοναχοὶ ἐγνώριζον ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ μου συνεκεντροῦτο ἡ διαχείρισις τῆς δράσεως τῶν ἐν τῷ διαμερίσματι ἐκείνῳ δρώντων ἐνόπλων σωμάτων, εὔρον ἐπομένως τὴν εὐκαιρίαν, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, νὰ κορέσωσι τὰ προσωπικὰ κατὰ συναδέλφων των μίσση. Οὐδεμία συγκατάβασις ἐν τῇ διατυπώσει τῶν κατηγοριῶν των ἤξιον ἐπιμόνως τὴν ὀλοσχερῆ ἐξόντωσιν διὰ τῶν σωμάτων

τῶν μισουμένων παρ' αὐτῶν μοναχῶν, ὡς προδοτῶν κατὰ τῆς πατρίδος. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδεμία τοιαύτη προσωπική ἐκδίκησις ἐπραγματοποιήθη, ἐσχημάτισα ὅμως τὴν πεποίθησιν ὅτι εἰς τὸ ἀνέκαθεν ἀποδιδόμενον εἰς τὸ κληρικὸν σχῆμα ἐλάττωμα τῆς φιλοχρηματίας, πλὴν ἐξαιρέσεών τινων, δέον νὰ προστεθῇ καὶ τὸ τῆς μνησικακίας καὶ τῆς διαβολῆς. Τὰ καλογηρικὰ μίσση εἶναι τὰ ὀξύτερα ἐξ ὧσων δύναται τις νὰ συναντήσῃ ἐν τῷ κοινωνικῷ του βίῳ.

Οἱ διακρινόμενοι τότε ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει μοναχοὶ ἦσαν οἱ Χρυσόστομος ὁ Λαυριώτης, ἀπόφοιτος τῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, Ἄνθιμος ὁ Βατοπεδινός, Σμυρνάκις ὁ Ἐσφιγμενίτης, Ἰωακείμ ὁ Ἰβηρίτης, βραδύτερον ἡγούμενος τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς Βλατάδων, Νίκανδρος ὁ Κουτλουμουσιανός, ἰατρὸς ἐπιστήμων καὶ τινες ἄλλοι. Ἡ ὅλη δύναμις τοῦ Ἁγίου Ὄρους κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνήρχετο εἰς 10.000 περίπου μοναχοὺς μετὰ τῶν Σλάβων, οἵτινες παρ' ὄλον τὸν περιορισμένον ἀριθμὸν τῶν μονῶν των (ρωσική, βουλγαρική καὶ σερβική) ἐπλησίαζον τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἡμίσεος τοῦ συνόλου.

Περαίνων τὰς περὶ Ἁγίου Ὄρους ἐντυπώσεις μου, θεωρῶ δίκαιον νὰ προσθέσω ὅτι παρ' ὄλην τὴν ἐκδηλωθεῖσαν προθυμίαν τοῦ Ἀνθίμου περὶ ἀναλήψεως τῶν οικονομικῶν βαρῶν τῆς συντηρήσεως τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ οἰκοτροφείων μας, διὰ μιᾶς παρελκυστικῆς ἀλληλογραφίας ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς συμμετοχῆς καὶ τῶν λοιπῶν μονῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν εἰσφορῶν, κατώρθωσε νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος (11 Ἰουλίου 1908), δηλαδὴ εἰς τὴν λῆξιν τοῦ ἐνόπλου ἀγῶνος καὶ οὕτω ν' ἀποφύγῃ τὴν καταβολὴν τῆς ὑποσχεθείσης χρηματικῆς συμβολῆς.

Ἐτερον χαρακτηριστικὸν ἐπεισόδιον, καίτοι εὐθύμου περιεχομένου, θεωρῶ καὶ τὸ κάτωθι τοιοῦτον. Ἐπὶ τῆς σημερινῆς ὁδοῦ Βασιλ. Σοφίας, τότε Χαμιντιέ, ἐκάθητο ἡ οἰκογένεια τοῦ ὁμογενοῦς ἱατροῦ Δημητρίου Ζάννα, παρακειμένως δ' αὐτῆς ἦτο τὸ βουλγαρικὸν πρακτορεῖον, ὅπου ἐκάθητο ἡ οἰκογένεια τοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διευθύναντος τὸ πρακτορεῖον τοῦτο Βουλγάρου πράκτορος Σόπωφ. Ὁ τότε γυμνασιόπαις καὶ μετέπειτα ὑπουργὸς τῆς ἀεροπορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους Ἀλέξανδρος Ζάννας, υἱὸς τοῦ ἱατροῦ Ζάννα, ἐν τῇ νεανικῇ του πατριωτικῇ παραφορᾷ θέλων νὰ προσφέρῃ ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐθνικὸν ἡμῶν Κέντρον, τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον, ἐπεδίωξε καὶ κατώρθωσε νὰ συνάψῃ ἐμπιστευτικὰς σχέσεις μετὰ τῆς 17έτιδος ὑπηρετίας τοῦ Βουλγάρου πράκτορος Σόπωφ, καταγομένης ἐκ Κορεστίων τῆς Μακεδονίας καὶ ὁμιλοῦσης ἀπταιστῶς τὴν ἑλληνικὴν. Τὴν τοιαύτην μετ' αὐτῆς ἐπικοινωνίαν μᾶς ἀνεκοίνωσεν ἐμπιστευτικῶς, ἡμεῖς ὅμως διὰ νὰ δώσωμεν πίστιν εἰς τὰς νεανικὰς του ταύτας διαβεβαιώσεις, τοῦ ἐζητήσαμεν νὰ ἀποσπάσῃ παρ' αὐτῆς ἐν περιστροφῶν ἐκ τῶν ἐν τῷ βουλγαρικῷ πρακτορεῖῳ ὑπαρχόντων. Μετὰ τινὰς ἡμέρας μᾶς ἐνεχείρισεν τὸ ζητηθὲν περιστροφὸν τύπου Ναγκάν,

ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια ἐγνωρίζομεν ὅτι χορηγεῖ τὸ βουλγαρικὸν πρακτορεῖον πρὸς τοὺς ἐμπίστους του. Κατόπιν τοῦ ἀσφαλοῦς τούτου πειστηρίου, τοῦ ὑπεδείξαμεν νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀποσπάσῃ καὶ μυστικὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ἐθνικὴν δρᾶσιν, ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια θὰ συνεζητοῦντο ἀσφαλῶς ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦ Βουλγάρου πράκτορος μετὰ διαφόρων ἐμπίστων συνεργατῶν. Μίαν ἡμέραν μᾶς ἀνεκοίνωσε, καθ' ὁμολογίαν τῆς ὑπηρετρίας, ὅτι συνεζητεῖτο τὸ ζήτημα τῆς ἐκκαθάρσεως τῆς λίμνης τῶν Γιανιτσῶν ἀπὸ τῶν ἐλληνικῶν σωμάτων, ὅποτε εἰς ἐκ τῶν συνομιλητῶν διετύπωσεν ἀρκετὰ ζωηρῶς ὅτι ἂν θέλετε νὰ καθαρῖση ἡ λίμνη τῶν Γιανιτσῶν ἀπὸ Ἑλλήνας ἀντάρτας, πρέπει νὰ λείψουν δύο πρόσωπα, ἓνας ψευτογιατρός Ἀντωνάκης καὶ ἓνας ἄλλος κοντὸς ὑπάλληλος τοῦ Προξενείου, ἀξιοματικὸς, ὅστις συχνὰ πηγαίνει μαζὺ του. Ἡ λίμνη τῶν Γιανιτσῶν τότε ἦτο τὸ σημεῖον ἐφ' οὗ διεξήγετο ὁ δξύτερος καὶ ζωρότερος ἔνοπλος φυλετικὸς ἀνταγωνισμὸς καὶ τὸ τμῆμα τοῦτο ὑπήγετο εἰς τὴν ὑπηρεσιακὴν μου ἀρμοδιότητα, οἱ δὲ ὑποδεικνυόμενοι πρὸς ἐκκαθάρσιν ἦσαν ὁ ὑποφαινόμενος καὶ ὁ πρακτικὸς ἱατρός Ἀντωνίου, πολῦτιμος παράγων τῆς ἐθνικῆς μας δράσεως καὶ ὁ ὅποιος ὡς κατοικῶν πλησίον μου διήρχετο τακτικώτατα ἐκ τῆς κατοικίας μου τὴν πρῶταν καὶ μετεβαίνομεν μαζὺ εἰς τὸ Προξενεῖον. Τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης ἐλάβομεν γνῶσιν, ἀλλ' ὁ συνάδελφός μου Ἐξαδάκτυλος (Ἀντωνίου), ἵνα ἐκθέσῃ τὸ βουλγαρικὸν πρακτορεῖον, ὡς ἀσχολούμενον μὲ ἐγκληματικὰς πράξεις, ἐν ἀγνοίᾳ μου ἀπέστειλε πρὸς δημοσίευσιν τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενον γαλλιστὶ Bulletin d'Orient, ὅπερ ἀπεστέλλετο δωρεὰν πρὸς ἅπαντα τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ξένα Προξενεῖα, ὡς καὶ πρὸς τινὰς τῶν ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν Μακεδονίαν ἐν Εὐρώπῃ ξένων Πρεσβειῶν. Ἐκπληκτος ὁ Σόπωφ ἀνεγίγνωσκεν τὴν σχετικὴν περικοπὴν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ πῶς κετεδόθη ἡ πραγματικὴ αὕτη ἀνακοίνωσις, καίτοι γενομένη τόσον ἐμπιστευτικῶς ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἀνέγραψα διὰ νὰ δείξω μέχρι ποίου σημείου ἐξετείνεται ἡ πολυσχιδῆς δρᾶσις παντὸς ὁμογενοῦς κατὰ τὴν περιόδον ἐκείνην.

Συνεχίζων καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸν ὀφειλόμενον δίκαιον φόρον τιμῆς πρὸς τοὺς θυσιασθέντας ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ιδέας, θέλω παραθέσει πρῶτον τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων προμάχων τῆς ἐλληνικῆς ιδέας καὶ εἶτα θέλω προβῆ εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν διαδραματισθέντων γεγονότων.

Ἰανουάριος. Ἐν τῇ λίμνῃ Γιανιτσῶν καὶ ἐν τῇ καλύβῃ τοῦ πατώματος Κούγκια ἐφονεύθη ὑπὸ Βουλγάρων ὁ δι' ὑπηρεσίαν μεταβάς ἐκεῖ ἱερεὺς Διαβατοῦ Παπανικόλας.

Ἐν τῇ αὐτῇ καλύβῃ ἐφονεύθη ὑπὸ Βουλγάρων παραμενόντων ἐν τῇ καλύβῃ Ζερβοχωρίου ὁ εὐζωνος Κοντογιάννης Νικόλαος ἐκ Γραβιάς.

Περιπολία Νικηφόρου (Δεμέστιχα) καὶ ἐπίθεσις κατὰ βουλγαρικῆς καλύβης.

Ἐπίθεσις Βουλγάρων κατὰ πατώματος Κούγκα καὶ ἀπόκρουσις αὐτῶν ὑπὸ Νικηφόρου.

Φεβρουάριος. Ἐν τῇ λίμνῃ ἐφονεύθησαν ὑπὸ Βουλγάρων ὁ ἐκ τοῦ σώματος Κάλλα (Σάρρου) Εὐθύμιος Μπασδάνης.

Συμπλοκὴ ἐν Ζερβοχωρίῳ (εἰς τραυματίας).

Συμπλοκὴ σώματος Κάλλα, ἐπίθεσις κατὰ βουλγαρικῆς κλύβης, ἐφονεύθη ὁ λοχίας Λύκας ἐκ Φουρνᾶ, ἐτραυματίσθησαν δὲ ὁ τότε λοχίας Παρασκευᾶς Ζερβέας (ὑποστράτηγος ἐ.ἀ.) καὶ εἰς ἐκ τοῦ σώματος Ἄγρα.

Ἀπρίλιος. Ἐν συμπλοκῇ σώματος λίμνης (Γρηγόρη Παππαδάκη) μετὰ Βουλγάρων παρὰ τὴν καλύβην Πλακατούρα ἐφονεύθη ὁ Δημήτριος Πατσούρης ἐκ Στρωμνίτσης.

Ἄνδρες ἐκ τῶν σωμάτων τῆς λίμνης, κατερχόμενοι εἰς Ἑλλάδα, συνεκρούσθησαν παρὰ χωρίον τι τῆς Ἐλασσόνης πρὸς τουρκικὸν ἀπόσπασμα καὶ ἐφονεύθη εἰς ἐκ τῶν ἡμετέρων.

Μάϊος. Σῶμα ὑπὸ τὸν τότε λοχίαν Χρῆστον Καραπᾶνον (ὑποστράτηγον ἐν ἀποστρατεία) συμπλακὲν ἔξω τοῦ Γραμματικόβου πρὸς Τούρκους ληστὰς ἀπώλεσε δύο ἄνδρας:

1. Κωνσταντῖνον Δασκαλόπουλον ἐκ Παλαμᾶ Καρδίτσης,
2. Νικόλαον Πιτινόπουλον.

Σῶμα ὑπὸ Κατσουλάκην συμπλακὲν πρὸς Ὀθωμανοὺς ληστὰς παρὰ τὸ Σέλι, ἐφόνευσε δύο καὶ ἐπλήγωσε ἓνα ἐξ αὐτῶν.

Οἱ Τοῦρκοι περικυκλώσαντες τὴν λίμνην ἐπεδίωξαν νὰ καταλάβωσι ταύτην, ἀλλὰ μεταμεληθέντες τὴν ἐγκατέλειψαν.

Ἰούnius. Ὁ ἀρχηγὸς Ἄγρας μετὰ τῶν Ναουσαίων Ἀντωνίου Μίγκα καὶ Λόγγου ἐξῆλθε τῆς Ναούσης καὶ μετέβη πρὸς συνάντησιν τοῦ Βουλγάρου ἀρχηγοῦ Ζλατάν πρὸς τὸ Βέρμιον. Ἐκεῖ δὲ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων αἰχμάλωτος ἀπηγγονίσθη μετὰ τοῦ Μίγκα τὴν νύκτα τῆς 7ης Ἰουνίου, παρὰ τὸ χωρίον Βλάντοβον, ὅπου καὶ ἐτάφησαν ἀμφότεροι.

Τὸ ὑπὸ τὸν Ἀποστόλην Ματόπουλον ἑλληνικὸν σῶμα ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἔξωθι τῆς Θεσσαλονίκης χωρίου Τρία Χάνια, συμπλακὲν δὲ μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ Βουλγάρων ἐφονεύθησαν δύο Βούλγαροι καὶ ἐτραυματίσθη εἰς τὸν βραχίονα ὁ ἀρχηγὸς Ματόπουλος.

Τὸ ὑπὸ τὸν Γεώργιον Παπαδόπουλον, ἀξιωματικόν, ἐκ δέκα ἀνδρῶν σῶμα, προχωρῆσαν μέχρι Γουμέντζης καὶ προδοθέν, κατεδιώχθη ὑπὸ στρατοῦ, συμπλακὲν δὲ ἡμύνθη γενναϊότατα, φονευθέντος (αὐτοκτονήσαντος, ἵνα μὴ συλληφθῇ ὡς βαρέως τραυματισμένος) τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ ἑπτὰ ἐκ τῶν ἀνδρῶν, τριῶν διαφυγόντων, ἀλλὰ τραυματισθέντων καὶ αὐτῶν.

Φονευθέντες:

- 1) Γεώργιος Παπαδόπουλος ἐκ Μεσολογίου,

- 2) Ἀντώνιος Μπάρλας,
- 3) Κωνσταντῖνος Ἀθανασίου,
- 4) Νάσος Κωνσταντίνου,
- 5) Σταῦρος Ζώμας,
- 6) Νικόλαος Δημητρίου, καὶ
- 7) Στ. Καραμπατάκης.

Τραυματισθέντες:

- 1) Γεώργιος Τσουρίλας ἐκ Στενημάχου,
- 2) Πέτρος Ἀντωνίου, καὶ
- 3) Γρύφων Δοτίσης.

Ἐπὶ τοῦ φονευθέντος ὄπλαρχηγοῦ Παπαδοπούλου Γεωργίου κατεσχέθη ἢ μετὰ τοῦ Κέντρου διαμειφθεῖσα ἀλληλογραφία τοῦ σώματός του, τὴν ὁποῖαν οὗτος διετήρει, παρὰ τὰς κατηγορηματικὰς πρὸς τοῦτο ἐντολὰς μας, ὅπως ἐξαφανίζωσιν οἱ ὄπλαρχηγοὶ τὰς ἀποστελλομένας ἐγγράφους ἐντολὰς μας, θυσιάζοντες τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν τῆς μετέπειτα συγγραφῆς ἀπομνημονευμάτων. Ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ ταύτῃ φυσικὸν ἦτο ν' ἀναφέρονται ὑπὸ ψευδώνυμα καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ προξένου Κορομηλᾶ, ὡς καὶ τὸ ἰδικόν μου, ἵνα δὲ μὴ λησμονῆ τὰ ψευδώνυμά μας ἐν ἰδιαιτέρᾳ σελίδι τοῦ ἡμερολογίου του ἀνέγραφεν Ἄθως ἴσον Κορομηλᾶς, Προμηθεὺς ἴσον Ζώης. Ἡ κατασχεθεῖσα αὕτη ἀλληλογραφία παρεδόθη εἰς τὸν παρὰ τῇ τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ Ἑλληνα μεταφραστὴν Τζῶν Χατζήπαπαν, ἐμονογραφήθησαν δὲ παρὰ τοῦ Τούρκου δικαστικοῦ ὅλαι αἱ σελίδες τῶν παραδοθέντων εἰς αὐτὸν ἐγγράφων καὶ σημειωμάτων. Ἡ διὰ τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης τόσον καταφανῶς ἀποκαλυπτομένη ἀνάμιξις τοῦ Κορομηλᾶ καὶ ἐμοῦ εἰς τὰ τῆς δράσεως τῶν σωμάτων θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἄμεσον ἀνάκλησιν τοῦ Κορομηλᾶ καὶ τὴν ἐνδεχομένην, ἐκτὸς τοῦ Προξενείου, ἰδικὴν μου σύλληψιν. Ἐπρεπεν ἐπομένως ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ ἐξαλειφθῇ τοῦλάχιστον ἢ σελὶς ἐκείνη ἢ ἔχουσα τὴν ἐπεξήγησιν τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο δυσχερές, διότι ἡ εὐθύνη τοῦ παραλαβόντος τὰ ἐγγραφα ταῦτα ἦτο μεγάλη ὡς συνεπαγομένη βαρυτάτας ποινὰς ἐν περιπτώσει ἀνακαλύψεως. Τότε διὰ γνωστῶν του ὁμογενῶν ἐδόθησαν πρὸς αὐτὸν ἀναμφισβήτητοι ὑποσχέσεις ἀμέσου καταβολῆς μεγάλων φιλοδωρημάτων εἰς λίρας, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ἐξασφάλις θέσεως ἀξιοπροεῦς ἐν τῇ ἐλευθερᾷ Ἑλλάδι, ἂν ἠναγκάζετο νὰ ἐκπατρισθῇ, ἀρκεῖ νὰ ἐδέχετο νὰ ἐξαφανισθῇ ἢ σελὶς ἐκείνη. Τοῦ ἐτονίσθη ὁ μέγας κίνδυνος τῆς χαλαρώσεως τῆς ἐθνικῆς δράσεως διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Κορομηλᾶ. Μετ' ἀγωνίας ἀνεμένομεν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν μας τούτων, ὅτε εὐτυχῶς καταφθάνει ὁ παρεμβὰς ὁμογενῆς φέρων τὸ φύλλον τοῦ ἡμερολογίου τούτου, ἀποσπασθὲν τεχνηέντως καὶ μὲ τὴν μονογραφὴν τοῦ Τούρκου δικαστοῦ. Πρὸς τιμὴν τοῦ ἐκλιπόντος ἤδη τούτου ὁμογενοῦς, τὸν ὁποῖον οἱ ἡμέτεροι, ὡς ἐργαζόμενον παρὰ τῇ τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἐθεώρουν πάντοτε ὡς ὑποπτον ἀπὸ ἀπό-

ψεως πατριωτικῶν αἰσθημάτων, θεωρῶ καθῆκον μου νὰ τονίσω ὅτι οὐδ' ὀβολὸν ἐδέχθη διὰ τὴν πολυτιμοτάτην ταύτην ἐκδούλευσιν, θεωρήσας τοῦτο ὡς ἐπιβλημένην εἰς αὐτὸν πατριωτικὴν ὑποχρέωσιν.

Ἡ ὑπὸ τὸν Μερτζούνην ὀθωμανικὴ ληστρικὴ συμμορία ἐπιτεθεῖσα εἰς Μπέη-Μπουνάρ κατὰ τῶν ἐκεῖ Ἑλληνοβλάχων, ἐφόνευσε δύο καὶ ἐτραυματίσε δύο, τὸ δὲ πλησίον ἑλληνικὸν σῶμα καταδιῶξαν αὐτὴν ἐφόνευσεν ἕνα.

Συμπλοκὴ μεταξύ ἑλληνικοῦ σώματος καὶ ρουμανικῆς συμμορίας ὑπὸ τὸν Βούλγαρον Γεώργιον Χασάπην εἰς θέσιν Ἀγκάθι, μεταξύ Σελίου καὶ Ντόλιανης. Ἐπελθόντος στρατοῦ ἀμφοτέροι ἀπεχώρησαν· ἐκ τῶν Ρουμάνων ἐφονεύθησαν δύο, ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων οὐδεὶς.

Ἰ ο ὑ λ ι ο ς. Γενομένης ἔξω τοῦ Μπαχόβου συμπλοκῆς μεταξύ τμήματος ἑλληνικοῦ σώματος ὑπὸ τὸν Τσότσον καὶ βουλγαρικῆς συμμορίας, ἐφονεύθη ὁ ἐκ Μπαχόβου Γεώργιος Μαλέσκος, ἐκ δὲ τῶν Βουλγάρων ἐφονεύθησαν τρεῖς.

Α ὕ γ ο υ σ τ ο ς. Τμήμα ἑλληνικοῦ σώματος ὑπὸ Σαμαντᾶν συνεπλάκη μετ' ἐνεδρευούσης βουλγαρορουμανικῆς συμμορίας εἰς τὴν θέσιν Χαμίτ Πέτρα τοῦ Βερμίου. Ἐτραυματίσθη ὁ λοχίας Σαμαντᾶς.

Ἑλληνικὸν σῶμα ὑπὸ τὸν Παντελῆν Παπαϊωάννου, πολιορκηθὲν ὑπὸ στρατοῦ ἐν Μοκρίνῳ τῆς Στρωμνίτισης, μετὰ πολῦρον συμπλοκῆν, ἐπεχείρησεν ἔξοδον καθ' ἣν ἐφονεύθησαν:

- 1) Παντελῆς, ἀρχηγὸς ἐκ Κολεσίνου,
- 2) Εἷς Γεώργιος ἐκ Πηλίου,
- 3) Εἷς Θανάσης ἐκ Μπαλντέφτσης, καὶ
- 4) Εἷς Στοῖλης ἐκ Βαρβαρόβας καὶ εἷς ἐτραυματίσθη.

Γενομένης συμπλοκῆς ἑλληνικοῦ σώματος μετὰ βουλγαρικῆς συμμορίας παρὰ τὸ χωρίον Ποδὸς (Βοδενῶν), ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐφονεύθη ὁ Ἀλβανὸς Σουλεϊμάν καὶ δύο ἐτραυματίσθησαν, ἐκ δὲ τῶν Βουλγάρων ἐφονεύθησαν τρεῖς.

Συμπλοκὴ σώματος Ντίμπρα (Κλείτου) μετὰ βουλγαρικῆς ἐνεδρευούσης συμμορίας ἔληξεν ἄνευ ἀποτελέσματος.

Εἷς συμπλοκῆν σώματος Βάρσου καὶ Κρικέλη μετὰ ἐννεαμελοῦς βουλγαρικῆς συμμορίας, εἰς θέσιν Κράβιτσα πλησίον Πόζαρ, ἐφονεύθησαν: Στόϊκος Τότσκου ἐκ Ζιχόβου, εἷς ἐκ Γουδιακόβου καὶ συνελήφθη ζῶν ὁ Στόϊκος Χρήστου ἐκ Βιτολίστας.

Διαδραματισθέντα γεγονότα. Ἐν Ἀϊβατίῳ ἐφονεύθη εἷς Βούλγαρος ἐκ Κιλκισίου.

Ἐν Λιγκοβάνῃ ἐφονεύθη ὁ Βούλγαρος Χατζημάρκου.

Ἐν Στρωμνίτῃ ἐφονεύθη ὁ ἐκ τοῦ χωρίου Ρίτς Εὐθύμιος.

Μεταξὺ Λιτοβόϊ-Κοσινόβου ἐφονεύθη ὑπὸ πολιτοφυλακῆς Πετρόβου εἷς Βούλγαρος.

Ἐν Ἀγίῳ Δημητρίῳ (Ὀλύμπου) ἐφονεύθησαν οἱ λησταὶ Μαρίνος καὶ Χασάπης.

Ἐν Μπόζετς (Γιανισῶν) ὑπὸ σώματος Νικηφόρου ἐφονεύθησαν τρεῖς Βούλγαροι.

Παρὰ τὴν μονὴν Πέτρας (Κατερίνης) ὑπὸ σώματος Ματαπαῶ ἐφονεύθησαν 15 Βούλγαροι ἀνθρακεῖς ἐκ Τσάπαρη.

Ἐν Στογιακόβῳ (Γευγελῆς) ἐφονεύθησαν οἱ Χρῆστος Μάντζαρης, γαμβρὸς Οὐζούνη καὶ ἐτραυματίσθη βαρέως ὁ ἀδελφός του Γκόνος.

Ἐν Ὀστρόβῳ ἐπνίγησαν ἐν τῇ λίμνῃ δύο ἄνδρες καὶ ἐν παιδίον, Βούλγαροι.

Ἐπιδρομὴ σώματος Νικηφόρου εἰς Κουρφάλια· ἐφονεύθη εἷς, ἠχμαλωτίσθησαν πέντε καὶ ἐκάησαν πέντε οἰκίαι.

Ἐφονεύθη ὡς προδότης εἷς μυλωθρὸς ὑπὸ σώματος Ματαπαῶ.

Ἐν Στογιακόβῳ (Γευγελῆς) τῇ ὑποδείξει καὶ συνεργασίᾳ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων (Δημ. Ζάϊκος) κατεστράφη ἡ βουλγαρικὴ συμμορία τοῦ Τσάφου, φονευθέντων τῶν πέντε ἀποτελούντων ταύτην μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ :

- 1) Τσάφος ἐκ Ματσικόβου, ἀρχηγός,
- 2) Θωμᾶς Πέτσου ἐκ Ματσικόβου,
- 3) Δημήτριος Ἀρτάκη,
- 4) Δημ. Καραγεώργη ἐκ Μπαγιάλτσας, καὶ
- 5) Βασ. Πανώρης ἐξ Ὀρεοβίτσης.

Ἐν Μποεμίτση ἐφονεύθη ὁ υἱὸς τοῦ Βουλγάρου ἱερέως.

Ἐν Ἀγίῳ Δημητρίῳ (Ὀλύμπου) ἐφονεύθη εἷς προδότης.

Ἐν Γιανισοῖς ἐφονεύθη ὁ Βούλγαρος Μαντάλτσεφ ὑπὸ τινος ἡμετέρου ἐκ Κουλακιᾶς (Εὐαγγέλου Κωνσταντίνου).

Ἐν Ναούση ἐφονεύθη εἷς Τοῦρκος προδότης Ἀτσέμης. Ἐν Νεοχωροῦδα ἀπήχθη ὁ Βούλγαρος Δῆμος Δήμωφ καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος.

Ἐν Βεροῖα ἐφονεύθη ὁ ρουμανίζων Βουλγαρορρουμᾶνος Νικόλαος Ζαρκαδογιάννης ὑπὸ στρατιώτου.

Ἐν Χαλκιδικῇ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου σώματος ὁ ἐκ Ραβνῶν Κανάκης ὡς ληστής.

Ἐκ Συμπόρσκου (Καρατζόβας) ἀπήχθησαν ὑπὸ σώματος Βρόντα καὶ ἐφονεύθησαν ἕξ.

Ὁ ἐκ Πετρόβου υἱὸς φανατικοῦ Βουλγάρου Σωτηρίου Στόλιε ἐπνίγη ἐν τῷ Ἀξιῶ (ἡ οἰκογένειά του ἐκ φανατισμοῦ εἶχε μετοικήσει εἰς Βαρδαρόφτσαν).

Μεταξὺ Μπάσκιοι καὶ Λαχανᾶ ἐφονεύθησαν δύο Βούλγαροι ἐκ Ζάροβας ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος.

Ἐξωθι Γουμέντζης παρ' ἀγνώστων ἐφονεύθη ὁ σχισματικὸς Χ' Γκόνος Γκίλη.

Ἐν Γαλατίστῃ ἐφονεύθη εἷς ὀνόματι Χρῆστος, ἀδελφὸς καὶ γιατάκης τοῦ ληστοῦ Δημητρίου.

Ἀντάρται ἐπανερχόμενοι εἰς Ἑλλάδα συνηντήθησαν μετὰ ὀθωμανικῆς ληστρικῆς συμμορίας τῆς ὁποίας ἐφόνευσαν τρία μέλη.

Σῶμα Κατσουλάκη συμπλακέν πρὸς πέντε ὀθωμανοὺς ληστὰς ἐφόνευσεν τοὺς δύο.

Ἐν Βεροιά ἀγνωστοὶ πυροβολήσαντες ἐν τῇ ἀγορᾷ (6 μ.μ.) ἐτραυματίσαν τὸν ρουμανίζοντα Δημήτριον Παλληκάρειαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν συνοδὸν τοῦ Χρῆστον Στεργίου Μαχαιρᾶν.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ πλησίον τοῦ «Γκράντ Ὀτέλ» ἐτραυματίσθη ὑπ' ἀγνώστων ὁ Βούλγαρος Βάντσης (Βασίλειος) Μπάκας, ἐπιθεωρητῆς βουλγαρικῶν σχολείων Καϊλαρίων, διαμένων ἐν Ἐμπορίῳ, συμμετασχὼν εἰς φόνον ἡμετέρου ἀρχηγοῦ Φούφα.

Ὁ μουχτάρης τοῦ χωρίου Σαρίτσης Ἀργύρης ἐφονεύθη ὑπὸ σώματος ὡς προδότης.

Ἐν Ὀρυζάρτσι ὑπ' ἀγνώστων ἐφονεύθησαν ὁ Γιοβάν Καραουλάνης καὶ ὁ πατὴρ του (πιθανὸν ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας Ἀποστόλη).

Ἀπήχθη ἐκ μανδρίου ἐν Σαρῇ Ὀμέρ ὁ Βούλγαρος προύχων ἐκ Γραδεμπορίου Ἴτσος Κεχαγιᾶς ὑπὸ ἐλληνικοῦ σώματος.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν κηδεῖαν τῆς γραίας Χρυσάνθης Χ' Λαζάρου ἐτραυματίσθη ὑπ' ἀγνώστου ὁ ἐκ Σωχοῦ ἐπαμφοτερίζων Παπαζαχαρίου, ὅστις ἀπέθανε τὴν 6ην Ἰουνίου ἐκ τῆς πληγῆς, ὡς συναλλασσόμενος μετὰ Βουλγάρων.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐφονεύθη ὑπ' ἀγνώστων ὁ Βούλγαρος Δαμιᾶν Πέτρωφ (λέγεται ὑπὸ Βουλγάρων).

Μεταξὺ Νταούτ-Μπαλι καὶ Θεσσαλονίκης εὐρέθη φονευμένος ὁ ἐκ Νταούτ-Μπαλι Χρῆστος Κακάκης, ἡγέτης τῶν βουλγαριζόντων τοῦ χωρίου του.

Ἐφονεύθη ἐξαφανισθεὶς ὑπὸ τοῦ σώματος Γκόγκου ὁ Ἰωάννης Μπαρμπαγιάννης, ἀδελφὸς Ἀζᾶ-Τάκη, παρὰ τὴν Μπρυάζαν Κατερίνης.

Ἐν Στρουμπίνῳ ἐφονεύθησαν τέσσαρες Βούλγαροι ὑπὸ Ἀλβανῶν.

Ἐξωθι τοῦ χωρίου Κούπας ἐτραυματίσθη καθ' ὁδὸν ὁ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου Τράϊος.

Παρὰ τὸ Λεμπέτ, ἔξωθι Θεσσαλονίκης, ἐφονεύθη ὁ ρουμανίζων Τάσος Κεχαγιᾶς ὑπὸ Ἑλληνοβλάχων.

Ἐτραυματίσθη ἐν Βεροιά ἐλαφρῶς ὁ Ρουμᾶνος διδάσκαλος Θανασόκας.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐτραυματίσθη καὶ ἀπέθανεν αὐθήμερον ὁ ρουμανίζων Βασίλειος Ζακάκης (ἄλλοτε χατζῆς ἐν Μικρογουζίῳ), σημαῖνον ὄργανον τῶν βουλγαρικῶν καὶ ρουμανικῶν συμμοριῶν.

Ἐν Μπαχόβω ἐφονεύθησαν ὑπὸ σώματος Καραπάνου ὡς προδότηι οἱ Ὀθωμανοὶ Ἴμπραήμ καὶ Ἀλῆς.

Γενομένης ἐπιθέσεως ὑπὸ στρατοῦ κατὰ τῆς βουλγαρικῆς συμμαχίας Τάνεφ ἐφονεύθησαν παρὰ τὸ Τσέγανι:

- 1) Τάνε, βοϊβόδας, ἐκ Γκορνιτσόβου,
- 2) Χρῆστος Βασιλείου ἐκ Τσέγανι,
- 3) Ἀναστάσιος Εὐαγγέλου Γιάκου ἐκ Τσέγανι, καὶ
- 4) Κύρτσες Ράσος ἐκ Γκορνιτσόβου.

Εἰς θέσιν Τρία Χάνια (Θεσσαλονίκης) σῶμα ἑλληνικὸν ὑπὸ τὸν Ἀποστόλη ἐπιτεθὲν κατὰ τῶν ἐν αὐτῇ Βουλγάρων ἐφόνευσεν ἕνα.

Ἐν Ναούση ἐφονεύθη ὁ ἐκ Κατρανίτσης Θωμᾶς ὡς προδότης. Ἐπίσης ὁ ἐκ Κατρανίτσης Σταῦρος Μούδας.

Μεταξὺ Βραστῶν καὶ Πολυγύρου ἐφονεύθη παρ' ἡμετέρου σώματος ὁ ἐκ Γαλατίστης Σταῦρος Παπασταύρου, χαρακτηριζόμενος ὡς προδότης.

Ἐν Σαρῆ Ὁμέρ παρὰ Γραδεμπόριον ἐφονεύθη ποιμὴν σχισματικὸς παρ' ἡμετέρου σώματος Ἀποστόλη.

Ἐξωθι Κουρφαλίων ἐφονεύθη ὁ Βούλγαρος Πωπῶφ.

Σῶμα ἑλληνικὸν ἐπυροβόλησε παρὰ τὸ χωρίον Ἀρακλῆ (Λαγκαδᾶ) κατὰ Βουλγάρων χωρικῶν. Ἐφονεύθη ὁ Τουρκαλβανὸς φύλαξ καὶ εἷς ἐκ τῶν Βουλγάρων, ἐτραυματίσθησαν δὲ ἕτεροι δύο.

Ἀπήχθησαν ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος καὶ ἐφονεύθησαν ὡς περιθάλλοντες ρουμανικὸν σῶμα:

- 1) Μιλτιάδης Λυγδοζήσης,
- 2) Νικόλαος Βῶκος,
- 3) Κωνσταντῖνος Μησάκας, καὶ
- 4) Ἀπόστολος Ἀνταρούλης.

Οἱ ἐκ Γκόλο-Σέλο (Γιανιτσῶν) Σωτήριος Ντίνας καὶ Γιάννωφ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι· ὁ εἷς ἐφονεύθη ὑπὸ σώματος Ἀγραφιῶτη.

Τρεῖς ἐφονεύθησαν ὑπὸ σώματος Λέφα καὶ εἷς συνελήφθη αἰχμάλωτος ἐν Τσέκρι (Γιανιτσῶν) φονευθεῖς. Οὗτοι ἦσαν οἱ ἐξῆς:

- 1) Ἰβάν Νικόλτσε,
- 2) Ἀντῶν Κουβαρδᾶς,
- 3) Μῆτσε Ζῆσε,
- 4) Ἀθανάσιος Καρανικολῶφ.

Ὁ ἐκ Μπαλάφτης (Λαγκαδᾶ) σχισματικὸς Χατζῆς Δημήτριος ἐφονεύθη ἔξωθι τοῦ χωρίου.

Εἷς Ρουμανόβλαχος Χολέβας ἐφονεύθη ἐν Μικρογουζίφ ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος.

Παρά τὸ χωρίον Μπραϊνάτες ἀπήχθησαν ὑπὸ ἐλληνικοῦ σώματος τρεῖς Βλάχοι:

- 1) Γιάννης Γκούφας,
- 2) Νικόλαος Τσαμηῆτρος, καὶ
- 3) Μῆτρε Μιχάλη.

Εἰς θέσιν Τούμπα, ἔξωθι Θεσσαλονίκης, ἐφονεύθησαν ὑπὸ ἡμετέρου σώματος Ἀποστόλη τέσσαρες Βούλγαροι ἐκ Βελεσσῶν καὶ Κιλκίς, ἐργαζόμενοι ἐν τῷ ἐκεῖ κεραμοποιεῖω.

Ἐπὶ σώματος Παντελῆ ἐφονεύθη ὁ ἐκ Βαρβαρόβας Γεώργιος Γιακός.

Ἐκ τοῦ χωρίου Λυκοβίστα τῆς Βεροίας ἐξηφανίσθη ὁ Βούλγαρος μυλωνᾶς ἐκ Καστανοχωρίων Βασίλειος Κατσαούνης.

Ὁ ρουμανίζων Βλάχος Μπουῆσος Μπουσολέγκας καὶ Μοῦσε Μπέτσος ἐφονεύθησαν παρὰ τὸ Κεραμίδι Βεροίας.

Εἰς θέσιν Ἄμμος (Βεροίας) ἐφονεύθησαν δύο παιδιά Βουρκιώτη, ὁ Γιώργης Μπαμπᾶς καὶ εἷς ἕτερος Ρουμανόβλαχος.

Οἱ ρουμανίζοντες ποιμένες (τροφοδοῦνται ρουμανικῆς συμμορίας) Κώστας Χλιάκας καὶ εἷς ἕτερος ἐφονεύθησαν παρὰ τὸν Διαβατόν.

Ἐφονεύθησαν παρὰ τὸ Τσέρνοβον οἱ ρουμανίζοντες Ἰωάννης Βάλλου καὶ Χρῆστος Μπάντης.

Ἐφονεύθη ἐν Ναούση εἷς ρουμανίζων διαμένων ἐν Ἐπισκοπῇ.

Ὁ ἐκ Συμπόρσκου Γεώργιος Μήτρου ἐφονεύθη ὑπὸ ἐλληνικοῦ σώματος.

Ἐν Μεσημερίῳ (Βοδενῶν) ἐφονεύθησαν ὑπὸ ἐλληνικοῦ σώματος τρεῖς Βούλγαροι (Κιορτάσης υἱός, Γκόγκας καὶ Μάτσης) καὶ ἐκ λάθους εἷς Ὁρθόδοξος Γκιόρας.

Ὁ ἐκ Κατρανίτσης Ἴτσος Γώγου βουλγαρίζων ἐφονεύθη ἐπιστρέφων ἐξ Ὀστρόβου.

Ὁ ἐκ Βοδενῶν Τρίπτσε Κιτούτσκας ἐφονεύθη εἰς ἀπόστασιν ὥρας ἀπὸ τῶν Βοδενῶν.

Ὁ ἐκ Μεσημερίου φανατικὸς Βούλγαρος Βάνης Λούσης ἐφονεύθη ἐν Βάγκιανη ὑπὸ Ὁθωμανῶν.

Γεώργιος Τάνε καὶ Ζλάτος Λάζο ἐκ Λουγγούντσης ἐφονεύθησαν ὑπὸ ἐλληνικοῦ σώματος ὡς ταχυδρόμοι βουλγαρικῶν συμμοριῶν, ἐτραυματίσθη δὲ καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ὥρας κατὰ λάθος καὶ ὁ Ἕλλην Πέτρος Τάνε, μυλωνᾶς.

Ἐκ Μποριάβου Στρωμνίτσης προδότης Γκούσας ἐξηφανίσθη ὑφ' Ἑλλήνων ἐκ Ζιμπόβου.

Ἐν Μπάνσκῳ Στρωμνίτσης ἐλληνικὸν σῶμα ἐφόνευσε τὸν Βούλγαρον ἀρχηγὸν τοῦ ἐκεῖ Κομιτάτου Βιτάν καὶ μίαν γυναῖκα.

Εἰς τὸ χωρίον Πόπτσεβο (Στρωμνίτσης) ἐφονεύθησαν ὑπὸ Τούρκων τρεῖς Βούλγαροι.

Ἐξω τῆς Γουμέντζης ἐφονεύθη εἷς Βούλγαρος ἐκ Κιλίκης.

Ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Θεσσαλονίκης-Γιαννιτσῶν καὶ πλησίον τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἑλληνικὸν σῶμα ἐφόνευσε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐν Γιαννιτσοῖς Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου Ἀντώνιον Παπασταύρου καὶ τὸν Τριανταφύλλου.

Ὁ υἱὸς Καπρίνη ἐκ Ξηρολιβάδου ἐφονεύθη ὑφ' Ἑλλήνων.

Ὁ ἐκ Ρουσιλόβου Βούλγαρος μουχτάρης Βασίλης ἐφονεύθη ὑπὸ Ἀλβανῶν.

Ἐν Ξηρολιβάδῳ ἐκάησαν πέντε οἰκίαι ρουμανιζόντων καὶ τὸ ρουμανικὸν σχολεῖον.

Ἐν Μακρυόβῳ (Στρωμνίτσης) ἐξηφανίσθη ὡς προδότης εἷς Ὄθωμανὸς καὶ ἐτραυματίσθη εἷς ἕτερος Ἀχμέτ.

Πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσε τὴν βουλγαρικὴν μητρόπολιν Στρωμνίτσης καὶ τὰ παρ' αὐτὴν μαγαζιά.

Μεταξὺ Λιγκοβάνης καὶ Σερρῶν ἐφονεύθη εἷς σχισματικὸς ἐκ Ζάροβας ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος (καπετὰν Γιάννη) παρὰ τὸ χωρίον Καράντζα.

Παρὰ τὸ Ἴσβορον τῆς Χαλκιδικῆς συνοδεία ἐξ ἑκατὸν Βουλγάρων ἐκ Νευροκοπίου μεταβαίνουσα ἐκεῖ πρὸς ἐργασίαν παρὰ τὴν ἀπαγορευτικὴν διαταγὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου, προσεβλήθη ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος καὶ ἐφονεύθησαν εἴκοσι πέντε.

Ἐν Σμολᾶρ (Στρωμνίτσα-Πετρίτσι) ἐφονεύθη ὁ ἐκεῖ ἀρχηγὸς τῆς βουλγαρικῆς μερίδος Γεώργιος Στοῦλο ὑφ' Ἑλλήνων καὶ ἐτραυματίσθη ἕτερος Βούλγαρος.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀπόπειρα ἐγένετο κατὰ Βουλγάρου κτίστου.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐτραυματίσθη βαρέως ὁ Βούλγαρος Βέσωφ, πράκτωρ Κομιτάτου. Ἀπέθανε τῇ 3/12/1907.

Ἐξω τοῦ χωρίου Γαβρόβου (Στρωμνίτσης) ἐφονεύθη ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος ὁ φανατικὸς Βούλγαρος Κιτάν Βασίλη.

Ἑλληνικὸν σῶμα (Μαλέα) ἔκαυσε μάνδρας Ρουμάνου Καπρίνη ἐν Τόπλιανῇ (Βεροίας)· ἐφόνευσεν ἓνα ποιμένα, ἐτραυμάτισε δύο καὶ ἐφόνευσεν ἑξακόσια πρόβατα.

Ὁ ἐκ Σμπόρσκου μυλωνᾶς Χρῆστος Ἡλίας προδώσας εἰς βουλγαρικὴν συμμορίαν δύο ἡμετέρους ἐκ Πρεμποδίστης οἵτινες καὶ ἐφονεύθησαν, ἐτιμωρήθη διὰ θανάτου.

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γιαννιτσῶν-Βεροίας καὶ παρὰ τὴν Ἀγίαν Μαρίναν ἐφονεύθησαν οἱ ἐκ Γιαννιτσῶν Βούλγαροι Γκατσώλας καὶ Χ' Γιάννης ὑπὸ σώματος Στεφανῆ.

Ἐν Μπόζετς (Γιαννιτσῶν) ἐφονεύθη ὁ Βούλγαρος Βαγγέλης Καμπούλης ὑπὸ Ἀλβανοῦ Τεφῆκ.

Δύο Βούλγαροι ἐκ Καφαντάρ ἀγγελιαφόροι βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐφονεύθησαν ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος (Βάρσου) παρὰ τὸ Ροῦσδεμ.

Γενομένης συμπλοκῆς εἰς Κράβιτσαν, πλησίον Πόζαρ, μεταξὺ ἑλληνικῆς

καὶ βουλγαρικῆς συμμορίας ἔνεαμελοῦς ὑπὸ ἀρχηγὸν Μάρκου ἐφονεύθησαν δύο κομιτατζῆδες Στόικος Τότσιου καὶ εἷς ἐκ Γουδιακόβου, συνελήφθη δὲ ζῶν ὁ Στόικος Χρήστου ἐκ Βιτόλιστας.

Μεταξὺ Τσέγανι καὶ Ζέρβης ἐφονεύθησαν οἱ Ἀθανάσιος Λέσκας καὶ Πέτσος Λιάκου ὑπὸ ἐλληνικοῦ σώματος.

Ἐπὶ σώματος ἐλληνικοῦ Ἀποστόλη ἐφονεύθησαν ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Γιαντισῶν καὶ παρὰ τὸ χωρίον Ἰγγλῖς πέντε ἐκ Κουρφαλίων χωρικοὶ (ὧν δύο ἀγγελιαφόροι Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου) καὶ ἕτερος ἐτραυματίσθη βαρέως.

Ὁ ἐκ Ρουσιλόβου Μᾶζος παρὰ τὸ χωρίον Μεσημέρι ἐφονεύθη.

Παρὰ τὸ χωρίον Καβαλάρ (Θεσσαλονίκης) σῶμα Καπετὰν Γιάννη ἐφόνευσε σχισματικὸν ποιμένα ἐκ Γιάνικ (παρὰ τὴν Ζάροβαν).

Ἀπόπειρα κατὰ τοῦ ἐν Λαγκαδᾶ διαμένοντος Στεργίου Χατζῆ ἐκ Ζαρόβου.

Ἐν Νεοκάστρῳ ἐφονεύθησαν οἱ Ὀθωμανοὶ Χασὰν καὶ εἷς ἕτερος ὡς λησταὶ καὶ προδόται.

1 9 0 8

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἔλαβον χώραν σημαντικώτατα γεγονότα, ὡς ἡ δολοφονία τοῦ διερμηνέως τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου Ἀσκητοῦ Θεοδώρου, ἡ ἀνακήρυξις τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος, ἡ διεξαγωγή ἐκλογῶν καὶ τέλος ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν μετάβασίς μου.

Ὡς προγενεστέρως ἐξέθηκα, ἡ Θεσσαλονίκη εἶχε μεταβληθῆ εἰς πεδῖον δράσεως τῶν ζωηροτέρων φυλετικῶν ἀντεκδικήσεων, λόγῳ ὅμως τῆς πλειονότητος, ἐν σχέσει πρὸς τὸ βουλγαρικόν, τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου καὶ τῆς θαρραλεωτέρως ἐμφανίσεώς του ἢ βουλγαρικῆ ὀργάνωσις δὲν ἐτόλμα νὰ δημιουργήσῃ ἐν Θεσσαλονίκῃ θύματα φυλετικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἀντιλαμβανομένη ὅτι τὰ ἀντίποινα θὰ ἦσαν σκληρότατα. Ἐγένοντο βεβαίως ἐλαφροὶ τινες τραυματισμοὶ καθ' ἡμετέρων, ἀλλ' οὐδέποτε φόνος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐλληνικὴν ὀργάνωσιν, ἥτις εἶχε προβῆ εἰς ἐπανειλημμένας ἐκτελέσεις κατὰ σημαινόντων παραγόντων τῆς βουλγαρικῆς δράσεως. Οὕτω διέρρευσε ὀλόκληρος ὁ ἀπὸ τοῦ 1904 μέχρι τέλους περίπου Φεβρουαρίου 1908 χρόνος, ὅτε αἴφνης δολοφονεῖται εἰς κεντρικὸν τῆς τότε πόλεως μέρος εἷς ἐκ τῶν διακρινομένων ἐν τῇ διερμηνευτικῇ ἐλληνικῇ ὑπηρεσίᾳ, ὁ ἰκανώτατος διερμηνεὺς τοῦ Προξενείου Θεσσαλονίκης Ἀσκητῆς Θεόδωρος.

Ἐδολοφονήθη παρὰ τὴν σημερινὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Τσιμισκῆ καὶ Ἀγίας Σοφίας διὰ δύο σφαιρῶν πιστολίου, ὧν ἡ μία διαμπερῆς, ἡ δὲ ἐτέρα παραμείνασα ἐντὸς τοῦ σώματος ἐξήχθη δι' ἐγχειρήσεως. Μετὰ τὸν τραυματισμόν του κατῴρωσε μόνος νὰ βαδίσῃ καὶ νὰ φθάσῃ, σχεδὸν συρόμενος, μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ὅποτε κατέπεσε, γενόμενος ἀντι-

ληπτὸς παρὰ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Προξενείου, δι' οὗ πάραυτα διεκομίσθη εἰς τὸ Γαλλικὸν Νοσοκομεῖον τῶν Καλογραϊῶν. Δυστυχῶς τὰ τραύματά του μόλις τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ δώσῃ ἐλαχίστας πληροφορίες, διότι περιῆλθεν εἰς κωματώδη κατάστασιν, ἐκπνεύσας τὴν πρώτην τῆς ἐπομένης. Ἐβεβαιώθη μόνον ὅτι ἦσαν δύο οἱ δράσται, διαφυγόντες, ὡς πάντοτε συνέβαινεν εἰς τοιαύτης φύσεως ἐγκλήματα, διὰ τῶν τότε στενῶν ὁδῶν τῆς ἐβραϊκῆς ἐκείνης συνοικίας. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐκτελέσεις τῆς ἡμετέρας ὀργανώσεως οὐδεὶς ποτε συνελήφθη.

Ἡ δολοφονία τοῦ Ἀσκητοῦ συνετάραξεν ὀλοκλήρον τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ὅπερ μένεα πνέον ἐζήτει ταχεῖαν ἀντεκδίκησιν, συνετάραξεν ὅμως ἐπίσης καὶ τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, ἀλλ' ἰδίᾳ τὸ προξενικὸν σῶμα τῆς πόλεως. Ὅλοι οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόξενοι ἔσπευσαν εἰς τὸ νοσοκομεῖον καὶ εἰς τὸ Προξενεῖον, ἵνα ζητήσωσι πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεώς του, ἥτις ἐπιδεινουμενὴ, κατέληξεν εἰς τὸ μοιραῖον μετὰ δώδεκα περίπου ὥρας ἀπὸ τοῦ τραυματισμοῦ του. Τὴν ἐπομένην τοῦ θανάτου του ἐγένετο μεγαλοπρεπῆς κηδεῖα, παρακολουθήσαντος τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ὀλοκλήρου ἐν ἔθνικῇ διαδηλώσει πρὸς διαμαρτυρίαν κατὰ τοῦ ἀποτροπαίου ἐγκλήματος, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ προξενικοῦ σώματος ἐν ἐπισήμῳ στολῇ καὶ τῶν ἀρμοδίων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν πρὸς ἐξαγνισμόν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι οὕτω θὰ ἀπετρέποντο περαιτέρω ἀντεκδικήσεις.

Ἡ τρομοκρατία ἐν τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην εἶχε κορυφωθῆ εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε οἱ ἐν τῷ βουλγαρικῷ πρακτορείῳ ὑπηρετοῦντες ἀξιωματικοὶ ἠναγκάζοντο νὰ ἐξέρχωνται συνοδευόμενοι διαρκῶς ὑφ' ἐνὸς καβάση καὶ ἐνὸς Τούρκου ἀστυνομικοῦ, οἵτινες ἠκολούθουν αὐτοὺς κυριολεκτικῶς κατὰ πόδας. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ ἀντεκδίκησις ἔλαβε χώραν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ προκρίτου Βουλγάρου Χατζημῆτσεφ, διερμηνέως τοῦ Ρωσικοῦ Προξενείου καὶ πατὴρ τοῦ βραδύτερον πρέσβεως τῆς Βουλγαρίας ἐν Ἀθήναις. Οὗτος συνωδεύετο ἐπίσης παρ' ἐνὸς καβάση καὶ ἐνὸς Τούρκου ἀστυνομικοῦ καὶ ὅμως τὸ τολμηρὸν ὄργανον τῆς ἑλληνικῆς ὀργανώσεως δὲν ἐδίστασε νὰ τὸν πυροβολήσῃ καὶ τὸν τραυματίσῃ παρὰ τὴν σημερινὴν πλατεῖαν Ἐμπορίου καὶ νὰ διαφύγῃ. Ὁ Χατζημῆτσεφ μετὰ τὸν τραυματισμόν του κατέπεσε καὶ μετεφέρθη εἰς κλινικὴν, ὅπου κατόπιν μακρᾶς θεραπείας ἐξῆλθεν, παραμεινάσης τῆς σφαίρας ἐντὸς τοῦ σώματός του. Βραδύτερον μετέβη εἰς Βιέννην διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῆς σφαίρας, ἀλλὰ λόγῳ τῆς προκεχωρημένης ἡλικίας του καὶ τῶν ἐκ τοῦ τραυματισμοῦ συγκινήσεων, ἀπέθανε μετὰ πάροδον μηνῶν τινῶν, συνεπῶς δέον νὰ θεωρῆται θῦμα ἀντεκδικήσεως. Ἐπίσης ἐπυροβολήθη, ἀνεπιτυχῶς ὅμως, ὁ διερμηνεὺς τοῦ βουλγαρικοῦ πρακτορείου Θεοδωρῶφ, ἐνῶ κατήρχετο τὴν ὁδὸν Βασ. Σοφίας, ἵνα μεταβῆ εἰς τὸ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ κείμενον πρακτορεῖον καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν Μαργαρίτη καὶ Βασ.

Σοφίας. Ἐπηκολούθησαν καὶ τινες ἄλλαι ἐκτελέσεις, ἀλλ' ἐπὶ προσώπων ὀλιγώτερον σημαινόντων.

Ἡ δολοφονία αὕτη σοβαρῶς ἐξεταζομένη δέον ν' ἀποδοθῆ εἰς μοιραίαν συνάντησιν τοῦ ἀτυχοῦς Ἀσκητοῦ μετὰ τῶν κακοποιῶν στοιχείων τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως, ἀφοῦ ἤτο γνωστὸν ὅτι οὗτος περιωρίζετο εἰς τὴν ὑπηρεσιακὴν του ἐνασχόλησιν, μὴ ἀναμιγνύομενος εἰς τὴν ἔνοπλον δρᾶσιν, ἡ δὲ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις ἐγνώριζεν ἀσφαλῶς τοὺς ὑπευθύνους τῆς τοιαύτης ἐνόπλου κινήσεως, συνεπῶς καθ' ἡμᾶς ἡ παρασκευασθεῖσα ἐνέδρα παρὰ τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον θὰ ἐστρέφετο καθ' ἑνὸς ἐξ ἡμῶν, ἐπειδὴ ὅμως συνέπεσε κατὰ τὴν ἀναμονὴν των νὰ διέλθῃ ὁ Ἀσκητὴς δὲν ἀφῆκαν νὰ χαθῆ ἡ παρουσιασθεῖσα εὐκαιρία καὶ ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο τὴν ἐξαπατήρησα ὡς μοιραίαν συνάντησιν. Φωτογραφίαν τῆς μεγαλοπρεποῦς κηδείας του ἔχω εἰς τὸ μακεδονικὸν μου λεύκωμα.

Ἀνακήρυξις Τουρκικοῦ Συντάγματος Τὸ Χαμιτικὸν καθεστῶς ἐν Τουρκίᾳ εἶχε καταστῆ μισητὸν ὄχι μόνον λόγῳ τῆς σατραπικῆς του ἐπιβολῆς καὶ τῶν ἀνηκούστων αὐθαιρεσιῶν του, ἀλλ' ἰδίᾳ λόγῳ τῶν ραδιουργιῶν του (φυσικὴ συνέπεια τῶν ἀπολυταρχικῶν διοικήσεων), αἵτινες ἐξυφαίνοντο πρὸς κορεσμὸν προσωπικῶν παθῶν καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν παρανόμων ἐκμεταλλεύσεων. Τοῦτο προὐκάλει τὴν εὐλογον ἀγανάκτησιν τῶν εὐαισθητῶν καὶ φιλοτίμων πατριωτῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς τάξεως τῶν ἀξιωματικῶν, ἧτις κατὰ τεκμήριον ἐκπροσωπεῖ καὶ προασπίζει τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν τοῦ Κράτους. Ἡ δυσφορία αὕτη ταχέως ἐπεξετάθη εἰς εὐρὴν κύκλον εὐσυνειδήτων πατριωτῶν, τινὲς τῶν ὁποίων παρέμενον ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ ἠδύναντο εὐχερέστερον νὰ διατυπώσωσι τὰς σκέψεις των, ἀποφεύγοντες τὴν ἐξ ἐπαγγέλματος κατασκοπείαν, ἧτις ἐκυριάρχει ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Πληθυνθέντων ἐπαρκῶς τῶν μεμνημένων, ἀπεφασίσθη ἡ ἔκρηξις τοῦ κινήματος. Τὸ κίνημα τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος ἐξεμαιεύθη καὶ ἠνδρώθη ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅπου οἱ τότε κορυφαῖοι τοῦ τουρκικοῦ κινήματος συνεδέοντο μετὰ τὴν διακρινομένην τάξιν τῶν ὁμογενῶν μας. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι προκειμένου οἱ Νεότουρκοι νὰ μετακαλέσωσιν ἐξ Ἑλβετίας τὸν ἐμψυχωτὴν καὶ μέντορα τοῦ ὄλου κινήματος Δρα Ναζίμ δὲν ἐδίστασαν νὰ ἀποταθῶσι πρὸς τοὺς ἡμετέρους καὶ νὰ ζητήσωσι τὴν διὰ τῆς ἡμετέρας ὀργανώσεως κρύφα μεταφορὰν του εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπερ καὶ ἐγένετο, παρ' ὄλον τὸν κίνδυνον τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ὀργανώσεώς μας, μετὰ τὴν ἐλπίδα πάντοτε τῆς μετεπαναστατικῆς τούτων ὑποστηρίξεως.

Ἡ ἔκτασις τοῦ κινήματος ἐπεξετάθη ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν ὀλόκληρον, ἡ δὲ ἐπιβολὴ ἐπὶ τῶν κατωτέρων τῶν στρατιωτικῶν διοικητῶν, καίτοι ἐκλελεγμένων ἐκ τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων εἰς τὸν σουλτᾶνον, ἐξεμηδενίσθη τε-

λείως. Ὁ φρούραρχος Θεσσαλονίκης πυροβολεῖται εἰς τὸ κεντρικώτερον τῆς πόλεως μέρος, ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ καφενεῖου τοῦ Λευκοῦ Πύργου, ἐν Μοναστηρίῳ παρατεταγμένου ὄντος τοῦ σώματος καὶ ἀναγιγνώσκοντος τοῦ διοικητοῦ τὴν σουλτανικὴν διαταγὴν, ἐξέρχεται τῆς γραμμῆς ὁ ἐντεταλμένος τὸν φόνον τοῦ ἀξιωματικὸς καὶ πυροβολεῖ κατὰ τοῦ διοικητοῦ, ὅστις ἀσπαζόμενος τρεῖς τὴν σουλτανικὴν διαταγὴν εἰς ἐνδειξὴν τῆς ὀλοσχεροῦς πρὸς τὸν σουλτᾶνον ἀφοσιώσεώς του, πίπτει νεκρός. Μετὰ τὰ ἐπανειλημμένα ταῦτα κρούσματα καὶ τὴν ἐμφανῆ πλέον ἐκδήλωσιν τοῦ ὀργανωθέντος κινήματος, κατέφθασαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως δύο ἀντιστράτηγοι, ὧν εἰς ὁ Ἰσμαήλ Μαχῆρ πασᾶς, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγραψα εἰς τὰς περὶ τοῦ πολέμου 1897 ἀναμνήσεις μου, ἵνα καταπνίξωσι τὸ κίνημα. Οἱ Νεότουρκοι τοὺς εἰδοποίησαν ὅτι πρέπει ἀμέσως νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἄλλως θὰ φονευθῶσι καὶ πράγματι τὴν μεθεπομένην τῆς ἀφίξεώς των ἀνεχώρησαν ἐπιστρέφοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀντιληφθέντες ὅτι ἤτο ὄχι μόνον κίνδυνος διὰ τὴν ζωὴν των, ἀλλὰ καὶ ματαιοπονία πᾶσα περαιτέρω προσπάθειά των μετὰ τὴν τοιαύτην ἐξάπλωσιν τῆς ἐπαναστατικῆς ὀργανώσεως.

Τὴν 11ην Ἰουλίου 1908 ἐξεργάγη τὸ κίνημα ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν Ρέσνα, ἡγηθέντων τούτου ἐν μὲν τῇ Θεσσαλονίκῃ τοῦ Τούρκου ταγματάρχου Ἐμβέρμπεη, ἐν δὲ τῇ Ρέσνα τοῦ συνταγματάρχου Νιαζῆ. Πολιτικοὶ σύμβουλοι τοῦ κινήματος ὁ Ταλάτμπεης, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων, ὁ Τσαβίτ μπέης, διευθυντὴς τοῦ τουρκικοῦ σχολείου Ἰνταντιέ (Ντονμές) καὶ τινες ἄλλοι. Ἐορταὶ μεγάλαι διεξήχθησαν ἐν τῷ Λευκῷ Πύργῳ, ἐν αἷς μετέσχον ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ ἀποχωρήσεις. Μετὰ δύο ἕως τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ κινήματος κατέφθασεν ἐκ Ρέσνας καὶ ὁ Νιαζῆ μπέης μετὰ τοῦ συντάγματός του κατευθυνθεὶς κατ' εὐθείαν εἰς τὸν περίβολον τοῦ Λευκοῦ Πύργου. Αἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ μειονότητες τῶν ὑποδοῦλων ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν, φρονοῦσαι ὅτι θὰ ἀπεδίδοντο καὶ αἱ συνταγματικαὶ ἐλευθερίαι εἰς αὐτάς. Ὁ μόνος τηρῶν ζωηρὰν ἐπιφύλαξιν ἐπὶ τοῦ ἐκδηλουμένου τούτου ἐνθουσιασμοῦ ἤτο ὁ μέγας πολιτικὸς καὶ ἐθνάρχης ἡμῶν ἀείμνηστος πατριάρχης Ἰωακεῖμ ὁ Γ', ὅστις διέβλεπεν ὅτι εὐθὺς ὡς παρέλθη ἡ μέθη τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ κινήματος, θὰ ἀναβιώσῃ ἐπὶ τῶν κρατούντων τὸ αἶσθημα τοῦ φυλετικοῦ μίσους καὶ θὰ συνεχισθῇ ἡ μαρτυρικὴ δοκιμασία τῶν ὑποδοῦλων. Ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ὅτι ἡ διορατικότης αὕτη τοῦ ὀξυνοστάτου τούτου ποιμενάρχου ὑπῆρξεν ἀλάθητος καὶ ἀκριβής.

Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ κινήματος διεκλήρυσαν οἱ Νεότουρκοι τὴν ἰσοτιμίαν ὅλων τῶν Ὀθωμανῶν ὑπηκόων, ἀνεξαρτήτως θρησκευήματος, ἠξίωσαν δὲ τὴν τελείαν κατάπαυσιν τοῦ ἐνόπλου φυλετικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ τὴν συμμετοχὴν τῶν ἐνόπλων ομάδων εἰς τὸν πανηγυρισμὸν τοῦ κινήματος διὰ τῆς ἐμ-

φανίσεως τούτων μετὰ τῶν ὄπλων των ἐν Θεσσαλονίκη. Πράγματι αἱ ομάδες διελύθησαν, λήξαντος τοῦ ἐνόπλου ἀγῶνος, κατὰ δὲ τὸν πανηγυρισμὸν ἐξεπροσώπησε τὴν ἑλληνικὴν ἐνοπλον δρᾶσιν τὸ ὑπὸ τὸν καπετὰν Γιάννην Ράμναλην σῶμα, φωτογραφηθὲν εἰς πολλὰς στάσεις μετὰ Τούρκων ἀξιωματικῶν. Τότε ἐνεφανίσθη καὶ ὁ πολὺς Βούλγαρος ὄπλαρχηγὸς Ἀποστόλ Πετκῶφ, ὅστις ἐπεκύρωσε διὰ τῆς ἐμφανίσεώς του τὴν κρατοῦσαν περὶ αὐτοῦ γνώμην, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀσήμου καὶ ἀμορφώτου χωρικοῦ, ἀναχθέντος εἰς περιωπὴν ἤρως λόγῳ τῶν διαφορῶν ὠμοτήτων, ἃς διέπραξε τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα, παρὰ τῷ ὀποίῳ ὅμως πάντοτε προσεκολλᾶτο εἰς ἐγγράμματος διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολιτικοῦ μέρους τοῦ ἀγῶνος. Φωτογραφίας σχετικὰς ἔχω ἐν τῷ τηρουμένῳ παρ' ἐμοῦ μακεδονικῷ λευκώματι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ πρόκριτος Ὀθωμανὸς Ραχμῆ μπέης, βραδύτερον βαλῆς Σμύρνης, εὐρισκόμενος εἰς μυστικὴν μεθ' ἡμῶν ἐπαφὴν διὰ τοῦ πρακτικοῦ ἱατροῦ Ἀντωνάκη καὶ θέλων νὰ δείξῃ τὴν ἐλευθερίαν, ἣν ἀπέκτησαν διὰ τῆς ἐπελευθούσης πολιτικῆς μεταβολῆς μ' ἐχαιρέτισεν ἐμφαντικώτατα εἰς τὸ κεντρικώτατον μέρος τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Ἐλευθερίας καὶ τὸν ὅποιον συνεχάρην διὰ τὴν πολιτικὴν των ἐπικράτησιν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, μὴ θέλουσα νὰ ὑστερήσῃ εἰς τὴν συμμετοχὴν τοῦ πανηγυρισμοῦ ἐπὶ τῇ πολιτικῇ ταύτῃ μεταβολῇ, ἀπέστειλε τὸν πρῶν πρωθυπουργὸν Δημήτριον Ράλλη, θιασώτην τῆς ἑλληνοτουρκικῆς συνεργασίας, ἵνα συγχαρῇ τὸ ἐν Θεσσαλονίκη Τουρκικὸν Κομιτᾶτον, εἰς δὲ τὸ πρὸς τιμὴν του δοθὲν γεῦμα μετέσχομεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν τῷ Προξενεῖῳ ἀξιωματικοί. Ὁ Ράλλης συνωδεύετο παρὰ τῆς θυγατρὸς του χήρας ἐριτίμου κυρίας Λέκκα.

Ὁ πανηγυρισμὸς παρετάθη ἐπὶ ἡμέρας καὶ ἡ ἐπαγγελθεῖσα ἀδελφούνη (καρντασλίκ) ἐξεδηλοῦτο ζωηρότατα καίτοι διεβλέπετο ὅτι ὁ Ὀθωμανὸς δυσκόλως θὰ ἀπέβαλλε τὸν ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν φανατισμὸν, διότι ἐν τῇ ἐκδηλουμένη ἀδελφούνη θὰ ἀνεγνώριζεν ἐν ἑαυτῷ τὰ δικαιώματα τοῦ μεγαλυτέρου ἀδελφοῦ καὶ συνεπῶς θὰ ἐξησφάλιζε τὴν προνομιούχον ἀπέναντι τῶν ἄλλων θέσιν. Ἡ διάκρισις αὕτη δυστυχῶς δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ ἤρχισε μετ' ὀλίγον ἡ ἀπηνῆς καταδίωξις κατὰ παντὸς ἐθνικιστικοῦ στοιχείου ὄλων τῶν ἐν Μακεδονίᾳ φυλετικῶν χριστιανικῶν ἀποχρώσεων.

Τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτᾶτον κατῴρθωσεν ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ του νὰ προσεταιρισθῇ ἐξημμένους τινὰς ματαιοδόξους κεφαλὰς ἐκ τῶν χριστιανικῶν μειονοτήτων καὶ μάλιστα ἐκ τῶν δρασασῶν κατὰ τὸν ἐνοπλον φυλετικὸν ἀνταγωνισμὸν καὶ νὰ τὰ παρασύρῃ εἰς ἀνθεθνικὰς ἐνεργείας μὲ τὴν δελεαστικὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι θὰ ἀναγνωρισθῶσι σημαίνουσαι προσωπικότητες ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ κατηγορίᾳ τῆς χριστιανικῆς των ἐθνικότητος, ὡς μέλη ὅμως πάντοτε τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Νεοτούρκων καὶ ὅτι μόνον διὰ τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ θὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν προσδοκωμένην

εὐημερίαν καὶ ἐλευθερίαν των, διαρρηγνύοντες ὅμως τοὺς μετὰ τῆς ἐλευθέρως μητρὸς πατρίδος δεσμούς των. Ὑπὸ τὴν σαγηνευτικὴν ταύτην ἐπαγγελίαν προσεταιρίσθησαν καὶ ἐνίσχυσαν μεγάλως τὸν Βούλγαρον ὄπλαρχηγὸν Σαντάνσκη, ὅστις εὐθὺς ἀμέσως ἤρξατο διὰ διαλέξεων ἀνά τὴν Μακεδονίαν νὰ διακηρύσσει τὴν σαντραλιστικὴν του ἰδεολογίαν «ἡ Μακεδονία διὰ τοὺς Μακεδόνας», ἀποκηρύσσων οὕτω τοὺς μετὰ τῆς Βουλγαρίας ἔθνικούς του δεσμούς. Εἰς τὴν ἔθνοκτόνον ταύτην κατεύθυνσιν εἶχον παρασυρθῆ εὐτυχῶς ἐλάχιστοι ὁμογενεῖς, μετὰξὺ τῶν ὁποίων καὶ εἷς ματαιόδοξος ἐξ Ἀϊβαλῆ τῆς Μ. Ἀσίας ὀνόματι Νικ. Εὐριπιώτης μὲ εὐρωπαϊκὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν, ἐνθουσιώδης κατ' ἀρχὰς πατριώτης, ὅστις ἰδιοχειρῶς εἶχε προβῆ εἰς ἐγκληματικὰς κατὰ Βουλγάρων ἐνεργείας, ὑπηρετήσας ἐν τοῖς σώμασι καὶ ἐν γένει παρακολουθήσας μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὸν ἐνοπλον ἀγῶνα, ὅστις ὅμως ζηλοτυπήσας διὰ τὴν πρὸς τὸν Σαντάνσκη ἐκδηλουμένην ἐνίσχυσιν τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου καὶ φιλοδοξήσας νὰ παίξῃ ρόλον σημαινούσης προσωπικότητος, ἤρξατο καὶ αὐτὸς διὰ διαλέξεων νὰ ἀποκηρύσσει τοὺς ἔθνικούς του δεσμούς. Ἡ πολιτικὴ του αὕτη νιοτροπία τὸν παρέσυρε μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ, ὥστε νὰ στραφῆ καθ' ὁμογενῶν ἀμειλίκτως καὶ νὰ καταστῆ κυριολεκτικῶς μάστιξ διὰ τὸ ἑλληνικὸν στοιχείον, μέχρις ὅτου ἡ ἑλληνικὴ ἀγανάκτησις τὸν ἐτιμώρησεν ὡς ἀρμόζει εἰς ἔθνικούς προδότας.

Διὰ νὰ συμπληρωθῆ ἡ συνταγματικὴ ἐμφάνισις τοῦ νέου καθεστώτος ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ διεξαχθῶσιν ἐκλογαὶ πρὸς ἀνάδειξιν βουλευτῶν. Προεκηρύχθησαν τοιαῦται, καθωρίσθη ὡς ἐκλογικὴ περιφέρεια τὸ σαντζάκιον καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τουρκικῆς στατιστικῆς. Τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτάτον καταρτίσας τὸ ψηφοδέλιόν του, τὸ ὁποῖον ἐπέβαλε λόγῳ τῆς ἀσκουμένης ἐπιρροῆς του, παρεχώρησεν εἰς τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν ὠρισμένας ἑδρας ἐν ἐκάστῳ διαμερίσματι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδικῶν του στοιχείων ὡς πρὸς τὴν ἀριθμητικὴν δύναμιν ἐκάστης φυλετικῆς διαιρέσεως. Οὕτω εἰς τὴν ἐκλογικὴν περιφέρειαν Θεσσαλονίκης μᾶς ἐδόθησαν δύο θέσεις καὶ εἰς τὴν τῶν Σερρῶν μία. Ἡ ἐκλογή δὲν ἦτο ἄμεσος ἀλλ' ἔμμεσος, δηλαδὴ ἐξελέγοντο πρῶτον ἐκλέκτορες καὶ οὗτοι εἶτα ἐξέλεγον τοὺς βουλευτάς. Διεξήχθησαν ἐπομένως αἱ ἐκλογαὶ τῶν ἐκλεκτόρων καὶ αὐταὶ ἦσαν αἱ κυρίως ἐκλογαί, ἀφοῦ ἐξ αὐτῶν ἐξηρτᾶτο καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀναδείξεως τῶν βουλευτῶν. Προσεπαθήσαμεν κατὰ τὰς ἐκλογὰς αὐτάς ἰδίᾳ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ διὰ τῆς ἐπιρροῆς ἡμῶν, ὡς ἔθνικοῦ κέντρου, νὰ ἐκλεγῶσιν ἐκλέκτορες πρόσωπα ἐκ τῶν πρακτόρων τῆς ἔθνικῆς ὀργανώσεως, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν ταῦτα συμφώνως πρὸς τὰ ἔθνικὰ ἡμῶν συμφέροντα καὶ νὰ μὴ διατρέχωμεν τὸν κίνδυνον νὰ τοὺς ἴδωμεν παρασυρομένους τυχὸν παρ' οἰασδήποτε ἄλλης ξένης ἐπιρροῆς. Ἀφ' ἑτέρου ἡ φιλοδοξία τῶν ἐν Θεσσαλονικῇ ὁμογενῶν ἤρξατο ἀναπτυσσομένη μεγάλως, οἱ δὲ ἀνταγωνισταὶ πρὸς κατάληψιν τῆς θέσεως

τοῦ ὑποψηφίου νὰ πολλαπλασιάζωνται, ἐπομένως ὁ χειρισμὸς τοῦ ζητήματος τούτου ἔδει νὰ γίνῃ μετ' ἰδιαζούσης προσοχῆς πρὸς ἀποφυγὴν διαιρέσεων ἐν τῇ ὁμογενεῖ ἡμῶν οἰκογενείᾳ. Μετὰ ἐπανειλημμένας συσκέψεις κατελήξαμεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο θέσεων τῆς Θεσσαλονίκης προορίσωμεν δι' ὑπάλληλον τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, παραιτούμενον κατὰ τύπους, ἵνα δύναται ἢ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δι' αὐτοῦ νὰ διοχετεύῃ ἐν τῷ Τουρκικῷ Κοινοβουλίῳ τὰς ἐπὶ τῶν ἐκάστοτε ἀναφυομένων ζητημάτων ἀντιλήψεις τῆς καὶ ὡς τοιοῦτον κατάλληλον ἐθεωρήσαμεν τὸν διερμηνέα τοῦ Προξενείου Γεώργιον Χωναῖον, ἀφίνοντες τὴν δευτέραν θέσιν ἐλευθέραν εἰς τοὺς ἐκλέκτορας Θεσσαλονίκης, ὅπως ὑποδείξωσι καὶ αὐτοὶ οἰονδήποτε θέλουσι, πάντοτε ὅμως ἐκ τῶν διακρινομένων ἐπὶ σταθερότητι ἐθνικῶν φρονημάτων.

Τὰς ἀντιλήψεις μας ταύτας ἀνεκοινώσαμεν εἰς τοὺς μᾶλλον σημαίνοντας ἐκ τῶν ἐκλεκτόρων καὶ εἰς τοὺς μητροπολίτας. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς συνεκεντρώθησαν ἅπαντες οἱ ἐκλέκτορες ἐν τῇ μητροπόλει Θεσσαλονίκης, ἵνα καταλήξωσιν εἰς ὠρισμένα πρόσωπα, ὅποτε ὁ μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, πρὸ τίνος ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ μητροπόλει του, ἀνὴρ μεγάλου σθένους καὶ ἐξαιρετικῆς μορφώσεως, ἐνστερνισθεὶς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Προξενείου, ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς πολιτικῆς ταύτης ἐνεργείας. Ἐκ τοῦ γραφείου μου ἀνεχώρησε καὶ μετέβη εἰς τὴν παρακειμένην Μητρόπολιν, ὅπου εὗρεν συνηγμένους τοὺς τε ἐκλέκτορας καὶ μητροπολίτας. Τὴν περὶ ὑποδείξεως τοῦ Χωναίου ἀξίωσίν μας ἐστηρίζομεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τῶν ἐκλεκτόρων τῆς ὑπαίθρου ἀπέναντι τῶν τῆς Θεσσαλονίκης, δεδομένου ὅτι οἱ ἐκλέκτορες τῆς ὑπαίθρου ἦσαν στενότατα συνδεδεμένοι μετὰ τῆς ἐθνικῆς ὀργανώσεως. Ὁ μητροπολίτης Κασσανδρείας ἐμφανισθεὶς ἐνώπιον τῆς συγκεντρώσεως ἐκείνης ἦς προΐστατο ὁ τότε μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ἀλέξανδρος εἶπε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Καίτοι ἀναγνωρίζομεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ τῆς ὑπαίθρου ἐκλεκτόρων μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἔχωμεν γνώμην ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὑποψηφίων Θεσσαλονίκης, ἐν τούτοις ἡμεῖς οἱ τῆς ὑπαίθρου χώρας θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸ νὰ ὑποδείξωμεν ἕνα μόνον ὑποψήφιον, ἀφίνοντες τιμῆς ἕνεκεν τὴν δευτέραν θέσιν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐκλεκτόρων Θεσσαλονίκης, ὑποδεικνύομεν δὲ ὡς τοιοῦτον τὸν διερμηνέα τοῦ Προξενείου Θεσσαλονίκης Χωναῖον Γεώργιον, παραιτούμενον τῆς θέσεώς του». Πάντες ἀπεδέχθησαν τὴν γενομένην πρότασιν καὶ μετ' ἀνταλλαγῆν διαφόρων γνωμῶν μεταξὺ τῶν ἐκλεκτόρων Θεσσαλονίκης κατέληξαν καὶ οὗτοι εἰς τὴν ὑπόδειξιν τοῦ δικηγόρου Ἄρτα, ἀκραιφνεστάτου ἐξ Ἡπείρου ὁμογενοῦς. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἢ ἐκλογὴ διεξήχθη κατὰ τύπους, ἐκλεγέντων σχεδὸν παμψηφεὶ τῶν ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου ἀναγεγραμμένων ὑποψηφίων καὶ οὕτω ἐξελέγησαν βουλευταὶ Θεσσαλονίκης οἱ Χωναῖος καὶ Ἄρτας, Σερρῶν δὲ ὁ Δίγκας κατόπιν συνεννοήσεως τοῦ Προξενείου Σερρῶν μετὰ τοῦ τῆς Θεσσαλονίκης.

Ταξίδιον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Δύο εἴμεθα οἱ παραμείναντες παρὰ τῷ Κορομηλᾷ διὰ τὴν χειραγώγησιν καὶ ἐν γένει διεξαγωγὴν τῆς ἐπιτελικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ὑπηρεσίας τοῦ ἐνόπλου ἀγῶνος, ὁ συμμαθητῆς μου ἐν τῷ Σχολείῳ τῶν Εὐελπίδων Ἐξαδάκτυλος καὶ ἐγώ. Βραδύτερον πολλαπλασιασθείσης τῆς ἐργασίας ἐκλήθησαν ὁ Ἀλέξανδρος Μαζαράκης, μετὰ τοῦτον ὁ Ταβουλάρης Κυριαῖκος, εἶτα ὁ Κουρούκλης Ἀνδρέας καὶ ὁ Ὄθωναῖος Ἀλέξανδρος, μετὰ δὲ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος οἱ Μαστραπᾶς Γεώργιος καὶ Μοσχονήσιος Ἀλκιβιάδης, ἅπαντες ἀξιωματικοί.

Παραταθείσης ὅμως ἐπὶ ἔτη τῆς ἐργασίας ταύτης, εὐρέθημεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀνάκλησίν μας καὶ ὁ μὲν Ἐξαδάκτυλος ἀνεκλήθη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1908, ἐγὼ δὲ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1909, ἀφοῦ εἶχε λήξει ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος ὁ ἔνοπλος ἀγὼν, συνεπῶς ἠτύχησα νὰ παρακολουθῆσω τὴν ἐθνικὴν ταύτην δρᾶσιν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως μέχρι τοῦ τέλους τῆς. Πρὶν ὅμως ἀπέλθω τῆς Θεσσαλονίκης, ἐθεώρησα καλὸν νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι δὲν ἐγνώριζον ἂν θά μοι ἐδίδετο ἄλλη κατάλληλος εὐκαιρία, ὅπως ἐπισκεφθῶ τὸ μέγα τοῦτο ἐθνικὸν κέντρον, τὴν εὐλόγως ἀποκληθεῖσαν βασιλίδα τῶν πόλεων, ὅπου ἐξευλιχθὴ ὀλόκληρος ἡ βυζαντινὴ ἡμῶν ἱστορία καὶ ἐδημιουργήθη ὁ θρῦλος τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τοῦ μαρμαρωμένου βασιλιᾶ, ἐζήτησα δὲ πρὸς τοῦτο ὀλιγοήμερον ἄδειαν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβάσεώς μου, ὁ τότε γενικὸς πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης ἀείμνηστος Παπαδιαμαντόπουλος Ἀνδρέας, εὐρυτάτης μορφώσεως πρόσωπον, μὲ ἀφθαστον πατριωτισμὸν καὶ ζηλευτὴν εὐγένειαν καταγωγῆς, μοι ἐνεπιστεύθη τὴν παράδοσιν τῶν νέων κρυπτογραφικῶν λεξικῶν πρὸς τὰ κατὰ τὴν σιδηροδρομικὴν μου διαδρομὴν εὐρισκόμενα ἡμέτερα Προξενεῖα Σερρῶν, Καβάλας, Ξάνθης, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχον εἰδοποιηθῆ τηλεγραφικῶς καὶ προσήλθον προσωπικῶς οἱ ἴδιοι πρόξενoi, ἵνα παραλάβωσι ταῦτα παρ' ἐμοῦ.

Εἰς Κωνσταντινούπολιν μετέβην κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1908, ὅπου μὲ ἐξενάγησε πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν μᾶλλον ἀξιοθεάτων μνημείων καὶ μερῶν τῆς πόλεως ὁ ἐν τῷ Προξενείῳ Θεσσαλονίκης συνάδελφος καὶ πρό τινος μόλις ἐκλεγείς βουλευτῆς Χωναῖος Γεώργιος, ὅστις ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ βουλευτοῦ εἶχεν ἐλευθέραν σχεδὸν εἴσοδον παντοῦ καὶ μὲ τὴν πλήρη γνῶσιν τῆς τουρκικῆς γλώσσης ὑπῆρξε δι' ἐμὲ πολῦτιμος ξεναγὸς εἰς τὴν πλήρη φυσικῶν θελημάτων προνομιούχον ταύτην πόλιν. Ἐπεσκέφθημεν τοὺς εἰς τζαμίᾳ μεταβληθέντας πρώην χριστιανικοὺς ναοὺς μὲ τὴν ἐπιβλητικὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν των καὶ μὲ τὰ διασωζόμενα ἐν αὐτοῖς ἐξαιρετικῆς τέχνης ψηφιδωτά, τὸ Μουσεῖον τῶν Γενιτσάρων, τὴν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐπισκέψεως τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Β' ἀνεγερθεῖσαν κρήνην, τὴν ἰδιόρρυθμον ἀγορὰν τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου (τσαρσί), τὴν ἀρχαίαν Χαλκηδόνα, μεταβάντες ἐκεῖθεν

ἐφ' ἀμάξης εἰς Χαϊντάρ Πασᾶ καὶ ἐπανελθόντες ἀτμοπλοικῶς εἰς Γαλατᾶν. Διεπλεύσαμεν τὸν μεγαλοπρεπῆ Βόσπορον καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν, θαυμάζοντες τοὺς ἐκατέρωθεν συνοικισμούς, ἰδίᾳ ὅμως τοὺς ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοιούτους. Παρηκολούθησαμεν τὰς ἐν Πέραν πολιτικὰς διαδηλώσεις, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ὁ διατηρούμενος εἰσέτι Ἀμπτοῦλ Χαμίτ εἶχε καθαιρεθῆ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος καὶ εἶχε μεταμορφωθῆ εἰς συνταγματικὸν βασιλέα, διατηρῶν ὅμως πολλὰς τῶν παλαιῶν σουλτανικῶν παραδόσεων, ὡς τὴν τοῦ προσκυνηματος κατὰ Παρασκευήν, ἣν παρηκολούθησα ἐκ τῆς πρὸς τοῦτο καθωρισμένης διὰ τοὺς ξένους εἰδικῆς θέσεως. Ἄλλ' ἐκεῖνο ὅπερ ἰδιαζόντως μοὶ ἐπροξένησε ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἐκ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβάσεώς μου, εἶναι ἢ μετὰ τῆς ἐξαιρετικῆς πολιτικῆς φυσιογνωμίας τοῦ μεγάλου ἡμῶν ἐθνάρχου πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' ἰδιαιτέρα συνάντησίς μου.

Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ ὑπηρεσία μου εἶχε μεγίστην ἐπαφήν μετὰ τῶν μητροπόλεων, ἀφοῦ μόνον αἱ μητροπόλεις ἐδικαιοῦντο νὰ προστατεύωσι τὰ συμφέροντα τῶν Χριστιανῶν Ὁθωμανῶν ὑπηκόων καὶ τοιούτοι ἦσαν ὅλοι οἱ τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ τὰ τέσσαρα πέμπτα τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁμογενῶν, συνεπῶς ἐγνώριζον πολὺ καλὰ τὴν ἐθνικὴν δρᾶσιν τῶν μητροπολιτῶν μας. Εἷς ἐκ τῶν ἀρίστων ἐθνικῶν παραγόντων τῆς περιόδου ἐκείνης ἦτο καὶ ὁ μητροπολίτης Δράμας καὶ μετέπειτα ἐθνομάρτυς, ὁ Σύμυρνης Χρυσόστομος, κληρικὸς μεγάλης μορφώσεως καὶ πατριωτικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐξαιρετικῶς τολμηρὸς καὶ ἐνεργητικὸς, ὅστις ὅμως εὐρεθεὶς μακρὰν ἐνὸς ἐθνικοῦ προξενικοῦ κέντρου ἠναγκάζετο νὰ ἀναλάβῃ ὅλον τὸ βᾶρος τῆς ἐθνικῆς κινήσεως καὶ νὰ ἐκτίθεται περισσότερον τοῦ δέοντος. Ἡ δρᾶσις του αὐτῆ φυσικὸν ἦτο νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν, παρακολούθησιν καὶ δυσμένειαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ὅπερ ἐν τέλει κατέληξεν εἰς τὴν ἐκ Δράμας ἀπομάκρυνσίν του.

Ἡ ἐπιτυχῆς ὅμως ἐν Δράμᾳ ἐθνικὴ του δρᾶσις καὶ ἡ τούτου ἕνεκεν προσωπικὴ του καταδίωξις, προὐκάλεσαν τὴν διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμετέρας Πρεσβείας ἐπιδιώξιν τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ φιλοτίμου καὶ εὐθαρσοῦς τούτου ἱεράρχου, τῇ ἐπεμβάσει ἡμῶν τῶν παρακολουθησάντων τὴν δρᾶσιν του ἀξιωματικῶν. Τὸ Πατριαρχεῖον ἀναγνωρίσας τὰς παρασχεθείσας ἐθνικὰς ὑπηρεσίας καὶ σεβασθὲν τὰς ὑποδείξεις τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, τὸν μετέθεσεν εἰς θέσιν λίαν ἐπίζηλον, τὴν τοῦ μητροπολίτου Σύμυρνης, ὅπου εὗρε τὸν μαρτυρικὸν ἀλλὰ ἐνδοξον θάνατον κατὰ τὴν ἐκ Μ. Ἀσίας ὑποχώρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ τῷ 1922.

Ὁ ἀείμνηστος οὗτος ἱεράρχης ἦτο κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔκφρασιν ἀνάστημα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Συμβουλίῳ μητροπολίτου Χαλκηδόνος καὶ συνεπῶς ἦτο ἀντιωακειμιστής, ὅταν δὲ ἐπληροφόρηθη παρ' ἐμοῦ ὅτι πρόκειται νὰ μεταβῶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, μοῦ

εἶπεν, «ἀσφαλῶς θὰ ἐπισκεφθῆς καὶ τὸν πατριάρχη»· τοῦ ἀπήντησα «θὰ θεωρήσω μεγάλην μου παράλειψιν, ἂν δὲν κατωρθώσω νὰ παρουσιασθῶ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Γένους». «Ὅταν ἐπέστρεψα, εἰς νέαν μετ' αὐτοῦ συνάντησιν, διότι μὲ ἐτίμα διὰ τῆς φιλίας του καὶ μάλιστα μοι εἶχε δωρήσει μικρὸν πολυτιμον σταυρὸν μετὰ τιμίου ξύλου, τὸν ὁποῖόν μοι ἐνεχείρισεν ἐκ μέρους του ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπός του Θεμιστοκλῆς καὶ ἤδη μητροπολίτης Καβάλας Χρυσόστομος καὶ τὸν ὁποῖον σταυρὸν περιεβλήθη ἐκτοτε διὰ μιᾶς ἀλυσίδος καὶ τὸν φέρω ὡς ἓν ἐκ τῶν πολυτιμοτέρων καὶ σεβαστοτέρων κειμηλίων μου, μὲ ἠρώτησεν, ἂν εἶδον τὸν πατριάρχη καὶ ποῖα αἰ ἐκεῖθεν ἐντυπώσεις μου. Τοῦ ἀπήντησα, ὅτι «μετέβαινον προδιαταθειμένος ὄχι πολὺ εὐμενῶς κατόπιν τῶν εἰσηγήσεών του, ἀλλ' ἐπανάρχομαι κατενθουσιασμένος». Μοῦ λέγει, «εἶναι γόης», τοῦ ἀπήντησα ὅτι «εἶναι ἐθνάρχης πραγματικῆς». Τοὺς διαλόγους αὐτοὺς παρέβηκα διὰ νὰ τονίσω ὅτι ἀμφοτέροι καίτοι κληρικοὶ μεγάλης ἀξίας, ἄξιοι παντὸς σεβασμοῦ διὰ τὸ ἐθνικὸν των παρελθόν, ἐν τούτοις ἢ καλογηρικῆ των παραδόσις δὲν τοὺς ἀφῆκεν ἀνεπηρέαστους εἰς τὰς προσωπικὰς των σχέσεις καὶ διετήρουν μίαν ψυχρότητα.

Τὴν μετὰ τῶν Πατριαρχείων ἐπαφὴν ἢ ἡμετέρα Πρεσβεία διετήρει διὰ τοῦ πρώτου γραμματέως της Ἰωνος Δραγοῦμη, μετὰ τοῦ ὁποῖου μὲ συνέδεε προηγουμένως φιλία καὶ τὴν ἐπομένην τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξεώς μου, ἀφοῦ συνεφάγομεν μετέβημεν εἰς Φανάριον διὰ λέμβου καὶ διηυθύνθημεν κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα, συνέπεσεν ὅμως τὴν στιγμὴν αὐτὴν νὰ χοροστατῇ ὁ Πατριάρχης εἰς τὸν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ ἐσπερινόν, ὅπου εἰσήλθομεν καὶ ὑπεβάλομεν πρὸς αὐτὸν εὐλαβῆ χαιρετισμὸν ἀπὸ τῆς θέσεώς μας, ὃν μᾶς ἀπέδωκε δι' ἐλαφρᾶς κλίσεως τῆς κεφαλῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἐσπερινὸς θὰ ἐβράδυνεν ὁ Ἰων Δραγοῦμης μοι ἐπρότεινε νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ βραδύτερον νὰ ἐπανέλθωμεν, ἵνα παρουσιασθῶμεν εἰς τὸν πατριάρχη, μοῦ εἶπεν δὲ συγχρόνως ὅτι θὰ ἔχωμεν ὡς συνοδὸν καὶ μίαν κυρίαν μεθ' ἐνὸς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁμογενοῦς. Πράγματι ἐξήλθομεν καὶ εὐρέθη πρὸς ἐκπληξίν μου μεγάλην πρὸ τῆς γνωστῆς ἠθοποιῦ μας Μαρίκας Κοτοπούλη, τὴν ὁποῖαν τότε τὸ πρῶτον εἶχε γνωρίσει καὶ ἦτο εἰς τοὺς μετ' αὐτῆς ζωηροὺς ἐνθουσιασμούς του. Ἐπεσεφῆθημεν τότε τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν λειτουργοῦν ἐκεῖ ὑελουργεῖον, τὸ Καχριε Τζαμι μὲ τὰ ὠραιότατα ψηφιδωτά του καὶ ὅπου ὁ Ὄθωμανὸς φύλαξ τῆς ἐκκλησίας, ἡλικιωμένος χότζας, δεικνύων τὸ ψηφιδωτόν, μᾶς ἔλεγεν ἑλληνιστί, ἴσως τὰς μόνας λέξεις πού θὰ ἐγνώριζεν, «Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου». Ἡ εὐφυὴς καὶ εὐχάριστος Κοτοπούλη μετὰ τὴν διακρίνουσαν αὐτὴν εὐστροφίαν πνεύματος, τὸν ἐπείραζεν ὅτι αὐτὴ εἶναι «ἡ νέα γυναῖκα πού θὰ καπνίζη καὶ θὰ ψηφίζη», ἄσμα λίαν διαδεδομένον, ἡδόμενον παρ' αὐτῆς κατὰ τὰς παραστάσεις ἐν τῷ θεάτρῳ, ὁ δὲ χότζας μὴ ἀντιλαμβανόμενος τίποτε ἐξ ὅλων αὐτῶν ἐγέλα μακαρίως. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν

μας ἐκ τῆς ἀνά τὰ τείχη καὶ παλαιὸν Βυζάντιον περιουσίας, μᾶς κατέλαβε ραγδαιοτάτη βροχή, ὅποτε ὁ Δραγούμης ἐπρότεινε νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς Πέραν καὶ τὴν ἐπομένην νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν πατριάρχην. Μὴ θέλων νὰ ἐξέλθω τοῦ κανονισθέντος προγράμματος διὰ τὴν ὀλιγοήμερον ἐκεῖ παραμονὴν μου, ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω μόνος τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀφοῦ ἤμην ἐφωδιασμένος μὲ θερμοτάτην συστατικὴν ἐπιστολὴν τοῦ στενότατα μετὰ τοῦ πατριάρχου συνδεομένου προξένου Θεσσαλονίκης Παπαδιαμαντοπούλου καὶ ἀφοῦ προηγουμένως μὲ εἶχεν ἴδει εἰς τὸν ἑσπερινὸν μετὰ τοῦ Δραγούμη. Πράγματι μετέβην εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ διὰ τοῦ ἀρμοδίου κληρικοῦ τοῦ ἀπέστειλα τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου, δηλώσας πρὸς τὸν κληρικὸν ὅτι εἶμαι ὑπάλληλος τοῦ Προξενίου Θεσσαλονίκης. Ὁ ἀείμνηστος πατριάρχης διαγνώσας ἀμέσως ὅτι ἐπρόκειτο περὶ προσώπου ἀναμειγμένου εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς ἐν Μακεδονίᾳ δράσεως μὲ ἐδέχθη καὶ μὲ ἐκράτησεν ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, συνδιαλεγόμενος μετ' ἐνδιαφέροντος ἰδιάζοντος διὰ τὰ ἐθνικὰ μας ζητήματα. Ἡ ἀνάμνησις τῆς συνδιαλέξεως ἐκείνης εἶναι ἡ ὠραιότερα ἀνάμνησις μου ἐκ τῆς ἐπισκέψεώς μου εἰς τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων. Παρουσιασθεὶς πρὸ τῆς αὐτοῦ παναγιότητος τοῦ ἀπεκάλυψα ἀμέσως τὴν ιδιότητά μου ὡς ἀξιωματικοῦ, τοῦ ὠμίλησα μετὰ πάσης εὐκρινείας, συναισθανόμενος ὅτι ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως δέον νὰ εἶναι πλήρως ἐνήμερος τῆς ἐν Μακεδονίᾳ κρατουσῆς καταστάσεως, διὰ τοῦτο τοῦ ἐδήλωσα ὅτι, ὡς γνωρίζει, ἡ ἐθνικὴ μας δρᾶσις εἶναι στενότατα συνυφασμένη μὲ τὰς μητροπολιτικὰς ἀρμοδιότητας καὶ συνεπῶς ἡ μετὰ τῶν μητροπολιτῶν Μακεδονίας συνεργασία μας ἐπιβεβλημένη. Ἐντεῦθεν μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσω λεπτομερέστατα τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν ἱκανότητα ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἐτόνισα πρὸς τὸν πατριάρχην ὅτι ὁ μητροπολιτικὸς θρόνος τῆς Θεσσαλονίκης, τὸν ὁποῖον τόσον καλὰ ἐγνώρισεν, ἀφοῦ ἐκεῖθεν ἀνῆλθεν εἰς τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα, δέον νὰ εἶναι σήμερον ὁ πατριαρχικὸς θρόνος τῆς Μακεδονίας, λόγῳ τῆς διεξαγομένης ἐκεῖ ἐντόνου ἐθνικῆς δράσεως καὶ νὰ κατέχηται παρ' ἱεράρχου ἐξαιρετικῆς ἱκανότητος· ὁ ἤδη ὑπηρετῶν εἶναι καλός, ἀλλ' εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ προήγετο ὥστε νὰ ἔλθῃ ἄλλος καταλληλότερος, ἐννοεῖται δὲ ὅτι εἶχε ζητηθῆ διὰ τῆς Πρεσβείας ἢ ἐκ Θεσσαλονίκης μετάθεσις του. Γνωρίζω ὅτι εἶναι ἐκ τῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὴν παναγιότητά σας, ἀλλ' εἶμαι ὑποχρεωμένος χάριν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας νὰ ἐνισχύσω τὰς ὑποδείξεις τῆς ἡμετέρας Πρεσβείας. Κατὰ τὴν συνδιάλεξίν μας ταύτην ἀνελύσαμεν τὴν δρᾶσιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν μητροπολιτῶν Μακεδονίας καὶ ἐξεπλήσσετο διὰ τὴν πλήρη γνῶσιν τῆς ἀξίας ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Συνεζητήσαμεν διὰ μακρῶν τὴν ἀδικαιολόγητον προκατάληψιν ἱεραρχῶν τινῶν, διαβλεπόντων μείωσιν τῆς διὰ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας παραχωρηθείσης αὐτοῖς ἀρμοδιότητος, εἰς τὴν παρέμβασιν τῶν Προξενίων πρὸς διορισμὸν προσώπων τινῶν καταλλήλων διὰ τὴν ἐθνικὴν δρᾶσιν καὶ δυστυχῶς οἱ ἡγούμενοι τῶν τοιούτων ἀντιλήψεων ἦσαν

ιεράρχαι κύρους. Εὐτυχῶς αἱ προκαταλήψεις αὐται κατέπεσαν σὺν τῷ χρόνῳ.

Ἡ συγκινητικώτερα δι' ἐμέ σκηνὴ τῆς ἐμπιστευτικῆς ταύτης συνδιαλέξεως ἦτο, ὅταν μοὶ ἐξεμυστηρέυθη τὰς ἐνδομύχους σκέψεις του διὰ τὴν πατριαρχικὴν διαδοχὴν. «Παιδί μου, μοὶ ἔλεγε, ἀντιλαμβάνομαι ὅτι εὐρίσκομαι εἰς τὸ ἔσχατόν μου γῆρας καὶ κατ' ἰδίαν σκεπτόμενος προσπαθῶ ν' ἀνεύρω τὸν μᾶλλον ἐνδεδειγμένον διάδοχόν μου». Καὶ ἀμέσως μοῦ προσέθηκε· «ποία ὑπῆρξεν ἡ πολιτεία τοῦ Κασσανδρείας Εἰρηναίου;». Τοῦ ἀπήντησα, «ἐξαιρετος καὶ σθεναρά, ἀποκαλυφθεῖσα ἰδίᾳ κατὰ τὸν χειρισμὸν τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας πρὸς ὑπόδειξιν τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν κατὰ τὰς τελευταίας ἐκλογάς. Μολονότι ὀλίγος εἶναι ὁ χρόνος τῆς μετ' αὐτοῦ συνεργασίας, ἀφοῦ μόλις πρὸ μηνῶν ἐγκατεστάθη εἰς τὸν μητροπολιτικὸν του θρόνον, ἐν τούτοις ἐσχηματίσαμεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται περὶ ἱεράρχου μεγάλης μορφώσεως, ἐξαιρετικοῦ σθένους καὶ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὸν ὁποῖον σπανίως συναντᾷ τις εἰς ἀνωτάτους λειτουργοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ἱεραρχίας». Μοῦ ἀπήντησε τότε μετὰ ζωηρᾶς ἐμφάσεως· «διότι φρονῶ, ὅτι εἶναι ὁ μᾶλλον ἐνδεδειγμένος νὰ με διαδεχθῆ». Τὰς ἀντιλήψεις ταύτας τοῦ πατριάρχου ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ μου εἰς Θεσσαλονίκην ἀνεκοίνωσα πρὸς τὸν γενικὸν πρόξενον Παπαδιαμαντόπουλον, ὁ ὁποῖος ἐθεώρησε καλὸν νὰ τὰς ἀναφέρῃ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὁ σεβαστὸς ἱεράρχης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος συνεχίζει ἔκτοτε τὴν ποιμαντορίαν του ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ μὴ φιλοδοξῶν νὰ καταλάβῃ ἄλλην ἀρχιερατικὴν ἔδραν, ἣν ἐδικαιοῦτο λόγω τῆς μορφώσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος του, προτιμῶν τὴν συνέχισιν τῆς χριστιανικῆς του ἀποστολῆς ἐν τῇ μεμακρυσμένῃ ταύτῃ γωνίᾳ τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ μόνον μετὰ τὴν πατριαρχικὴν τήβεννον θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνταλλάξῃ τὴν σημερινὴν μητροπολιτικὴν του ἀρμοδιότητα. Κατόπιν τῆς ἐκδηλωθείσης πρὸς με τόσον ἀνυποκρίτου καὶ κολακευτικῆς ἐκτιμῆσεώς του, ὥστε νὰ μοὶ ἐμπιστευθῆ καὶ τὰς μυχαίτερας σκέψεις του, ὁμολογῶ, ὅτι μετὰ συγκινήσεως ἠγέρθη νὰ ἀσπασθῶ τὴν χεῖρα του καὶ ἀπέλθω, συναισθανόμενος μετ' ἀνακουφίσεως ἰδιαζούσης ὅτι ἡ πατριαρχικὴ ἐξουσία εἶναι ἐμπεπιστευμένη εἰς χεῖρας προσώπου φέροντος ἐπαξίως τὸν τίτλον τοῦ ἐθνάρχου. Κατὰ τὴν δῆμερον ἐν Κωνσταντινουπόλει παραμονὴν μου ἠτύχησα νὰ τὸν ἴδω ἱερουργοῦντα μετ' ὀλοκλήρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὁμιλοῦντα δὲ κατὰ τὰ ἐγκαίρια τοῦ ἰδρυθέντος τότε Εὐγενιδείου Οἰκονομικοῦ Συσσιτίου εἰς μνήμην τοῦ ἐν Ἀθήναις αὐτοκτονήσαντος μόνου υἱοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ζαπλοῦτου ὁμογενοῦς Εὐγενίδου.

Πρὸ τῆς διὰ Κωνσταντινούπολιν ἀναχωρήσεώς μου εἶχον ἔλθει εἰς Θεσσαλονίκην οἱ Μαστραπᾶς Γ. καὶ Μοσχονήσιος Ἄλκ. εἰς ἀντικατάστασίν μου καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχον παρουσιάσει πολλοὺς ἐκ τῶν πρακτόρων τῆς ἐθνικῆς μας δράσεως καὶ ἐκ τῶν προκρίτων τῆς ὑπαίθρου χώρας. Μετὰ τὴν ἐκ Κωνσταντι-

νουπόλεως ἐπάνοδόν μου ἐξηκολούθησα τὴν παράδοσιν τῆς ὑπηρεσίας μου πρὸς τοὺς νεοαφιχθέντας συναδέλφους μου, παρουσιάζων πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐκάστοτε ἐμφανιζομένους ἐν τῷ Προξενεῖῳ πράκτορας καὶ προκρίτους, τοὺς εὐρισκομένους εἰς ὑπηρεσιακὴν μετ' αὐτοῦ ἐπαφὴν καὶ συγχρόνως παρεσκευάσθη διὰ τὴν ὀριστικὴν πλέον ἀναχώρησίν μου.

Συνεχίζων καὶ κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ὀφειλομένου σεβασμοῦ πρὸς τοὺς πεσόντας προμάχους τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, θέλω παραθέσει πρῶτον τὰ ὀνόματα τούτων καὶ εἶτα τὴν σειρὰν τῶν διαδραματισθέντων γεγονότων.

Τὰ σώματα Βάρσου καὶ Κρικέλη ἠνωμένα μετὰ τοῦ σώματος Στόικου τοῦ Μοριχόβου μετέβησαν εἰς τὸ χωρίον Πόλτσιστα, κατόπιν προσκλήσεως τῶν χωρικῶν, οἵτινες συνεννοηθέντες μετὰ βουλγαρικῆς συμμορίας εὐρισκομένης ἐν τῷ χωρίῳ ἠθέλησαν νὰ παρασύρωσι τὸ ἐλληνικὸν σῶμα εἰς ἐνέδραν, εἰδοποιηθὲν ὅμως τοῦτο περὶ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ παρουσίας τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας ἐξῆλθε καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ χωρίου ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ οἱ Βούλγαροι. Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐτραυματίσθη εἷς.

Ἐπίθεσις Μάλλιου (Δούκα), Τράϊκου (Τσίπουρα) καὶ Κόρακα (Σταυροπούλου) κατὰ Ἀγίου Ἰωάννου Βεροίας, φόνος τριῶν ρουμανιζόντων, ἐνὸς Βουλγάρου καὶ τραυματισμὸς δύο. Ἐσφάγησαν 3.000 ζῶα, ἐκάησαν 22 μάνδραι καὶ ἀπήχθησαν 40 ὑποζύγια. Ἐκ τῶν ἐλληνικῶν σωμάτων ἐφονεύθη ὁ Δημήτριος Μαυρομαμάτης ἐκ Μηλιᾶς τοῦ Ὀλύμπου.

Τὴν νύκτα τῆς 7-8 Μαρτίου κατόπιν προδοσίας ἐγένετο ἐν Ναούση πολιορκία τῶν οἰκιῶν, ἐν αἷς διέμενον ἐλληνικὰ σώματα (Τράϊκος καὶ Καραπάνος). Τὰ σώματα διέφυγον, ἐφονεύθησαν ὅμως ἐκ τῶν ὀπλιτῶν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ὁ ἐκ Κρήτης Γεώργιος Γιαννακάκης καὶ ἐτραυματίσθη ὁ ἐκ Σιατίστης Ἐμμανουὴλ Ἀθανασίου.

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ εἰς Ἑλλάδα ἐπανερχομένου ἐκ τῆς περιφερείας Μοναστηρίου σώματος Ἐμμανουὴλ Κατσίγαρης ἐφονεύθη παρὰ τὸ χωρίον Κοῦτλες, πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἀλιάκμονος ὑπὸ τινος ἐκ τῶν ὀπλιτῶν του ἐκ Καστορίας Νίκου ἕνεκα προσωπικῆς ἐκδικήσεως. Ὁ αὐτὸς ἐφόνευσε καὶ ψυχογυῖον τοῦ Κατσίγαρη Ἐμμανουὴλ Μυλωνάκη.

Παρὰ τὸ Γραμματίκοβον τὸ σῶμα Κρικέλη συνεκρούσθη πρὸς στρατόν, διαφυγὸν ἄνευ ἀπωλειῶν.

Μεταξὺ τῶν χωρίων Ταραμὰν καὶ Μικρογουζίου Βεροίας ἀπόσπασμα σώματος ἐλληνικοῦ ὑπὸ τὸν Βασίλειον Ταμβάκη, μεταβαῖνον εἰς Νάουσαν, ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν στρατοῦ, κατὰ δὲ τὴν συμπλοκὴν ἐφονεύθη ὁ Γ. Ρουμελιώτης, λοχίας Β' μεταγωγικοῦ λόχου, ὅστις μόλις εἶχεν ἀφιχθῆ ἔξ Ἑλλάδος καὶ διηυθύνετο εἰς Νάουσαν, ὅπου ἕτερος ἀδελφός του ὑπηρέτει.

Γεώργιος Παχῆς, σαρακατσᾶνος, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ παρὰ τὸ Τσερνέσοβον τῆς Καρατζόβας, διότι ἐκλαβὼν τὸν στρατὸν ὡς Βουλγάρους ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ.

Διαδραματισθέντα γεγονότα. Ἐν Μακρυόβω τῆς Στρωμνίτισης ἐφονεύθη ὁ χωρικός Πέτσεφ ὡς προδότης σώματος Παντελῆ, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ὁποίου ἐγένετο ὁ φόνος.

Μεταξὺ Χαρμάνκιοῦ καὶ Νεοχωροῦδας ἐφονεύθη ὁ ἐκ Νεοχωροῦδας Ντίνας Γκρούτας ὑπ' ἀνδρῶν σώματος καπετὰν Γιάννη Ράμναλη.

Παρὰ τὸ χωρίον Μπρατίνιστα ἐφονεύθησαν τρεῖς Τοῦρκοι ὑφ' Ἑλλήνων.

Ἐξωθι τοῦ χωρίου Δριμύγκλαβα (Δρυμὸς) ἐφονεύθη εἰς ἐκβιασθῆς καταγόμενος ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ὑπὸ τοῦ σώματος καπετὰν Γιάννη. Ὑπὸ τοῦ ἰδίου σώματος ἐφονεύθη καὶ ὁ ἐξ Ἀσβεστοχωρίου Χριστόδουλος, ἄλλοτε ληστής καὶ εἶτα ὀπλίτης σώματος καπετὰν Γιάννη, διότι διήγειρε στάσις κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του.

Ἐν Ἀγίῳ Ἰωάννῃ Βεροίας ὑπὸ σωμάτων Ναούσης-Βεροίας καὶ Ὀλύμπου ἐγένετο ἐπίθεσις κατὰ ρουμανιζόντων καὶ Βουλγάρων ποιμένων, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν οἱ ρουμανιζόντες:

- 1) Γῶγος Κοκοτέλης,
- 2) Τάσος Τσάρας,
- 3) εἰς Γεώργιος, (ἅπαντες ρουμανιζόντες), καὶ εἰς Βούλγαρος Γιοβὰν Καρατόλε, ἐτραυματίσθησαν δέ:
- 1) Ἀναστάσιος Γάκης, καὶ
- 2) Τόλος Κουτάβας.

Παρὰ τὸ χωρίον Χαρμάνκιοῦ ἐτραυματίσθη ὁ ἐκ Γραδοβορίου Πέτρος Σκέμπε.

Ἐξω τοῦ χωρίου Κούπας ὁ τέως Βούλγαρος ἀρχηγὸς Λάζος, προσχωρήσας εἰς ἡμᾶς, ἐφόνευσε τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ ἐν Κούπα Ρουμάνου ἱερέως Χατζηγεωργίου Ζαρκάδα.

Ἑλληνικὸν σῶμα ὑπὸ τὸν ἐκ Γιανιτσῶν καπετὰν Γκόνον εἰσελθὼν εἰς τὸ χωρίον Βλάχ (Γιανιτσῶν) ἐφόνευσε τρεῖς καὶ ἐτραυμάτισε δύο Βουλγάρους.

Πλησίον τῆς Μπαροβίτισης εἰς θέσιν Ἰσβορ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ προσχωρήσαντος τέως Βουλγάρου ἀρχηγοῦ Λάζου οἱ ἐκ Μπαροβίτισης:

- 1) Τάνο Δῆμο Σλάμαρ,
- 2) Τᾶνο Γκῶνο Τάγκο,
- 3) Τᾶνο Μπόλα Σλαμάρ, καὶ
- 4) εἰς Βαγγέλης ὀνόματι.

Ἐφονεύθη ἔξωθι τοῦ χωρίου Νεοχωροῦδα ὁ ἐκ τοῦ ἰδίου χωρίου Βούλγαρος Γεώργιος Καράνταλης.

Ἑλληνικὸν σῶμα (καπετὰν Γιάννη) ἐφόνευσεν εἰς τὸ χωρίον Ἀρακλιῆ (Λαγκαδᾶ) τὸν Ὀθωμανὸν φύλακα Χασάν καὶ ἐτραυματίσεν ἕτερον ἕνα ἐκ λόγων τιμῆς.

Εἰς χωρίον Λυκοβίστα Βεροίας ἑλληνικὸν σῶμα (Γκόνου) ἐφόνευσεν δύο Βουλγάρους καὶ δύο Ρουμάνους.

Εἰς θέσιν Δερβένι μεταξὺ Λαγκαδᾶ-Θεσσαλονίκης ἑλληνικὸν σῶμα (καπετὰν Γιάννη) ἐπετέθη κατὰ Βουλγάρων ἐκ Ζαρόβου ἐξ ὧν ἐφόνευσεν δύο καὶ ἐτραυμάτισεν δύο, ὧν εἷς ἀπέθανεν.

Ἐν Ναούση ἐφονεύθη ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος ὁ Βλάχος Ἀθανάσιος Κορνάτσος ὡς προδότης.

Ἐφονεύθησαν ὑπὸ σώματος Κόρακα:

- 1) Γιοβὰν Τράϊος ἐκ Γιαντσίστης, καὶ
- 2) Ἀργύρης ἐκ Γενι-Κιόι.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐτραυματίσθη βαρέως ὁ Βούλγαρος προύχων Χατζημῆτσεφ.

Ἐν Σουσίτση (Στρωμνίτσης) βουλγαρικὴ συμμορία ἐπετέθη κατὰ τῆς οἰκίας τοῦ Ἑλληνοῦ Σβιτάνη, ὅστις ἐφόνευσεν ἕνα τῶν συμμοριτῶν.

Ὁ ἐκ Ποπτσέβου Βούλγαρος ἱερεὺς Μίλτσε ἐπιστρέφων ἐκ Στρωμνίτσης εἰς τὸ χωρίον του μετὰ τῆς συζύγου ἐφονεύθησαν ἀμφότεροι ὑφ' Ἑλλήνων.

Οἱ ἐκ Σαρακινόβου (Βοδενῶν) Βούλγαροι Βάνε Χρήστου καὶ Κόλε Πάρης ἐφονεύθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων.

Ὁ προσχωρήσας Λάζος ἐφόνευσεν τὸν ἐκ Μαγιαδᾶγ Ὀθωμανὸν Κοσσέ Ὀμέρ καὶ δύο ἄλλους Ὀθωμανοὺς μεταβάντας παρ' αὐτῶ, ὑποπτευθεὶς τούτους ὡς προδότας.

Εἰς χωρίον Μελίκη (Βεροίας) ἐφονεύθη ὑφ' Ἑλλήνων ὡς προδότης ὁ χωρικός Μῆτρος.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐγένετο ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Βουλγάρου ἐμπορομεσίτου Ρίζωφ, τραυματισθέντος ἐλαφρῶς εἰς τὴν χεῖρα.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἀγίας Τριάδος ἐτραυματίσθη διὰ πελέκειος εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν χεῖρα ὁ Βούλγαρος ὑπάλληλος Ἀλατίνι Γιόβάνης.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐγένετο ἀνεπιτυχῶς ἀπόπειρα κατὰ τοῦ διερμηνέως τοῦ βουλγαρικοῦ πρακτορείου Θεοδωρῶφ.

Ἐξῶθι τοῦ χωρίου Γραδοβορίου ἐφονεύθη ὁ Βούλγαρος Πέτρος Σταύρου ὑπὸ ἀνδρῶν τοῦ σώματος Λαγκαδᾶ.

Ἐν Βεροίᾳ ἐτραυματίσθη ὁ ρουμανίζων καθηρημένος ἱερεὺς Παπαγιώργης. Ἐπίσης ὁ συνοδεύων αὐτὸν ἀστυνόμος καὶ μία τυχαίως διερχομένη γυνή.

Μεταξὺ Γουμέντζης καὶ Κρίβας ἐφονεύθη ὁ ἐκ Κρίβας σχισματικὸς Δημήτριος Γκίγκεφ.

Εἰς θέσιν Σοφοῦλι σῶμα ἑλληνικὸν (καπ. Γκόνου) ἐφόνευσε δύο Γκέγκηδες καὶ ἐτραυμάτισε τρίτον ὡς ληστής.

Ἐκ τῶν Καλυβίων Κίτρος ἀπήχθη καὶ ἐφονεύθη ὡς προδότης ὁ Βλάχος κεχαγιᾶς Ἀδάμ Σαμαράς.

Εἰς τὸ χωρίον Δριμύγκλαβα ἐφονεύθη ὑφ' Ἑλλήνων ὡς μὴ ἐμπνέων ἐμπιστοσύνην ὁ Ἀθάνασιος Νικολάου.

Ἐξω τῆς Θεσσαλονίκης παρὰ τὸ χωρίον Τεκελῆ ἑλληνικὸν σῶμα ὑπὸ τὸν Ἀποστόλην Ματόπουλον ἐπετέθη κατὰ σαράντα Βουλγάρων ἐργαζομένων εἰς κοπὴν χόρτου καὶ ἐφόνευσε ὀκτώ.

Ἑλληνικὸν σῶμα ἐφόνευσε ἔξω τοῦ χωρίου Κωστούρινον τῆς Στρωμνίτισης τὸν Βούλγαρον πρόκριτον Κόλλε.

Ἐν Βεροιά ἐφονεύθη ἐν μέσῃ ἀγορᾷ ὁ ρουμανίζων Γεώργιος Καραγιάννης ὑπὸ Μήτρου Κατσάμπα, ἀδελφοῦ τοῦ εἰς τὰ ἀνταρτικὰ σώματα ὑπηρετήσαντος Προδρόμου.

Ἑλληνικὸν σῶμα (καπ. Γιάννη) ἐφόνευσε πλησίον τοῦ χωρίου Ζάροβον τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου Βουλγάρους Γ. Ἀγγέλου, Δαβιδ Γεωργίου καὶ τὸν ἐκ Λιγκοβάνης Γιοβάν Κοτόλ, ἐτραυμάτισε δὲ τὸν Γιοβάν Κωνσταντίν.

Ἐν χανίῳ παρὰ τὸ χωρίον Μηλιά (Ὀλύμπου) ἐφονεύθη ὁ ρουμανίζων Ἀθανάσιος Παπαϊωάννου, διερμηνεὺς ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Κατερίνης.

Ἐξω τῆς Θεσσαλονίκης παρὰ τὸ καφενεῖον Φλόκα εὐρέθη φονευμένος ὁ ἐκ Καστορίας Ἰωάννης Παπασταυρίδης, τιμωρηθεὶς ὡς μὴ ἐμπνέων ἐμπιστοσύνην.

Μεταξὺ Βεροίας καὶ Ξηρολιβάδου εἰς θέσιν Λουζίτσα ἐφονεύθησαν ὑφ' ἑλληνικοῦ σώματος οἱ ρουμανίζοντες Γάκης καὶ Πράπας.

Ἑλληνικὸν σῶμα ἐπιτεθὲν κατὰ τῶν ἔξω τῆς Ἁγίας Μαρίνης (Βεροίας) ἐργαζομένων χωρικῶν ἐφόνευσε ἓνα ἐξ αὐτῶν.

Εἰς χωρίον Γιάντσειστα ἐφονεύθη ὁ σημαίνων Βούλγαρος Λέτσος Καλαϊτζῆς ὑπὸ τοῦ συγχωρίου Ἀργύρη, ὅστις καὶ προσεχώρησε τοῖς Ἑλλησιν.

Ὁ ἐκ τοῦ χωρίου Βαρβαρόβα (Στρωμνίτισης) Βούλγαρος Στοιλ Νικόλας ἐφονεύθη ὑφ' Ἑλλήνων.

Ἐν χωρίῳ Μαχαλαῶς πλησίον τοῦ Ἰσβόρου εὐρέθησαν φονευμένοι ἐντὸς φρέατος δύο Βούλγαροι ἐργάται μεταλλείου (Ἀλέξανδρος Σερωῶν).

Ἐξω τῆς Ντόλιανης (Βεροίας) ἐφονεύθησαν ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος δύο ρουμανίζοντες.

Ὁ ἐκ Γουμέντζης σχισματικὸς Ἴτσος Γκόνος ἐφονεύθη ὑπ' ἀγνώστων ἔξω τῆς κωμοπόλεως.

Ἐν Λεπτοκαρυᾷ τῆς Κατερίνης ἐφονεύθη ὁ Ἕλληνας Τόλης ὡς μὴ ἐμπνέων ἐμπιστοσύνην.

Ἐλληνικὸν σῶμα ἐπιτεθὲν κατὰ τοῦ χωρίου Μπάνσκο (Στρωμνίτης) ἐφόνευσεν ἓνα Βούλγαρον καὶ ἐπυρπόλησεν οἰκίας τινάς.

Οἱ ἐκ Μπογδάντζης (Γευγελῆς) Βούλγαροι Χρῆστος Μήλωφ, Βασιλ. Μῆτο, Νικόλαος Γκόνε καὶ Γκοῦσε Ἄντων συνελήφθησαν παρὰ τὸ Βαλάντοβον ὑπὸ σώματος Καραϊσκάκη, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἀπέδρασεν, ὁ τρίτος ἀπελύθη καὶ οἱ ἕτεροι δύο ἐφονεύθησαν.

Βούλγαρος ποιμὴν Τάσος ἐκ Μεσημερίου ἐφονεύθη ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος, ἀπαχθέντος καὶ τοῦ ποιμνίου του.

Ἐν τῷ χωρίῳ Σμολάρ (Στρωμνίτης) ἐφονεύθησαν ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος ἡ σύζυγος, κόρη, υἱὸς καὶ γυναικάδελφος μετὰ τῆς κόρης του τοῦ σχισματικοῦ ἱερέως Παντελῆ.

Τὸ ὑπὸ τὸν Γρίβαν ἑλληνικὸν σῶμα ἐφόνευσε τέσσαρας Βουλγάρους κτίστας.

Εἰς τὸ χωρίον τῶν Γιαντισῶν Πέτροβον ἐφονεύθη ὁ Βούλγαρος Ἀθανάσιος Οὐρτζάν.

Εἰς Μονόσπιτον (Στρωμνίτης) ἐφονεύθη ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος εἷς Βούλγαρος.

Πλησίον τοῦ χωρίου Κουκλίτς (Στρωμνίτης) ἐφονεύθησαν τρεῖς Βούλγαροι εἰς ἀντεκδίκησιν τοῦ φόνου τοῦ ἐκ Γαβρόβου ἡμετέρου ἱερέως Παπαλαζάρου καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως ὅπου ἐφονεύθη ὁ ἱερεύς.

Εἰς Δάμποβον Γιαντισῶν ἐφονεύθησαν δύο ρουμανίζοντες ὑπὸ Τούρκων.

Ἐν Λιβαδίσις ἐφονεύθη ὁ συμμορίτης τοῦ σώματος τοῦ Βουλγάρου ὄπλαρχηγοῦ Ἀποστόλη ὀνόματι Χρῆστος ὑπὸ ἀνδρῶν τοῦ προσχωρήσαντος εἰς ἡμᾶς ὄπλαρχηγοῦ Λάζου.

Ἐν Τρεσίνω ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος διδασκάλου ὁ συνέδελφός του Βούλγαρος τοιοῦτος.

Ἐφονεύθη παρ' ἡμετέρων ἐν Μπαλάφτση (Λαγκαδᾶ) ὁ βουλγαρίζων χατζῆς Γ. Χατζηδημητρίου.

Ἐξωθὶ τῆς Μπογδάντζης ἐφονεύθη ὑπὸ ἡμετέρων ὁ Βούλγαρος Φίλιππος Κυρκουλιᾶς.

Ἐν Βεροία κατόπιν προκλήσεως ἐκ μέρους τῶν ρουμανιζόντων οἱ Κόττας Πατσαούρας, Ἴτσος Ζήση Τσικιρδάνος καὶ ἀδελφοὶ Μπορδάνου ἐφόνευσαν τὸν ρουμανίζοντα Δαλαμητσον.

Ἐν Γιαντισοῖς ἐφονεύθη ὑπὸ καπετὰν Γκόνου ὁ Βούλγαρος κομιτατζῆς Πέντζος Βαρελᾶς.

Παρὰ τὴν Κούπαν τῆς Γευγελῆς ἀπόσπασμα χωροφυλακῆς συναντῆσαν ἔνεαμελῆ συμμορίαν ὑπὸ τὸν ἐκ τοῦ Λάζου ἀποσπασθέντα Βούλγαρον Ἴτσον ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ φονεῦσαν τὸν ἴδιον Ἴτσον, ἕτερον χωρικὸν ἐκ Κούπας καὶ τραυματίσαν δύο κομιτατζῆδες, τὸν ἐκ Κούπας Πόνον καὶ τὸν ἐκ Κιλκίς Πέτρον.

1 9 0 9

Συμπληρώσας τὴν παράδοσιν τῆς ὑπηρεσίας μου ἀνεχώρησα ἐκ Θεσσαλονίκης τὴν 18ην Ἰανουαρίου 1909, ἐπιβιβασθεὶς τοῦ δι' Ἀθήνας ἀτμοπλοίου. Τὴν προηγουμένην ὁ γενικὸς πρόξενος Παπαδιαμαντόπουλος συνεκέντρωσε τὸ προσωπικὸν τοῦ Προξενείου εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἔκαμε μίαν εἰδικὴν πρὸς τιμὴν μου δεξίωσιν, καθ' ἣν διὰ θερμῶν λόγων ἐξεθείασε τὸ ἔργον μας καὶ μοῦ ἠύχθη τὰς καλυτέρας, θερμότερας καὶ πατριωτικότερας εὐχάς. Ἀπήντησα εἰς αὐτὸν δεόντως. Κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ἐπιβίβασίν μου, καίτοι γενομένην μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου (ἀπαγορευομένη ἐπὶ τουρκοκρατίας), ἐν τούτοις ὁ ἐποπτεύων Τοῦρκος ἀστυνομικὸς παρακληθεὶς, προκειμένου περὶ ἐμοῦ ὡς ὑπαλλήλου πλέον τοῦ Προξενείου καὶ δεδομένου ὅτι ὁ ἔνοπλος ἀγὼν εἶχε λήξει πρὸ μηνῶν, ἐπέτρεψε καὶ ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ἀρκετοὶ ὁμογενεῖς, ἐκπροσωποῦντες τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα Θεσσαλονίκης, οἵτινες διὰ θερμῶν ἐκδηλώσεων μὲ ἠχαρίστησαν, ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ μὲ συνεχάρησαν διὰ τὴν ἐπιτυχῆ πατριωτικὴν μου δρᾶσιν. Συγκρατῶ ζωηρότατα εἰς τὴν μνήμην μου τὰς ἐκδηλώσεις ταύτας τῶν πολυτίμων ὁμογενῶν συνεργατῶν μου. Ὁ φωτογράφος Μιχαὴλ Λιόντας, παριστάμενος κατὰ τὴν συγκέντρωσιν ἐκείνην, μοὶ προσέφερε ὡς ἐνθύμιον μίαν μεγέθυνσιν φωτογραφίας μου, γενομένης πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ φωτογραφεῖῳ του, λίαν ἐπιτυχῆ καὶ τὴν ὁποῖαν διατηρῶ ἐν πλαισίῳ ἔκτοτε πρὸς ἀνάμνησιν τῆς δράσεως τοῦ Δημητρίου Ζώη (Κακκάβου): (11 Ὀκτωβρίου 1904-18 Ἰανουαρίου 1909). Εἰς τὸν αὐτὸν φωτογράφον ὀφείλεται καὶ ὁ καταρτισμὸς τοῦ μακεδονικοῦ μου λευκώματος, ἐν ᾧ διατηροῦνται φωτογραφίαι σωματῶν, θυμάτων καὶ συγκεντρώσεων ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς φύσεως. Τὰ εἰλικρινῆ πατριωτικὰ αἰσθήματα τοῦ ὁμογενοῦς τούτου εἶχον ἐλκύσει τὴν ἀπόλυτον πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην μας, τὸ δὲ οἴκημά του εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἄσυλον πρὸς ἀπόκρυψιν προσώπων τῆς ὀργανώσεως. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι μετὰ τὴν προσχώρησιν τοῦ πρώην Βουλγάρου ὀπλαρχηγοῦ Λάζου, ἐθεωρήθη καλὸν νὰ ἐπικοινωνήσωμεν προσωπικῶς μετ' αὐτοῦ καὶ πρὸς τοῦτο ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῶμεν ὁ Μαζαράκης Ἀλέξανδρος καὶ ἐγὼ ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἀντωνάκη, ἱατροῦ, εἰς Κουλακιάν, ὅπου συνηγήσαμεν τοῦτον μετὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ἀποστόλη Ματοπούλου καὶ τοῦ ἐκ Γιανιτσῶν ἀρίστου ὀπλαρχηγοῦ μας Γκόνου Γιώτα. Ἐκεῖ εἰς ἀνάμνησιν τῆς συναντήσεώς μας ἐφωτογραφήθημεν ὅλοι ὁμοῦ διὰ τῆς φωτογραφικῆς μηχανῆς μου. Τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ἐμφανίσεως τῆς πλακὸς καὶ τῆς ἐκτυπώσεως ἀντιτύπων ἔκαμον ὁμοῦ μετὰ τοῦ Λιόντα ἐν τῷ φωτογραφεῖῳ του, παραλαβὼν ἐν τέλει μετ' ἐμοῦ καὶ τὴν φωτογραφικὴν πλάκα παρ' ὅλην τὴν ἀπόλυτον πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην μου. Καὶ τοῦτο διότι μία τοιαύτη φωτογραφία ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἄριστον πειστήριον τῆς συμμετοχῆς τοῦ Προξενείου μας εἰς ἀνταρτικὰς ἐνεργείας, καίτοι ἤτο παγ-

κοίνως γνωστή ἢ τοιαύτη ἀνάμιξις ὄλων τῶν Προξενείων τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν εἰς τὰ τοῦ φυλετικοῦ τούτου ἀνταγωνισμοῦ, ἀλλὰ διεξήγετο συγκεκαλυμμένως καὶ δὲν ἐπισημοποιεῖτο διὰ καταφανῶν πειστηρίων.

Ἐπὶ τοιαύτας ἐκδηλώσεις ἀνεχώρησα ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης διατηρῶν τὰς ὠραιότερας ἀναμνήσεις τῆς πατριωτικῆς ἐκείνης δράσεως. Ἡ ὑπερτετραετής παραμονή μου ἐχάλκευσε δεσμούς ἀναλλοιώτους, ἐκδηλωθέντας ζωηρότερον μετὰ μίαν τετραετίαν περίπου, ὅποτε διὰ τῶν ἐνδόξων Βαλκανικῶν πολέμων ὁ ἑλληνικὸς πατριωτισμὸς, ἡ ἑλληνικὴ ζωτικότητα καὶ ἡ ἑλληνικὴ αὐταπάρνησις ἔδρεψαν τοὺς καρποὺς τῆς καλλιεργηθείσης σπορᾶς μας, διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ἡμετέρων συνόρων μέχρι τοῦ Νέστου. Βραδύτερον ἢ θεία πρόνοια μᾶς ἐπεφύλασσε νὰ ἴδωμεν ἐκτεινόμενα ταῦτα μέχρι τοῦ Ἐβρου καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΤΗΣΑΝΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ἐχων ὑπ' ὄψει μου ὅτι ἡ τόσον ἐθνικῶς ἐπωφελῆς πατριωτικὴ δρᾶσις τῶν συναδέλφων μου ἀξιοματικῶν τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης, καίτοι δι' ἐπισήμου ἀναφορᾶς κατατεθεῖσα ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἀρχείοις τοῦ Ἑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, θὰ ἐξαλειφθῇ ταχέως μέσα εἰς τὰ σκωληκόβρωτα καὶ κονιορτοβριθῆ ἀρχεῖα τοῦ ὑπουργείου τούτου, ἐθεώρησα καλὸν νὰ παραθέσω κατωτέρω ἐν ἀντίγραφον πρὸ ἐτῶν ληφθὲν τῆς κατατεθείσης ταύτης ἀναφορᾶς, ἵνα συντελέσω, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, εἰς τὴν διατήρησιν ζωηροτέρας τῆς μνήμης τῶν εὐσυνειδήτων τούτων ἐθνικῶν ἐργατῶν, ὑπὲρ τῶν ὁποίων οὐδεμία μέχρι τοῦδε διάκρισις ἐγένετο, συνεχιζομένης οὕτω τῆς ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων πατροπαράδοτου ἐθνικῆς ἀρᾶς, ὅπως πᾶς ὁμογενῆς κοινωφελῶς ἢ ἐθνικῶς δράσας τερματίζη τὸν βίον του καταδιωκόμενος, ταλαιπωρούμενος καὶ τελείως ἐγκαταλελειμμένος, ἀναζώσης τῆς ὑστεροφημίας του μετὰ τὴν καταλογισθεῖσαν αὐτῷ ἀναπόφευκτον ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Εἰμαρμένης μαρτυρικὴν δοκιμασίαν.

1. Γεώργιος Κακουλίδης. Ἐποπλοίαρχος ὑπὸ ψευδώνυμον Μιχαὴλ Ἀριστείδου ἀπὸ τὸν Μάϊον 1904 — Ἀπριλίου 1905. Ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον 1905 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1905 ὡς ἀρχηγὸς σώματος τμήματος Γευγελῆς ὑπὸ ψευδώνυμον Δράγας.

2. Κωνσταντῖνος Μαζαράκης. Ἐπολοχαγὸς πυροβολικοῦ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1904 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1905 εἰς τὸ Προξενεῖον ὑπὸ ψευ-

δώνυμον Στεργιάκης Δήμος και ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον 1905 μέχρι τοῦ Νοεμβρίου ἰδίου ἔτους ὡς ἀρχηγὸς σώματος Ναούσης ὑπὸ ψευδώνυμον καπετὰν Ἀκριτάς.

3. Ἀθανάσιος Ἐξαδάκτυλος. Ὑπολοχαγὸς πυροβολικοῦ ἀπὸ Αὐγούστου 1904 μέχρις 29 Φεβρουαρίου 1908 ἐν τῷ Προξενεῖῳ ὑπὸ ψευδώνυμον Ἀθανάσιος Ἀντωνίου.

4. Μιχαήλ Μωραΐτης. Λοχαγὸς πεζικοῦ, ἀφίχθη εἰς Θεσσαλονίκην τὸν Ὀκτώβριον 1904 καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὸ Προξενεῖον μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1905 ὑπὸ ψευδώνυμον Ρουμελιώτης καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου ὡς ἀρχηγὸς σώματος ὑπὸ ψευδώνυμον καπετὰν Κόδρος. Ἐφονεύθη ἐν συμπλοκῇ πρὸς τουρκικὸν ἀπόσπασμα τὴν 19ην Μαΐου 1905 παρὰ τὰ Λιβάδια τῆς Καρατζόβας.

5. Σπυρίδων Φραγκόπουλος. Ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ, ἐξῆλθεν ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ σώματος Μωραΐτη καὶ ἐφονεύθη τὴν ἰδίαν ἡμέραν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του ἐν τῇ αὐτῇ συμπλοκῇ.

6. Σπυρ. Σπυρομήλιος. Ὑπομοίραρχος, ἀφίχθη τὸν Σεπτέμβριον 1904 ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ὑπηρέτησεν ἐν τῷ Προξενεῖῳ μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1905 ὑπὸ ψευδώνυμον Σουρῆς. Κατ' Ἀπρίλιον 1905 ἐξῆλθεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος Βοδενῶν καὶ ἐτραυματίσθη τὴν 19ην Μαΐου 1905, παρέμεινε δὲ νοσηλευόμενος εἰς Μακεδονίαν μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1905, ὅτε ἐπανῆλθεν ὀριστικῶς εἰς Ἀθήνας. Ἔφερε ψευδώνυμον καπετὰν Μπούας.

7. Δημήτριος Κάκκαβος. Ὑπολοχαγὸς μηχανικοῦ, ἀφίχθη ἐν Θεσσαλονίκῃ Ὀκτώβριον 1904, ὑπηρέτησεν ἐν τῷ Προξενεῖῳ ὑπὸ ψευδώνυμον Δημήτριος Ζώης μέχρι τῆς 18ης Ἰανουαρίου 1909.

8. Ἰωάννης Ἀβράσογλου. Ὑπολοχαγὸς πυροβολικοῦ, ἀφίχθη ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν Δεκέμβριον 1904 καὶ ὑπηρέτησεν ἐν τῷ Προξενεῖῳ ὑπὸ ψευδώνυμον Ἀμβρακιώτης. Τὸν Αὐγούστον 1905 ἐξῆλθεν ἐπὶ κεφαλῆς σώματος τὴν ἐπομένην τῆς ἐξόδου του συνελήφθη αἰχμάλωτος, κατόπιν συμπλοκῆς πρὸς τουρκικὸν στρατὸν παρὰ τὸ Σαριγιόλ (Κιλίς), καὶ καταδικασθεὶς εἰς τριετῆ φυλάκισιν ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς Θεσσαλονίκης, ὅπθθεν ἐδραπέτευσε τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1906.

9. Κωνσταντῖνος Μπουκουβάλας. Ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος λίμνης Γιανιτσῶν ὑπὸ ψευδώνυμον Πετρίλος ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1905 μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου ἰδίου ἔτους.

10. Βλάσιος Τσιρογιάννης. Ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρέτη-

σεν ως διευθυντής τῶν σχολείων Στρωμνίτισης ὑπὸ ψευδώνυμον Βλάσιος Ντάλης ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1905 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1908.

11. Παναγιώτης Κλεῖτος. Ὑπίλαρχος, ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὴν ιδιότητα ἐμπόρου ἐν Γευγελῇ καὶ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Κλεισούρας, πράγματι ὅμως ως διευθυντής τοῦ Κέντρου, ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1905 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1907, εἶτα ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐξῆλθε καὶ πάλιν ως ἀρχηγὸς σώματος Γευγελῆς ὑπὸ ψευδώνυμον Δίβρας ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1907 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1907.

12. Γεώργιος Κατεχάκης. Ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ. Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ως διευθύνων τὸ Κέντρον Ναούσης εἰς τὰ ἐκεῖ ἐργοστάσια ὡς μηχανικὸς καὶ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Γεώργιος Ἀποστόλου, βραδύτερον ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τοῦ ἐκεῖ σώματος. Ἐτραυματίσθη ἐν συμπλοκῇ πρὸς τουρκικὸν ἀπόσπασμα παρὰ τὸ Χοροπάνι τῆς Ναούσης τὴν 11ην Ἀπριλίου 1906, ἐπανῆλθε δὲ εἰς Ἀθήνας τὸν Ἰούλιον 1906. Ἀφίχθη εἰς Μακεδονίαν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1905. Οὗτος προὔπηρέτησεν καὶ εἰς τὸ βιλαέτιον Μοναστηρίου ὡς ἀρχηγὸς σώματος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον καπετὰν Ρούβας.

13. Ἰωάννης Παπαβασιλείου. Ὑπίατρος, ἀφίχθη τὸν Σεπτέμβριον 1905 καὶ ἀνεχώρησε τὸν Ἰούλιον 1907. Ὑπηρέτησεν ὡς διευθύνων τὸ Κέντρον Γιανιτσῶν ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ διευθυντοῦ τῶν ἐκεῖ σχολείων ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Σφέτσος.

14. Χρήστος Πραντοῦνας. Ἀνθυπίαρχος, ἀφίχθη τὸν Νοέμβριον 1905 ὡς ἀρχηγὸς σώματος Γευγελῆς, κατελθὼν εἰς τὴν λίμνην Γιανιτσῶν ἐφονεύθη τὴν 21ην Ἀπριλίου 1906 ἐν συμπλοκῇ πρὸς Βουλγάρους ἐντὸς τῆς λίμνης ὑπὸ ψευδώνυμον καπετὰν Καψάλης.

15. Σταῦρος Ρήγας. Ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος λίμνης Γιανιτσῶν ὑπὸ ψευδώνυμον Καβοντόρος ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1905 μέχρι Μαΐου 1906.

16. Νικόλαος Ρόκας. Ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος Ὀλύμπου ὑπὸ ψευδώνυμον καπετὰν Κολιός ἀπὸ τὸν Νοέμβριον 1905 μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1906 καὶ ὡς ἀρχηγὸς σώματος Ναούσης ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1906 μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 1906.

17. Ἀλέξανδρος Μαζαράκης. Ὑπολοχαγὸς πυροβολικοῦ, ὑπηρέτησεν ἐν τῷ Προξενεῖῳ Θεσσαλονίκης ὑπὸ ψευδώνυμον Ἰωαννίδης ἀπὸ Δεκεμβρίου 1905 μέχρι Φεβρουαρίου 1909.

18. Ἀθανάσιος Σουλιώτης. Ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ. Ὑπὸ τὴν ιδι-

ότητα τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐταιρίας «Ἀμοιβαία» διηύθυνε τὴν ὀργάνωσιν τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ὑπὸ ψευδώνυμον Νικολαΐδης ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1906 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1908.

19. Δημήτριος Κοσμόπουλος. Ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον καπετὰν Κουρμπέσης, κατ' ἀρχὰς ἐν Χαλκιδικῇ καὶ εἶτα ἐν Σέρραις, ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1906 μέχρι Φεβρουαρίου 1908.

20. Γεώργιος Μακρόπουλος. Ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος λίμνης Γιαντισῶν ὑπὸ ψευδώνυμον Κλάπας ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1906 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1906.

21. Κωνσταντῆνος Σάρρος. Ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος λίμνης Γιαντισῶν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον καπετὰν Κάλλας, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1906 μέχρι τοῦ Μαΐου 1907.

22. Τέλλος Ἀγαπήνης. Ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ, ἀφίκετο τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1906 καὶ ἐφονεύθη τὴν 7ην Ἰουνίου 1907. Ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος Ναούσης καὶ δυτικῷ τμήματι λίμνης Γιαντισῶν. Ἐτραυματίσθη δις ἐν συμπλοκῇ πρὸς Βουλγάρους τῇ 14ῃ Νοεμβρίου 1906. Ἠχμαλωτίσθη τῇ 3ῃ Ἰουνίου 1907 καὶ ἀπηγχονίσθη παρὰ τὸ χωρίον Βλάντοβον τὴν 7ην Ἰουνίου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ψευδώνυμον καπετὰν Ἄγρας.

23. Ἰωάννης Δεμέστιχας. Ἀνθυποπλοίαρχος, ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἐν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι λίμνης Γιαντισῶν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον καπετὰν Νικηφόρος ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1906 μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1907.

24. Χαράλαμπος Παπαγακῆς. Ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος λίμνης Γιαντισῶν καὶ ἀπὸ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1907 σώματος Ναούσης ὑπὸ ψευδώνυμον καπετὰν Ἀγραφιώτης, ἀπὸ Μαΐου 1907 μέχρι Δεκεμβρίου ἰδίου ἔτους 1907.

25. Νικόλαος Δουμπιώτης. Λοχαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος Ναούσης ὑπὸ ψευδώνυμον καπετὰν Ἀμύντας ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1907 μέχρις Ὀκτωβρίου ἰδίου 1907.

26. Κωνσταντῆνος Δημαρᾶς. Ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρέτησεν ὡς ὑπαρχηγὸς σώματος Ναούσης ὑπὸ ψευδώνυμον καπετὰν Κίτσος ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1907 μέχρις Ὀκτωβρίου ἰδίου ἔτους.

27. Λουκᾶς Παπαλουκᾶς. Ὑπηρέτησεν ὡς ὑπαρχηγὸς σώματος Γευγελῆς ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1907 μέχρι Σεπτεμβρίου 1907.

28. Λ ο υ κ ᾶ ς Σ α κ ε λ λ α ρ ὀ π ο υ λ ο ς . Ἐπιπλοκαγὸς πυροβολικοῦ, ὑπηρετήσεν ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀσφαλιστικῆς Ἑταιρείας «Ἀμοιβαία» ὡς διευθυντῆς τῆς ὀργανώσεως τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ὑπὸ ψευδώνυμον Ἀλέξανδρου, ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1907.
29. Ἀ λ έ ξ α ν δ ρ ο ς Ὁ θ ω ν α ῖ ο ς . Ἐπηρετήσεν ἐν τῷ Προξενίῳ Θεσσαλονίκης ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Παλμίδης ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1907 μέχρι Ἰουνίου 1909.
30. Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο ς Μ η τ σ ὀ π ο υ λ ο ς . Ἐπιπλοκαγὸς πεζικοῦ παρέμεινεν ἐν Θεσσαλονικῇ καταρτιζόμενος ἵνα ἀναλάβῃ τὸ Κέντρον Στρωμνίσης ὡς ἔμπορος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Τοπάλης, ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1908 μέχρι 20 Ἰουλίου 1908.
31. Ἀ ν δ ρ έ α ς Κ ο υ ρ ο ὄ κ λ η ς . Ἐπιπλοκαγὸς πυροβολικοῦ, ὑπηρετήσεν ἐν τῷ Προξενίῳ Θεσσαλονίκης ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Κολυβᾶς ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1907 μέχρι Νοεμβρίου 1908.
32. Κ . Σ τ α μ ε λ ᾶ κ ο ς . Ἐπιπλοκαγὸς πεζικοῦ, ἀφίκετο Ἰούλιον 1908, ἀνεχώρησεν ἵνα ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν σώματος Βερμίου, ἀλλὰ διαλυθέντων τῶν σωμάτων μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἅμα τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων του. Ψευδώνυμον Γραῖγος.
33. Ἀ λ κ ι β ι ᾶ δ η ς Μ ο σ χ ο ν ῆ σ ι ο ς . Λοκαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρετήσεν ἐν τῷ Προξενίῳ Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1908 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1909, ὁπότε ἀνεκλήθησαν πάντες οἱ ἀξιωματικοί.
34. Γ ε ώ ρ γ ι ο ς Μ α σ τ ρ α π ᾶ ς . Λοκαγὸς πεζικοῦ, ὑπηρετήσεν ἐν τῷ Προξενίῳ Θεσσαλονίκης ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Μαράς ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1908 μέχρι τῆς ἀνακλήσεως ὅλων τῶν ἀξιωματικῶν ἤτοι Ἰουνίου 1909.
35. Α . Ἀ γ γ ε λ α κ ὀ π ο υ λ ο ς . Ἐπιπλοκαγὸς, ὑπηρετήσεν εἰς τὴν ὀργανώσιν τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1909 μέχρι τῆς ἀνακλήσεως τῶν ἀξιωματικῶν.
36. Σ τ υ λ ι α ν ὸ ς Μ α υ ρ ο μ ι χ ᾶ λ η ς .
37. Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο ς Τ υ π ᾶ λ δ ο ς . Ἀμφότεροι ὑπηρετήσεν εἰς τὸ Προξενεῖον Καβάλας. Ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ὑπηρετήσεν ἐπὶ μακρόν, τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ δεύτερος.

Γ'. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΝ ΚΙΝΗΜΑ 1909

Ἐπανελθὼν ἐκ Μακεδονίας εἰς Ἀθήνας, παρέμεινα ἀπεσπασμένοι εἰς τὸ Εἰδικὸν Γραφεῖον τῆς Ἐθνικῆς Δράσεως, ὅπου παρέμενον ἀπεσπασμένοι ὅλοι οἱ ἐκ Μακεδονίας ἐπανερχόμενοι ἀξιωματικοί. Κατὰ τὸν Ἰούνιον ἰδίου ἔτους ἀνεκλήθησαν ἅπαντες οἱ ἐν τοῖς Προξενείοις ἀξιωματικοὶ τερματισθείσης ἐντελῶς τῆς εἰδικῆς ταύτης ὑπηρεσίας.

Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἐγένετο καὶ ἡ ἐκθρόνισις τοῦ σουλτάνου τῆς Τουρκίας Ἀβδουλ Χαμίτ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σεφκέτ πασᾶ, διακηρύξαντος δι' ἐπισήμου δηλώσεώς του ὅτι ἡδύνατο εἰς πᾶσαν στιγμὴν νὰ πάρῃ τὸν καφέ του εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος μὲ τὸ κύρος τῆς Νέας Τουρκίας. Αἰ τοιαῦται ταπεινωτικαὶ δηλώσεις γενόμεναι παρὰ προσώπου τῆς ἐπισημότητος τοῦ δικτάτορος τῆς Τουρκίας ἐπλησσον καιρίως πάντα Ἑλληνα καὶ ἰδίᾳ τὴν τάξιν τῶν ἀξιωματικῶν, ἥτις ἐπὶ πλέον ἔφερε καὶ τὸ βᾶρος τῆς ἀδίκως καταλογισθείσης εἰς αὐτοὺς εὐθύνης τῆς ἡττης τοῦ 1897. Ἡ πολιτικὴ κίνησις ἐν Ἑλλάδι ἐξηκολούθει τυρβάζουσα περὶ τὴν μικροπολιτικὴν μὲ σπασμωδικὰς τινὰς ἐκλάμψεις στρατιωτικῆς παρασκευῆς, μὴ δυναμένης ὅμως νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν κρατοῦσαν γενικὴν ἐντύπωσιν περὶ πλήρους ἀδιαφορίας τοῦ Κράτους ὅσον ἀφορᾷ τὴν στρατιωτικὴν ταύτην προσπάθειαν. Πλὴν τῆς ἠθικῆς εὐθύνης ἥτις ἐβάρυνε τὴν τάξιν τῶν ἀξιωματικῶν διὰ τὴν παρατεινομένην ταύτην στρατιωτικὴν ἀπαθλίωσιν, ἐπὶ πλέον ἡ μαρασμώδης αὕτη κατάστασις εἶχεν ὡς ἀντίκτυπον τὴν ἀποτελεμάτωσιν πάσης βλέψεως περὶ στρατιωτικῆς ἐπαγγελματικῆς ἐξελίξεως καὶ διὰ τοῦτο ἡ δυσφορία ἐγεννήθη ζωηροτέρα εἰς τοὺς νεαροὺς ἀξιωματικούς, οἵτινες ἀπεφάσισαν διὰ κοινῆς συνεννόσεως νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τὸ Κράτος τὰς ἀρμοζούσας περὶ στρατιωτικῆς ἡμῶν ἀναδιοργανώσεως ἀντιλήψεις.

Τὸ Εἰδικὸν Γραφεῖον τῆς Ἐθνικῆς Δράσεως, ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς του εὐαισθητότερον τῶν ἄλλων εἰς τοιοῦτου εἴδους ἐθνικὰς ἐκδηλώσεις, συμμετέσχεν ὀλόκληρον εἰς τὴν πατριωτικὴν ταύτην προσπάθειαν καὶ οὕτω ἐντὸς ὀλίγου σχετικῶς χρόνου, ἐμυήθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν κατωτέρων ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς Ἀθηνῶν, ἀπαρτίσαντες τὸν Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον, ὀργανωθέντα καταλλήλως καὶ μὲ σαφεῖς πλέον κατευθύνσεις. Ἀπέκλεισαν τὴν συμμετοχὴν οἰοδηποτε ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν ἀρχαιότερων λοχαγῶν ἀπεφασίσθη ἡ ἐκρηξίς στρατιωτικοῦ κινήματος πρὸς διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς κρατούσης ἐκ μέρους τῶν ὑπευθύνων ἀδιαφορίας. Ἡμέρα πρὸς ἐκδήλωσιν τοῦ κινήματος τούτου ὠρίσθη ἡ ἑσπέρα τῆς 15ης Αὐγούστου τοῦ 1909,

τόπος δὲ συγκεντρώσεως τὸ στρατόπεδον Γουδί, ὅπου ὤφειλον νὰ προσέλθωσιν ὅλοι οἱ μεμυημένοι, τινὲς τῶν ὁποίων καὶ μετὰ τῶν ἐνόπλων αὐτῶν τμημάτων. Πράγματι ἡ συγκέντρωσις ἔλαβε χώραν καὶ τὸ κίνημα ἐπέτυχε πλήρως, ἀποδεχθέντος ἐνθουσιωδῶς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴν διαμαρτυρίαν ταύτην, ὡς κινουμένην ἀπὸ ἀγνὴν πατριωτικὴν πρόθεσιν, μὴ ἐκλείουσαν οὐδεμίαν πολιτικὴν ὑστεροβουλίαν.

Ἡ κυβέρνησις Ράλλη, μὴ ἔχουσα σαφεῖ ἀντίληψιν τῆς ἐκτάσεως τοῦ κινήματος, δὲν ἔδωκε τὴν ἀνάλογον προσοχὴν, ἐκλαβοῦσα τοῦτο ὡς προσωπικὴν ἐπίδειξιν ἐξημμένων τινῶν στρατιωτικῶν. Τὸ κίνημα, ἐπαναλαμβάνω, ἐπέτυχεν, ὁ λαὸς κουρασμένος ἀπὸ τὴν μικροπολιτικὴν τῶν κυβερνῶντων τὸ ἐδέχθη εὐχαρίστως καὶ τὰ αἰτήματα τῆς ἐπαναστάσεως ἐγένοντο δεκτὰ παρὰ τοῦ Βασιλέως, σχηματισθείσης κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην, μετὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν αἰτημάτων τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου.

Ἡ ἐπανάστασις πρὸς χειραγώγησίν της καὶ ἰδίᾳ πρὸς διαξαγωγὴν τῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τοῦ Βασιλέως προσεταιρίσθη τὸν συνταγματάρχην τοῦ πυροβολικοῦ Ζορμπᾶν Νικόλαον, νοήμονα καὶ μορφωμένον ἀξιωματικόν, ὅστις διὰ τῆς συνέσεώς του κατώρθωσε νὰ συγκρατήσῃ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς νομιμότητος τὴν ἔκνομον ταύτην ἐνέργειαν. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη εἶχεν ἀγνάς πατριωτικὰς προθέσεις καὶ κατ' ἐμὲ πρᾶγματι συνετέλεσεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς στρατιωτικῆς ἡμῶν παρασκευῆς, χωρὶς νὰ ἔχη κατ' ἀρχὰς ποσῶς ἀντιδυναστικὸν χαρακτῆρα. Δυστυχῶς βραδύτερον ἐξετράπη εἰς πολιτικὰς ἐνεργείας, ἐξερχομένας τῶν προδιαγραφέντων ὁρίων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦτο ἀπὸ ἀδεξιότητα τινῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὑστερόβουλον ἐκμετάλλευσιν ἐτέρων ἐκ τῶν μελῶν τῆς διοικήσεως ἐπιτροπῆς τοῦ Συνδέσμου.

Τὸ ἑσπέρας τῆς 15ης Αὐγούστου μετέβην μετὰ τοῦ συναδέλφου μου τοῦ μηχανικοῦ Σπηλιάδου Π. εἰς Γουδί, ὅπου ἐφθάσαμεν περὶ τὴν 10ην νυκτερινήν, φέροντες τὰ στρατιωτικὰ ἡμῶν περίστροφα. Ἐκεῖ εὔρομεν πολλοὺς ἐκ τῶν μεμυημένων, μέχρι δὲ τοῦ μεσονυκτίου εἶχε συντελεσθῆ πλήρης ἡ συγκέντρωσις τῶν μετεχόντων εἰς τὴν πραξικοπηματικὴν ταύτην ἐνέργειαν. Διενυκτερεύσαμεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τὴν δὲ ἐπομένην 16ην Αὐγούστου διήλθομεν ὁλόκληρον ἐκεῖ, παρακολουθοῦντες τὰς διεξαγομένας μετὰ τοῦ Βασιλέως συνεννοήσεις, καὶ γενομένων ἀποδεκτῶν τῶν αἰτημάτων, τὴν πρωΐαν τῆς 17ης ἐπανήλθομεν πάντες εἰς τὰ ἴδια.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἤρξατο ἡ τοποθέτησις διαφόρων ἀξιωματικῶν εἰς ἐμπιστευτικὰς θέσεις, ὁ δὲ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος ἐξηκολούθησε παραμένων μετὰ μίαν ὀργάνωσιν εἰδικήν, κατατμηθέντων τῶν ἀξιωματικῶν εἰς διάφορα τμήματα, ὅπου εἰσήγοντο πρὸς συζήτησιν θέματα ἀποστελλόμενα παρὰ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐτοποθετήθη τότε ὡς διευθυντῆς τῆς Ἐπιτελικῆς

Ἰπηρεσίας τοῦ Ἰπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ὁ ἀντισυνταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ Πίσσας Εὐστράτιος, ἐπιτελεῖς δ' αὐτοῦ ὠρίσθησαν ὁ λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Βλαχόπουλος Νικόλαος καὶ ἐγὼ φέρων τότε τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ τοῦ μηχανικοῦ καὶ παρηκολουθήσαμεν τὰς πρώτας ἐνεργείας τῆς στρατιωτικῆς ἡμῶν ἀνασυντάξεως.

Τὰ τμήματα ἐλειτούργουν εἰς τοὺς στρατῶνας τῶν διαφόρων σωμάτων, εἶχον δὲ συνδέσμους μετὰ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, δι' ὧν διεξήγετο ἡ ὑπηρεσιακὴ ἐπαφή. Καὶ ἐφ' ὅσον εἰσήγοντο θέματα στρατιωτικῆς φύσεως, συνεζητοῦντο ταῦτα μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ συνέσεως, ἀλλ' ὡς προανέφερον, ἡ ἐπανάστασις ἤρξατο ἐκτρεπομένη τῆς ἀποστολῆς της καὶ ἐλάμβανε χαρακτηριστικὰ κυβερνητικῆς δικτατορίας πρὸς ἐπίλυσιν ζητημάτων ἐντελῶς ξένων πρὸς τὴν ἐπαγγελματικὴν εἰδικότητα τῶν ἀξιωματικῶν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι τὴν τελευταίαν φορὰν μᾶς ἔφερον πρὸς συζήτησιν τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα καὶ τὸ ζήτημα τῆς καθολικῆς ἢ μὴ ψηφοφορίας. Ἐννοεῖται ὅτι ἐξηγέρθημεν ὅλοι καὶ ἐδηλώσαμεν ὅτι ἡ ἐπίλυσις τῶν ζητημάτων τούτων ὑπάγεται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν πολιτικῶν τῆς χώρας, φρονοῦμεν δὲ ὅτι ἔληξε πλέον ἡ ἀποστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ δεόν νὰ ἐπανεέλθῃ ἡ χώρα εἰς τὴν νομιμότητα διὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ συνταγματάρχου Ζορμπᾶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν αἰτημάτων τῆς ἐπαναστάσεως· οὕτω καὶ ἐγένετο σχηματισθεῖσης τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1910 κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Στέφανον Δραγοῦμην μὲ ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν τὸν συνταγματάρχην Ζορμπᾶν.

Ἐκ τῆς Ἐπιτελικῆς Ἰπηρεσίας τοῦ Ἰπουργείου, ὅπου ὑπηρετήσα ἐπὶ μῆνας τινάς, ἐτοποθετήθη εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦ Μηχανικοῦ. Ἐκεῖ μοι ἀνετέθη ἡ διοικήσις τοῦ Λόχου τῶν Γεφυροποιῶν, θεωρουμένη τότε ὡς ἐνέχουσα τὴν τεχνικωτέραν εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν. Εἰς τὸν ὑπ' ἐμὲ Λόχον Γεφυροποιῶν ὑπῆρέτουν ὡς ὑπολοχαγὸς ὁ Πτολεμαῖος Σαρρηγιάννης καὶ ὡς ἀνθυπολοχαγὸς ὁ Δημήτριος Μπότσαρης, ἀμφοτέροι πολὺ καλοὶ ἀξιωματικοί, καταλαβόντες βραδύτερον ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ μετὰ τῶν ὁποίων εἶχε συμπληρωθῆ ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ λόχου εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐπιδειχθῆ. Ὁ τότε διοικητῆς μου ἀντισυνταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ Σωτίλης Ναπολέων θέλων νὰ ἐμφανίσῃ τὰς προόδους τοῦ σώματός του παρεκάλεσε τὸν τότε γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τοῦ στρατοῦ ἀντιστράτηγον Σμολένσκην Κωνσταντῖνον νὰ παραστῆ εἰς νυκτερινὰς ἀσκήσεις ζεῦξεως γεφυρῶν ἐν τῷ ὄρμῳ Καστέλλας, ὅπου ἤσκειτο ὁ ὑπ' ἐμὲ λόχος. Ὁ στρατηγὸς Σμολένσκης ἀπεδέχθη τὴν πρόσκλησιν τοῦ διοικητοῦ μου καὶ τῇ ἐντολῇ του παρέστησαν κατὰ τὴν νυκτερινὴν ταύτην ἀσκήσιν ὅλοι οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς Ἀθηνῶν. Ἦτο ἡ ἐσπέρα τῆς 9ης Αὐγούστου 1910, παραμονὴ τῆς ἐκλογῆς πρὸς ἀνάδειξιν πληρεξουσίων διὰ τὴν τότε συγκληθεῖσαν ἀναθεωρητικὴν βουλὴν, εὔρε δὲ τὴν εὐκαιρίαν μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκτέλεσιν τῆς ζεῦξεως τῆς γεφύρας ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ ἐντὸς ἐλαχίστου

χρόνου, νὰ ἐκφωνήσῃ λόγον πρὸς τοὺς συγκεντρωμένους ἐπὶ τῆς ζευχθείσης γεφύρας ἀξιωματικούς, ἀρχίσας τοῦτον μὲ τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν· «εἶναι εὐχάριστον νὰ βλέπῃ τις τὸν στρατὸν ἀσχολούμενον εἰς τὰ κύρια αὐτοῦ ἔργα κ.λ.π.». Προηγουμένως εἶχεν ἀναμιχθῆ ὁ στρατηγὸς εἰς τὴν πολιτικὴν ἐνεργῶς καὶ εἶχε τὴν πικρὰν πεῖραν τῆς μειώσεως τοῦ ἐξαιρετικοῦ του γοήτρου, ἀναγκαζόμενος νὰ περιέρχεται τὰ διάφορα μικροκέντρα μετὰ τῶν συναδέλφων του πολιτευτῶν πρὸς ψηφοθηρίαν.

Διὰ τοῦτο οἱ λόγοι του οὗτοι εἶχον μεγαλυτέραν βαρύτητα ὡς προερχόμενοι παρὰ προσώπου κύρους, τὸ ὁποῖον ὅμως ὁ σάλος τῆς μικροπολιτικῆς εἶχε παρασύρει εἰς ταπεινωτικὰ δημοκοπικὰς ἐνεργείας καὶ διότι τοὺς λόγους του τούτους ἐτόνιζε τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς ἐκλογῶν ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς. Μετὰ τὴν ἀσκήσιν ἐπανῆλθον οἱ ἀξιωματικοὶ εἰς τὰς οἰκίας των φέροντες κρίσεις ἐπὶ τῶν βαρυσημάτων τούτων λόγων τοῦ στρατηγοῦ.

Καθ' ὅλον τὸ θέρος τοῦ 1910 παρέμεινα μετὰ τοῦ λόχου ἐν Καστέλλα. Ἐκεῖ μὲ ἐπεσκέφθη ὁ ἀείμνηστος στρατηγὸς Ἰωάννου Δημήτριος, τότε ταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ, καὶ μὲ παρεκάλεσε ν' ἀναλάβω τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Ὀχυρωτικῆς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων, τὴν ὁποίαν ἐδίδασκε, προκειμένου αὐτὸς νὰ ἐκτελέσῃ ἀπεσπασμένην ὑπηρεσίαν. Τὸν ἠὲ χαρίστησα διὰ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ἐκτίμησίν του, ἀλλὰ τοῦ ὑπέμνησα ὅτι καὶ ἐγὼ λόγῳ τῆς μακρᾶς ἐν Μακεδονίᾳ παραμονῆς μου θὰ ἔχω ἀσφαλῶς σειρὰν ἀποσπάσεως. Ἦλπιζεν ὅτι θὰ παρέκαμπτε τὴν δυσχέρειαν ταύτην προκειμένου περὶ κατωτέρου ἀξιωματικοῦ· δυστυχῶς δὲν τὸ κατῴρθωσε καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους τούτου ἐτοποθετήθη εἰς τὴν Διεύθυνσιν Μηχανικοῦ Λαρίσης, ματαιωθείσης τῆς εἰς τὸ Σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων ἀποσπάσεώς μου. Ἡ Διεύθυνσις Λαρίσης μὲ ἀπέσπασεν εἰς ἐπίβλεψιν τῶν ἐν Λαμίᾳ ἀνεγειρομένων κτιρίων ἐπιστρατεύσεως, ὅπου παρέμεινα ἐπὶ ἔτος σχεδὸν ὀλόκληρον ἀναπολήσας ὅλας τὰς κατὰ τὰ ἔτη 1897-1898 ἀναμνήσεις μου. Ἐν Λαμίᾳ μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῶ μετὰ τοῦ τότε γυμνασιάρχου καὶ εἶτα προέδρου τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου Καψάλη Γερασίμου τὰς Θερμοπύλας μὲ τὸν Ἡρόδοτον ἀνὰ χεῖρας, τὸ εἰς Γοργοπόταμον ἐργοστάσιον χημικῶν λιπασμάτων καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ ἄξια λόγου μνημεῖα τῆς ἱστορικῆς ταύτης πόλεως ἐν μεγαλυτέρᾳ ἀνέσει παρὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πολεμικῆς περιόδου τοῦ ἔτους 1897-1898.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΙΩΝΥΜΙΩΝ

- Ἄββοτ Ἄλφρέδος 58, 94
 Ἄββοτ οἰκογένεια 96, 122
 Ἄββοτ Ροβέρτος 94, 95
 Ἄβδουλ Χαμίτ 160, 175
 Ἄβραάμ Γριζάν 134
 Ἄβραάμ Χρῆστος 134
 Ἀβράσογλου Ἰωάννης (Ἀμβρακιώτης) 51, 112, 116, 171
 Ἀβράσογλου Κων. 90
 Ἀβρέτ Ἰσάρ (Νέον Γυναικόκαστρον Κιλκίς) 76
 Ἀγαθάγγελος, μητροπολίτης Δράμας 56
 Ἀγαθάγγελος, μητροπολίτης Γρεβενῶν 126
 Ἀγαθοκλῆς Κ. 18, 19
 Ἀγαπηνός Τέλλος (καπετάν Ἄγρας) 89, 111, 130, 137, 144, 173
 Ἀγαπητώφ 92
 Ἀγγελάκη οἰκογένεια 60
 Ἀγγελάκης βλ. Σακελλαρίου Ἄγγελος
 Ἀγγελικόπουλος Α. 174
 Ἀγγελόπουλος 10
 Ἀγγέλου Γ. 167
 Ἀγγλία 62
 Ἀγγλίας βασιλεὺς 24
 Ἀγγλικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης 58
 Ἀγγλοι 47, 49
 Ἁγία Μαρίνα (Ἡμαθίας) 132, 151, 167
 Ἁγίας Ἀναστασίας μονὴ 104
 Ἁγίας Λαύρας μονὴ (Ἄγιον Ὅρος) 141
 Ἁγίας Τριάδος συνοικία (Θεσσαλονίκη) 166
 Ἁγιοὶ Ἀπόστολοι ἢ Ἀπόστολοι (Πέλλα) 72, 90, 109, 125, 132, 133, 134, 139, 151
 Ἁγιον Ὅρος 138, 139, 140, 141, 142
 Ἁγιος Δημήτριος (Ὀλύμπου) 115, 147
 Ἁγιος Ἡλίας (Ἐδέσσης) 116
 Ἁγιος Ἰωάννης (Βεροίας) 164, 165
 Ἁγιος Ἰωάννης (Ναούσης) 123
 Ἁγιος Ἰωάννης (Ξηρολιβάδου) 134
 Ἁγιος Πέτρος βλ. Πέτροβον
 Ἁγίου Ἀνδρέου σκήτη (Ἄγιον Ὅρος) 141
 Ἁγίου Βασιλείου λίμνη 97
 Ἁγίου Γεωργίου ἑορτὴ 128
 Ἁγίου Ἰωάννου μονὴ (Ναούσης) 117
 Ἁγίου Στεφάνου συνθήκη 43, 44, 45
 Ἀγκάθι, τοποθεσία Ντόλιανης-Σελίου 146
 Ἁγκουρα 121
 Ἀγκωφ Ἰβάν 120
 Ἀγόριανη (Δομοκοῦ) 18, 19, 20
 Ἄγρας Τέλλος βλ. Ἀγαπηνός Τέλλος
 Ἀγραφιώτης βλ. Παπαγακίης Χαρ.
 Ἀγκιάλος (Ἄνατ. Ρωμυλίας) 65
 Ἀδριανούπολις 170
 Ἀζῆ-Τάκης 198
 Ἀζῆ Χρῆστος 136
 Ἀθανασιάδης Ἀγγελῆς 10
 Ἀθανάσιος, πρόκριτος Ἰκισλέρ 122
 Ἀθανάσιος, πρόκριτος Μεσημερίου 121
 Ἀθανάσιος ἐκ Μεσημερίου 117
 Ἀθανάσιος, ἱερεὺς ἐκ Βεροίας 137
 Ἀθανάσιος ἐκ Ράμελ 137
 Ἀθανάσιος ἐκ Ρυζιῶν (Ὀρυζάρτσι) 70
 Ἀθανασίου Ἐμμ. 164
 Ἀθανασίου Κωνσταντῖνος 145
 Ἀθῆναι 10, 11, 12, 21, 22, 23, 24, 28, 29, 33, 34, 40, 53, 79, 99, 101, 103, 115, 125, 127, 128, 137, 138, 143, 153, 163, 169, 171, 172, 175, 177
 Ἀθουρα βλ. Μπόζετς
 Ἀθως βλ. Κορομηλᾶς Δ.
 Αἰβαλῆ (Μ. Ἀσίας) 157
 Αἰβάτιον (Λητὴ Θεσσαλονίκης) 146
 Αἰγαῖον Πέλαγος 41
 Αἰγινήτης Κῶτσος βλ. Τσουλῆς Κῶτσος

- Ἀκρίτας βλ. Μαζαράκης Κωνσταντῖνος
 Ἀλάρ (Ἀρχοντικὸν Γιανιτσῶν) 116, 132
 Ἀλβανοὶ 24, 61, 75, 76, 134, 148, 151
 Ἀλεξάνδρα, βασιλόπαις Ἑλλάδος 12
 Ἀλέξανδρος Μέγας 39
 Ἀλέξανδρος, μητροπολίτης Θεσσαλονί-
 κης 55, 158
 Ἀλέξανδρος Σερρών 167
 Ἀλεξάνδρου βλ. Σακελλαρόπουλος Λου-
 κᾶς
 Ἀλῆ, μπέης 76
 Ἀλῆρ Ἀθανάσιος 70
 Ἀλῆρ Δημ. 70
 Ἀλῆρ Λάζαρος 72
 Ἀλῆς ἐκ Μπαχόβου 149
 Ἀλῆς, καβάσης 128
 Ἀλῆ-Χοτζαλάρ (Μικρόκαμπος Κιλίκis)
 117
 Ἀλιάκμων 164
 Ἀλμυρὸς 17, 18
 Ἀμάτοβον (Ἄσπρος Κιλίκis) 74, 122,
 124
 Ἀμβρακιώτης βλ. Ἀβράσογλου Ἰω.
 Ἀμερικανικὴ Γεωργικὴ Σχολὴ Θεσσα-
 λονίκης 58
 Ἀμερικανικὸν Κολλέγιον Θεσσαλονί-
 κης 58
 Ἀμερικὴ βλ. Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι Ἀ-
 μερικῆς
 Ἄμμος (Ἡμαθίας) 150
 «Ἄμοιβαία», ἀσφαλιστικὴ ἐταιρεία 90,
 91, 173, 174
 Ἄμπλιανη (θέσις μεταξὺ Ἀμφίσσης -
 Γραβιᾶς) 22
 Ἀμύντας βλ. Δουμπιώτης Ν. 173
 Ἀμφίλεια 21
 Ἄμφισσα 22
 Ἀναμῖται 62
 Ἀνδρέας, πρίγκηψ Ἑλλάδος 29, 31
 Ἀνδρουῦτσος Ὀδ. 22
 Ἄνθιμος Βατοπεδινὸς 138, 139, 140, 142
 Ἄνθιμος, Βούλγαρος Ἐξάρχος 44
 Ἄνταρούλης Ἀπόστολος 149
 Ἀντωνάκης ἢ Ἀντωνίου, ἱατρὸς 143,
 156, 169
 Ἀντωνίου Ἀθαν. βλ. Ἐξαδάκτυλος Ἀθαν.
 Ἀντωνίου Πέτρος 145
 Ἀντωνόπουλος Σταμ. 29
 Ἀντωνουλάκης Σ. 114
 Ἀνωτάτη Θρακο-Μακεδονικὴ Ὀργάνω-
 σις (Βερχοβιστ) 66, 67
 Ἄνω Τζουμαγιά 88, 109, 117, 123, 125
 Ἀξιὸς 44, 102, 116, 122, 147
 Ἀποστόλης, Βούλγαρος καπετάνιος 69,
 70, 71, 72, 73, 82, 109, 118, 124,
 148, 168
 Ἀποστόλης, Ἑλλῆν καπετάνιος 149, 150,
 152
 Ἀποστολίδης 114
 Ἀποστόλου Γεώργιος βλ. Κατεχάκης Γ.
 Ἀποστόλου Κυριάκος 115
 Ἄραβες 40
 Ἀρακλῆ (Ἡράκλειον Λαγκαδᾶ) 149, 166
 Ἀράπης Μπίμπασης 126
 Ἀρβανίτης (ἐπών.) 130
 Ἀργολικὸν πεδῖον 14
 Ἄργος Ὀρεστικὸν 76
 Ἄργος (Πελοποννήσου) 15
 Ἀργύρης, Βούλγαρος καπετάνιος 118, 121,
 124, 131
 Ἀργύρης ἐκ Γενί-Κιόι 166
 Ἀργύρης ἐκ Γιαντισίτης 167
 Ἀργύρης, μουχτάρης Σαρτίσης 148
 Ἀργυρόκαστρον 116
 Ἀριστείδου Μιχαὴλ βλ. Κακουλίδης
 Γεώργιος
 Ἀρκάδιος Βατοπεδινὸς 140
 Ἀρκουδοχώριον (Ἀρκοχώριον Ναούσης)
 132
 Ἀρμένιοι 56, 61
 Ἀρτάνη Δημήτριος 147
 Ἄρτας, δικηγόρος 158
 Ἀρτζάν λίμνη 118
 Ἀσβεστοχώριον 72, 94, 96, 97
 Ἀσία 43
 Ἀσκητῆς Θεόδωρος 54, 92, 93, 152,
 153, 154
 Ἀσκητῆς, ληστῆς Ὀλύμπου 132
 Ἀτσέμης, Τοῦρκος 147
 Αὐγέρης, Ἑλλῆν καπετάνιος 125
 Αὐγέρης, Θεσσαλονικεὺς 68
 Αὐστρία 41, 46, 48, 86
 Αὐστριακοὶ 47
 Ἀφροδίτης πηγὴ (Τέμπη) 35

- Ἄχμετ ἐκ Στρωμνίτσης 151
 Ἀχρίδος Βουλγαρική Ἀρχιεπισκοπή 65
 Ἀχρίς 65
- Βάβος Ν. 116
 Βαγγέλης ἐκ Μπαροβίτσης 165
 Βαγγέλης, ὑπηρέτης Ἄββοτ 96
 Βάγκιανη (Ἐδέσσης) 150
 Βαλαάδες 42
 Βαλάντοβον (Στρωμνίτσης) 68, 168
 Βαλέττας Γεώργιος 11
 Βαλκανικαὶ χῶραι 41
 Βαλκανική (Χερσόνησος) 38, 44, 48, 76
 Βαλκανικοὶ πόλεμοι 37, 38, 110
 Βαλκανικῶν κρατῶν προξενεῖα 170
 Βάλλου Ἰωάννης 150
 Βανγκῶφ Θεόδωρος 134
 Βάνε Νικ. 134
 Βαρατάσης Π. 19
 Βαρβάκειον Γυμνάσιον 10
 Βαρβαρόβα (Στρωμνίτσης) 146, 150, 167
 Βαρδαρίου σιδηροδρομικὴ γέφυρα 126
 Βαρδαρίου συνοικία (Θεσσαλονίκη) 126, 127
 Βαρδαρόφτσα (Ἀξιχωρίον Κιλίκης) 147
 Βαρελᾶς Πέντζος 168
 Βάρκας Δημήτριος 73
 Βάρκας Πέτρος 73
 Βάρσος 146, 151, 164
 Βασιλείου Χρ. 149
 Βασίλη Κιτάν 151
 Βασίλης, μουχτάρης Ρουσιλόλου 151
 Βασιλικὰ (Χαλκιδικῆς) 110
 Βάσσος Τιμολέων 15, 23, 25, 26, 28
 Βατοπεδίου μονὴ 138, 139, 140
 Βέλγιον 62
 Βελεσσά 150
 Βελεσσῶν ἑλληνικὴ κοινότης 47
 Βελεστῖνον 17, 18, 21
 Βελήκω βλ. Στεργίου Βελήκω
 Βελήτσκος 139, 140
 Βελιγράδιον 65
 Βέρμιον 89, 97, 102, 103, 144, 146, 174
 Βέροια 76, 81, 84, 90, 129, 131, 132, 133, 137, 147, 148, 151, 165, 166, 167, 168
 Βεροιώτης Ἀντώνιος 135
 Βερολίνου συνθήκη 44
 Βερτεκόπ (Σκύδρα Ἐδέσσης) 123, 136
 Βερτίσκος (Μπέροβα) 90
 Βερχοβιστ 66, 125
 Βερχοβισταὶ 136
 Βέσωφ 93, 151
 Βιέννη 153
 Βίλλια (Μεγαρίδος) 71
 Βιλλιώτης 85
 Βιργινία, θετὴ κόρη Ν. Μυλωνᾶ 124
 Βισιγόθιοι 40
 Βίσμαρκ 44
 Βιτάν 150
 Βιτόλιστα 146, 152
 Βλάτικος Βασ. 82
 Βλάτικος Γεώργιος 82
 Βλάτικος Τ. 82
 Βλάντοβον (Ἄγρας Ἐδέσσης) 73, 98, 121, 125, 134, 135, 136, 144, 173
 Βλαστάρης Δημ. 129
 Βλατάδων μονὴ 142
 Βλάχ (Βάλτος Γιαντισῶν) 165
 Βλάχοι 77, 85, 104, 133, 135, 136, 150
 Βλαχόπουλος Νικ. 177
 Βογδάντζα (Γευγελῆς) 72, 90, 115, 125, 168
 Βογοροδίτσα (Γευγελῆς) 136
 Βοδενά (Ἐδεσσα) 73, 89, 90, 113, 114, 121, 123, 124, 150, 171
 Βόλβη, λίμνη 44
 Βόλος 17, 26, 52, 53, 116, 130
 Βόσπορος 39
 Βόσσοβα (Σφημιὰ Ἡμαθίας) 116
 Βούδριστα (Μυλότοπος Γιαντισῶν) 132
 Βουκουρέστιον 80, 84
 Βουλγαρία 40, 41, 42, 43, 44, 48, 49, 52, 65, 66, 85, 92, 120, 157
 Βουλγαρικὴ Ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις 130
 Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις 65
 Βουλγαρικὸν Κομιτᾶτον 120, 124
 Βουλγαρικὸν Πατριαρχεῖον 65
 Βούλγαροι, Βούλγαρος: πολλαχοῦ
 Βουλκόβιανη (Ἐδέσσης) 98
 Βουρκιώτη υἱοὶ 150

- Βράνας Τούσιος 134
 Βραστά (Χαλκιδικής) 149
 Βρές ("Άγιος Λουκάς Γιαντισῶν) 120
 Βρόντας 147
 Βροντοῦ (Σερρών) 110
 Βρύση-Φουντάνα 21
 Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία 44
 Βυζαντινοὶ 73
 Βυζάντιον 40, 44, 162
 Βῶκος Νικ. 149
- Γάβροβον (Στρωμνίτης) 124, 151, 168
 Γάγγης, ποταμὸς 39
 Γάκης Ἀναστάσιος 165
 Γάκης, ρουμανίζων 167
 Γαλατᾶς, συνοικία Κων/πόλεως 160
 Γαλάτισσα (Χαλκιδικής) 48, 148, 149
 Γαλλία 49, 61, 62
 «Γαλλία», ξενοδοχεῖον Λαρίσης 26
 Γάλλοι 47, 48, 61
 Γαργαλιάνοι 15
 Γαρέφης Κων. 116, 129, 130, 135
 Γαριβάλδης 65
 Γαριβαλδινοὶ 19, 65
 Γάτσωφ Μιχαήλ 124
 Γενί-Κιότι (Ἀρχάγγελος Ναούσης) 133, 166
 Γεννάδιεφ, ἀδελφοὶ 65
 Γερακινὴ (Χαλκιδικής) 136
 Γεράσιμος, Βούλγαρος μητροπολίτης 68
 Γεράσιμος, ψάλτης ἐκ Στρωμνίτης 68
 Γερμανία 30
 Γερμανοὶ 47
 Γερμανὸς Βατοπεδινὸς 140
 Γευγελή 72, 75, 90, 113, 114, 124, 125, 131, 132, 137, 170, 172, 173
 Γέφυρα βλ. Τοψὶν
 Γεωργάκης, καπετάνιος 100, 119
 Γεωργιλάκης Μαν. 128
 Γεώργιος Α', βασιλεὺς Ἑλλάδος 23, 24, 27, 28, 31, 32, 176
 Γεώργιος Β', διάδοχος, βασιλεὺς Ἑλλάδος 29, 30
 Γεώργιος, πρίγκηψ Ἑλλάδος, ἡγεμὼν Κρήτης 21
- Γεώργιος ἐκ Πηλίου 146
 Γεώργιος, ρουμανίζων 165
 Γεωργίου Γιάννης 134
 Γεωργίου Δαβίδ 167
 Γεωργίου Νικ. 129
 Γεωργίου Στέφ. 124
 Γῆλε Γεώργιος 73
 Γῆλε Κωνστ. 73
 Γιαβόριανη (Πλατάνη Ἐδέσσης) 135
 Γιάκος Γεώργιος 150
 Γιάκου Ἀναστάσιος, Εὐαγγέλου 149
 Γιάνικ (Λαγκαδᾶ) 152
 Γιαντισᾶ 48, 71, 72, 73, 90, 99, 100, 101, 113, 114, 118, 119, 121, 122, 123, 125, 132, 133, 135, 136, 147, 151, 152, 165, 168, 169, 171, 172
 Γιαντισῶν λίμνη 89, 97, 102, 103, 106, 107, 108, 111, 116, 118, 125, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 136, 143, 144, 172, 173
 Γιαννακάκης Γεώργιος 164
 Γιαννάκοβον (Γιαννακοχώριον Ἐδέσσης) 120
 Γιάννης, καπετὰν 151, 152, 165, 166, 167
 Γιαννίτσαρι (κορυφὴ Παρνασσοῦ) 22
 Γιαννιτσοῦ (Φθιώτιδος) 19
 Γιάννου Χρῆστος 130
 Γιαννουλάκης Γεώργιος 128
 Γιαννούλης 135
 Γιάννωφ 149
 Γιάντισσα ("Άγιος Γεώργιος Ἡμαθίας) 133, 166, 167
 Γιδᾶς (Ἀλεξάνδρεια Ἡμαθίας) 97
 Γιοβάν 132
 Γιοβάνης, ὑπάλληλος Ἀλατίνι 166
 Γιοβάνης Πέτρος 135
 Γιοβάνης Χρῆστος 73
 Γιοβάντσε Πέτρος 134
 Γιόφκα Κ. 69
 Γιωργάκης, ληστής 136
 Γιώργη Μήτηρος Βάνε 134
 Γιώργου Γιάννος 130
 Γκαβαλάντσι (Βαλτουδι Κιλκίς) 115
 Γκαβράνας 73
 Γκαζόζας 92
 Γκαλιτσάνοι 56

- Γκαντάς (Γουμέντζης) 103, 115
 Γκατσώλας 151
 Γκερβάνωφ Ίβάν 118, 119
 Γκέτσος Πέτρος 125
 Γκίγκεφ Δημ. 166
 Γκίζας Μιχ. 116
 Γκιόρας 150
 Γκιουβέζνα ("Άσσηρος Λαγκαδαῖ) 68
 Γκίρτσιστα (Γευελῆς) 72, 118
 Γκιώνα 22
 Γκόγκας, Βούλγαρος καπετάνιος 119
 Γκόγκας, Βούλγαρος 150
 Γκόγκος 148
 Γκολεσάνη (Λευκάδια Ναούσης) 117, 120, 122, 132
 Γκολέτσης Νικ. 133
 Γκολίσβας Θωμάς 128
 Γκόλο-Σέλο (Γυμνά Γιαντισῶν) 118, 133, 136, 149
 Γκόνε Γκιάτσε 133
 Γκόνε Νικ. 168
 Γκόνος Γιώτας 165, 166, 167, 168, 169
 Γκόνος Ίτσος 167
 Γκόνος Μασλάρ 136
 Γκονρίτσοβο (Κέλλη Φλωρίνης) 149
 Γκοτζάμπασης Ντίνας 136
 Γκουαδαλκουίβερρος, ἀτμόπλοιο 46
 Γκουντῆς 135
 Γκούντσας Γ. 123
 Γκούσας 150
 Γκοῦσε Ἄντων 168
 Γκούφας Γιάννης 150
 Γκραδέσνιτσα (Μοριχόβου) 130
 «Γκράντ Ὀτέλ», ξενοδοχεῖον Θεσσαλονίκης 148
 Γκράντιτσα 118
 Γκρέκος Δ. 133
 Γκριζντας 71
 Γκρόπα 117
 Γκροῦεφ 66, 130
 Γκρούτας Ντίνας 165
 Γοργοπόταμος 178
 Γοργώπη (Παιονίας) 70, 74, 116, 133
 Γότθοι 40
 Γουδί (Ἀθηνῶν) 176
 Γουδιάκοβο 146, 152
 Γουλιέλμος Β', αὐτοκράτωρ Γερμανίας 159
 Γουμέντζα (Γουμένισσα Παιονίας) 48, 70, 71, 72, 76, 90, 97, 100, 101, 112, 113, 115, 116, 121, 126, 132, 144, 148, 151, 166, 167
 Γούναρης Βασ. 74
 Γράβαρης 10
 Γραβιά 22, 143
 Γραδεμπόριον ἢ Γραδοβόρι(ον) (Πεντάλοφος Θεσσαλονίκης) 45, 68, 117, 136, 148, 149, 165, 166
 Γραῖγος βλ. Σταμελάκος Κ.
 Γραικομαῖνοι 119
 Γραικός Θωμάς 114
 Γραικός Μπουζίν 69, 70
 Γραμματικόβον (Γραμματικὸν Ἐδέσσης) 115, 132, 134, 144, 164
 Γραμματικῶφ Στογιάν 69
 Γρεβενά 42, 80, 126
 Γρηγοριάδης Νεόκοσμος 90, 114
 Γρηγόριος ἐκ Γκιρτσιστῆς 72
 Γρηγορίου Παλαμαῖναδὸς ἐν Θεσσαλονίκῃ 55
 Γρηγορούσης Ἄποστ. Φ. 128
 Γρίβας, καπετάν 168
 Γυμνοχώριον βλ. Γκόλο-Σέλο
 Γώγου Ἰτσος 150
 Δαγκλῆς 49
 Δαδὶ βλ. Ἀμφίκλεια
 Δαλαμηττος 168
 Δαμάστα (Φθιώτιδος) 22
 Δάμποβον (Βαλτοτόπιον Παιονίας) 168
 Δάμψας 53
 Δασκαλόπουλος Κων. 144
 Δάφνη Ἀγίου Ὀρους 140, 141
 Δεδεαγατς (Ἀλεξανδρούπολις) 75
 Δεκέλεια 27, 28, 29, 30, 31, 32
 Δελβῖνον (Ἡπείρου) 116
 Δελερίων πεδιάς 16, 17
 Δεληβασίλης βλ. Ζωγράφου Βασίλ.
 Δελφοὶ 22
 Δεμέστιχας Ἰωάννης (καπετάν Νικηφόρος) 111, 147, 143, 144, 173
 Δεράου 90

- Δερβέν Φούρκα (Φθιώτιδος) 20, 25
 Δερβένι, τοποθεσία Θεσσαλονίκης 166
 Δέ Τζώρτζης 47, 48, 121, 122
 Δημαρχς Κωνσταντίνος (καπετάν Κίτσος) 111, 173
 Δῆμεφ Γκόσος 132
 Δημήτριος, ληστής 148
 Δημητρίου, ἄδελφοί 80
 Δημητρίου Νικ. 145
 Δημητρούσης 84
 Δήμου Νικ. 118
 Δήμου Τανάς 134
 Δήμου Τρύφων 117
 Δήμωφ Δῆμος 147
 Διαβατὸς (Ἡμαθίας) 150
 Δίβρας βλ. Κλεῖτος Παν.
 Διγενῆς Κίμων 11
 Δίγκας 158
 Διεθνῆς Οἰκονομικὸς Ἐλεγχος 21
 Διεύθυνσις Μηχανικοῦ Λαρίσης 15, 16, 26, 33, 178
 Διομίτ 120
 Διόνυσος, τοποθεσία Ἀθηνῶν 31
 Δῖος Διονύσιος 82
 Δοβρουτσά 80
 Δοιράνη 48, 75, 76, 120, 121, 124
 Δομοκὸς 18, 19, 25
 Δομοκοῦ μάχη 20
 Δοτίσης Τρύφων 145
 Δούκας Στέφανος (καπετάν Μάλλιος) 164
 Δούμας Λάζαρος 78, 79, 83, 93
 Δουμπιώτης Νικόλαος (καπετάν Ἀμύντας) 111, 173
 Δούσμανης Βίκτωρ 16
 Δράγας βλ. Κακουλίδης Γεώργιος
 Δραγομίρ (Βαφειοχώρι Κιλκίς) 115
 Δραγούμης Ἴων 25, 50, 161, 162
 Δραγούμης Στέφ. 12, 71, 177
 Δράμα 44, 110, 160
 Δράμας σαντζάκιον 47, 49
 Δράτσικο (Δάσκιον Ἡμαθίας) 134
 Δραχμάνι βλ. Ἐλάτεια
 Δρυμύγκλαβα (Δρυμὸς Θεσσαλονίκης) 165, 167
 Δροζέλοβον (Μεταμόρφωσις Ναούσης) 116
 Δροσίνης Γεώργιος 11
 Δροσίνης Εὐστράτιος 11
 Δροσίνης Κωνστ. 11, 12
 Δρυμὸς βλ. Δρυμύγκλαβα
 Δυνάμεις Εὐρωπαϊκαὶ 20, 21, 23, 25, 41, 42, 45, 46, 47, 120
 Δωδεκάνησος 62
 Δωρίς 130
 Δώτσιος Προκόπιος 73
 Ἐβραῖοι 61
 Ἐβρονδὸς 100
 Ἐβρος, ποταμὸς 170
 Ἐγκρι-Παλάγκα 117
 Ἐγνατία, ὁδὸς Θεσσαλονίκης 127
 Ἐθνικὴ Δράσις (στρατιωτικὴ ὑπηρεσία Ἀθηνῶν) 175
 «Ἐθνικὴ Ἐταιρεία» 14, 15, 34
 «Εἰδικὴ Ταξιαρχία» 18, 19, 20
 Εἰρηναῖος, μητροπολίτης Κασσανδρείας 158, 163
 Ἐκτελεστικὴ Ἐπηρεσία Ἐπουργείου Στρατιωτικῶν Ἑλλάδος 176, 177
 Ἐλασῶν 144
 Ἐλάτεια (Λοκρίδος) 21
 Ἐλβετία 30, 61, 154
 Ἐλευθεροχωρίου Σκάλα 133
 Ἐλιστ 49
 Ἐλλάς 23, 24, 40, 42, 43, 62, 77, 79, 85, 98, 105, 107, 112, 138, 144, 145, 148, 164, 175
 Ἐλλην, Ἐλληνες: πολλαχοῦ
 Ἐλληνικὴ Κυβέρνησις 15
 Ἐλληνικὸν Κομιτάτον 123
 Ἐλληνικὸν Στρατηγεῖον 23
 Ἐλληνικὸς Στόλος 15, 138
 Ἐλληνικὸς Στρατὸς 16, 17, 18, 19, 21, 25, 26
 Ἐλληνομὸς 77, 78, 79, 109
 Ἐλληνοβλαχοὶ 81, 146, 148
 Ἐλληνομακεδόνες 117, 120, 122
 Ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος (1897) 34
 Ἐλλήνων Βουλὴ 13, 14
 Ἐμμανουὴλ Ἀντώνιος 68
 Ἐμὴν μπέης 100, 101
 Ἐμίρη οἰκογένεια 60
 Ἐμίρης Ἴω. 126

- Ἐμπόριον (Ἑορδαίας) 148
 Ἐντερο (Στρωμνίτης) 123
 Ἐξαδάκτυλος Ἄθων. (Ἄντωνίου) 51, 126, 143, 159, 171
 Ἐξαρχία (Βουλγαρική) 45, 65
 Ἐπιτελεῖον Γενικὸν (Ἑλλάδος) 16, 19, 20, 23
 Ἐπιτελεῖον Γενικοῦ Στρατηγείου (Ἑλλάδος) 15
 Ἐπιτροπὴ Κεντρικὴ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου 176, 177
 Ἐπισκοπὴ (Ναούσης) 150
 Ἐσλιν Κ. 20, 23, 24
 Ἐσφιγμένου μονὴ 138
 Ἐσωτερικὴ Ὁργάνωσις (Βουλγαρικὴ Μακεδονικὴ Ὁργάνωσις) 66, 67, 73, 125
 Ἐτέμ πασᾶς, Τοῦρκος στρατηγός 26
 Ἐτέμ πασᾶς, στρατιωτικὸς διοικητὴς Γευγελῆς 75
 Εὐαγγελίδης Εὐάγγελος 104
 Εὐαγγέλου Χρῆστος 129
 Εὐγενιάδης 53
 Εὐγενίδειον Οἰκονομικὸν Συστήσιον 163
 Εὐγενίδης 163
 Εὐελπίδων Σχολεῖον 10, 11, 12, 13, 16, 24, 28
 Εὐελπίδων Σχολὴ 178
 Εὐθύμιος ἐκ Ζάροβας 135
 Εὐθύμιος ἐκ Ρίτς 146
 Εὐξείνος Πόντος 39
 Εὐριπιώτης Νικ. 157
 Εὐρωπαῖοι 56
 Εὐρώπη 20, 28, 41, 42, 45, 46, 61, 143
- Ζαγορά 115
 Ζαγορίτσανη (Βασιλειᾶς Καστορίας) 120
 Ζάϊκος Δημ. 147
 Ζακάκης Βασ. 148
 Ζάκυνθος 10, 62, 115
 Ζαλοκώστας Γ. 77
 Ζάννας Ἄλξ. 142
 Ζάννας Βασ. 115
 Ζάννας Δημ. 59, 142
 Ζαρκαδογιάννης Νικ. 147
- Ζάροβα ἢ Ζάροβον (Νικόπολις Λαγκαδᾶ) 135, 147, 151, 152, 166, 167
 Ζαχαρογιάννης Γούσια 136
 Ζάχος Ἀργύριος 91
 Ζάχος Ἀριστείδης 91
 Ζενίκ Ἀθανάσιος Ντέλιου 136
 Ζερβέας Παρασκευᾶς 144
 Ζέρβη (Ἐδέσσης) 152
 Ζερβοχώριον (Ναούσης) 130, 137, 143, 144
 Ζῆσα 73
 Ζῆσε Μῆτσε 149
 Ζήσης 124
 Ζίμποβον (Στρωμνίτης) 68, 150
 Ζίχοβον 146
 Ζλατάν 89, 144
 Ζορμπᾶ (Μικρὸν Μοναστήριον Θεσσαλονίκης) 70, 74, 109, 117
 Ζορμπᾶς Νικ. 176, 177
 Ζουρίδης Γεώργιος 128
 Ζωγράφος Βασ. 68
 Ζωγράφου Βασ. (Δεληβασίλης) 131
 Ζώης βλ. Κάκκαβος Δημ.
 Ζώϊας 53
 Ζώμας Σταῦρος 145
- Ἡλίας Χρῆστος 151
 Ἡλκος Ἰω. 90, 113
 Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς 62, 119
 Ἡπειρος 116, 128, 158
- Θαλασσᾶς Μαργαρίτης 136
 Θανάσης 146
 Θανασόκας 148
 Θεαγένειον Νοσοκομεῖον Θεσσαλονίκης 58
 Θεμελῆς βλ. Μητσοβίδης Γ.
 Θεμιστοκλῆς βλ. Χρυσόστομος, μητροπ. Καβάλας
 Θεοδόσης 116
 Θεοδοσίου Πέτρος 128
 Θεοδωρίδης Μᾶρκος 59
 Θεοδώρου Μιχαῆλ 124

Θεοδωρόφ 93, 166
 Θεοτόκης 31
 Θερμοπύλαι 178
 Θεσσαλία 19, 23, 25, 26, 27, 34, 43, 76
 Θεσσαλονίκη 9, 24, 30, 41, 44, 45, 46, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 64, 68, 69, 75, 82, 85, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 98, 99, 100, 102, 103, 105, 113, 118, 120, 122, 123, 126, 127, 128, 132, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 148, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 166, 167, 169, 170, 171, 173, 174
 Θεσσαλονίκης βιλαέτιον 47, 50, 60, 68, 76
 Θεσσαλονίκης σαντζάκιον 47
 Θῆβαι 129
 Θωμᾶ Εὐθύμιος 129
 Θωμᾶς ἐκ Κατρανίτσης 149

Ἰβανὼφ Βόρις 133
 Ἰβανὼφ Δήμος 133
 Ἰβήρων μονή 141
 Ἰγγίλις (Ἄγχιαλος Θεσσαλονίκης) 152
 Ἰγνάτιεφ 43
 Ἰερά Σύνοδος Οἴκουμ. Πατριαρχείου 65
 Ἰερισσός 111
 Ἰκισιέρ 122
 Ἰλαρίων, ἐπίσκοπος 41
 Ἰλωφ Νάκος 48
 Ἰμπραήμ 149
 Ἰνταντιέ (Ντονμές), σχολεῖον 155
 Ἴονιοι νῆσοι 62
 Ἰορδάνωφ 115
 Ἰσβορ (τοποθεσία παρὰ τὴν Μπαρόβιτσαν) 165
 Ἰσβορον (Στρατονίκη Χαλκιδικῆς) 151
 Ἰσβορος 132, 167
 Ἰσμαήλ Μαχῆρ πασᾶς 23, 24, 25, 155
 Ἰσπανία 62
 Ἰσραηλῖται 56, 57
 Ἰταλικὸν Κλασσικὸν Γυμνάσιον Θεσσαλονίκης 58
 Ἰταλοὶ 47, 62

Ἰτσοσ 168
 Ἰφτιχάρ 121
 Ἰωακείμ Γ', πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 25, 40, 155, 160, 161, 162, 163
 Ἰωακείμ Ἰβηρίτης 142
 Ἰωαννίδης βλ. Μαζαράκης Ἀλέξ.
 Ἰωάννινα 79
 Ἰωάννου Δημ. 178

Καβακλή 65, 133
 Καβάλα 44, 128, 159
 Καβαλάρ (Καβαλάριον Λαγκαδᾶ) 152
 Καβάλας λιμὴν 56
 Καβάσης Ἰω. 136
 Καβοντόρος βλ. Ρήγας Σταυρος
 Καζάκης 65
 Καιλάρια (Πτολεμαῖς) 148
 Καιλῆ (Βραχιά Θεσσαλονίκης) 109, 117
 Καϊμακτσαλάν 133
 Καίτσα (Μακρορράχη Καρδίτσης) 19
 Κακάκης Χρήστος 148
 Κάκκαβος, τοπων. Χαλκιδικῆς 111
 Κάκκαβος Ἀναστάσιος 10
 Κάκκαβος Γεώργιος 9
 Κάκκαβος Γεώργιος, ἱερεὺς 10
 Κάκκαβος Δημήτριος Α. 10
 Κάκκαβος Δημήτριος Νικ. (Ζώης ἢ Προμηθεύς) 9, 51, 53, 54, 94, 128, 143, 145, 169, 171
 Κάκκαβος Ἰωάννης 9, 10
 Κάκκαβος Νικ. Γ. 9, 15
 Κακκάβου Περσεφόνη 9
 Κακκάβου-Μαραγκοῦ Δήμητρα 9
 Κακκάβου-Τσαγκούρη Τούλα 9
 Κακκάβου-Τσάφου Πελαγία 9
 Κακλαμᾶνος 18, 20, 21, 23
 Κακουλίδης Γ. (Ἀριστείδου Μιχ. ἢ Καπετάν Δράγας) 51, 52, 93, 170
 Καλαϊτζῆς Λέτσος 167
 Καλαμαριά 97
 Καλαμπάκα 25
 Καλαμποκάς Ἀθαν. 131
 Καλαμπόκας Γ. 136

- Καλαποθάκης Δ. 49
 Καλίνδρια βλ. Κιλιντίρ
 Κάλλας βλ. Σάρρος Κων.
 Καλλιθέα (Ἀθηνῶν) 11
 Καλύβια Γραμματικώβου 83, 135
 Καλύβια Κίτρου 85, 167
 Καμάρα (Θεσσαλονίκης) 127
 Καμπούλης Βαγγέλης 151
 Κανάνης 147
 Κανελλόπουλος Γεώργιος 99
 Καπάλ Μητρε 133
 Καπάτοβο 74
 Καπιτινέας 131
 Καπρίνη υἱός 151
 Καπρίνης 151
 Καράβανος Λεων. 123
 Καράβανος Σταῦρος 123
 Καραγεώργης Δημ. 147
 Καραγιαννάκης Νικ. 115
 Καραγιάννης Γ. 167
 Καραγιώργος 132
 Καραϊσκάκης 168
 Καρανιοὶ (κατάφυτον Δράμας) 110
 Καρακόντσας Δημ. 99
 Καρακώστας Γ. 114
 Καρακώστας Ἴω. 116
 Καραμανώλη Ἀλίκη 9
 Καραμανώλη Μαίρη 9
 Καραμανώλης Χαρ. 90
 Καραμανώλης Χρ. 9
 Καραμπατάκης Σ. 145
 Καραμπουρνου 113
 Καρανικολῶφ Ἀθαν. 149
 Καραντάλης Γ. 165
 Καραντζα 151
 Καραουλήνης Γιοβάν 148
 Καραουλίνσκι Ἰβάντσο 119
 Καραπᾶνος Χρ. 144, 149, 164
 Καραπατάκης Ἴω. 125
 Καραπετσάκης 136
 Καρασουλής Γιοβάν 73, 82, 86, 119
 Καραστογιάννης Α. 72
 Καραστογιάννης Νικ. 90, 113
 Καραστογιάννης Χ. 72
 Καρατάσος 129, 135
 Καρατζᾶς, ὄδηγός κομιτατζήδων 132
 Καρατζᾶς Χρ. 68
 Καρατζόβα (Ἀλωπία) 76, 81, 83, 90,
 97, 98, 102, 103, 112, 120
 Καρατόλε Γιοβάν 165
 Καρατσόβος Μᾶρκος 84
 Καραφέργιαλης 119
 Καρδίτσα 18, 25
 Καριόφτσα 135
 Κάρπη βλ. Τσερναρέκα
 Καρυαὶ Ἀγ. Ὄρους 140, 141
 Κασταλία (πηγή Δελφῶν) 22
 Καστανιά (Βεροίας) 133
 Καστανοχώρια 150
 Καστέλλα (Πειραιῶς) 177, 178
 Καστορία 125, 130, 167
 Καστορίας μητροπολίτης 125
 Καταλανοὶ 40
 Κατερίνη 76, 167
 Κατεχάκης Γεώργιος (Γεώργιος Ἀπο-
 στόλου ἢ καπετὰν Ρούβας) 90,
 128, 129, 172
 Κατράνιτσα 134, 149, 150
 Κατσάμπας Μητρε 167
 Κατσάμπας Πρόδρομος 167
 Κατσαούνης Βασ. 150
 Κατσίγαρης Ἐμμ. 97, 115, 128, 129, 132,
 164
 Κατσιμίχας Γ. (Χατζῆς) 129
 Κατσουλάκης 144, 148
 Καφαντάρ 151
 Καχριε Τζαμι 161
 Καψάλης βλ. Πραντούνας Χρ.
 Καψάλης, διδάσκαλος ἐν Φιλιατροῖς 10
 Καψάλης Βασ. 116
 Καψάλης Γερ. 178
 Καψαμπέλης Βασ. 52
 Κεραμίδι (Βεροίας) 150
 Κεραμόπουλλος Ἀντ. 77
 Κερατσοῦς Μᾶρκος 129
 Κεφαλληνία 128
 Κεχαγιᾶς Β. 82
 Κεχαγιᾶς Γ. 124
 Κεχαγιᾶς Ἴτσος 148
 Κεχαγιᾶς Κ. 132
 Κεχαγιᾶς Νικ. 124
 Κεχαγιᾶς Στέργιος 83, 84
 Κεχαγιᾶς Τάσος 148
 Κεχαγιᾶς Χρῆστος Βασίλη 85

- Κηφισιά (Ἀθηνῶν) 28, 31,
 Κιλιντίρ (Καλίνδρια Κιλκίς) 70
 Κιλκίς 45, 112, 136, 150, 151
 Κιλκίς μαχαλὲ (συνοικία Θεσσαλονίκης) 45
 Κιλκίσιον 146
 Κιορτάσης, υἱὸς 150
 Κιοσὲ Τάσος 132
 Κιουσεντίλ 119
 Κιρτζαλάρ (Ἄδενδρον Θεσσαλονίκης) 109,
 117
 Κιούτσκας Τρίπτσε 150
 Κίτσος βλ. Δημαρᾶς Κ.
 Κλάπας βλ. Μακρόπουλος Γ.
 Κλείσαλι (Προφήτης Λαγκαδᾶ) 135
 Κλεισούρα 76
 Κλεισούρας βλ. Κλεῖτος Παν.
 Κλεῖτος Παν. (καπετὰν Ντίμπρας ἢ
 Κλεισούρας) 90, 114, 146, 172
 Κοβάτσεφ Μῆτος 120
 Κόδρος βλ. Μωρατίτης Μιχαήλ
 Κοζάνη 115, 125
 Κοκοτέλης Γῶγος 165
 Κολέσινο (Στρωμνίτης) 146
 Κόλεφ Μίντσε 131
 Κόλιος 116
 Κολιδὲς βλ. Ρόκας Ν.
 Κόλλε 167
 Κολοκοτρώνης 50
 Κολυβᾶς βλ. Κουρούκλης
 Κολυνδρὸς 116, 128
 Κολωνία (περιοχὴ Κορυτσᾶς) 116
 Κομιτᾶτον Βουλγαρικὸν 66, 68, 72, 74, 75
 Κομιτᾶτον Μακεδονικὸν (Ἑλληνικὸν) 49,
 151
 Κομιτᾶτον Μακεδονικὸν Κεντρικὸν βλ.
 Κομιτᾶτον Βουλγαρικὸν
 Κομιτᾶτον Νεοτουρκικὸν βλ. Νεοτουρκι-
 κὸν Κομιτᾶτον
 Κονδύλης Εὐθύμιος 126
 Κόνσκο (Γευγελῆς) 120, 133, 134
 Κοντογιάννης Νικ. 143
 Κοντογιάννης Πάτροκλος 16, 54
 Κοντογούρης 50, 94, 95, 139
 Κοντονώτας Νικ. 116
 Κοντούλης Ἀλέξ. 24, 50
 Κοπανὸς (Ναούσης) 132
 Κόρακας βλ. Σταυρόπουλος Βασ.
- Κορέστια 142
 Κορινθιακὸς κόλλπος 22
 Κορνᾶτσος Ἀθαν. 166
 Κορνισόρι (Κρώμνη Γιανιτσῶν) 117
 Κορομηλᾶς Λάμπρος (Ἄθως) 36, 50, 51,
 52, 53, 54, 93, 94, 100, 104, 105,
 111, 126, 127, 137, 145, 159
 Κορυτσά 93, 123, 124
 Κορωναῖος 10
 Κοσίνοβον (Πολύπετρον Παιονίας) 70,
 71, 74, 121, 136, 147
 Κοσμόπουλος Δ. (καπετὰν Κουρμπέσης)
 110, 173
 Κοσσὲ Ὀμὲρ 166
 Κοσσυφοπεδίου μάχη 40
 Κοτάβα υἱὸς 134
 Κοτάβας Γίτσης 134
 Κοτίτσας Τ. 82
 Κοτὸλ Γιοβάν 167
 Κοτοπούλη Μαρίκα 161
 Κότσε Ἀλέξης 68
 Κότσε Γ. 74
 Κουβαρδᾶς Ἀντὼν 149
 Κουγιουμτζίεφ 115
 Κούγκα πάτωμα 143, 144
 Κούγκας Θεοχ. 97
 Κουκλίτς (Στρωμνίτης) 118, 168
 Κουλακιά (Πύργος ἢ Χαλάστρα Θεσ-
 σαλονίκης) 70, 102, 130, 147,
 169
 Κουλίνης Ἀθαν. 136
 Κουμπής Γ. 128
 Κουμουνδοῦρος Ἀλέξ. 26
 Κουμουνδοῦρος Κων. 26
 Κούπα (Παιονίας) 82, 148, 165, 168
 Κουρούβελης Σπυρ. 51, 52
 Κουρμπέσης βλ. Κοσμόπουλος Δ.
 Κουροῦ-Κιουπροῦ (Ρουμλουκίου) 98
 Κουρούκλης Ἀνδρέας 52, 159, 174
 Κουρφάλια (Κουφάλια Θεσσαλονίκης) 45,
 88, 136, 147, 149, 152
 Κουρφάλοβον 131
 Κοῦσος 124
 Κουτάβας Τόλος 165
 Κουῦτλες (Βεργίνα Ἡμαθίας) 164
 Κουτλουμουσίου μονὴ 141
 Κουτρέλος Εὐστάθιος 80

- Κουτρέλου χήρα Ευσταθίου 80
 Κουτσόβλαχοι 76, 77, 78, 79, 80
 Κράβιτσα 146, 151
 Κράιτσε Ἴω. 125
 Κρεββατᾶ, τοποθεσία Βεροίας 132
 Κρήτες 66
 Κρήτη 21, 37, 42, 62, 103, 115, 128, 129, 164
 Κρίβα (Γρίβας Παιονίας) 48, 70, 117, 123, 166
 Κρικέλης 146, 164
 Κριμαϊκὸς πόλεμος 37, 43
 Κροατία 43
 Κρουντσέλοβον (Κερασέα Ἐδέσσης) 135, 136
 Κρουσάρι (Ἀμπελεῖαι Γιαννιτσῶν) 125
 Κρούσοβον 46, 61, 64, 84
 Κυπαρισσία 9, 10, 15, 99
 Κύπρος 45, 62
 Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἑορτὴ 121
 Κυρκουλιᾶς Φίλιππος 168
 Κώης Ἄρ. 110
 Κωλέττης Ἴω. 77
 Κωνσταντὶν Γιοβᾶν 167
 Κωνσταντινίδης, ἀρχιμανδρίτης 15
 Κωνσταντῖνος, διάδοχος, βασιλεὺς 15, 18, 19, 20, 23, 28, 29, 30, 32, 50
 Κωσταντίνου Εὐάγγελος 147
 Κωνσταντίνου Νάσος 145
 Κωνσταντινούπολις 24, 26, 40, 41, 56, 61, 65, 77, 90, 91, 152, 155, 159, 160, 161, 162, 163
 Κώστα Ἀθαν. 129
 Κώστας 134
 Κωστούρινον (Στρωμνίτης) 130, 167
 Κωστοῦρος 93, 137
 Κωτούλας Ἀναστ. 115
 Κῶττος 72
- Λαγκαδᾶ λίμνη 44
 Λαγκαδᾶς 136, 166, 152
 Λαδακάκος 90
 Λαζαρέσκο Λεκάντα 79
 Λαζάρου Κωνσταντῖνος 132
 Λάζο Ζλάτος 150
- Λάζος, καπετάνιος 165, 166, 168, 169
 Λάκης, 135
 Λάκμων 27
 Λαμία 18, 19, 20, 23, 24, 25, 178
 Λάμπρος Σπυρίδων 77
 Λάρισα 15, 16, 17, 23, 25, 26, 27, 32, 34, 35, 36
 Λαχανᾶς 147
 Λέκκα, κυρία 156
 Λεμπέτ (Εὐκαρπία Θεσσαλονίκης) 148
 Λεπτοκαρυὰ (Κατερίνης) 167
 Λέσκας Ἀθανάσιος 152
 Λέσκοβιτς (Λεπτοκαρυὰ Φλωρίνης) 120, 133
 Λέσκοβον (Τρία Ἐλατα Ἀλμωπίας) 133
 Λευκὸς Πύργος Θεσσαλονίκης 155
 Λέφας 149
 Λιάκου Πέτρος 152
 Λιάκουρα 22
 Λιβᾶδι (Λαγκαδᾶ) 104
 Λιβᾶδια (Παιονίας) 82, 119, 168, 171
 Λιγκοβάνη (Ξυλούπολις Λαγκαδᾶ) 68, 69, 151, 146, 167
 Λιμπάνοβον (Αἰγίνιον Πιερίας) 135
 Λίμποβκα (Στρωμνίτης) 74
 Λιόντας Μιχαήλ 169
 Λιπαρίνοβον (Λιπαρὸν Γιαννιτσῶν) 120
 Λιτοβόι (Λεπτοκαρυὰ Γιαννιτσῶν) 121, 147
 Λιτόχωρον 126
 Λιώτας Παντελῆς 67, 68
 Λιώτης Χαρίτων 68
 Λόγγος ἐκ Ναούσης 89, 144
 Λονδῖνον 24
 Λούγγουντσα (Λαγκαδιὰ Ἀλμωπίας) 83, 136, 150
 Λουζίτσα (Τριπόταμος Ἡμαθίας) 167
 Λούκας, 75, 117, 123, 124, 129, 135
 Λούκοβιτς (Σωτήρα Ἐδέσσης) 116
 Λούμνιτσα (Σκρᾶ Παιονίας) 82, 84, 126, 132, 137
 Λούσης Βάνης 150
 Λόχος Γεφυροποιῶν 177
 Λόχος Πυροσβεστῶν 27, 29, 33
 Λυγοζήσης Μιλιτάδης 149
 Λυκάκης Δ. 13, 14
 Λύκας 144

- Λυκοβίστα (Λυκογιαννης Ἡμαθίας) 150, 166
 Λυών 31
- Μαγιαδάγ (Φανός Παιονίας) 75, 132, 166
 Μαγιαδάγ χείμαρρος 75
 Μάγκιος Νάσος 116
 Μαζαράκης Ἀλέξανδρος (Ἰωαννίδης) 52, 159, 169, 172
 Μαζαράκης Κωνσταντίνος (Σπεργιάκης Δῆμος ἢ καπετάν Ἀκρίτας) 51, 102, 103, 114, 116, 122, 170, 171
 Μάζος Παναγιώτης 129, 152
 Μαθιουδάκης Γεώργιος 129
 Μακεδόνες 34, 48, 66, 76, 77, 87, 112, 114
 Μακεδονία 34, 36, 37, 39, 40, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 63, 64, 65, 66, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 85, 88, 90, 94, 97, 98, 99, 109, 110, 114, 120, 130, 143, 154, 162, 171, 172, 175, 178
 Μακεδονικὸν ζήτημα 34
 Μακεδονικὸς ἀγὼν 36, 37, 38, 40, 41, 49, 56, 78, 81, 85, 87, 113, 137
 Μακρόπουλος Γεώργιος (καπετάν Κλάπας) 114, 173
 Μακρυανιώτης Δημήτριος 130
 Μακρύοβο (Στρωμνίτσης) 151, 165
 Μαλαμάτας Ἀντώνιος ἢ Κατσαντώνης 97
 Μαλάμος 49
 Μαλάσσης Τάνος 72
 Μάλγαρα (Θεσσαλονίκης) 98
 Μαλέας, καπετάν (Φραγκάκος Γεώργιος) 151
 Μάλες 68
 Μαλέσκος Γεώργιος 146
 Μάλλιος βλ. Δούκας Στέφανος
 Μάλτος Ἀλ. 91
 Μαντάλ (Μαντάλοβον=Μάνδαλος Για-νιτσῶν) 75
 Μαντάλτσεφ 147
 Μαντεῖον τῶν Δελφῶν 22
 Μαντέλας Δημήτριος 128
- Μάντζαρης Β. 117
 Μάντζαρης Γκόνος 147
 Μάντζαρης Χρῆστος 147
 Μαντζάρωφ Χρῆστος 133
 Μαραγκὸς Βασίλειος 9
 Μαρακής Ἀντώνιος 129
 Μαράς βλ. Μαστραπᾶς Γεώργιος
 Μαργαρίτης Ἀπόστολος 77, 78, 79
 Μαργαρόπουλος Δ. 91
 Μαρεκοστίνοβο (Μελενίκου) 76
 Μαρίνος, ληστής 147
 Μαρκόπουλος Νικόλαος 9
 Μαρκοπούλου Νίκη 9
 Μαρκοπούλου Χρυσανγή 9
 Μάρκου Ἀθανάσιος 116
 Μάρκου, Βούλγαρος 152
 Μάστορη Μῆτρε 135
 Μαστραπᾶς Γεώργιος (Μαράς) 52, 159, 163, 174
 Ματαπᾶς 147
 Ματόπουλος Ἀπόστολος 144, 167, 169
 Μάτσης 150
 Ματσίκοβον (Εὐζωνοὶ Κιλικί) 74, 147
 Μαυροβουνιώτης Βάσσος 23
 Μαυρομιχάλης Κυριακούλης 176
 Μαυρομιχάλης Στυλιανός 52, 174
 Μαυρομιχάλης, στρατηγὸς 20
 Μαυρομμάτης Δημ. 164
 Μαυρουδῆ οἰκογένεια 60
 Μαχαιρᾶς Χρῆστος, Σπεργίου 148
 Μαχαλάς 167
 Μεγαρίς (Ἀττικῆς) 71
 Μεγάροβον (Στρωμνίτσης) 80
 Μελέ Ναταλία 12
 Μελάς Μιχαήλ 15
 Μελάς Παῦλος 11, 12, 14, 15, 50, 60
 Μελενίκιοι 125
 Μελένικον 73, 76, 88, 120, 124 129
 Μελενίκου καζᾶς 76
 Μελίκη (Ἡμαθίας) 166
 Μελούνα 16
 Μενίδι (Ἀττικῆς) 31
 Μέντσος Ἀθαν. 74
 Μεραρχία 2α, 20, 21
 Μερτζούνης 146
 Μεσημέρι (Ἐδέσσης) 73, 115, 117, 118, 121, 123, 126, 132, 150, 152

- Μεσολόγγιον 144
 Μεταξῆς Ν. 13
 Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον 78
 Μέτσοβον 27, 78, 80
 Μηλιά ('Ολύμπου) 164, 167
 Μήλιος Περικλῆς 115
 Μήλιος Σπ. 116
 Μήλικου Βάνε 134
 Μήλωφ Χρῆστος 168
 Μησάκης Κωνσταντῖνος 149
 Μῆσε Χρῆστος 132
 Μῆτο Βασ. 168
 Μῆτρε Μῆτσε 134
 Μητρόπολις (ναὸς) Θεσσαλονίκης 58
 Μῆτρος ἐκ Μελίκης 166
 Μῆτρου Γεώργιος 150
 Μήτσας Τρ. 81
 Μῆτσε 'Αθων. 74
 Μήτησης ἐκ Βερτεκὸπ 136
 Μήτησης ἐξ 'Αγίου 'Ηλίας 'Εδέσσης 116
 Μητσοβίδας Γ. (Θεμελιῆς) 130
 Μητσόπουλος Κωνσταντῖνος(Τοπάλης) 174
 Μήτσου Στόιος 135
 Μίγγας 'Αντ. 89, 144
 Μικρὰ 'Ασία 39, 108, 119, 160
 Μικρογούζιον (Μακροχώριον 'Ημαθίας)
 133, 135, 148, 149, 164
 Μίλτσε 166
 «Μινέρβα», ξενοδοχεῖον Βόλου 52, 58
 Μιχαήλ, ἀρχιμανδρίτης 124
 Μιχαήλ, οἰκογένεια 60
 Μιχαήλ ἐκ Καπατόβου 74
 Μιχαηλόβσκι 120
 Μιχάλη Μῆτρε 150
 Μιχάλοβον (Μιχαλίτσιον Κιλκίς) 115
 Μιχούτης 78
 Μίχωφ Κωνσταντῖνος 134
 Μόκανος Τόλιος 134
 Μόκρικο (Στρωμνίτης) 146
 Μολδοβλάχοι 77
 Μοναστήριον 44, 64, 76, 77, 81, 155,
 164, 172
 Μοναστηρίου βιλάετιον 47, 50, 60, 76
 Μονόσπιτον (Στρωμνίτης) 131, 168
 Μοντὲ 119
 Μοντιάνο Σαοὺλ 120
 Μοράφτσα ('Αντιγόνηα Κιλκίς) 123, 126
 Μορίχοβον 133
 Μόρφης 114
 Μοσχονήσιος 'Αλκιβιάδης 52, 159, 163,
 174
 Μούδας Σταῦρος 149
 Μούστρης Δημήτριος 9
 Μουχτάρης Νικ. 133
 Μπαγιάλτσα (Πλατανιά Κιλκίς) 133, 147
 Μπάκας Βάντσης (Βασίλειος) 148
 Μπαλάφτσα (Κολχικὸν Λαγκαδᾶ) 149,
 168
 Μπαλδέφτσα (Στρωμνίτης) 121, 146
 Μπαλνίτζα (Μελίσι Γιανιτσῶν) 133
 Μπάλτζα (Μελισσοχώριον Θεσσαλονίκης)
 61, 112, 131
 Μπαμπᾶς Γιώργης 150
 Μπάμπιανη (Λάκκα Γιανιτσῶν) 117
 Μπάμπιανηλς Χρῆστος 70, 82, 86,
 117
 Μπαμπουλέσκο 80
 Μπάνιτσα (Σερρών) 73, 135
 Μπάνσκο (Γευγελῆς) 150, 168
 Μπάντης Χρῆστος 150
 Μπάουτσερ 25
 Μπαρακλή (Τζουμαγιᾶς) 115
 Μπάρλας 'Αντώνιος 145
 Μπαρμπαγιάννης 'Ιωάννης 148
 Μπαρόβιτσα (Καστανερὴ Παιονίας) 116,
 165
 Μπασδάκης Εὐθύμιος 144
 Μπάσσιοῦ (Κεφαλοχώρι Νιγρίτης) 148
 Μπατατσίν (Πάτημα 'Εδέσσης) 103,
 122, 123, 135
 Μπάχοβον (Πρόμαχοι 'Αλωπίας) 115,
 123, 134, 146, 149
 Μπέη-Μπουναρ 146
 Μπέη, οἰκογένεια 60
 Μπέλες 97, 103, 112
 Μπέλλας Ν. 82
 Μπενῆς 128, 129, 135
 Μπέροβα βλ. Βερτίσκας
 Μπέτσος Μοῦσε 150
 Μπήτσος Ν. 59
 Μπήτσου, οἰκογένεια 59
 Μπιλίμπασης 78
 Μπλέτσεφ Χρῆστος 131
 Μπογδάντζα βλ. Βογδάντζα

- Μποέμιτσα (Ἀξιούπολις Κιλίκης) 116, 126, 133, 147
 Μπόζετς (Ἄθουρα Γιανιτσῶν) 90, 98, 99, 118, 122, 132, 136, 147, 151
 Μποζίνωφ Μῆτρε 133
 Μπορδάνου, ἀδελφοὶ 168
 Μποριάβο (Στρωμνίτης) 150
 Μπότσαρης Δημ. 177
 Μπούας βλ. Σπυρομήλιος Σπ.
 Μπουγαρίοβον (Νέα Μεσημβρία Θεσσαλονίκης) 69
 Μπουγιουκλίεφ 114
 Μπουζίν βλ. Γραικὸς Μπουζίν
 Μπουζίνος 118
 Μπουκουβάλας Κωνσταντῖνος (καπετὰν Πετρίλος) 97, 103, 106, 108, 111, 171
 Μπουσμάνδρας Χρ. (Ἄφικ) 114
 Μπουσολέγκας Μπουῦσος 150
 Μπουτκόβου μονή 120
 Μπούφι (Φλωρίνης) 41
 Μπραϊνάτες (Ν. Νικομήδεια Ἡμαθίας) 150
 Μπρατίνισα (Χαράδρα Ἡμαθίας) 165
 Μπράτκιος Στόιος 82
 Μπρυάζα (Βρύα Πιερίας) 148
 Μύλοι (Ἀργολίδος) 14
 Μυλωνάκης Ἐμμ. 164
 Μύρστεγ (Mürsteg) σύμβασις 46, 47
 Μυτιλήνη 9
 Μωαμεθανοὶ 61, 102
 Μῶλος 21
 Μωραΐτης Μιχαήλ (Ρουμελιώτης ἢ καπετὰν Κόδρος) 51, 103, 115, 171
- Ναζίμ δρ 154
 Νάνος Νικ. 116
 Νάουσα 61, 84, 89, 90, 103, 116, 122, 129, 132, 133, 136, 144, 147, 149, 150, 164, 165, 166, 171, 172, 173
 Νάτσες 135
 Νατσόπουλος Ἰωάννης 132
 Ναυπιεῖς 14
 Ναύπλιον 15
 Νέγκορτσα (Γευγελῆς) 72, 75, 124
- Νεζερὸς (Θεσσαλίας) 16, 20
 Νεόκαστρον 152
 Νέον Φάληρον (Ἀθηνῶν) 11
 Νεοτουρκικὸν Κομιτάτον 24, 25, 156, 157, 158
 Νεότουρκοι 154, 155, 156
 Νεοχωροῦδα (Θεσσαλονίκης) 45, 93, 132, 136, 147, 165
 Νεράντζης 90
 Νέστος 170
 Νευροκόπι 151
 Νησιὸν (Ἐδέσσης) 129, 135
 Νιαζῆ 155
 Νίκανδρος Κουτλουμουσιανὸς 142
 Νικέζης Διονύσιος 135
 Νικηφόρος βλ. Δεμέστιχας Ἰωάννης
 Νίκιε 131
 Νικόδημος, μητροπολίτης Βοδενῶν 41
 Νικολαΐδης βλ. Σουλιώτης-Νικολαΐδης Ἀθανάσιος
 Νικολάεφ 66
 Νικόλαος Βούλγαρος 136
 Νικολάου Ἀθανάσιος 167
 Νικολάου Θάνος 72
 Νικόλτσε Ἰβάν 149
 Νίκος 164
 Νομικὴ Σχολὴ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 10
 Νορμανδοὶ 40
 Νότια (Ἀλμωπίας) 42
 Ντάκος Ἀθανάσιος 90
 Ντάκος, ληστής 133
 Ντάλης βλ. Τσιρογιάννης Βλάσιος
 Ντάνεφ, Βούλγαρος πολιτικὸς 65, 66, 130
 Ντάνεφ Ἄγκο 119
 Νταούτ-Μπαλί (Ἐφραίμκαστρον Θεσσαλονίκης) 45, 92, 148
 Νταούφας 135
 Νταφώτης Ἰωάννης 103, 105, 112
 Ντεμιρ Ἰσάρ (Σιδηρόκαστρον Σερρών) 74, 120
 Ντεμιρκαπού 123
 Ντεπώ, συνοικία Θεσσαλονίκης 96
 Ντετζώρτζης βλ. Δὲ Τζώρτζης
 Ντέτσεφ Γ. 73
 Ντίμπρας βλ. Κλειτός Παναγιώτης
 Ντινάκης 129
 Ντίνας Σωτήριος 149

- Ντίνου Στέργιος 120
 Ντίντος Ἀντώνιος 116
 Ντογιάμας Κωνσταντίνος 116
 Ντόκτορ Γιάννης βλ. Ἀβράσογλου Ἰω.
 Ντόλιανη (Κουμαριά Ἡμαθίας) 146, 167
 Ντούλιας Κωνσταντίνος 115
 Νυμφαῖον 76
 Νώλης Χρῆστος 115
- Ξηρολίβαδον (Ἡμαθίας) 151, 167
 Ξηροποτάμου μονή 140
 Ξηροτύρης Νικ. 53
 Ξυνογαλᾶς Νικ. 129
- Ὁθωμανικὴ αὐτοκρατορία 154
 Ὁθωμανικὴ Τράπεζα Θεσσαλονίκης 46
 Ὁθωμανικὸν κράτος 42
 Ὁθωμανοί: πολλαχού
 Ὁθωναῖος Ἀλέξανδρος (Παλιμίδης) 52, 159, 174
 Οἰκονόμου Εὐλάμπιος 129
 Οἰκονόμου Λεόντιος 124
 Οἰκονόμου ἐκ Γουμέντζης 70
 Ὀλυμπιάς (Χαλκιδικῆς) 103
 Ὀλυμπος 81, 132, 165
 «Ὀλυμπος», ξενοδοχεῖον Θεσσαλονίκης 93
 Ὀλύμπου σῶμα 133
 Ὁρέβιτσα (Πευκόδασος Κιλκίς) 147
 Ὁρμάν Τσιφλικ (Δενδρι Ἐδέσσης) 75
 Ὁρτζάν Βασίλειος 137
 Ὁρτζάρτσι (Ρύζια Παιονίας) 136, 148
 Ὁρφانوῦ κόλπος 44
 Ὁσλιανη (Ἁγία Φωτεινὴ Ἐδέσσης) 73
 Ὁσσανη (Ἀρχάγγελος Ἄλμωπίας) 82, 135
 Ὁσσιανης μονή 81, 82
 Ὁστροβον (Ἄρμισσα Ἐδέσσης) 123, 131, 136, 147
 Οὐγγαρία 43
 Οὐζούν Κιτάν 68
 Οὐζούνης 147
 Οὔννοι 40
 Οὔρτζάν Ἀθανάσιος 168
- Ὁφθαλμιατρεῖον Ἀθηνῶν 29
 Ὁφιος βλ. Μπουσιμάνδρας Χρ.
- Παιωνίδης Ξενοφῶν 57
 Παλαμάς (Καρδίτσης) 144
 Πάλλα Γιάννη υἱὸς 134
 Πάλλας Γιάννης 134
 Παλληκάριας Δημήτριος 148
 Παλιμίδης βλ. Ὁθωναῖος Ἀλέξανδρος
 Παναγίας μονὴ (Παρνασσού) 21
 Παναγίας Παρθένου ναὸς (Βεροίας) 131
 Παναγιώτης 135
 Παναγιώτου Κωνσταντίνος 73
 Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν 10
 Πανσλαβιστικὴ Ὁργάνωσις 43
 Πανσλαβιστικὸς Σύνδεσμος 48
 Παντελῆς, Ἑλλήν καπετάνιος 146, 150, 165
 Παντελῆς, σχισματικὸς ἱερεὺς 168
 Παντόνιτσα 115
 Πανώρης Βασ. 147
 Παπαβασιλείου Ἰωάννης (Σφέτσος) 90, 114, 172
 Παπαβραμούσης 80
 Παπαγακῆς Χαράλαμπος (καπετὰν Ἀ-γραφιώτης) 111, 149, 173
 Παπαγεωργίου Ἀνδρέας 103, 110, 131
 Παπαγεωργίου Φιλώτας 59
 Παπαγιώργης, ἱερεὺς ἐκ Νότιας 42
 Παπαγιώργης, ἱερεὺς ρουμανίζων 166
 Παπαδάκης Γρηγόριος 108, 144
 Παπαδημητρίου Μιχαὴλ 84
 Παπαδιαμαντόπουλος Ἀνδρέας 159, 162, 163, 169
 Παπαδιαμαντόπουλος Ἰωάννης 27, 28, 30, 31
 Παπαδόπουλος, διδάσκαλος 90
 Παπαδόπουλος Γεώργιος 144, 145
 Παπαδόπουλος Δημήτριος 123
 Παπαζαχαρίου 148
 Παπαηλίας ἐκ Φράστανης 74
 Παπαηλίας, ἱερεὺς σχισματικὸς 117
 Παπαθανασίου Χριστόδουλος 90
 Παπαϊωάννου Ἀθανάσιος 167
 Παπαϊωάννου Νίκανδρος 90

- Παπαϊωάννου Παντελής 146
 Παπαϊωάννου Χρ. 125
 Παπακωνσταντίνου Νικόλαος 68
 Παπακώστας Βασίλειος 110
 Παπακώστας Κ. 118
 Παπαλάζαρος, ιερέυς Βούλγαρος 133
 Παπαλάζαρος, ιερέυς ἐκ Γαβρόβου 168
 Παπαλουκάς Λουκάς 173
 Παπαμπουζίνος 70, 72, 99, 122
 Παπανικόλας, ιερέυς Διαβατοῦ 143
 Παπαντωνίου Κ. 117
 Παπασίνας Χρ. 81
 Παπάσμιοῖ (Παπάδες Δράμας) 76
 Παπασταμάτης, Βούλγαρος ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος 68, 93
 Παπασταμάτης Μῆτρε 68
 Παπασταυρίδης Ἰωάννης 167
 Παπασταύρου Ἀντώνιος 151
 Παπασταύρου Σταῦρος 149
 Παπαστεργίου Δ. 91
 Παπαστεργίου Νικόλ. 133
 Παπαστεφάνου 84
 Παπαστογιάννης, ιερέυς 83
 Παπαστογιάννης Χρῆστος 83
 Παπατζανετέας Π. 110
 Παπάφη Ὀρφανοτροφεῖον Θεσσαλονίκης 57
 Παπαχρήστος, ιερέυς 134
 Παπαχρήστου Ἀλέξ. 75
 Παπούλας 50
 Πάρης Κόλε 166
 «Παρθενών», ξενοδοχεῖον Θεσσαλονίκης 53
 Παρίσιοι 24
 Παρνασσός 21, 22
 Πάρνης 30
 Πασχάλης Τάσος 136
 Πασχόπουλος Γεώργιος 137
 Πασχόπουλος Νικόλαος 137
 Πατίκας Ἡρακλῆς 110
 Πατίκιος Ἰωάννης 80
 Πατριαρχεῖον Οἰκουμενικὸν 40, 43, 44, 65, 79, 80, 125, 161, 162
 Πατσαούρας Κόττας 168
 Πατσούρης Δημ. 144
 Παῦλος-Αἰμίλιος 71
 Παῦλος, μέγας δούξ Ρωσίας 12
 Παῦλος, ἐμπιστος Βουλγ. καπ. Ἀποστόλη 118
 «Παῦλος Μελάς», βιβλίον Ναταλίας Μελά 12
 Παχῆς Γ. 165
 Πέεφ 92
 Πειραιεύς 10
 Πειραιῶς, ὁδὸς Ἀθηνῶν 11
 Πέλλα βλ. Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἢ Ἀπόστολοι
 Πελοπόννησος 22
 Πένο 120
 Πένος Δημ. 126
 Πεντζίκης Γεώργιος 91
 Πέραν, συνοικία Κωνσταντινουπόλεως 160, 162
 Περδικάρης 90
 Περήφανος Τζόλας 97
 Περλεπές 64
 Πέρσαι 39
 Πεσματζόγλου, ὁδὸς Ἀθηνῶν 12
 Πέτγας (Πεντάλοφον Παιονίας) 117
 Πέτκου Τράϊο 134
 Πετκῶφ Ἀποστόλ, βοϊβόδας 68, 69, 70, 71, 75, 86, 119, 131, 156
 Πέτρας μονὴ 147
 Πετρῆς Ν. 10
 Πετρίλος βλ. Μπουκουβάλας Κωνσταντῖνος
 Πετρίτσιον 76, 151
 Πέτροβον (Ἅγιος Πέτρος Παιονίας) 70, 71, 72, 90, 98, 113, 115, 116, 119, 120, 122, 125, 136, 137, 146, 147, 168
 Πέτρος ἐκ Στρωμνίτσης 116
 Πέτρος, ιερέυς ἐκ Κοσινόβου 71
 Πέτρος, κομιτατζῆς ἐκ Κιλίκης 168
 Πέτρου Γεώργιος 98, 115
 Πέτρου Κωνσταντῖνος 99
 Πέτρου Πρόσος 134
 Πέτρωφ Δαμιάν 148
 Πέτσεφ 165
 Πέτσος 73
 Πέτσου Γεώργιος 90
 Πέτσου Θωμᾶς 147
 Πηλαγγειοπλάστης Νικόλαος 68
 Πήλιον 129, 146

- Πηνειός 26, 102
 Πηνειού γέφυρα Λαρίσης 42
 Πιλάφ Τεπέ (Θεσσαλίας) 17
 Πίνδος 76, 78, 81, 84
 Πιπινόπουλος Νικ. 144
 Πίπτσε 'Αθανάσιος 70
 Πίπτσε Χρῆστος 70
 Πιρίν 73
 Πισοδέριον (Φλωρίνης) 76
 Πίσσας Εὐστράτιος 177
 Πίτσουλας 'Ιωάννης 72
 Πλακατούρα καλύβη 144
 Πλάσσα (Κρύα Βρύση Γιαντισσῶν) 135
 Πλαταμῶν 27
 Ποδός (Φλαμουριά 'Εδέσσης) 73, 84, 146
 Πόζαφ (Λουτράκι 'Αλμωπίας) 146, 151
 Πόλτσιστα 164
 Πολύγυρος 149
 Πολυζώης 48
 Πολύπετρον βλ. Κοσίνοβον
 Πολυχρόνης 'Αλκιβιάδης 116
 Πολυχρόνης 'Απόστολος 130
 Πολωνία 43
 Πόνος 168
 Πόποβας 73
 Πόπτσεβον (Στρωμνίτης) 118, 150, 166
 Πορρόια 82
 Πουκεβίλ 77
 Πούλκιν Κωνσταντῖνος 71
 Πούλκιν Μαρία Γ. 71
 Πράγα 43
 Πραντούνας Χρῆστος (καπετὰν Καψά-
 λης) 107, 111, 129, 172
 Πράπας 167
 Πράχνιανη (''Ασπρον 'Εδέσσης) 134
 Πρεμπόδιστα (Σωσάνδρα 'Αλμωπίας) 151
 Πρεσβεία 'Ελληνική ἐν Κωνσταντινου-
 πόλει 161, 162
 Πρισδρένης ἑλληνική κοινότης 47
 Πρόδρομος (γεωγραφ. ὄνομα) 133
 Προδρόμου 'Ιωάννου μονή 116
 Προκόπη Πέτρος 115
 Πρόμαχοι βλ. Μπάχοβον
 Προμηθεὺς βλ. Κάκκαβος Δημ.
 Προξενεῖον Θεσσαλονίκης 24, 52, 55, 56,
 58, 64, 113, 126, 139, 142, 143,
 162, 164, 169, 170, 171, 172, 174
 Προξενεῖον Καβάλας 52, 174
 Προξενεῖον Μοναστηρίου 52
 Προξενεῖον Σερρών 52
 Προξενεῖον Ξάνθης 159
 Προποντίς 39
 Πρότσιος 'Ιωάννης 82
 Πρότσιος Πέτρος 82
 Πρότσιος Στέφανος 82
 «Πρῶσοι τῆς 'Ανατολῆς» 43
 Πρωτᾶτον 'Αγίου 'Ορους 140
 Πύλη 43, 44, 45, 77, 85
 Πύργος (''Ολυμπίας) 115
 Πωπῶφ 149
 Ραβνά (Πετροκέρασα Χαλκιδικῆς) 136,
 147
 Ράδεφ Μ. 65, 66
 Ραδομίρ (''Ασβεσταριὸ Γιαντισσῶν) 70, 74
 Ραδοσλάβωφ 65
 Ράινεκ 138
 Ράλλης Δ. 13, 156, 176
 Ράμελ (Ραχόνα Γιαντισσῶν) 69, 88, 136
 Ράμναλης Γιάννης 156, 165
 Ράντεφ 73
 Ράντοβον (Κορυφή 'Αλμωπίας) 131
 Ράσος Κύρτσες 149
 Ρατινανλῆ χάνι 120
 Ραχμῆ μπέης 156
 Ρεβένιον (Θεσσαλίας) 17
 Ρέμπελος βλ. Τσολακόπουλος Χρῆστος
 Ρέσνα 155
 Ρήγας Σπύρος 116, 128, 172
 Ρήγας Σταῦρος (καπετὰν Καβοντόρος)
 111, 172
 Ρήγας Χρ. 128
 Ρίζοβον (Ριζὸν 'Εδέσσης) 75
 Ριζόπουλος Κ. 82
 Ριζῶφ 166
 Ρίλος (ὄρος) 125
 Ρίτς (Στρωμνίτης) 68, 146
 Ρογκότης Γεώργιος 83
 Ρογκότης Νικ. 83
 Ρόδοβον 136
 Ροζινὸν (Μελενίκου) 124
 Ροῖλοῦ, κυρία 23

- Ρόκας Νικόλαος (καπετάν Κολιδός) 111, 134, 135, 172
 Ρούβας βλ. Κατεχάκης Γεώργιος
 Ρουμανία 41, 76, 77, 78, 79, 80, 85
 Ρουμανιάς Μανώλης 129
 Ρουμανική Κυβέρνησις 80
 Ρουμανόβλαχοι 132, 133, 135, 137
 Ρουμανοβούλγαροι 132, 134
 Ρουμῆνοι 61, 78, 80, 81, 84, 135, 146, 166
 Ρουμελιώτης βλ. Μωραΐτης Μιχαήλ
 Ρουμελιώτης Γ. 164
 Ρουμλοόκι 102
 Ρούντας Δ. 82
 Ροῦσδεν 151
 Ρουσίλοβον (Ξανθόγεια Ἐδέσσης) 151, 152
 Ροῦφ (Ἀθηνῶν) 11
 Ρωμαῖοι 40, 71
 Ρώμη 65
 Ρωμυλία Ἀνατολική 42
 Ρωσία 41, 42, 43, 44, 46, 48, 49, 86
 Ρωσικὸν Ναυτικὸν 52
 Ρῶσοι 47, 48, 68
 Ρῶσοι μοναχοὶ (Ἀγ. Ὄρος) 141
 Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος 37, 43, 44

 Σάββας 29
 Σακελλαρίου Ἄγγελος 71, 90, 100, 101
 Σακελλαρόπουλος Λουκάς (Ἀλεξάνδρου) 90, 91, 174
 «Σάλπιγξ», ἔφημερις Λαρίσης 34, 35
 Σαμαντᾶς 146
 Σαμαρᾶς Ἀδάμ 167
 Σαμαρᾶς Γ. 91
 Σαμαρᾶς Δημήτριος 115
 Σαμαρᾶς Κωνσταντῖνος 90, 114
 Σαμαρίνα 84
 Σαμαρτζής 136
 Σαμολαδᾶς Δημ. 72, 115
 Σαντάνσκης 66, 73, 124, 125, 157
 Σαντραλιστ βλ. Κεντρικὸν Μακεδονικὸν Κομιτᾶτον
 Σαντραλισταὶ 136
 Σαρακηνοὶ 40
 Σαρακίνοβον (Σαρακηνοὶ Ἀλμωπίας) 98, 135, 166
 Σαράφωφ Βόρις 65, 66, 122, 130
 Σαράφωφ Κομιτᾶτον 120
 Σαρῆ Ὁμέρ (Σαλαμούροβον Θεσσαλονίκης) 148, 149
 Σαριγκιὸλ (Κρηστῶνη Κυλίκης) 116, 171
 Σαρίτσα (Βαλτοχώριον Θεσσαλονίκης) 70, 74, 109, 148
 Σαρρηγιάννης Πτολ. 177
 Σάρρος Κωνσταντῖνος (καπετάν Κάλλας) 111, 144, 173
 Σβιτάνης 166
 Σέκερης 13
 Σεκερτζής Χρῆστος 119
 Σέλι 116, 144, 146
 Σέλια 83, 136
 Σελίργκανη (τοποθεσία παρὰ τὴν Κούπαν) 82
 Σέρβια (Κοζάνης) 115
 Σερβία 41, 42, 43, 130
 Σέρβοι 40, 61, 65, 74, 80
 Σερέφα οἰκογένεια 60
 Σερμενλή (Γευγελής) 133
 Σέρραι 44, 49, 74, 110, 123, 151, 157, 159, 173
 Σερρών σαντζάκιον 47, 48
 Σεφκέτ πασᾶς 175
 Σέχοβον (Εἰδομένη Παιονίας) 71, 72, 74, 121, 132, 133
 Σιάτιστα 115, 164
 Σιμιρδάνης Δημήτριος 90
 Σιδρ Μανωλάκης Ἀναστάσιος 90
 Σισίνης 49
 Σίτσου Χρῆστος 115
 Σιωνίδης Διονύσιος 90
 Σιωνίδης Μιχαήλ 72, 90
 Σκέμπε Πέτρος 165
 Σκληθιανιώτης 23
 Σκοπευτήριον Καλλιθέας Ἀθηνῶν 15
 Σκόπια 75, 119
 Σκοπίων βιλαέτιον 47, 76
 Σκοπίων ἐλληνικὴ κοινότης 47
 Σκουντρῆς 131, 132
 Σκούρτης Σπυρίδων 114
 Σκυλίτσης 132
 Σλάβοι 40, 43

- Σλάβοι μοναχοί ("Άγιον Όρος) 138, 142
 Σλάμαρ Τάνο Δήμο 165
 Σλαμάρ Τάνο Μπόλα 165
 Σμίξη (Γρεβενών) 84
 Σμόλ (Μικρόν Δάσος Κιλκίς) 118
 Σμολάριον (Στρωμνίτης) 68, 151, 168
 Σμολένσκις Κωνσταντίνος 17, 21, 22, 23, 177, 178
 Σμπόρσκου (Πευκωτών 'Αλμωπίας) 147, 150, 151
 Σμυρνάκις Γ. 138, 139, 142
 Σμύρνη 53, 61
 Σολωμός Διονύσιος 62
 Σόπωφ 142, 143
 Σουβλιάνη (Χαλκιδικής) 104
 Σουγκάροβον (Μελενίκου) 122
 Σοϋεφ Βασίλειος 119
 Σουλειμάν 146
 Σούλι Μακεδονίας βλ. Πέτροβον
 Σουλιώτης-Νικολαΐδης 'Αθανάσιος 90, 91, 172
 Σουλτάντση 71
 Σουμανίκας 128, 132, 133
 Σούμποσκον ('Αριδαία 'Αλμωπίας) 132
 Σουσίτσα (Στρωμνίτης) 166
 Σουσίτσαλης Γεώργιος 125
 Σουρής βλ. Σπυρομήλιος Σπυρ.
 Σουρόβαλης 137
 Σοφία, πριγκήπισσα, βασίλισσα 29, 30, 32
 Σόφια 65, 74, 76, 81, 92, 130
 Σοφούλι (τοποθεσία) 167
 Σόφτιος 'Ιωάννης 82
 Σπερχεΐδς 21
 Σπηλιάδης Π. 176
 Σπηλιόπουλος Νικ. 115
 Σπουρλίτα ('Έλαφος 'Ημαθίας) 133, 137
 Σπυρομήλιος Σπυριδων (Σουρής ή καπετάν Μπούας) 51, 102, 103, 171, 172
 Σταμάτης 'Αλέξανδρος 99
 Σταμελάκος Κ. (Γραΐγος) 111, 174
 Στάμος 'Ιωάννης 69
 Στάτιτσα (Μελάς Καστορίας) 60
 Σταυράκης πασάς 93
 Σταυρόπουλος Βασ. (καπετάν Κόρακας) 164, 166
 Σταύρου Πέτρος 166
 Σταυροφόροι 40
 Στενήμαχος (Βουλγαρίας) 65, 66, 145
 Στεργιάκης Δήμος βλ. Μαζαράκης Κωνσταντίνος
 Στεργίου Βελήκω 69
 Στεργίου Κων. 82, 124
 Στεργίου Νικ. 124
 Στεργίου Στέργιος 69
 Στεργίου Τάσος 69
 Στεργίου Τράϊκος 69
 Στεφανής 151
 Στέφανος, μητροπολίτης Βοδενών 121
 Στεφάνου 103, 116
 Στογιάκοβον (Γευγελής) 72, 134, 147
 Στογιάννης 117
 Στογιάννωφ 'Ιορδάνης 120, 125
 Στόια 'Αναστάσιος 134
 Στόϊκος 164
 Στοϊκώφ Πέτρος 132
 Στοϊλ Νικόλας 167
 Στοϊλης 146
 Στοϊλο Γεώργιος 151
 Στόϊτσε Μήτρεφ 133
 Στόϊτσε χάνι 120
 Στόλιε Σωτήριος 147
 Στουράκης 'Αβραάμ 128
 Στρατηγεΐον Γενικόν ('Έλλην.) 17
 Στρατιωτικός Σύνδεσμος (1909) 175, 176
 Στρούμπινον (Λυκόστομον 'Αλμωπίας) 148
 Στρούμτζαλης Γρηγόρης 119
 Στρώμνιτσα 67, 68, 75, 76, 90, 113, 114, 115, 120, 121, 122, 130, 131, 144, 146, 151, 166, 172, 174
 Στυλίδης Στέργιος 80
 Συγγρός 'Ανδρέας 58
 Συκιά (Χαλκιδικής) 131, 132
 Σύνταγμα Μηχανικού 'Αθηνών 13, 14, 27, 36, 177
 Σύνταγμα Πεζικού 7ον 17
 Σϋρος 110
 Σφέτσος βλ. Παπαβασιλείου 'Ιωάννης
 Σώμα Μηχανικού 'Αθηνών 33
 Σωτηράκης 133
 Σωτηρόπουλος Σ. 13, 14

- Σωτίλης Ναπολ. 177
 Σωχός (Λαγκαδά) 148
- Ταβουλάρης Κυριάκος 52, 159
 Τάγχο Τάνο Γκῶνο 165
 Τάγμα Εὐζωνικὸν βον 17
 Τακτικὸς Ἀποστολῆς 130
 Ταλάτμπεης 155
 Ταμβάκης Βασίλ. 164
 Τάνε, βοϊβόδας 149
 Τάνε ἐκ Βουδριστής 132
 Τάνε Γεώργιος 150
 Τάνε Πέτρος 150
 Τάνεφ 149
 Τάνος Ἀθανάσιος 123
 Τάντσε Βάντσεφ 68
 Τάντσοσ Γεώργιος 84
 Ταραμάν (Ταγαροχώριον Ἡμαθίας) 164
 Τάσκασ Κῶτσοσ 129
 Τάσσοσ ἐκ Μελενίκου 74
 Τάσσοσ ἐκ Σιμολαρίου 68
 Τάσσοσ ἐκ Μεσημερίου 168
 Τάσου Βάντσε 134
 Ταττίον (Ἀθηνῶν) 32
 Τάττης Κωνσταντίνος 58
 Ταφήλ Βρύση 16
 Τεκελή (Σίνδος Θεσσαλονίκης) 133, 167
 Τέλκασ Μιχαήλ 84
 Τέμπη 34, 35, 36
 Τερλιζ (Βαθύτοπος Δράμας) 110
 Τερτίπης 19
 Τεφήκ βέης 24
 Τεφήκ, Ἀλβανὸσ 151
 Τέχοβον (Καρυδιά Ἐδέσσης) 72, 73, 135
 Τζαβέλλασ 49
 Τζανακάκης Γεώργιος 128
 Τζατζάκης Γεώργιος 133
 Τζίμοσ 133
 Τζωρτζάκης Γεώργιος 129
 Τίτσκασ Βάνης 115
 Τόδορτσι (Θεοδωράκη Ἀλμωπίας) 134
 Τόλης 167
 Τομπάζης, πρεσβευτῆς 85
 Τοπάλης βλ. Μητσόπουλοσ Κ.
 Τόπης 78
- Τόπλιανη (Γεωργιανοὶ Ἡμαθίας) 151
 Τοπόλια (Ἐλαϊὸν Λοκρίδος) 22
 Τορνιβούκασ Κωνστ. 91
 Τοσίτοβον (τσιφλίκιον Γουμεινίσσης) 40
 Τότσιοσ Στόϊκοσ 152
 Τότσκοσ Στόϊκοσ 146
 Τούμπα (Θεσσαλονίκης) 150
 Τουρκία 15, 23, 41, 42, 44, 46, 47, 52, 64, 128, 130, 175
 Τουρκικὴ Κυβέρνησις 137
 Τουρκικὸν Σύνταγμα 142, 174
 Τουρκικὸσ Στρατὸσ 25, 26
 Τουρκόβλαχοι 81
 Τοῦρκοι, Τοῦρκοσ: πολλαχοῦ
 Τούσιανη (Ἀετοχώριον Ἀλμωπίας) 133, 135
 Τοψίν (Γέφυρα Θεσσαλονίκης) 69, 100
 Τράϊκοσ βλ. Τσίπουρασ Ἀντώνιοσ
 Τράϊκοσ Γιοβάν 166
 Τράϊκοσ ἐκ Κούπασ 148
 Τράκασ Δημήτριοσ 68
 Τρανσβαάλ (συνοικία Θεσσαλονίκης) 45
 Τράπεζα Ἐθνικὴ Ἑλλάδοσ 9
 Τράπεζα Ἑλλάδοσ 9
 Τρέσινον (Ὀρμα Ἀλμωπίας) 168
 Τρία Χάνια (Θεσσαλονίκης) 144, 149
 Τριανταφύλλου 151
 Τριβῶδι (Στρωμνίτιση) 75
 Τριζόπουλοσ Φώτησ 130
 Τρίκαλα (Ἡμαθίας) 135
 Τρίκαλα (Θεσσαλίας) 25, 34
 Τριμοίρη Βενέτα 10
 Τριμοίρη Πελαγία 10
 Τριμοίρησ Ἰωάννησ 10
 Τρίπολις 9
 Τρύφων ἐξ Ἀσβεστοχωρίου 136
 Τρύφων Μίνωσ 72
 Τρύφων Πέτροσ 72
 Τσαβίτ μπέτησ 155
 Τσάγεζι (Στόμιον Λαρίσησ) 102, 113
 Τσαγκούρησ Γεώργιοσ 9
 Τσαγκούρησ Νικόλαοσ 9
 Τσακαλάρωφ 66, 130
 Τσαμάσι (Ἀνάβρα Καρδίτησ) 18
 Τσαμητροσ Νικόλαοσ 150
 Τσαουσλή (Γευγελήσ) 126
 Τσάπαρη (Μοναστηρίου) 147

- Τσάρας Τάσος 165
 Τσάφος, Βούλγαρος καπετάνιος 147
 Τσάφος Ἀνδρέας 9
 Τσάφος Χρῆστος 9
 Τσάφου-Καραμανώλη Ἀλίκη 9
 Τσάφου-Μαρκοπούλου Περσεφόνη 9
 Τσέγανι ("Ἅγιος Ἀθανάσιος Ἐδέσσης)
 149, 152
 Τσέκρι (Παραλίμνη Γιαντισῶν) 108, 149
 Τσελαϊκὼφ 134
 Τσελτικ (Βοδενῶν) 117, 133
 Τσελτικιοῖ (Βοδενῶν) 73
 Τσερναρέκα (Κάρπη Παιονίας) 84, 122,
 132
 Τσερνέσοβον (Γαρέφη Ἀλμωπίας) 129,
 132, 135
 Τσέρνοβον (Φυτεία Ἡμαθίας) 150
 Τσερνοπέεφ 66, 114, 120, 121, 125
 Τσεχοσλοβακία 43
 Τσικιρδάνος Ἴτσος Ζήση 168
 Τσινάφορον (Πλάτανος Ἡμαθίας) 135
 Τσίπουρας Ἀντώνιος (Τράϊκος) 164
 Τσιρανίσης Σπυρ. 124
 Τσιρογιάννης Βλάσιος (Ντάλης) 90, 114,
 171
 Τσίτσης 90
 Τσιτσιμάκος 134
 Τσοβαρόπουλος Γκαῖτε 90
 Τσολακόπουλος Χρῆστος (καπετὰν Ρέ-
 μπελος) 93
 Τσόντσεφ 65, 66, 130
 Τσόντσεφ Κομιτᾶτον 120
 Τσορμπατσόγλου 40
 Τσότσος 146
 Τσουλῆς ἢ Αἰγινίτης Κῶτσος 95
 Τσουρίλας Γεώργιος 145
 Τσοχαλάρ (Παρθένιον Θεσσαλονίκης) 70,
 74, 109, 117
 Τσῶκος Τσέλιος 102
 Τυλιγάδης Γεώργιος 130
 Τυπάλδος Κωνσταντῖνος 52, 174
 Τύρναβος (Θεσσαλίας) 16, 26
 Τύρνοβον (Βουλγαρίας) 65
- Ὑπαξιωματικῶν Σχολεῖον 11
 Ὑπαπαντῆς ναὸς (Θεσσαλονίκης) 127
 Ὑπάτη 19, 20
 Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος 170
- Φανάριον (Κωνσταντινουπόλεως) 25, 161
 Φάρσαλα 16, 17, 18, 19, 25
 Φερδινάνδος, βασιλεὺς Βουλγαρίας 66, 120
 Φέτιτσα (Πολλὰ Νερά Ναούσης) 84
 Φθιώτιδος νομὸς 27
 Φιλιατρὰ 9, 10, 12, 15, 127, 138
 Φιλιππάκης Μανώλης 129
 Φιλιπιάδης Ἀ. 80
 Φίλιππος Β' 39
 Φίλιππος ἐκ Μικρογουζίου 135
 Φιλιπούπολις 52, 65
 Φλόκα, καφενεῖον ἐν Θεσσαλονίκη 167
 Φλωριᾶς Δημοσθένης 52
 Φλώρινα 120
 Φορόπουλος Ἰωακείμ 56
 Φούρκα (Κονίτσης) 80
 Φουρνᾶς (Εὐρυτανίας) 144
 Φούφας 148
 Φράγκας Α. 81
 Φραγκόπουλος Α. 103
 Φραγκόπουλος Σπυρίδων 115, 171
 Φράγκου 90
 Φραντζῆς Ἀμβρόσιος 10, 16
 Φραντζῆς Ἀντώνιος 127
 Φράσαρι Κολώνιας 116
 Φράστανη (Ὀρεινὴ Σερρών) 74
 Φυτίβιανη (Πολύφυτον Κοζάνης) 128
 Φώτιος, μητροπολίτης Κορυτσᾶς 61, 93,
 137
- Χαϊντάρ Πασᾶ, συνοικία Κωνσταντινου-
 πόλεως 160
 Χαῖρῆ πασᾶς 18
 Χαλάστρα βλ. Κουλακιά
 Χαλιήλ Ριφαᾶτ πασᾶς 77
 Χαλκηδὼν (Κωνσταντινουπόλεως) 159
 Χαλκιάδακης Στέλιος 129
 Χαλκιδικὴ 39, 97, 103, 110, 147, 173
- Ὑεμένη 24

- Χαλκίς 99
 Χαμίτ Πέτρα, τοποθεσία 146
 Χανιά (Κρήτης) 15
 Χαντζάρας Γιαννάκης 116
 Χαριζάνης Πέτρος 72
 Χαρίσειον Γηροκομείον Θεσσαλονίκης 58
 Χαρίσης Γεώργιος 70
 Χαρμάνκιοϊ (Έλευθέρια Θεσσαλονίκης)
 45, 165
 Χαρτογραφική Έπιμελεία 14, 15
 Χασάν, Όθωμανός φύλαξ 166
 Χασάν έκ Νεοκάστρου 152
 Χασάπης, ληστής 147
 Χασάπης Γεώργιος 146
 Χατζηβρόττας 82
 Χατζηβρόττας Ναούμ 124
 Χατζηβρόττας Ρ. 124
 Χατζηγεωργίου Αντίγονος 90
 Χατζηγεωργίου Γεώργιος 90
 Χατζηγεωργίου Ζαρκάδας 165
 Χατζηγιάννης 151
 Χατζηγκόνος Γκίλη 148
 Χατζηγάγου 134
 Χατζηδημητρίου Γ. 168
 Χατζηδημητρίου Χρήστος 123
 Χατζηκώστα οικογένεια 60
 Χατζηλάζαρος Κλέων 58
 Χατζηλάζαρος Περικλής 58
 Χατζηλάζαρος Χρήστος 59
 Χατζηλαζάρου Έττη 59
 Χατζηλαζάρου Χρυσάνθη 148
 Χατζημάρκου 146
 Χατζημήτσης 92, 153, 166
 Χατζηνικολάκης 129
 Χατζηνίκος 90
 Χατζήπασας Τζών 145
 Χατζηπροδρόμου 114
 Χατζής, Βούλγαρος καπετάνιος 121
 Χατζής βλ. Κατσιμάχας Γεώργιος
 Χατζής Δημήτριος 149
 Χατζής Στέργιος 152
 Χειμάρα 116
 Χελανδαρίου μονή 110, 111
 Χελιώτης 128
 Χιλμής πασάς 45, 47, 94, 95, 122, 131, 137
 Χλιάκας Κώστας 150
 Χολέβας 149
 Χοροπάνι (Στενήμαχος Ναούσης) 129, 172
 Χούμα (Γευγελής) 134
 Χριστόδουλος 165
 Χριστομάνωφ Βασίλειος 75
 Χρήστος, Βούλγαρος έκ Βλαδόβου 135
 Χρήστος, Βούλγαρος έκ Σαρακινόβου 135
 Χρήστος, όπαδός Βουλγάρου Άποστόλη
 168
 Χρήστος, φονευθείς έν Γαλατίστη 148
 Χρήστος Σίμος 82
 Χρήστος Τάσος 73
 Χρήστου Βάνε 166
 Χρήστου Στόκος 146, 152
 Χρυσόστομος, μητροπολίτης Καβάλας 161
 Χρυσόστομος, μητροπολίτης Σμύρνης (πρ.
 Δράμας) 160, 161
 Χρυσόστομος, ίερομόναχος 90
 Χρυσόστομος Λαυριώτης 142
 Χρυσοχεράκης Πᾶνος 115
 Χωναίος Γεώργιος 158, 159
 Χωροφυλακής σχολή έν Θεσσαλονίκη 47
- Ψαροδήμος 20
 Ψάρας Ίωάννης 115
- Όραιόκαστρον βλ. Νταούτ-Μπαλι
 Όρολογάς Γρηγόριος, μητροπολίτης Στρα-
 μνίτσης 124
 Όρωπός (Άττική) 31

Alliance Française Mission Laïque 58
Alten, von 47

Basques 61
Bérard M. 61, 77
Brétons 61
«Bulletin d' Orient» 48, 143

Corses 61
Crédit-agricole 84

Flamands 61

Gandolphe 65

Haret 77, 78
Honnig 30

Lamouche 48

Nisois 61

Rapaport 75

Société de Culture Macédo-Roumaine
81

St. Vincent de Paul, σχολή καλογραγιῶν
ἐν Θεσσαλονίκῃ 58

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελις
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ Β' ΕΚΔΟΣΗ	3- 4
Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ	7- 8
Α'. ΤΑ ΠΡΟ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ	9- 36
ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ	9
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ	9- 13
ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΤΗ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ	13- 14
ΕΘΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	14- 29
ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΤΑΤΟΥΤΟΥ	29- 36
Β'. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ	37-174
ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ — ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑΙ ΩΜΟΤΗΤΕΣ	66- 76
ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΟΙ	76- 97
ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΟΡΓΑΝΩΘΕΝΤΑ ΑΝΤΑΡΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΑ	97-114
ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΒΙΛΑΕΤΙΩ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΔΙΑ- ΔΡΑΜΑΤΙΣΘΕΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΔΡΑΣΙΝ (1904 - 1908)	115-170
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΤΗΣΑΝΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΓΕ- ΝΙΚΟΥ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΑΚΕ- ΔΟΝΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ	170-174
Γ'. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΝ ΚΙΝΗΜΑ 1909	175-178
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ	179-203

Β' ΕΚΔΟΣΗ
2007

Εκτύπωση:
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ Α.Ε.
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

